

Ex Libris
~~*Georgij Cuming*~~

DE ANIMI Tranquillitate DIALOGUS

Florentio Voluſeno Scoto

AUCTORE.

Editio noviſſima prioribus longe emendatior.

EDINBURGI,

Excudebat ROBERTUS FREEBAIRN.

Anno Dom. MDCCVII.

ROBERTUS FREEBAIRN

Benevolo Lectori

S.

CUM hic, quem tibi offero, benigne Lector, Florentii Voluseni de Tranquillitate Animi Dialogus, paucorum manibus tereretur, & ad multorum aures fama tantum pervenisset: plurimi me rogarunt, ne nobilissimum Scriptorem temporum injuria intercidere, aut paucissimis quidem cognitum esse sustinerem. Ego, cui bonarum literarum cultoribus bene velle, eorumque studia utcunque promovere tantum concessum est, non poteram tam justa petentibus reluctari. Alacri itaque animo hanc novam editionem in me recepi: atque quid in ea adornanda præstiterim, ne te longiore exordio morer, paucis expediam. In eam in primis curam sedulo incumbendum existimavi, ut si non emaculatissima, prioribus certe longe emendatior emitteretur. Id quo felicius fieret, editionem Gryphianam nitidissimam, quæ prima, & auctore nostro vivo prodierat (quam & ipse sibi gratulatur) præ oculis unice habuimus. Posterior enim, sive Leydensis, sive Hagiensis sit illa (nam si paginam libri titulum præferentem excipias, nullum inter eas discrimen intercedit) plurimis erroribus est fœdata. Sed nec dissimulandum est, priori illi Gryphianæ suos nævos & sphalmata nonnulla esse; quædam etiam ejus generis, quæ non nusquam auctoris sensum evertere comperiebantur. Ea omnia, cum operis typographicis vitio vertenda essent, adhibita prius summa diligentia, & aliorum auxilio implorato, commode restituimus. Et ne hoc ab re nobis dictum videatur, e multis paucula exempli gratia hic visum est exhibere. Pag. 2. l. 16. *pro* ποίονα ϖίονα *reposuimus.* p. 105. l. 8. *pro* excussi, excussis. p. 106. l. penult. ἐνὶ *pro* ἐπὶ. p. 110. l. 26. Hypanin *pro* Hypain. p. 193. l. 24. pluma *pro* pluvia. p. 242. l. 25. *pro* vicimus, vicinus, ib. cum *pro* cur. p. 243. l. ult. vidisset *ut*

superfluum rejecimus. p. 251. l. 8. *post* divina, *vocem* dignæ, *quæ deerat, restituimus. Non est autem cur quis inde nobis litem intendat, quasi nos criticam exercere, aut virgula censoria protinus damnare audeamus, quicquid nobis prima fronte non arriserit. Ab hoc enim vitio (in quod tamen summi ac doctissimi viri sæpius prolapsi sunt) nos alienissimos profitemur : id quod exemplaria conferentibus innotescere non dubitamus. Neque interim adeo immemor sum conditionis humanæ, ut nusquam me lapsus ullos admisisse præ me feram : operam certe dedi, ut sint quam paucissimi, quos, sicubi reperiantur, homo homini condonabit. Quod ad auctorem ipsum ejusque scripta attinet, parum utique tenuitatis locique mei rationem habere viderer, si de iis operosius judicium proferrem. Sed nec viro ob singularem eruditionem, morum elegantiam, synceramque pietatem, Cardinali Sadoleto, Georgio Buchanano, Thomæ Dempstero aliisque notissimo, præconiis nostris est opus. Statueram equidem de ipsius vita & studiis paullo fusius inquirere: sed hoc onere me levavit vir clarissimus, D. Georgius Mackenzie M. D. qui ad auctorum Scoticorum historiam (quam dudum moliebatur) omnibus doctrinæ & humanitatis ornamentis instructissimus scribendam accessit : quam & brevi, orbi erudito Scotisque omnibus opus gratissimum, est in publicum emissurus : inter quos Volusenus noster (elevet quantumvis* [in præfat.] *merita sua vir longe modestissimus) ceu primæ magnitudinis stella fulgebit. Mihi satis fuit, perbrevem illam a Thoma Voluseno, de ejus patria, vita ac morte conscriptam narrationem subjungere, quam doctorum aliquot virorum de eo encomia consequentur: inter quæ Davidis Echlini M. D. ad Comitem de Ancram Epistolam censeri velim. Ipsius denique auctoris præfationem addidi, quæ nescio quo fato posterioribus editionibus aberat, ut omnibus tandem suis numeris absolutus aureus hic libellus publica luce frueretur. Atque hæc sunt, amice Lector, ob quæ otium tuum interpellandum duxi. Quæ si tibi haud ingrata esse intellexero, tibi tuisque commodis inservire, si Deus vitam viresque suffecerit, ulterius pergam. Vale.*

FLOR.

FLOR. VOLUSENI

Ortus, Vita & Mors.

FLorentius Volusenus (vulgo Wilson aut Wolsey) natione Scotus, parentibus ingenuis in Moraviæ provincia natus, ad Lossæum amnem amænissimum, haud procul ab Elgino oppido, ad cujus templum, omnium quæ tum in Scotia erant longe pulcherrimum, dum Tranquillitatis ædem, pag. 96 & deinceps, describit, alludere videtur. Disciplinis liberalibus primum in patria in Gymnasio Aberdonensi imbutus, deinde Lutetiæ Parisiorum eruditior factus est; ibique Eboracensi Cardinali Thomæ Volsæo aut Voluseno innotuit, qui fratris sui filium ei erudiendum commisit, a quo multis beneficiis honorifice cumulatus fuit. Post, cum patrui mors a puero illo Florentium distraxisset, ad Bellaium Parisiensem Episcopum se contulit. Cum quo, itinere in Italiam, Romam versus proficiscens, Jacobum Sadoletum Cardinalem, tum Episcopum Carpentoractensem, visendi studio ductus, & ab eodem humaniter acceptus est. Haud multo post tempore, Præsul ac Consules Carpentoracti, ob singularem viri virtutem, accersi

sunt

ſunt omnes deſiderio retinendi hominis, ad publicam liberalium artium profeſſionem obeundam. Res pacta, tanta civium voluptate & gaudio (teſte pio Præſule) ut omnes novam felicitatem urbi exortam exiſtimarent. Poſtquam autem complures annos in Italia, Gallia, aliiſque exteris regionibus tranſegiſſet, tandem in patriam rediens, anno Salutis humanæ 1546, Viennæ in Delphinatu ad Rhodani ripam fatis conceſſit. Unde Buchananus noſter hoc carmine ei parentavit.

Hic Muſis, Voluſene, jaces cariſſime, ripam
Ad Rhodani, terra quam procul a patria?
Hoc meruit virtus tua, tellus quæ foret altrix
Virtutum, ut cineres conderet illa tuos.

Docto-

Doctorum aliquot virorum
DE
FLOR. VOLUSENO
ejusque scriptis Testimonia.

Jac. Sadoletus Card. lib. 6. Epist. 16.
Joan. Lotharingio Cardinali.

NON putavi molestum tibi me facturum, si eum hominem tibi commendassem, quem in prmis dignum tua benevolentia esse arbitror. Florentius Volusenus, natione Scotus, elegantia morum & literis Latinissimus: de quo homine sane agendum paucis tecum est, quippe qui tibi probe notus sit, & tuæ bonitatis ope ac subsidio literarum studiis Lutetiæ aliquantum tempus operam dederit. Is cum superioribus mensibus urbis Romæ visundæ studio flagrans, de tua voluntate, cum collega tuo Joanne Bellaio, viro ornatissimo, in viam se dedisset, atque Avenionem usque esset pervectus: ibi adversa valetudine & inopia rerum necessariarum subsistere est compulsus: paulloque post ad me se contulit. Quem ego, quanquam pertenuis, & magnis rei familiaris difficultatibus affectus, jucunde tamen comiterque accepi: cognitoque mox hominis ingenio, & natura ingenua liberalique perspecta, etiam in honore deinde habui. ——— *Et paullo post* ——— Sed ut eo redeam unde diverti, Florentius mecum nunc Carpentoracti est, maximoque animo & incredibili assiduitate optimis literis, præsertimque Philosophiæ dat operam: mihique in quotidiana consuetudine admodum jucundus & gratus est. Te porro dominum & patronum prædicat ipse ac profitetur. ——— Eum ergo tuæ fidei, bonitati, liberalitatique commendo: & abs te vehementer peto, ut quando ipse non minus hic studia doctrinæ persequitur, quam si Lutetiæ esset, velis pro tua præstanti liberalique natura, eam mercedem annuam illi salvam abs

te

te esse, quam jampridem constituisti. Hoc cum tua amplitudine, generisque tui ac virtutis gloria maxime dignum est, tum mihi certe facturus es gratissimum. —— 1536.

Idem ad Paulum Sadoletum Epist. 3.

DOctorem huic juventuti & magistrum abs te quæri non puto fore amplius opus. Narrabo enim tibi, simulque tu agnosces, quanto plus sæpe fortuna polleat, quam hominis consilium. Receperam me forte in bibliothecam nudius quartus, cum esset jam nox: ibique attentius libros quosdam volvebam; cum cubicularius nuntiat, esse qui me conventum velit. Rogo quis homo? Togatus inquit. Jubeo intromitti: Accedit. Interrogo quid sibi velit, quia illa hora adeat ad me. (Cupiebam enim absolvere ocius hominem, & ad studia me referre.) Tum ille, repetito altius principio, ita apte mecum, ita accurate & modeste locutus est, ut mihi curam injecerit cognoscendi interius, & percontandi. Itaque clauso libro, ad eum totus conversus, sciscitari incipio, cujas sit, quam disciplinam profiteatur, quid sibi quærens in has regiones venerit? Ac ille: Scotus sum, inquit. Ex ultimane, inquam orbis terræ natione? Etiam. Ubi ergo disciplinis liberalibus operam dedisti? (Quod ideo interrogavi, quia ejus sermo & Latinitatem & ingenium redolebat.) In patria primum, inquit, complures annos Philosophiæ operam dedi: deinde Lutetiæ sum eruditus, ibique Eboracensis Card. fratris filium in disciplina mea habui. Post, cum patrui mors a puero illo nos distraxisset, ad Bellaium Parisiensem Episcopum me contuli, eramque cum illo Romam profecturus, nisi morbus me gravis in itinere ab eo disjunxisset. Quid ergo tibi hic expetis? inquam. Cupiditas, inquit, primum tui visendi, quod maxime optabam, hic me compulit. Deinde cum Avenione esset mihi dictum, te alicujus hominis indigere, qui juventutem tuam hanc erudiret,

diret, siforte ego essem isti negotio aptus, offerendum tibi ego me duxi: non tam onus illud appetens quidem, quam tibi gratum facere studens; & simul intelligens, fore mihi laudi, quodcunque munus apud te, & tuo jussu hortatuque suscepissem. Quid quæris? Usque eo mihi placuit, ut primo mane Glocerium Consulem, atque Heliam accersierim: exposui de homine quid sperarem, & quæ mihi in eo egregie complacita essent omnia narravi. Certe enim ejusmodi modestiam, prudentiam, compositionem oris atque vultus vix in Italo homine talem exspectare potueramus. Neque hoc contentus ad prandium invito, cum Florentium ipsum, (hoc enim illi est nomen) tum medicum nostrum, de quo scripseram ad te antea: itemque Heliam, una cum Consulibus. Post prandum statim disputationes me cohortante inductæ sunt: argumenta physices assumta: certatum a medico nostro acriter, obtorto vultu, magnisque anhelitibus. Ille alter, modestus, placidus, nihil non ad rem, nihil non accurate & sobrie, sane quam perite omnia & intelligenter. Quin cum ego conclusissem argumentum quoddam adversus medicum, tortuosum ac difficile, in quo erat enodando magnus illi labor: iste, petita venia, solutionem protulit quam maxime fieri potuit docte atque accomodate. Quid quæris? Accensi omnes desiderio sunt retinendi hominis, Consulesque eum sevocaverunt. Res pacta est aureis nummis centenis: tanta cum voluptate civium, sicuti ego audio, ut omnes novam quandam felicitatem huic urbi esse exortam putent. Quin circumferuntur sermones, quos cum Consulibus habuit, ita liberales atque ingenui, ut nil possit supra. Quamobrem spero huic negotio & muneri optime provisum fore. —— Habet autem iste, quod mihi maxime voluptati est, Græcarum etiam literarum quod pueris imbuendis sit satis. Quocirca de eo sine cura esse potes. &c.

Idem

Idem Epist. 13. *lib.* 16. *Flor. Voluseno.*

EUm, qui superioribus diebus tuas ad me attulit literas, testimonio tuo adductus, libenter vidi: opemque illi & studium meum detuli, ut multum apud me valuisse commendationem tuam facile intelligere potuerit. Nec te tua sane, quam de me habes, fefellit opinio. Sumus enim, semperque fuimus, ad bene de doctis & probis hominibus merendum, si minus opibus & facultatibus instructi, at certe natura studioque propensi ac parati. Te quidem, quem & optimis artibus eruditum, & in his de religione dissensionibus optime sentientem semper judicavimus, eo quo debemus studio atque amore prosequimur. Itaque quod sententiam exquiris nostram, quam viam, cum in patria tua constiteris, in qua maximas de religione contentiones esse scribis, insistere debeas: nos id tibi consilii dabimus, quod & amore nostro erga te, & virtute & pietate tua dignum sit: quod tamen a te jampridem captum esse minime dubitamus. * * * * * Sed hæc, ut voluntati tuæ obsequerer, non quo te putarem de his rebus non optime & sentire & tecum statuisse, jam attigi. Tu velim benevolentiam erga me tuam conserves: tantumque de animo & voluntate mea tibi pollicere ac spondeas, quantum virtus & probitas, & vetus tuum erga me studium postulat. Vale. Romæ. 1546.

Tho. Dempsterus. Hist. Ecclesiast. gent. Scot. lib. 19.

FLorentius Volusenus, vir ingenii exercitatissimi, Jacobo Sadoleto Carpentoractensi Episcopo, & S. R. E. Cardinali familiaris, ut ille testatum reliquit *lib.* 6. *Epist.*———Romam invisit cum Joanne Bellaio Cardinale. Avenione in morbum incidit, & cum adversa fortuna diutissime luctatus est. Scripsit * *Philosophiæ Aristotelicæ synopsin. lib.* 4. *De Consolatione lib.* 2. Quo

opere

opere nihil legi Latinius. Commendat mirifice Geor. Buchananus lib. 2. Epigramm. *Hic Musis* &c. Floruit anno 1536, fortunæ adversæ & novercantis injuria exercitatissimus. Obiit Viennæ in Delphinatu.

* *Horum alterum nunquam typis fuisse mandatum admodum probabile est, eo quod in clarissimarum Bibliothecarum, aliisque (quas nos quidem vidimus) librorum nomenclaturis, nusquam compareat. In alterius vero titulo argumenti similitudine Dempsterus hallucinatus, atque hos de Consolatione libros, pro eo, quem hic exhibemus, de Animi Tranquillitate Dialogo, posuisse videtur. Neque hoc injuria existimare licet, tum quod idem sæpius viro alioqui doctissimo usu venisse compertum est, tum præcipue ex eo, quod optimi hujus, atque unici, quod sciam, superstitis libelli, nulla apud eum sit mentio. Reperi quidem in Catal. Biblioth. Thuanæ Flor. Voluseni opusculum; cui nomen est* Commentatio quædam Theologica, quæ eadem precatio est in Aphorismos dissecta. 8°. Lug. per Seb. Gryphium. 1539. *Quo autem in angulo delitescat, an penitus interierit, nihil certi possum statuere: neminem equidem novi, qui de eo quidpiam vel fando audiverit.*

Julii Cuspii Calabri de hoc Dialogo judicium.

Pauca tibi, Lector, dicam, quæ pauca notato:
Me certe invenies non nisi vera loqui.
Magna quidem, ut nosti, res est facundia, major
Doctrina est, pietas vincit utramque tamen.
Hæc simul, ut cernis, tria per se singula magna
Hoc licet exiguum quam bene jungit opus.
Singula sic magna cum sint dignissima laude,
Sat, liber hic laudis quid mereatur, habes.
Sed quia vix habitant tria, quæ modo diximus, una;
Vix erit & judex qui queat esse libri.

Generosissimo Domino

Roberto Caro, Comiti de Ancram:
CAROLO

Magnæ Britanniæ, Franciæ, & Hiberniæ Regi, ex intimis a secretiore Cubiculo.

QUantum debeat Voluseno, *non modo parens* Scotia *talium ingeniorum ferax, sed & quotquot usquam terrarum sunt gentes, idoneus profecto testis, amplumque monumentum extat vel hoc unum opusculum; sive scribendi argumentum spectes, sive artificium tractandi. Cum enim plerique hodie scriptores in re leviuscula leviorem gloriolæ auram captantes, nihil aliud, quam & suam, & legentis operam ludant, cum jactura bonarum horarum: noster hic materiam selegit, cum tanto philosopho dignam, tum lectori in primis perutilem, imo necessariam. Quid enim, quæso, in universa hac rerum universitate, post mentes illas æthereas, excellentius aut sublimius? Quid divinius, quam Anima humana ipsius Divinitatis expressa imago? Quid autem felicius, quid beatius, quam ejusdem in mediis hujusce peregrinationis fluctibus serenitas, & tranquillitas? Jam hoc argumentum eo versavit agitavitque ingenii acumine; instruxit, & locupletavit doctrinæ supellectile; intersflexit, imo refersit sententiarum gemmis; ornavit, & expolivit orationis cultu: denique, quod caput est, Christianæ pietatis indiciis, veluti vivo charactere ita insignivit, ac prope dicam animavit, ut mehercle*

omne,

omne ferens punctum scrinia Socratica Tullianis coloribus pinxisse videatur. Quo magis deplorandum, tot tantosque in campo gravissimo exantlatos labores jam procul dubio perituros fuisse, nisi Deus humani generis misertus impendenti cladi communi cælitus providisset. Quid igitur mereatur ille, qui Volusenum *e faucibus Orci eripuit? Nempe tu is es, mi, multorumque me meliorum Mæcenas, undequaque vere* Nobilis Ancramie; *qui dialogum hunc, cum vix unum aut alterum blattis exesum superesset exemplum, denuo reviviscere facis. Nec quicquam hic sine numine Divino. Nam* Volusenus *statim in principio operis, conjectura optimæ rationi consentanea auguratur, bella hujus Insulæ intestina, non prius finem habitura, quam e duobus regnis unum confletur. Tum tu apud* Carolum *primum, post* Jacobum Pacificum, *utriusque regni Regem, tranquilli animi exemplar sine exemplo, locum tenes non mediocrem, utpote ex intimis ipsi, & melioris ordinis Cubicularius. Quippe ut Monarchia Britannica alter terrarum orbis, sua Amphitrite circumscripta, suos limites transgredi dedignatur: ita magnanimus* Carolus, *suis ditionibus, satis alioquin amplis, abunde contentus, trans-Britannica ut se minora contemnit, tantamque ad omnes omnium affectuum insultus animi tranquillitatem præ se fert, ut rupe firmior nulla inde tempestate dimoveri queat. Sic* Plato *Respublicas tum demum beatas fore prædixit, quum Reges saperent, aut sapientes*

pientes regnarent. *Ac* Volusenus *quidem, si in hæc tempora incidisset, de regnorum unione, quod tam fausto prænunciaverat augurio, Regi procul dubio gratulatus fuisset, ipsique lucubrationes suas inscripsisset. Tu auctoris institutum, mentemque supple: ipsumque ab Inferis tuo Marte, id est, (rumpatur quisquis rumpitur invidia) heroice revocatum, super* Animi Tranquillitate *quam diserte dilucideque disserentem, Regi* Carolo *tranquilli animi prototypo* Da, Dica, Dedica: *omnique adeo posteritati per se satis commendatum, quantum potes, potes autem multum, commenda. Nihil, mihi crede, præstare queas, aut* Majestati regiæ *gratius, aut manibus defuncti optatius, aut doctis omnibus bonisque desiderabilius, aut* Scotiæ *nostræ plausibilius, aut genii tui magnitudine dignius. Cæterum cum ab omnibus ubicunque gentium non possit non prædicari præclarum hoc civica corona donandum facinus, tum mihi præsertim in singularem & sempiternum necesse est cedat honorem; quem propinquitas sanguinis, mutua animorum benevolentia propinquior, cum tam splendido atque illustri civis tam egregii & eximii restauratore arctissime colligavit. Me itaque* Voluseni *vere tui tecum vere amantem, ut hactenus, præter unam generis, &, quæ mea gloria, avorum communionem, nullo meo merito semper solitus es, usque ad extremum semper ama.*

Patrocinio tuo plus quam plurimum Devinctus, ac Devotus.

David Echlinus.

Mariæ, Mag. Britanniæ, Fran. & Hiber. Reginæ Medicus.

FLORENTIUS VOLUSENUS

Franciſco Michaeli Patricio Lucenſi S. D.

PRoximis hiſce diebus in hortis veſtris, qui ſunt in clivo ejus collis, qui Lugduno imminet, poſiti, multis (ut ſcis) verbis eſt inter nos de animi tranquillitate diſputatum. Sermo ille omnis huc (ut vides) temere congeſtus, atque in dialogum utcunque incluſus, nunc ſub tuo nomine prodit in lucem. Quod ſi in hominum reprehenſionem, pro eo ac meretur, diſputatio rudis atque inculta incurret : inſcitiæ meæ culpam in feſtinationem tuam conferam : qua ſane effectum eſt, ut implumes adhuc, quod aiunt, pullos paſſus ſim evolare de nido : vel potius ut ipſe eoſdem illinc ante ſuum diem temere atque injurioſe deturbarim. Tuo enim impulſu, eo ipſo pene quo primum conſcriptus eſt die, libellus hominum eſt expoſitus conſpectui. Non me fugit, eam eſſe facultatis meæ tenuitatem, ut etiamſi vehementer & quam diutiſſime advigilem, nihil a me confici poſſit, quod doctiſſimæ hujus ætatis cenſuram non magnopere reformidet. Attamen, niſi valde fallar, non adeo à literis inopes ſumus, aut ingenio (eſt Deo gratia) defecti, ut non meliuſcule inſtructa, atque culta, ſi vel in paucos adhuc dies premi potuiſſet, diſputatio ipſa fuerit proditura. Sed quid tantopere de lectorum gratia vel calculis ſum ſollicitus, maxime ipſe qui toto pene ſermone contemnendam gloriam, & frangendas cupiditates in

culcq;

culco? τέττιξ μὲν τέττιγι φίλος, μύρμακι δὲ μύρμαξ, & semper, ut habet proverbium, ὅμοιον ὁμοίῳ ἐφιέται. Quo fit, ut plerumque semidocti nos, atque imi, quod dici solet, subsellii scriptores, plures quam classici ipsi, quibus lucubrationes nostræ placeant, inveniamus. Siquidem quæ a doctis multa cum cogitatione sunt elaborata, non temere aliis, quam doctis, quorum exiguus admodum est numerus, satisfaciunt. At indoctorum, & rudium, quis nescit omnia esse plena? Verum, ut libere quod sentio dicam, ipse eos nunquam ut idiotas fastidiendos, aut in rudibus habendos censebo, qui quamvis disputandi subtilitatem non teneant, nec Græcorum sint imbuti scholis, aut in aliquam denique philosophiarum familiam recepti, præcipuam tamen operam in præcipua nostri parte, hoc est, animo excolendo, posuerunt. Omni mente in ea cura cogitationeque versor, ut huic hominum generi complaceam. Hos pro virili juvare, mihi immortale est atque sempiternum institutum. Hisce hanc nostram disputationem non omnino contemtum iri mihi persuasi. Ea si me fallet spes, nec cuiquam suscepta hæc a nobis opera bono futura videbitur, jactura præcipue ad Sebastianum Gryphium pertinebit, qui, qua est semper tum humanitate tum eruditione, etiam nobis minus doctis, sæpe vel cum olei atque operæ suæ dispendio gratificari non gravatur: & in illo Typographiæ suæ cælo, non tantum præcipuis illis fulgoribus, & primæ magnitudinis stellis, sed etiam minutis luminibus vult esse locum. Vale.

DE ANIMI Tranquillitate.

INTER

Franciscum Michaelem, Florentium Volusenum, & Demetrium Caravallam,

DIALOGUS.

FRANCISCUS.

HOC mane, Florenti, nobis intermittendæ sunt lectiones: sentio enim valetudinem, ab eo qui nos heri perflavit Argeste, nonnihil labefactatam. Quocirca si non est quod te alio vocet, ascendamus in hortum, & cœlo hoc sereniore, levationis nonnihil (ut spero) allaturo, aliquantisper fruamur.

FLOR. Eamus quo voles: nam & me quoque juvat, ex amœnis hisce collibus formosum hunc rerum vultum, quo me cunque vertam circumfusum, liberius contemplari. Verum, si molestum non est, interea dum vestem accipio, tu prior ascende: ipse te e vestigio consequar.

FRANC. Jam clivosæ hujus viæ difficultas est superata: proximum est, ut, donec quam ascensus attulit lassitudo sit depulsa, opaco hoc in loco in herbosis hisce sedilibus propter hanc pergulam consideamus:

 post,

post, cum erimus sedendo fessi, nos dabimus in ambulationem. Tu interim, si quid habes auditu dignum (habes autem semper) ne nobis tempus inaniter elabatur, in medium afferre non gravere.

FLOR. Heri cum me, ut mihi mos est, trans Ararim in librarias illas tabernas, quas hæc urbs habet & multas & instructissimas, contulissem; duas de spectatæ fidei viro res intellexi, quarum utra me pejus habeat, non facile dixerim. Et, ut te interrogandi labore levem, earum prior est, gentes Britannicas esse in armis, & ingentem Anglorum exercitum, qui in Scotos ducatur, nuper esse contractum. Popularibus meis, hoc est, Scotis, quos Latine Caledonios populos dicas, non possum non bene cupere. Nihil enim patria dulcius, ut est apud Homerum. εἴπερ καί τις ἀπόπροθι πίονα οἶκον γαίῃ ἐν ἀλλοδαπῇ ναίει. Anglorum semper in me singularis fuit humanitas, & eorum plerisque beneficiis non vulgaribus sum devinctus. Prætereo florentissimi Regis gratiam, per quam sane non stetit, quo minus ipse jamdudum omnibus eis ornamentis, quæ a fortuna proficisci possunt, sim ampliter collocupletatus. Impia illa atque intestina bella, quibus insula omnium quas Sol (quod satis constat) videt, sive soli genium, sive gentium præstantiam spectes, longe princeps & clarissima assidue concutitur, non prius (quantum conjectura auguror) finem invenient, quam ex duobus regnis unum confletur; aut certe gentes ipsæ utrinque, in eam quæ Christianos decet, hoc est, in sanctam atque indissolubilem quandam adducantur concordiam. Cur autem hoc utriusque populi intersit, & cur utrisque optandum sit, & quid me in hanc mentem impellat, nisi intempestivum esset, priusquam ulterius progrediar, clarissimis argumentis commonstrarem. De altera illa re, quæ ad religionem pertinet, te jampridem certiorem factum esse arbitror; quemadmodum videlicet non ita multis ab hinc mensibus, præstantes aliquot ex vestra Italia viri, se ad Germanos eos contulerunt, qui Romani antistitis dignitatem, & rece-

pta

pta quædam apud nos de religione dogmata, multos jam annos non minore succeſſu quam ſtudio oppugnant. In his eſt Bernardinus Ochinus, vir in concionandi facultate, quantum ad ſacra pertinet, longe omnium facundiſſimus, idemque apud vos religioſæ cujuſdam factionis (Capucinos vulgus vocat) olim facile princeps. Sunt item & Petrus Martyr, & Paullus Laciſa, viri cum linguarum multarum, tum philoſophiæ variæ atque multiplicis cognitione inſigniter inſtructi. Et, quod rationibus noſtris majorem in modum officiat, quodque facile præſtet, ut quæcunque ſcribant, ſecundos habituri ſint Italiæ populos, & in ſuam pleroſque adducant ſententiam, ſunt omnes natu grandes, nec non ſanctitatis nomine vulgo mirifice commendati. Hic a cordatis viris antiſtitum deſideratur officium, qui ſi ea quæ ſuſtinent munera fideliter obirent, hoc eſt, ſi faſtu atque luxu poſitis, ἐυαγγέλιον puriter docerent, & Chriſti rationes cariores ſuis ducerent, non exiſterent ejusmodi defectiones: nec præclara hoc genus ingenia ad eos, qui pietatis hoſtes Pontificum atque Regum edictis ſunt denuntiati, tam facile ſe aggregarent.

FRANC. Etſi iſtud tuum in patriam ſtudium, & te, qui officium, & memorem erga bene meritos animum libenter præſtare ſoleas, majorem in modum collaudo: non tamen propterea video, cur te tam ſollicitum habere debeant res illæ, quas conſtituere aut dirigere in te poſitum non ſit. Scis ſapienti præter culpam nihil eſſe præſtandum; qua cum vacat, cætera illi æquiter & moderate ſunt perferenda. Hanc ergo, quæ bellorum exitum reſpicit, curam permitte ſuperis. Tibi ſane, qui in doctrinæ ſtudiis pene ab ipſis incunabulis verſatus es, non licet ut te exiſtimes popularem eſſe alicujus definiti loci, quin potius cum Socrate & Stoicis, omnis hic orbis qui ab hominibus incolitur, tibi patriæ, imo vel unius urbis loco eſſe debet: in qua, ſi ratione aliqua offenſus, illi vico unde ortus es ingenii tui dotibus uſui eſſe non potes, proximum aut alium quemlibet pro viribus orna.

Patet tibi hæc Gallia, patet & Italia noſtra, in qua jamdudum multos tibi amicos habes; plures profecto, ſi eo te rurſus conferas, habiturus: qui quidem in te amando atque ornando, neque Anglis, neque Caledoniis tuis (dicere auſim) ſint ceſſuri. De religione porro, quod ſecundo loco retuliſti, viderint ipſi antiſtites, qui certe non diu impune auferent, ſi quam obtinent provinciam incurioſe adminiſtrarint. Nos (quod ſatius erit) iſtiuſmodi ordinum inſectatione omiſſa, in noſmetipſos (quod aiunt) deſcendamus; & an ipſi noſtrum præſtemus officium ſedulo diſpiciamus. Non enim illorum negligentia cauſſam noſtram, ſi mala erit, adjuvare poterit. Neque tamen hæc eo dicta accipi velim, tanquam ipſe pro improbis ac nefariis hominibus propugnationem ſuſcipere cupiam, aut quod de tuo candore quicquam addubitem: ſed quod neſcio quomodo præpoſtera hac quorundam caritate offendar, qui aliena vitia acutiſſime cernunt, in ſuis ſunt talpis cæciores. Si quid ab aliis delictum eſt, id magnæ religioni habent, accuſant graviter, & vehementer (ut videri volunt) indoleſcunt; de ſua ipſorum vita,etiam ut inquinatiſſima ſit, corrigenda nihil interim ſolliciti. Itaque ab odioſis his rebus, imo & ab aliis item vernaculis atque quotidianis, ad præſtantem aliquam materiam, & quæ aliquid ſolidæ utilitatis ſit allatura, ſermonem traducamus.

FLOR. Sunt iſta tibi,Franciſce,& ſapienter & humaniter dicta, quibuſque ipſe audiendis non mediocriter mehercule ſum confirmatus: quocirca magnam a me fateor tibi deberi gratiam. Quod ſi oratio mea, ea parte, qua religionis antiſtitum deſidiam carpſit, tibi paullo acerbior viſa eſt, ita ſuperſtes ſim, atque ita mihi propitius ſit Chriſtus, ut ego quod in hac cauſſa vehementior fui, atque gravius in eum ordinem invectus ſum, non malevolentia, aut atrocitate aliqua animi, ſed publicæ ſalutis atque dignitatis ipſorum ſtudio ſum commotus. Sed nunc me ad id quod tu flagitas accingo, & quidem lubens: quandoquidem eo abs te vocor, quo ipſe prior ſponte mea cucurriſſe debueram.

Macte

Macte tu interim animi, qui non solum quod a curis necessariis superest tempus, sed etiam hoc quod valetudini curandæ impendendum est, in hoc ætatis flore, conculcatis juvenilibus desideriis (quod, adulandi suspicionem inter tot rei hujusce testes nihil reverens, dico) in præclarissimis hisce studiis, quibus animi decus acquiritur, immortali tua cum laude libenter consumis. Verum age, in quibus nos sermonibus vis versari, & qua de re vis verba faciamus?

FRANC. De quacunque, quæ proprie ad componendum animum pertinebit: me sane auditorem habebis, sic jampridem affectum, ut opus futurum non sit apparato aliquo exordio me docilem reddere vel attentum. At cum ex auditoris usu sit, si quid aliud, quoties animum dubitatio subit, percontandi libertas, illud oro, ut ne grave tibi sit, si vel ego, vel ille noster Demetrius, qui huc (ut cernis) quo consuetudinis nostræ particeps sit, properanter accurrit, te differentem interdum interpellet: alius, quod sciam, interventor erit nemo.

FLOR. Tu mihi nunc eas das partes agendas, quas tibi ipsi servasse debebas. Nam in te ad naturæ felicitatem, quæ plane singularis est, accessit copiosa præcocis cujusdam sapientiæ penus, quam tu perpetua vitæ moderatione, quæ philosophandi ratio est præstantissima, tibi parasti. Sed quia ad qualecunque ingenium videor ipse tibi doctrinæ aliquid atque artis adjunxisse, vis ut ipse differentis personam sustineam: faciam id equidem, modo sciam poteroque; neque eam, ad quam accedere me cupis, (etsi ingenii agitur existimatio) disputationem defugiam: ea tamen lege, ut tu argumentum suppedites. Tantum vero abest, ut mihi molestum futurum sit, orationis meæ cursum interpellatione vestra impediri, ut vix quicquam gratius accidere possit. Nam etsi vos satis alioqui scio cupidos docti atque utilis sermonis, crebro tamen a vobis interpositæ quæstiones majorem facient constantis cujusdam attentionis fidem. Adde, quod contradictione tempestiva (ut ferrum ferro acuitur) excitatur acumen

dis-

disputantis, & veritas ipsa elicitur facilius, si adhibita altercatio modum non excedat. Quare, si quid usus venerit, facite ne interfari, neve contradicere, aut arbitratu vestro percontari omittatis. Sed quid hoc sibi vult, quod protinus in altam quandam cogitationem mihi defixus, atque propemodum jam demersus videris?

FRANC. Nunc mecum tacitus hodierni cœli faciem cum hesterna confero, atque eas res quas oculis hausi ad animi statum traduco. Quod dum facio, casu in id incidi argumentum (nam hujus afferendi curam nostram esse voluisti) quo ego nullum vel uberius, vel fructuosius (etiam si anxie quæratur) inveniri posse existimo, & quo nullum mihi occurrisse malim.

FLOR. Aveo quam primum scire, quodnam istuc sit tibi tantopere gratum.

FRANC. Heri dum nubibus, pluvia, & molestis illis ventorum flatibus omnia confusa essent & conturbata, quam ingratus & cœli fuit aspectus? Rerum extinctus decor videbatur, & naturam ipsam luctus quidam occupasse. Hodie nec imber cadit, nec fragor aliquis violentior exauditur, nec interposita nubes Solis officit fulgoribus, & pristinus tandem rebus restitutus est nitor. Unde fit, ut animi etiam nostri, reducis atque velut postliminio redeuntis hilaritatis sint participes. Hunc ipsum ad modum, triste atque in primis inamabile quiddam esse apparet mens, ignorationum tenebris obducta, atque furioso isto curarum strepitu jactata: & contra,

Felix ille animi, divisque simillimus ipsis,
Quem non mendaci resplendens gloria fuco
Sollicitat, non fastosi mala gaudia luxus:
Sed tacitos sinit ire dies, & paupere cultu
Exigit innocuæ tranquilla silentia vitæ.

Versus hos, etsi sunt recentis cujusdam scriptoris, (Angeli, ni fallar, cujusdam Politiani) recitavi tamen libenter, tum quod ad propositum pertineant, tum quod tute eos ipsos nudiustertius (si memini) mihi luculentis verbis dilaudaveris: illud interea, quod mihi magnopere probatur, affirmans; Non tam quo tem-

tempore, quam quid, & quo modo quis ſcripſerit, referre.

F L O R. Iſta commentandi forma animum procul dubio philoſophiæ natum reſipit, eſtque inter ea indicia, quibus ſe quis in probitatis ſtudio nonnihil promoviſſe dignoſcat, à Plutarcho auctore ſane non ignobili relata; Non ſolum videlicet ex libris, aut ſapientum ſermonibus, ſed etiam undelibet, & ex quavis re obvia, quantumlibet ea minuta ſit, conferendis ſimilitudinibus & exploranda rerum convenientia, locupletandæ atque exaugendæ virtutis anſam arripere. Sic Socrates rixoſæ uxoris jurgia, propter liberos qui ſuſcipiuntur, perferenda collegit; non ſecus ac moleſtos ac nimium vocales illos gallinarum ſtrepitus, propter ova. Sic Diogenes, dum puerum forte conſpicaretur e manu in poculi effigiem conformata bibentem, ad paupertatem inſtructior abiit, & poculum quod in pera circumferre ſolitus erat, ceu rem ſupervacaneam abjecit. Sic Plinius, naturalis hiſtoriæ clariſſimus auctor, ex eo, quod a lacrymis & nuditate vitam auſpicemur, coarguit eorum dementiam, & vanitatem caſtigat, qui ſe ab ejuſmodi initiis ad ſuperbiam genitos eſſe exiſtimant. Sic Seneca nos excelſo atque erecto animo contra mortem eſſe debere contendit; propterea quod ſorices, & ignaviſſima id genus animalcula, a natura ipſa ad fugam generata, ubi non patet effugium, ſe convertunt ad hoſtem; & quamvis corpore ſint imbelli, nihilo minus ſe ad pugnam animoſe comparant. In ſumma, omnium ſapientum libri referti ſunt hujuſmodi collationibus. Et eſt ſane iſta tua concinna in primis, atque ab illuſtri ducta principio, dum horrifico & perturbato rerum vultui ſollicitum animum, & contra læto atque ſereno eundem cum eſt tranquillus, comparas. Sed quorſum evadas exſpecto.

F R A N C. Scire ex te cupio, an iſta animi tranquillitas, nullo (ut mihi quidem videtur) non redimenda pretio, ſit ratione aliqua in hac vita parabilis.

F L O R. Parabilem eam eſſe omnino, etiam dum hic vivitur, arbitror: & ſi non perfectam, gradum tamen

aliquem

aliquem ejusdem illustrem & minime pœnitendum, si ad eam laudem gnaviter incubueris, tibi pararis.

FRANC. Qui fit ergo, ut in tam numerosa mortalium turba tam pauci eam assequantur? Quotus enim quisque est, qui non laboret fastidio sui, qui non inexplebili votorum cupiditate torqueatur, qui sua sit forte aut conditione contentus? Neque opinandum est, quenquam usque adeo sibi ipsi invisum, ut querulum vitæ statum deponere, aut ærumnis carere nolit.

FLOR. Expetunt quidem hanc omnes ad unum, nec aliud tot sudoribus, & tam laborioso vitæ cursu quærimus omnes quam tranquillitatem. Est enim ea tanquam jucundissimæ cujusdam requietis portus. Ita enim statuere necesse est, cum omne negotium otii alicujus caussa suscipiatur. Verum, quia, vel propter ignorationem non satis nobis constat, qua in re posita sit tanquillitas, aut unde ea nascatur; vel propter infractionem atque debilitatem animi, viam quæ ad eam ducit, etiam ut nota sit, firmis vestigiis non insistimus; fit ut rarissimi sint, qui ad eam perveniant.

DEMETRIVS. Quomodo eam petunt, si ignorant? Num fieri potest, ut rem incognitam appetamus?

FLOR. Norunt quidem omnes generatim, tranquillitatis voce significari absolutam quandam animi, nihil ultra, vel certe anxie quærentis, pacem: cæterum quorum ex bonorum adeptione ea constet, aut ea ipsa bona, ex quibus illa procreatur, quemadmodum sint paranda, non ita vulgo est intellectum. Qui morbo affligitur, scit quid sit sanitas: verum idem quibus ea rebus paretur, & quo modo sit facienda medicina ignorat. Puer matrem domo clam se egressam sequitur, sed cum ventum est ad trivium, atque illa nusquam apparet, jam animi dubius, & consilii inops, se ad clamores & lacrymas convertit; nunc huc, nunc illuc, iratus & ejulans, furiosa & incerta erratione se proripit, ut inveniat. Scit aliquo abiisse matrem: verum cum neque quo, neque qua sit eundum expedire aut constituere possit, ipse se inaniter

inaniter excruciat. Et profecto nos, non multum dissimiliter, non satis in promtu habentes tranquillitatis adipiscendæ rationem, nunc ab hac, nunc ab illa re frustra animi expletionem petentes, tota (quod aiunt) erramus via, & nos ipsos perpetuis angoribus conficimus: imo similes illis, qui in labyrintho properant, *quo sumus in præpostero cursu* (ut ait Seneca) *celeriores, hoc ab eo quod petimus longius abscedimus.*

FRANC. Est ergo ars aliqua, cujus præceptionibus in tranquillitate acquirenda dirigamur?

FLOR. Est sane. Nam in hoc totius philosophiæ moralis munus positum est atque versatur, ut intelligatur, quæ sint nobis bona maxime expetenda, quorum fructu absque interventu mœroris oblectemur; & quibus rationibus compesci possint affectuum tumultus, per quos animo non licet inoffense persequi ea, quæ vera esse bona jam a ratione definitum est. Sed singularis est in hac philosophiæ parte colenda hominum oscitantia & supinitas. Pauci sunt, quorum intersit aut Logicen, aut sermonis expoliendi artificium didicisse. Naturalis pars tota propemodum opiniosa est, nisi quum de metiendis corporibus, aut numeris fit mentio. Hic certius quiddam expromitur; reliqua propemodum sunt (ut facete dixit Lucianus) περὶ τῆς τοῦ ὄνου σκιᾶς pugnæ. Et ut indagatio naturæ sit pulcherrima, partis tamen hujus absolutio in hac vita sperari non potest. Una moralis pars reliqua est ad omne hominum genus sine ulla exceptione pertinens. Nemo enim est, cujus non referat placide & tranquille vitam degere: quod cum non aliunde, quam a moralis disciplinæ (quæ & bonorum finem, & iter quod eo ducat demonstrat) cura sperari possit, statim ab ineunte ætate hoc scientiæ genere imbuendi sunt adolescentum animi, & utilissimis vitæ præceptionibus assidue personandæ sunt juventutis aures. Sic enim facilius reliquæ ætatis partes, atque totius vitæ cursus, in persequendis officiis confirmari possunt. Nunc quotusquisque est (quo quid indignius aut deplora-

tius cogitari poteſt?) qui non prius ad vitæ terminum veniat, quam quemadmodum degenda fuerit vita intellexerit: qui non prius ex luce hac demigret, quam cur in lucis hujus poſſeſſionem venerit perſpectum habeat: & ante in ipſo curſu obruatur, quam potuerit portum conſpicere? Diligenter ergo in hanc artem totius vitæ atque officiorum magiſtram incumbendum eſt: ſtudioſe diſcenda eſt hæc via, cujus ignoratione, aut deſertione, non modo non ad illud otium, quod quæritur, pervenis; ſed etiam in ærumnas & ineluctabiles quaſdam difficultates incidis. Opus eſt autem hic præmonſtrator dexter, & itineris dux percommodus. Adeo enim jejune atque frigide, hoc eſt, abſque omni ſuavitate, atque abſque ullis aculeis orationis, a pleriſque traduntur morum præcepta, ut is qui legit aut audit, plurimum inanis, nihil permotus, & abſque ullo fructu diſcedat.

DEMET. Finge me eum eſſe (atque utinam re ipſa non forem) qui propter inſcientiam hactenus a via aberrarit. Nam puero mihi, vel mea vel parentum culpa, non fuerunt hæc ſtudiorum genera magnæ curæ; neque propter negotia unquam habui ſepoſitum tempus ad diſcendum, & ad dandum operam philoſophis. Verendum eſt igitur (ut videtur) ne ſi nunc, hoc eſt, tam ſero, coner meipſum a vulgari vitæ ratione ad hanc ſapientem & felicitatis effectricem diſciplinam traducere, laterem (quod aiunt) lavem, aut Æthiopem ſtudeam dealbare; neque uſque adeo digreſſo, in viam redeundi facultas ſit ulla. Quis enim dedoceri poſſit, quæ tam diu didicerit? Quid tu hic faciundum cenſes?

FLOR. Ego te, Demetri, neque politioris literaturæ, neque humanitatis expertem ſcio: imo ut magni uſus, nec hebetis ingenii hominem ſuſpicio. Sed quia tibi libet modeſtiæ cauſſa præſtantiam tuam diſſimulare, tecum in præſentia colloquar, ac ſi unus aliquis eſſes ex vulgo. Attigiſti tu quidem iſto tuo extremo ſermone magna ex parte quid facto opus ſit: ſed quo res ſit dilucidior, ad eas ipſas quas tute attuliſti

tulisti me referam similitudines. Ac illud primum te rogo, sitne consentaneum, ut postquam vulgaris via illuc, quo tu tendis, non ducit, alia quædam sit tentanda?

DEMET. Istuc sane non minus necessarium est, quam consentaneum.

FLOR. Dic & illud; anne aliquando tibi iter facienti usu venerit, ut offensus aqua aut salebris, a publico & detrito itinere in pratum aut agellum diverteris: atque ubi in viam redeundum fuit, jam toto emenso spatio, coactus sis incitato equo retro unde veneras te referre?

DEMET. Usu venit quidem hoc sæpissime, & interdum non sine comitum risu, qui me animi caussa, commodioris viæ specie falli passi sunt: cum vel agger, vel præalta fossa, vel densior aliqua sepes jam longius provecto exitum negaret.

FLOR. Haud secus ei, qui in vitæ tranquillitate inquirenda cursum ab initio male instituit, faciundum est. Neque enim eo ducit iter, in quod se vulgus assidue dat: neque ejus est generis hæc tranquillitatis via, ut ab illa vulgari in hanc desultoria aliqua transitione commigrare queas: sed oportet, ut ad ipsum viæ caput te referas, & a calce (quod ajunt) ad carcerem revertare. Nam in ipso principii puncto aberratio plurimum contingit; & in eo totius pene profectionis momentum positum est. Quod si consiliorum atque opinionum mutatione ipsum viæ caput tenere poteris, res omnis est (mihi crede) opinione facilior: & quod paullo ante insuperabile videbatur iter, jam se tibi commodum & confectu facile exhibebit. Vide nunc, ut iniquiter per difficultatis caussam, vel officium deseritur, vel inquirendæ tranquillitatis studium intermittitur.

FRANC. Hic mihi temperare non possum, quin contra dicam. Semper ego accepi hanc esse communem sapientum omnium sententiam, quæcunque præclara essent, eadem continuo esse & difficilia. Lucæ, dum nobis pueris in literario ludo Ciceronis epistolæ præle-

gerentur, illud Hesiodi, quod Cicero epistolæ cuidam infarsit, mihi auditum est,

Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν.

Quibus (ut opinor) verbis significatur sudandum esse iis, qui ad aliquam virtutis excellentiam contendunt. Sudor autem & difficultas, etsi aliquid differunt, sunt tamen omnino finitima. Videsis nunc, an recte abs te factum sit, qui in tranquillitate animi rerum omnium facile clarissima, quæque (quod tute non diffitebere) non nisi per virtutem parari possit, acquirenda, non dubitaris facilitatis inferre mentionem. Quid, per Deum immortalem, vel præstabilius vel admirabilius cogitari potest, quam humanum animum in hoc imbecillo corpusculo etiamdum habitantem, ita esse constitutum, ut etiam septus ab omni parte miseriis, atque undique fortunæ telis impetitus, non modo sibi constare possit, sed etiam intrinsecus, hoc est, ex sese incredibiles quasdam, quibus sese sustentet atque soletur, gignat suavitates? Nam hoc (ut opinor) in ratione tranquillitatis clauditur. Et nos (si superis placet) quiescentes & securi ad excelsissimum hoc rerum fastigium feremur? Quid decantatius est illis Romani poetæ versibus?

--- Facilis descensus Averni:
Noctes atque dies patet atri janua Ditis.
Sed revocare gradum, superasque evadere ad auras,
Hoc opus, hic labor est. Pauci, quos æquus amavit
Juppiter, aut ardens evexit ad æthera virtus,
Diis geniti, potuere. ---

Quid? quod & CHRISTUS ipse (si hominum te non frangit auctoritas) ait, eam, quæ ad vitam ducit, viam angustam esse, & non ab ita frequente turba detritam.

FLOR. Hoc tibi non invitus largior, neque virtutem, neque hoc quod quærimus mentis otium, neque ullam omnino rem præclaram sine labore aliquo parari. Non enim minus verum quam pervulgatum est illud, τὰ καλὰ χαλεπά. Do item & illud; non nisi virtutis

virtutis ductu ad tranquillitatis arcem ſcandi poſſe. *Semita namque tranquillæ per virtutem* (ut ait Juvenalis) *patet unica vitæ.* Verum, vel virtutis, vel laboris nomen auſpicantibus obtrudere, ex uſu eſſe non arbitror. Eſt virtus (fateor) res pulchritudinis incomparabilis: ſed quemadmodum mores duriuſculi in inſigni forma ſolent procos abſterrere, ita ipſa duritas, quam præ ſe virtutis fert vocabulum (eſt enim virtus, quæ cum difficultatibus luctatur) efficere poſſet, ut novitii ipſius cultores animum deſpondeant. Cæterum rem ipſam atque vim virtutis tradendam omnino arbitror, & quidem diligentiſſime. Itaque, ut qui pueris, vel qui grandiuſculis, qui delicatiore ſunt palato, medentur, ſi in pharmaco, vel medicata potione multum inſit abſynthii, mellis nonnihil admiſcent, vel poculum a labris dulci quopiam liquore oblinunt, ne ingratus ſapor deprehenſus, ſalutiferi medicaminis ſumtionem impediat: ſic virtutis, qui apparet horror, eſt ipſa tranquillitatis ſpecie obvolvendus, ut non tam ad virtutem, quam ad perpetuam quandam etiam præſentis vitæ jucunditatem, multa ad hæc facilitatis ſpe injecta, invitari ſe intelligant mortales: ſic enim & confluent cupidius, & in incepto conſtantius perſiſtent. Ineſt enim in ipſa tranquillitatis appellatione dulce & illecebroſum quiddam, quodque animos ad ſe attrahat atque pelliciat. Habent item & artis præceptiones, ſi commode tradantur, ſuas quaſdam rationes, a quibus, niſi fero & immani ſis ingenio, valde abhorrere non poſſis. Et ut illa quæ medicis dicuntur ἀνώδυνα, tum præcipue habent gratiam, cum ipſa nullum interim afferentia doloris ſenſum, dolorem depellunt: ità præclararum rerum difficultatem imminuiſſe, plane res eſt antiquæ laudis.

FRANC. Quomodo te hic nobis de vanitate atque impoſtura (quod pace tua dictum ſit) purgabis? Nonne iſtuc eſt alienam credulitatem mendacii aſtructione ludificari, ſi in negotio, in quo plurimum ſit ſudandum, facilitatem polliceare? Fides, & ſimplicitas philoſophos, hoc eſt, morum magiſtros, præcipue decent.

decent. Ingredere ergo ad plenius hujusce sententiæ rationem explicandam.

FLOR. Nihil est hic omnino fraudis aut imposturæ. Primum, quod ejusmodi ratione illius consulatur commodis, quem adjuvandum susceperis; qui propositam rerum difficultatem alioqui fortasse refugisset. Deinde, quod virtus ubi adaucta fuerit, ne vestigium quidem difficultatis relinquit in eis actionibus, quarum ipsa est auctor. Difficile est initio obsistere libidinibus, refrenare cupiditates, irarum ardores refrigerare; maxime si ab usu firmitudinis aliquid acceperint. Verum postquam ad tempus aliquod consueveris ejusmodi sapientiæ muneribus fungi, libens & sponte tua præstabis, quod ægre antea tibi, & non nisi invito extorqueri poterat. Hoc & Hesiodus in eo ipso affirmat loco, cujus tu nunc nuper principium citasti:

—ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηαι,
Ῥηϊδίη δ' ἤπειτα πέλει χαλεπή περ ἐοῦσα. Hoc est.

— — *Ubi in ipsa cacumina ventum est,*
Jam facilis facta est via, quæ fuit ardua dudum.

Hæc dum incipias (ut est apud Terentium) *gravia sunt, dumque ignores: ubi cognoris, facilia.* Postremo loco & illud expendendum est, etiam quæ est in principiis difficultatem mirabiliter imminui, si legitime, & unde oportet, occœperis. Si non in limine impingitur, facilis est rerum progressus. Tolle inscitiam, tolle exitiosas de rerum pretio persuasiones, totius errationis fontem; & expeditus erit ad omnem excellentiam cursus. Jace fidelia virtutis fundamenta: hoc est, tanti unamquamque rem æstima, quanti ipsa æstimari debet ac meretur, & non pluris; & tum quod reliquum est molis, videbis pene sponte sua consurgere. Nusquam vel justius vel verius quam hic, illud ejus ipsius, cujus proxime commemini, poetæ usurparis, ἀρχὴ ἥμισυ παντός: quod tantundem est, ac si dicas,

Dimidium facti qui bene *cœpit habet.*

Cæterum quod ex Virgilio allatum est, solis iis, qui Diis geniti sunt, concessum, ut ab inferis redeant,

(hoc

(hoc est, ut equidem intelligendum arbitror, ut corporum, & periturarum rerum amore posito, ad purum & stabile illud animorum decus assidue rapiantur) sententiæ nostræ non admodum officit: eo quod nemo nostrum non sit ex Divorum genere. Siquidem Divus Paullus in Apostolorum historia, illud ex Arato profert hujusce rei testimonium, τῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν. Animus tamen sæpissime culpa sua, & propter corporis societatem, degenerat: quapropter illi soli Diis geniti videri possunt, qui corpori quam minimum indulgent. Postremus ille, quem ex sacris depromsisti locus, ad majores res pertinet: & singularem esse virium nostrarum imbecillitatem in iis, quæ Christiana pietas exigit, præstandis demonstrat. Sed & hic quoque, nisi me fallum habent, quæcunque ad hanc sententiam confirmandam occurrunt, sudoris multo maxima pars posita est in ipso limine. Hanc tamen tollit divinus quidam afflatus: qui ubi contigerit, quanta protinus (bone Deus) existit animorum alacritas, etiam in summis doloribus perferendis. Hujus rei argumento sint Apostoli primi Christianæ pietatis conditores, atque alii, quorum mentes semel sacrosancta illa de Christo persuasio imbuerat: qui (ut in nascentis religionis annalibus proditum est) tum potissimum gaudere soliti sunt, & hoc nomine se maxime deputare felices, quum digni habiti essent, qui pro Christi Servatoris nomine contumeliis afficerentur.

FRANC. Est, ut ex sermone tuo colligo, quædam parandæ tranquillitatis ars, quamvis ea non ita multis sit explorata. Est & eadem, sententia tua, multo quam vulgo existimetur facilior, si recte tradita sit, & idonea cautio in principio adhibeatur. Hactenus bene habet, & pulchre huc usque processisti, & nos sane in magnam singularis cujusdam fructus spem erexisti, facta jam fide imminuendi laboris. Nam rerum est difficultas, quæ nostram alacritatem in virtutum stadio decurrendo retardat. Faxit Deus, ut cætera tam speciosis principiis respondeant. Nunc ipse (ut quid querar in sinum tuum deponam) quanquam id do operam, ut

inter

inter hos curarum ſtrepitus, in quos non tam de voluntate mea, quam eorum, quibus quicquam negare mihi fas non ſit, ſim conjectus, utcunque mihi conſtem: nullo tamen ſtudio hactenus ſic mentis angores, & tanquam vulnificos quoſdam ictus declinare potui, quin, quamvis non confodiar, pungar tamen acriter interdum, & ab optato tranquillitatis portu, tanquam vento quodam reflante, prohibear. Quocirca illud te etiam atque etiam oro, ut expeditiorem iſtam portus hujus contingendi rationem nos doceas: atque hoc exiſtima a nobis afferri argumentum, in quo tractando occuperis. Quæ hucuſque dicta ſunt, perquam accommodatæ cujuſdam proluſionis locum obtinere videntur. Quod ſi præſtiteris quod quærimus (ut omnino præſtiturum confidimus) præclare ſane apud utrumque noſtrum (ut etiam pro Demetrio, quem nondum in Jovis ſinu poſitum arbitror, pollicear) te poſiturum, tibi perſancte confirmo. Poſſe autem te aliquid hac in parte, vel inde ut credam adducor, quod videam te in egregia iſta fortunæ tenuitate perpetuo placidum, atque hilarem, & externum hunc rerum ſplendorem magno atque excelſo animo deſpicientem. An iſtuc divinitus, & extra communem hominum morem acceperis, haud ſcio: hoc ſatis conſtat, rem tantam nemini fortuitu contingere. Naturæ item beneficio attribuere non auſim, cum temperatio tua (quod me diuturnus noſter convictus, atque domeſticus uſus abunde docuit) acris ſit in primis, & earum rerum, etiam quæ vulgo præclaræ habentur, percupida. Sed tu eam in ordinem cogis, atque velut freno quodam moderationis reprimis. Conſequens ergo eſt, ut iſtam animi æquabilitatem arte ac induſtria ſis conſecutus.

FLOR. Ut verum eſt illud Ciceronis, *natura bonitatem doctrinam imitari*; ut diſtribute atque ex arte collegiſti. Sed ad rem veniendum eſt. Quum eis præſidiis, quæ argumenti dignitas poſtulat, ſatis inſtructus, atque ad rem tantum idonee comparatus non ſim (magna enim hic requiritur ingenii vis, magna multarum artium diſciplina) eſſetis mihi in præſentia

vos

vos ad illos relegandi scriptores, qui hanc ipsam rem ex professo & nominatim tractarunt: ad Senecam, inquam, & Plutarchum, imo & ad Ciceronem ipsum; qui hisce de rebus in Tusculano suo copiosissime disseruit. Verum quia fides semel data liberanda est, quod vultis efficere conabor, atque apud vos, si non eruditionis, certe studiosæ voluntatis qualecunque pignus deponam. Dolet mihi hoc, sed sero, me non tantum studii in bonis literis posuisse, ut possim quod petitis cumulate præstare. Sed cum ipse, quicunque tibi videar, Francisce, communibus hominum infirmitatibus plus satis haud dubie sim obnoxius, atque me mei multo quam vellem sæpius pœniteat; me magistrum ad hanc rem sine summa arrogantia profiteri non possem: Itaque non quæ tibi via tenenda sit, sed quam, ut ad istam quam jamdudum es adeptus animi constantiam pervenires, cœlesti quodam ductu & ingenii felicitate adjutus tu tenueris, communiter tecum inquiram. Interea dabis veniam homini barbaro, hoc est, in alia lingua, atque aliis moribus, nempe inter ultimos Britannos nato atque educato, atque doctrina ista, quæ nobis transmarina est & adventitia, sero & leviter tincto, si in tanto argumento inscientius versetur: si cruda sit, & peregrinitatem redoleat dictio: &, ut summatim dicam, in crimine mihi non pones, si in festinato opusculo apparebit (apparebit autem omnino) vel rerum vel sermonis egestas. Hæc eo mihi prædicenda sum arbitratus, quod, quamvis ingenii opinio nunquam sit studiose quærenda, non tamen propterea est negligenda omnino.

FRANC. Modestiæ isti tuæ tandem aliquando modum impone Florenti, & bonis (quod ajunt) avibus orationis tuæ vela ventis quam primum expande. Ipse tuapte natura jejunitatis atque inanis orationis (ut semper observavi) osor es; & ipse ornatum non magnopere requiro, contentus eo sermone, qui apte & congruenter rem explanet: quapropter, fore spero, ut pulchre inter nos conveniat. Nec illud ignoro, tibi proprium hunc esse morem, ut plus præstes, quam pollicearis.

FLOR. *Tranquillum*, ut arbitror, Romani sermonis consuetudine dicitur mare (aut si quid aliud est, quod similiter agitari solet) cum tumidi illi fluctus, quos violentior aura concitavit, conquieverint. Ejus instar (ut tute principio recte animadvertisti) *animi tranquillitas est placida ipsius perturbationum tumultu vacans constantia.* Vel, si brevior placet definitio (in more enim positum est, & disputationis natura exigit, ut a definiendo principium sumatur) *est aquabilis & rationi consentaneus animi status.* Hujus definitionis vim vox Græca εὐθυμία significanter admodum exprimit. Existit ergo tranquillitas ex affectuum sedatione, tanquam ex caussa effectrice. Ipse affectionum animi ordo quietus & constans, est ipsa tranquillitas, ex qua continuo perennes vulgoque ignotæ voluptates pullulant.

FRANC. Apparet ergo perturbationum esse flatus, per quos non licet animo esse quieto.

FLOR. Est sane ut censes. Nam momentum omne in iis sedandis positum est: iis viribus atque opibus est omnibus repugnandum, si volumus hoc, quod datur, brevissimum vitæ spatium tranquille placideque traducere: sic, *ut neque ab ira* (ut Ciceronis verbis utar) *ignescat animus, neque inflammetur libidine, neque deliquescat voluptate.*

FRANC. Operæ pretium igitur erit, in ipso institutæ disputationis vestibulo, priusquam in præcipuæ partis explicationem ingrediare, de Affectuum ingenio, atque discrimine disserere; & quas habeant sedes, unde veniant, quis eos denique Æolus immittat: quod commodum atque opportunum erit explicare.

FLOR. Faciundum est haud dubie ut dicis: sed quoniam quas proposuisti disputationes, potius ad naturalis philosophiæ genus, quam ad morale, in quo nobis versandum est, pertinent; erunt illæ obiter duntaxat, & tanquam in transcursu attingendæ. Ergo, quo res omnis sit dilucidior, primum generatim quid sit Affectus explicabitur, unde item manet, & quod habeat domicilium. Mox, quot qualesque sint, & pro-

profligandine sint penitus, an duntaxat moderandi. Ad extremum, quæ sit moderandorum ratio, & quas ex ea re utilitates capiamus. Hæ partes ubi ut decet absolutæ fuerint, institutarum inter nos scholarum cursus non incommode (ni fallar) confectus erit. Principio illud intelligendum est, Boetium (virum, quod ad rerum cognitionem pertinet, longe doctissimum) ea quæ Græci πάθη vocant, *Passiones*, sed minus Latine dixisse. Nos cum Cicerone & Quintiliano *Perturbationes*, *Affectus*, aut *Affectiones* dicamus. Ut autem liquido constet quid sit Affectus, operæ pretium erit rerum partitionem ab ipso capite arcessere. Eorum igitur quæ extrinsecus & aliunde perfici apta sunt (cujusmodi sunt omnia, præter Deum ipsum) alia sunt cognitionis omnis prorsus expertia,ut elementa, & inanimum omne ex his conflatum: his & stirpes addas licet, quæ quidem omnia naturali quadam pronitate, absque ullo rei congruentis sensu antecedente, ad ea quæ conveniunt feruntur. Naturalis hic appetitus nonnullis vocatur. Hujus vi saxa, & quæcunque pondus habent, sidunt, levia tolluntur in altum, planta item succum haurit ex humo; & in summa, res omnis illud, a quo perficiatur, requirit. Hic cogitatione potius quam re, ab eo cui inesse dicitur, est distinctus. Aliæ sunt res cognitione præditæ, & hæ quidem triplicis sunt generis: Quædam sensu duntaxat valent, cujus officium est circa res crassas & corpora duntaxat versari: idque fit absque collatione similitudinum, atque eo discursu, qui rerum ordinem aut nexum videat; quamobrem exiguis quibusdam finibus totum ejus munus est circundatum. Ad hunc ordinem pertinent belluæ, quibus omnibus adest appetitus, qui *Animalis* dici potest, vulgus *Sensitivum* vocat, sed minus (ut credo) Romane. Est autem is facultas ea, qua animans id, quod jam per sensum exploratum est, persequitur aut refugit. Alia sunt intellectus præstantia atque puritate usque adeo instructa, ut nihil quicquam corporeum in eorum natura insit: quod genus res οὐσίας κεχωρισμένας, hoc est, *Essentias* (si tamen ita loquen-

dum est) *separatas*, imo & *Deos* philosophi interdum vocant; nobis *Mentes*, *Intelligentiaeque* dicuntur; & pro religionis consuetudine, quae ad nos ex sacris defluxit, Graeca voce *Angeli* vocantur. In iis inest simplicis cujusdam naturae appetitus, quem *Voluntatem* vocamus. Tertium cognoscentium genus est eorum, quae a natura & sensus & rationis, seu intellectus dono sunt locupletata, cujusmodi est solus Homo: qui quidem ut per sensum quod in corporibus crassum est percipit, sic rationis atque ingenii beneficio corporum rationes atque ordinem, quaecunque vel supra vel subter sunt, imo & res incorporeas, ac sub sensum minime cadentes, sagaciter pervestigat, atque aliquousque assequitur. Huic, propter variam & multiformem naturam (est enim, ut recte a Platone animadversum est, *Homo minor quidam mundus, rerum omnium quae in hoc majore clauduntur particeps*) praeter inclinationes illas ac pronitates, quas *Naturales* diximus, inter quas famem sitimque referas licet, adsunt altera illa duo appetitus genera, *Animalis*, inquam, qui sensus comes est, & *Rationalis*, quae *Voluntatis* vocabulo est insignita. Hujus munus est, rationem quocunque ea ducat sequi, atque illi perpetuo obsecundare. Est autem inter posteriores has duas appetendi facultates (nam de naturali atque infima illa ulterius verba facere non attinet) non leve discrimen, tum in ipsis quae expetuntur rebus, tum in ipso expetendi modo; quod tamen omne ab ea quae antegreditur cognoscendi ratione varia & imparibus judicii terminis dimanat. Nam ut sensibus corporum duntaxat agnitio, atque ea quidem crassa, concessa est: sic qui ex illo manat appetitus solius corporis commoditates consectatur, nec ultra se porrigere potest. Unde fit, ut omnis belluarum cura in persequendis corporum commodis atque suavitatibus sit posita. Intellectus contra non solum res sensiles agnoscit (nam semper superior in cognoscendo facultas complectitur omnem inferioris virtutem, cum auctario non levi) sed etiam sensilium praetervectus fines, & supra ultimas corporum

oras

oras volitans, ad res corporaturæ prorsus expertes, imo ad inaccessum illum rerum Principem, qui ipsa puritas atque divinitas est, quodammodo penetrat. Et hæ sunt res, circa quas excelsior illa appetendi facultas proprie se exercere debet: hæc illi constituta est arena; hic attributus campus, in quo exultet. Modus autem utriusque facultatis diversus est, ex eo quod animalis appetitus inconsiderato impetu, & exultatione necessaria ac libertatis experte, ad definitas cupiditates efferatur: voluntas vero, postquam ad rationem de re expetenda aut gerenda relatum est, libere se in quandam bonorum immensitatem effundit: quorum alia ad corpus, alia ad animum pertineant; alia sint præsentia, alia futura; & alia oculis, alia animo duntaxat cernantur. Est enim voluntas ipsa, quemadmodum & intellectus, cujus est comes, materiæ sua ipsius natura exors. Materiæ vero peculiare (quod iis qui interioris doctrinæ studiis sunt versati satis liquet) hoc est, ut formarum amplitudinem ad particulares rationes & angustias quaidam adigat. Nam rerum apud nos numerus & partitio est ex mole dissecta: & materiæ divisionem sequitur distinctio rerum in eandem speciem convenientium, ut Aristoteles noster non uno in loco subindicat. Itaque quo facultas aliqua a materia longius abscedit, hoc liberior est, hoc porrectiorem habet ad excursus ambitum: ut nihil mirum sit, si homo, qui per rationem a materia suapte natura quam longissime remotam, rerum omnium capax est, in rem quamlibet, citra vel temporum vel locorum metas, studio atque voluntate feratur: nec ad ullam rem se necessario applicet, nisi tale aliquod sit propositum bonum, quod intra se manifeste illam bonorum infinitatem complectatur. Nam in hujus generis bonum, quam *Felicitatem* vocant, repudii ratio non cadit. Et hoc sane non contemnendo argumento est, nos ad majora, atque præstabiliora, quam in hac vita consequamur bona, imo ad immensum quiddam esse natos. Ab his distinctionum exordiis est acris illa & perpetua in homine inter sensum & rationem conflicta-

tic,

tio. Senſus nos ad id quod adeſt præſens corporis bonum abripit: Ratio contra ſuadet, ut uſque tueamur dignitatem noſtram, ſervemus decorum, quod ſenſus videre non potuit; & ut ad immortalium rerum præſtantiam nulla facta intermiſſione feramur. Ariſtoteles in ſuis de Anima commentariis tradit, hanc appetituum dimicationem in ea duntaxat animante reperiri, quæ temporis certum habeat judicium, & quæ, quid inter inſtans & futurum interſit, internoſcere queat. Hominem haud dubie vult intelligi, qui ſæpe contra quam præſens corporis affectio ſuadet, propter ſperatas in poſterum commoditates, præſentium rerum difficultates atque dolores contemnit. Sic morbis laborantium ſanitatis ſpes alios amaras exhaurire potiones, alios ſectiones & cauteria perferre, alios ferro membra crudeliter laceranda tolerare inſtituit. Atque utinam apud nos tantundem poſſet æternitatis recordatio, atque immortale illud animorum decus, quantum ſæpe poſſe ſolent exiles hujus vitæ ſuavitates, non certo venturæ, atque ubi venerint certo & brevi perituræ. Cæterum belluæ (ut illo unde digreſſi ſumus redeamus) ad præſentis doloris perpeſſionem, venturæ alicuius commoditatis ſpe, nunquam excitari poſſunt, propterea quod nulla ſit iiſdem futurorum proviſio. Extruunt quidem nidos aviculæ, canis odoratu feræ veſtigia perſequitur, & penus condit *inopi* (ut poetæ verbis utar) *metuens formica ſenecta*: ac ne infinitatem perſequar, ſexcentas id genus aſtutias, & multiplicem tam in terreſtrium quam aquatilium genere ejuſmodi induſtriam deprehendas. Verum, ut philoſophorum doctiſſimis placuiſſe video, fiunt hæc omnia, non ratiocinatione aliqua, aut conſilii alicujus de futuro ſolliciti providentia, ſed cæco quodam ſuperioris impulſu atque inſtinctu naturæ. Appetitus tam exacte, quam nos jam fecimus, diſtinxiſſe priſcis illis philoſophis curæ non fuit: nobis tamen, qui non tam ratione quam religionis auctoritate adducti, animum a corpore diſſociabilem, & ſeparatæ cujuſdam eſſe naturæ certo nec immerito conſtituimus, ſecus facere non licet;

cet: ne, cum is corpore liber erit, suis videatur spoliatus facultatibus & instrumentis, atque adeo ad inertiam quandam & sepulturam, quam natura maxime in præstantibus rebus refugit, adactus. Nunc appetituum distinctione (quæ quidem necessario commemoranda fuit) absoluta, ad Affectus definitionem veniamus. Vox ipsa *Affectus*, etsi latius patet, tamen significatio, quam nos in præsentia tractandam suscepimus, aliud non est, quam appetitus humani ex rei alicujus jucundæ vel molestæ sensione suscitata commotio. Etenim ut in visu, quod exempli caussa dicitur, admoto colore, si non desit lux, exurgit ea vel actio vel affectio, quæ visio nominatur: sic eo, quod vel convenit vel disconvenit animanti, per sensum aut rationem proposito, protinus existunt in appetitu motus quidam adlubescentiæ, aut aversationis: hoc est, amores, iræ, gaudia, metus, ægritudines, reliquique sub hos subjecti, aut iis finitimi perturbationum greges. Usurpare cogor interdum voces fortasse apud principes illos Romani sermonis auctores non temere inventas: sed hoc facio, ut quam maxime significem quid velim, & rerum declaratio atque intelligentia sit facilior: quandoquidem illa effectus atque fructus est sermonis omnis, & ad quem tanquam ad scopum omnis tum dictio, tum scriptio jaculari debet: & a qua si aberres, etiam si ipsa sis facundia, infacundus es. Erit ergo operæ pretium interdum subtilitates cogitationum communibus verbis & usitatis explicare: quanquam, ut ingenue quod verum est fatear, licentiosum sermonem, maxime qui a forma Romanæ orationis valde aberrat, non existimem esse probandum. Sunt ergo in hominibus (ut illo unde abii me referam) duplices affectus: alii crassiores, homini cum belluis communes, quos animales dixi; alii subtilioris cujusdam naturæ, qui proprie sunt ejus facultatis, quam voluntatem dicimus: qua parte est nobis proxima cum separatis illis mentibus cognatio.

FRANC. Duplex hic me habet scrupus, uterque quidem ex tuis verbis ortus: Prior est, ex eo quod amorem atque gaudium inter affectus (dum obiter

quos-

quosdam recenseres) retuleris. Hoc si verum est, cum affectus idem sit quod perturbatus quidam animi motus, qui fieri potest, ut in Deum, aut in eas, quæ secundum Deum primæ sunt dignitatis, mentes, amor aut gaudium cadere possit? Magnus est (ut a vobis, quos perpetua habet naturæ perscrutatio, accepi) eruditorum in eo consensus, atque inter philosophos omnes constare illud audio, principem illum motus auctorem necessarie prorsus, & ab omni parte immotum esse, adeoque & perturbationis omnis immunem. Gaudium autem aut amorem, si Deo aut reliquis cœlitibus detraxeris, atque eos hominum gratia & caritate teneri negaveris, non solum sacræ, sed & profanæ quoque literæ, si tamen ullæ profanæ sunt, te mandacii & coarguent & damnabunt. *Charior est* enim *illis* (ut profano cuidam poetæ, sed minime profane dictum est) *homo, quam sibi.* Unde nobis est vita ipsa, unde nobis sunt tot animi atque corporis insignes dotes, nisi Dei immortalis beneficio atque concessu?

DEMET. Quæ posset vel Deo, vel cuiquam esse vita, quæ nulla sit vel amoris vel gaudii suavitate respersa?

FRANC. Alter hujusmodi est: Postquam voluntas præstantioris animæ, quippe ejus quæ rationalis dicitur, facultas est, qui fit, ut perpetuo tam turpiter succumbat, & in omni pene lucta ab appetitu illo animali vincatur? Apparet igitur, aut nullam esse, aut certe otiose adjectam, cum a suo sibi munere perpetuo ferietur, nec nobilem illam & præclaram suam vim expromat usquam. Quotusquisque est in hominibus, qui splendidas illas immortalitatis rationes persequatur; qui non vel totus sit in libidinum cœnum demersus, vel a ventosis laudibus in inanitates abreptus: qui non denique sic præsentis temporis commoda quærat, ut virtus, ut probitas, ut superi inania videantur vocabula, & quibus nulla prorsus solida subsit significatio, sed tantum philosophorum commentatione supervacua sint in hominum sermonem inducta?

FLOR. Vos abundantia quadam acuminis me obruitis, &, ut mihi quidem videtur, uterque alteri constituistis in me oppugnando esse subsidio. Danda ergo mihi terga forent, nisi nobis pueris degustata esset Dialectica, a qua non parum est adjumenti ad argumentationum difficultates tollendas. De Deo breviter sic habetote, nam me hic tanquam dilemmate quodam tenere visi estis: Affectuum alios esse, qui illi non nisi μεταφορικῶς, hoc est, per translationem quandam atque similitudinem tribuantur. Sic & irasci, & furere quoque dicitur: quod genus locutiones etiam in sacris admodum sunt frequentes. Nam cum ii in se deformitatem quandam contineant, proprie in illum convenire non possunt. Recte itaque illud a Theologis præceptum est, ut quoties quippiam apud nos inventum oratione nostra in Deum transfertur, si vox una secum deforme aut imperfectum aliquid afferat, cogitatione animi omnis deformitas amputetur atque detrahatur. Ira ergo, aut furor in illo non sunt turbidi motus, sed sedatissimæ justitiæ cogitationes, quibus ex pœnæ acerbitate iræ atque furoris nomina imponuntur. Alii sunt qui proprie in illum competunt: cujusmodi sunt, quos proxime commemorasti, amor & gaudium, & quæcunque ejusmodi sunt voces, nihil secum indignitatis afferentes. Verum tanta est rerum omnium illius exuperantia, ut tam hi, quam superiores illi, quorum translatitiam esse rationem diximus, alienissimæ cujusdam sint a nostris, cum illi tribuuntur naturæ, atque ab omni eo quod mobile aut turbulentum est penitus segregatæ. Cætera extra Deum in se varium quiddam habent ac multiforme. Deus ipse simplex quædam est & uniusmodi res, nihil in illa rerum infinitate concretum habens, eoque Theologi voces Deo hominibusque communes, inter eas, quæ ὁμώνυμα dicuntur, hoc est, quæ diversæ sunt in significando rationis, reposuerunt. Nostri sermonis inopia non potest attingere ineffabilem illam Dei omnipotentis

majestatem : & tanto intervallo ab illa rerum excelsitate abest hæc nostrarum rerum humilitas, ut nostra, si cum illo componantur, picturarum aut imaginum, vel verius umbrarum, quam rerum solidarum locum teneant. Quocirca præ illius gaudiis, atque ea vitæ beatitudine, qua ille fruitur, quicquid est apud nos vel voluptatum vel lætitiarum, mœroris atque doloris pene rationem accipit. Et, ut finitima illa de Angelis quæstio paucis absolvatur (nobis enim propositum est, non mentium illarum ingenium aut mores excutere, sed animi nostri vitiis mederi) observandum est illud, quod Peripateticæ factionis philosophi concorditer tradunt, motus rationem proprie non nisi corporibus convenire: proinde affectus tunc & non alias, motus rationem accipere, cum in ea insunt re, quæ ex animo corporeq; constat. Inferiores ergo illæ mentes, etsi infinito intervallo a principis illius mentis puritate absunt, quia tamen corporaturæ prorsus sunt expertes, subtiliter & illæ atque citra ullam motus turbulentiam afficiuntur. In nobis vero utrique affectus motus induunt rationem: sed alteri, hoc est, animales, id ex sua natura habent; voluntarii vero non item. Omnis enim affectio animalis, sensilem quandam corporis immutationem habet adjunctam : in gaudio sanguis & spiritus quidam alacres suaviter circa præcordia diffunduntur : in metu & ægritudine contra eorundem fit molesta contractio, quam & oris pallor comitari solet : in ira inest biliosus quidam fervor, & immodica sanguinis excalefactio ; unde & vultus existit figura minax, atque oris torvitas: verecundantibus facies rubore perfunduntur : neque in cæteris est dispar ratio. Adde quod ipse appetitus animalis, unde hi motus proxime fluunt, consistere non potest, nisi corpori sit affixus. Voluntas vero, quemadmodum & intellectus, cujus ductu nititur, non sic est in corpus demersa, neque inter appetendum necessarie secum affert has corporum commotiones. Siquidem ut quisque

est

est prudentissimus, atque animo maxime sedato, ita minime est ejusmodi turbulentiis obnoxius: ut cernere sit interdum quosdam, in quibus nullum, etiam dum ulciscuntur delinquentes, iræ appareat vestigium; & qui in magna rerum trepidatione de pristini vultus constantia nihil remittant. Verum quia plurimum, cum voluntas ipsa vehementius concitatur, nexu atque redundantia quadam prope naturali contingit & animalem appetitionem una cieri; etiam voluntatis affectiones non sunt prorsus motus & perturbationis expertes; quod si eædem rationis præscriptum fuerint prætergressæ, tunc & morbi vocantur. Rationem autem deseri inter appetendum fere usu venit, propter res eas, in quas fertur proprie animalis appetitus, hoc est, propter suavitates corporis, cujus facibus ad omne nefas inflammari solemus: ante enim dictum est, animalem appetitum ea quæ ad corpus pertinent quærere: quod dum facit, cupidius pro corpore contra rationem pugnans, sæpe etiam voluntatem ad fidem sceleratæ consensionis mirifica quadam societate abducit. Itaque cum affectus nostri non temere vacent motu, & motus non sit nisi in corpore, cujus contagione etiam animus impellitur ad turpia, non immerito Plato perturbationes morbosque animi omnes in corpus tanquam in fontem & originem confert: sic ut tum primum perturbari incipiat animus, quum in tam insolitum & perturbatum immigrat domicilium; & tum demum, & non aliter, beatus futurus sit, cum relicto corpore cupiditatum atque æmulationum erit expers. Hac ipsa de re insignis est ille apud Virgilium locus, qui ex Platonis officina totus est depromtus:

Igneus est ollis (de animis loquitur) *vigor & cælestis* *(origo*
Seminibus quantum non noxia corpora tardant,
Terrenique hebetant artus moribundaque membra,
Hinc metuunt, cupiuntque, dolent, gaudentque, nec auras
Respiciunt, clausæ tenebris & carcere cæco.

Huc pertinet, quod Socrates jamjam cicutam devora-

turus jussit Phædoni, ut persoluto Æsculapio gallo, se voto liberaret: nimirum sensit, non longe abesse sanitatis beneficium, cum jam corpus, unde vitia scatent, relinquendum foret. Et profecto quadam naturæ acerbitate factum videri potest, ut nobilissimus hominis spiritus putri & infecto corporis trunco tam misere jaceat obstrictus. Eodem pertinere posse videtur & illud Divi Pauli, etsi longe divinior hic ratio subest: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus*? Sed video me nimium diu in hujus loci tractatione habitavisse. Nunc veniendum est ad pudendam illam animalis appetitus victoriam, atque unde illius calamitatis ortus sit, explicandum est. Qui totus ex humana pendet sapientia, nec divinitus & ex oraculis est veritatem edoctus, ideo (ut opinor) accidere dicet, quod cognitio veritatis, & incorruptum de veris bonis judicium, non nisi post longum tempus, & per plurimam mentis exercitationem eruatur. Hac enim una ratione apparantur animi lumina, quibus purgatissimis opus est, ut conspiciamus incredibilem illam pulchritudinem quæ in honesto inest: quæ nisi nos rapiat, ad falsam bonorum speciem necesse est delabamur. Jam vero nos, simul atque in lucem editi & suscepti sumus, corrupta excipit educatio, solius corporis suavitatibus adsuescimus: vulgi & ad vitia consentientis multitudinis exempla, & fœcunda hæc culpæ secula nos corrumpunt, efficiuntque ut pecorum ritu sequamur antecedentem gregem; non quo eundum est, sed quo itur pergentes: falsissimis de iis, quæ expetenda fugiendaque sunt, protinus imbuimur opinionibus, sic *ut errorem*, quemadmodum ait Cicero, *cum ipso nutricis lacte suxisse videamur*. Sensim enim usque adeo a via deflexit, eoque deducta est consuetudo, ut omnes hominum cœtus, omnis hic orbis, quocunque eas, scelerum ludus & nequitiæ quædam communis officina videatur. Quid hic facias, ubi prius improbitas callum duxit, quam quid probitas esset ratio potuit dijudicare? Itaque

que

que maturescentibus annis, quamvis ratio admonitionibus sapientum excitata paullum expergiscatur, voluntas tamen, sensus imperata facere jamdudum adsueta, jugum difficulter excutit, & tardis admodum rudimentis ad nativum coalescit vigorem. Videmus ut medicata lana colorem alte imbibitum se salva exuere nequit: sic profecto contracta ab ineunte ætate vitia ægre curationem admittunt: nec facile est rationem in regno suo (in cujus possessionem jam olim sensus involarunt) e servitute assertam denuo collocare. *Num Æthiops* ut est in sacris, *mutare queat colorem suum? Sic & vos recte facere qui potestis, quum male agere didiceritis?* Hinc est, quod conspicimus eos, qui ad rectorum consiliorum rationes se convertunt, mirifice in initiis laborare, quemadmodum & illi qui diu ægrotarunt, etiam dum sanari incipiunt, vacillant. Languet igitur in nobis illa voluntatis potentia, rationis vires sunt consopitæ, & vulgi prius oppressæ opinionibus, & vinculis depravatæ consuetudinis impeditæ, quam ratio ipsa somnum a quo cum primum in corpus ingrederetur est correpta, potuerit excutere. Adde quod hæc corporis bona, ex quorum appetentia omnis dignitatis nostræ ruina existit, præsentia & ad manum adsunt; animi vero bona vel futura sunt, vel alte reposita. Et cum ad hoc, ut aliquid expetatur, non parum intersit futurumne sit, an adsit præsens (languidius enim nos comparare solemus ad ea, quæ non ostenduntur, aut apparent præmia) desertis illis alte positis, aut futuris rebus, præsentia amplectimur. Consistentiæ enim perfectio adauget appetitionis rationem, hoc est, ipsam bonitatem. Sed hæc disputatio subtilioris cujusdam est curæ. Responsum hoc, etsi physicæ explicationis plenum est, nec a veritate omnino alienum, tota tamen rei ratio non inde est. Aliam oportet esse mali hujus originem, cujus vis tanta est, ut mortalium nemo a generis ortu inventus sit, a quo pure sit officium cultum, aut qui quicquid humanitatis leges poscunt, præstiterit. Multæ

sane

ſane ſunt res, eæque opinione præclariores, quæ ad honeſti abſolutionem concurrunt: neque ulla potuit unquam inſtitutio, quamlibet ſtudioſa, nec poterit, hæc homini largiri, ut non in intima natura reſideant quædam perverſitatis fibræ, unde perpetuæ cujuſdam impuritatis pus profluit. Chriſtiana igitur diſciplina ſola nobis qui eſſent hujus mali fontes oſtendit. Hac magiſtra intelligimus, principem illum noſtri generis parentem, poſthabita ea, quæ Deo omnium regi & domino debebatur, obedientia, cupiditatem quandam præſentem (quod nos facere intermittimus nunquam) ſcelarate ſecutum. Hujus autem temeritatis vis atque contagio tanta fuit (ne quis exiſtimet leve Dei immortalis imperata parvifacere) ut omnis ab eo ducta poſteritas ſit a primo illo vulnere ſaucia atque proſtrata. Hinc ſunt hæc naturæ noſtræ toxica: hinc ſunt caligines animi, per quas non licet Dei vel magnitudinem, vel bonitatem expendere: hinc eſt pietatis oblivio atque neglectus: hinc eſt præpoſterus, imo impius noſtri amor: hinc eſt virium noſtrarum infirmitas & debilitatio: hinc eſt rationis error, hinc item eſt & languor voluntatis. Negare autem in nobis ineſſe has omnes defectiones atque imbecillitates, imo & impietatem, qua nihil eſt execrabilius, perpetuam, eſt negare Solis lucem. Deus enim ipſe, hoc ipſo quod Deus eſt, ſuo ſibi jure illud vindicat, ut in eo amando atque colendo omnis pene noſtra opera atque cogitatio ponatur. *Eſſe enim præſtantem aliquam æternamque naturam, & eam ſuſpiciendam admirandamque hominum generi, pulchritudo mundi, ordoque rerum cæleſtium* (ut ait Cicero) *cogit confiteri.* Quod ſi per nos id præſtare potuiſſemus, extitiſſet aliquando in tanto hominum numero, & tam longo ſeculorum decurſu ejuſmodi aliquis vir, qui ad hanc officii integritatem perveniſſet. At cum nemo ejusmodi extiterit, citra peculiare numinis auxilium (quod facile Annales te docere poterunt) qui vitæ innocentiam cum vera pietate conjunxerit: omnino confitendum eſt, naturam

ipſam

ipsam modo aliquo vitiatam esse & infirmam. Non tamen humano generi divina defuit bonitas, quæ per eum ipsum CHRISTUM, cujus beneficio morbus agnitus est, morbo ipsi medetur. Sed doctrina hæc non penitus invadit, nisi in illorum animos, qui omni sui fiducia abjecta, se totos ad cœleste convertunt auxilium. Hic mihi in mentem venit non inutilis illius narrationis de quodam, qui in profundum puteum ceciderat, qui ab alio quopiam casum miserante interrogatus, quomodo illuc decidisset, respondit; illud non referre: hoc potius agendum. qua ratione posset educi. Ita in præsentia nobis præcipue ad hoc enitendum est, ut, postquam nos sentimus fractos, atque usu ipso certo comperimus magnitudinem imbecillitatis nostræ, in eo quod potissimum præstare nos convenit, studeamus CHRISTI auxiliis niti, atque undique rationes conquirere, quibus nostri muneris integritas constare possit.

FRANC. Sic quas proposui quæstiones dissolvisti, ut in præsentia nihil amplius requiram: hocque gratior certe fuit rerum explicatio, & auditio jucundior, quod, quemadmodum pium hominem decet, in religionis laude desiveris. Sed illud, priusquam ad institutum redeas, dic, princeps ille nostri generis auctor Adamus, quomodo potuit tam turpiter ab officio recedere, cum nondum natura illius esset vitiata: ab illo enim naturæ vitium defluxisse ais.

FLOR. Sane non fuit ante lapsum ejus natura vitiata, ut nostra est: sed infirmum est omne quicquid est extra Deum, maxime si suo sit permissum ingenio: & ut aperte tibi, quod mihi quidem verissimum videtur, dicam: illa nascentis mundi & de Adamo historia, huc tendere videtur, ut intelligamus, etiam eas res, quæ præstantissimæ apparent,& quarum gratia aliæ conditæ sunt (ne quid nobis arroganter assumamus) in loco maxime lubrico consistere, & divinæ opis potissimum egere, & ad divinum auxilium assidue confugere debere. Dii enim esse cupimus, & nobis videmur, & tales ex-

existimari petimus. (Quis est, qui non postulet se primum esse ubique, quod in singulari quadam divinitatis participatione positum est?) & si cum rebus brutis comparemur, pene tales sumus: sed hæ ignorationes & lapsus nostri, qui clam nobis (si vel paullulum oculos aperuerimus) esse non possunt, satis declarant, nos frustra vel divinitatem, vel magnitudinem ullam veram, nisi in illo, qui solus vere magnus vereque Deus est, agnoscendo atque reverendo sperare.

FRANC. Istuc mihi & physice, & Christiane, hoc est, pie, dictum videtur. Sed (ut idem, qui tibi aberrationis fui, sim & reditus auctor) nunc illud declara, an præter res ipsas, & appetendi facultates a rebus ostensis permotas, sint aliæ affectuum caussæ?

FLOR. Sunt sane, sed quæ eos augeant potius & confirment, quam efficiant. Est crasis, hoc est corporis temperatio, quæ elementorum qualitatibus potissimum nititur: est & consuetudo sive habitus homini ex consuetudine ingeneratus. Quid hac in parte polleat crasis, indicio est eorum, qui adusta bile redundant, in iram proclivitas singularis: sanguinis multa hilaritas ad lætitias & amores impellit: pituita hebetudinem & tarditates parit: quibus plurimum est atræ bilis, suspicionibus & timoribus urgeri solent. Imo animi mores a corporis manare temperatura, edito etiam ea de re libello, Galenus auctor est. Accipiunt & affectus pro ætatis gradibus mutationem. Abeunte enim illo ætatis vigore, qui ἀκμὴ dicitur, & fracto intenso illo mediæ ætatis calore, senescunt ardores libidinum, & ut Horatius ait, *Lenit albescens animos capillus*: crescunt tamen una cum annis pleræque aliæ sordidæ aviditates: sic ut nulla sit ætatis pars, sive adolescentia sit, sive juventæ flos, sive senium, hoc est, ævi fæces, quæ non suis quibusdam sit irretita vitiis, & affectibus obnoxia. Huic sententiæ finitimum quiddam habet poeticum illud figmentum, tam ab Aristotele, quam Platone in scriptis relictum, quo quorundam hominum compositioni auri

plu-

plurimum admiſtum eſſe traditur: alios vero eſſe, quorum maſſa ex argento potiſſimum conſtet: alios denique reperiri, qui ferro plumboque onerentur. Hujus allegoriæ vis in hoc, ut arbitror, poſita eſt, ut alii aliis in rebus a natura intelligantur eſſe habiles, & magnas eſſe ingeniorum diſſimilitudines. Huic ambitioſa eſt & irrequieta indoles: huic ſedata & facilis: hic eſt ex eo ſanguine, in quem cadit ſapientia, atque ad magnas res gerendas eſt idoneus: hic ad quandam rerum mediocritatem eſt aptus: hic ad opificia & functiones humiliores eſt ablegandus. Cicero ſtatuit quoſdam ita naturæ muneribus ornatos eſſe, *ut non nati, ſed a Deo aliquo ficti videantur*. Et ſunt illi ipſi,

——*quibus arte benigna*, (ut Juvenalis ait)
Et meliore luto finxit præcordia Titan.

Qui aſtrorum notionem profitentur, præter ſuam cujuſque ex elementorum confuſione emergentem conſtitutionem, aliam quandam afferunt, quæ ab ipſo ſiderum poſitu, eo ipſo quo in lucem edimur momento, in corpora noſtra defluat. Et cum cœlum ſit elementis potentius, inde iidem effici volunt, ut is, quem elementorum miſtura avarum, mulieroſum aut imbellem effecerat, ab horoſcopo, hoc eſt, a natalitii ſideris aſpectu habeat, ut ſit benignus, ut ſit belli ſtudiis deditus, ut ſe caſtum integrumque ſervet, & quam minima ſit illi cum corporibus contagio. Non inficior equidem ad pleraſque res aſtrorum valere poſitum, atque ea re in ſingulis vel minui vel augeri cupiditates. Verum hic nobis duo ſunt conſtanter retinenda. Prius eſt, neque Craſim, neque aſtra vim animis noſtris afferre poſſe, & eam quæ eſt in rerum delectu tollere libertatem. Quamvis enim corpus nos aſtrorum ſubjiciat dominatui, & corporis temperatio propenſiones acres nobis indiderit; ratio tamen *aſſerit nos manu* (ut Terentii verbis utar) *liberali cauſſa*, ut non in naturalibus cauſſis, ſed in voluntate poſitum ſit, ut ad hoc vel illud ipſa ſe applicet.

Alterum eſt, naturæ pravitatem piis & honeſtis ſtu-

diis potiùs, quam ſideris cujuſquam beneficio corrigi. Zopyrus Phyſiognomus (quod eſt apud Ciceronem) Socratem hominem ſtupidum, bardum & petulantis ingenii dixit: quod cum riſu ab Alcibiade & aliis, quibus viri integritas & ſapientia explorata erat, exciperetur; ipſe Socrates, ad quem offenſio pertinebat, Zopyrum humanitus ſublevavit, ingenueque faſſus eſt, ſe talem a natura factum, qualem dixerat Phyſiognomus; ſed induſtria ſe alium evaſiſſe, & vitioſam naturam a ſe edomitam atque compreſſam doctrina. Conſuetudo (ut ad eam partem veniatur) vim quandam ſuam obtinet in ciendis affectibus. Hanc Ariſtoteles, ex Eveni cujuſdam Poetæ ſententia, πολυχρόνιον καὶ τελευτῶσαν [illegible], hoc eſt, diutiſſime permanere ſolere, & tandem in naturam abire ſtatuit. Etenim, ut ea quæ a natura inſunt, funditus tolli atque extirpari non poſſunt: ſic & illud depulſu eſt difficile, quod a diuturno uſu inolevit. Et, ut nihil eſt nobis negotii aut ſudoris in viſione, auditione, cæteriſque id genus actionibus, quas naturæ vis profert: ita conſuetudo in omni re gerenda, tum facilitatem, tum firmitatem præſtat ſingularem. Siquidem ex conſuetudine, hoc eſt, iteratione actionum ad aliquod prolixius tempus, exiſtit ea qualitas, quam Græce ἕξιν nos habitum vocamus. Etenim, quemadmodum tangendis crebro ut oportet fidibus, aut ducendo penicillo, manus promtitudinem quandam accipit ad fidium vel pingendi ſcientiam pertinentem: ſic & uterque hominis appetitus habilitatibus quibuſdam ex ipſa aſſuetudine informatur, unde facile & expedite operatur. Quam ægre ſe in offenſionibus reprimunt, quam ſunt inexorabiles, quam facile item irritabiles, quibus nunquam fuit curæ ejuſmodi furores compeſcere? Et contra, alios videas, qui quamvis ingenio ſint iracundo, quia tamen ſoliti ſunt ſapientiæ præceptis ſeipſos frenare, nullo negotio aut diſſimulent aut contemnant injurias. Nec aliter ſe res habet in amore cæteriſque animi perturbationibus. Eſt ergo habitus,

bitus, si vitiosus fuerit, sceleris, si ad probitatem pertineat, virtutis tanquam quædam maturitas. Et quoniam ex habitu forma aliqua necessitatis in actionibus existit, summo adnitendum est studio, ne turpitudini alicui adsuescamus. Ægrotus non potest pro arbitrio sibi sanitatem restituere; nec qui semel lapidem projecit, jactum revocare: quem sane ad modum, ut ait Aristoteles, *qui vitioso aliquo habitu imbutus est, non potest se ad bonam frugem recipere.* Non tamen propterea necessitas hæc vitio patrocinatur: eo quod de principio homini integrum fuit, se ad probitatem vel improbitatem applicare; sicut lapidis erat jactus, prius quam e manu esset emissus: & morbus ipse culpa ejus contractus, qui legitimam & præscriptam a medico victus rationem neglexit. Hoc tamen, quod hic ab Aristotele de necessitate dictum est, per ὑπερβολὴν intelligendum arbitror, & necessitatem difficultatem interpretor. Nullus sane est habitus humana partus industria, quem non pari ratione, si ad hoc totus incumbas, demoliare. Nemo tam alte in vitiorum cœnum est demersus, ut non possit emergere, atque ad bonam frugem se recipere: quandoquidem & naturæ malignitatem pertinax opera vincit. Affert quidem ut in corporibus, sic & in animis quoque inveteratio difficultatem: citius enim repentinus oculorum tumor, quam diuturna lippitudo sanatur: improbo tamen studio nihil hic non est expugnabile. Sub consuetudine continetur educatio, cujus quantum sit ad virtutem adipiscendam momentum, Laconicarum legum conditor Lycurgus, noto illo catulorum exemplo abunde declaravit. Duos is educaverat, quorum alter erat ex ignobili canum genere, quales sunt qui ad a dium aluntur custodiam; hunc ad venatum exercuit: alter generosus erat, quem domi passus est inter ollas otiosum & inertem desidere: utrumque spectante populo produxit in forum, in quo hinc spinæ positæ erant, illinc ollæ escis refertæ. Cumque emisso lepore, uterque canis ad assueta procurreret, Videtis, inquit Lycurgus, edu-

catione nobilem naturam degenerasse; et contra ignobilem effectam generosam. Quamobrem hoc vobis persuasissimum sit, etsi genus ab Hercule habetis, nisi res ejus gestas assiduo studio imitemini, vos brevi turpiter per ignaviam degeneraturos. Itaque ex Platonis sententia statim ab infantia instituendi sunt ad virtutem omnes. Corrigit enim ingenii pravitatem educatio recta; & ingenitam malitiam si non stirpitus evellit, mirifice tamen eam retundit ac debilitat. Et quoniam, ut ait Horatius,

Quo semel est imbuta recens servabit odorem
Testa diu:

teneri illi, atque quocunque volueris (ut arbuscularum rami) flexiles anni accurandi sunt, ut supra dixi, diligentissime: & ad hoc instituendi sunt, prius quam se proferat lanugo, adolescentes, ut animum inducant credere, Honestatem semper pluris quam vitam ipsam faciendam.

DEMETR. Accepi ego, Aristotelem vestrum juventutem a civilis atque totius moralis disciplinæ studio abercere: tanquam parum idonei sint, qui in illud, ubi mores traduntur, admittantur auditorium. Quod sane non tam cum doctrina tua, quam cum ipsa veritate pugnare videtur.

FLOR. Aristoteles vir plane maximi atque acerrimi judicii, non censet negligendam eam ætatem, quin potius studiosissime, etiam ex Platonis sententia, in secundo eorum qui sunt ad Nicomachum libro, colendam statuit. Ejus verba sunt hæc, οὐ μικρὸν οὖν διαφέρει τὸ οὕτως ἢ οὕτως εὐθὺς ἐκ νέων ἐθίζεσθαι, ἀλλὰ πάμπολυ μᾶλλον δὲ τὸ πᾶν. Hoc est: *non parum imo plurimum interest, vel potius in eo omne momentum consistit, nos ab ipsis protinus incunabulis sic aut secus assuefieri* Quod autem in eorundem librorum limine statuit, Juvenes non esse idoneos moralis scientiæ auditores, alio pertinet: nempe huc, ut intelligatur, illos propter rerum imperitiam non assequi rationem

nem præceptorum vitæ. Nam paullum admodum adhuc temporis illis in vita consumtum est. Efficit item affectuum impotentia, ut in ejus doctrinæ ludo non libenter versentur. Etenim, cum adhuc recens sit in illis natura, *in eo duntaxat* (ut docte scribit Eustratius) *occupata est, ut sit, non ut bene sit.* Quare omnes ejus ætatis cogitationes consectantur solum eas res, quæ vitam hanc communem cum belluis stabiliant, perinde atque ingenii fructus non adhuc, sed jam constituto corporis habitu sit sperandus. Itaque cum adhuc (ut ita dicam) semibelluæ sint, nihil mirum est, si præ libidinum furore, sapientum de instituenda recte vita præcepta contemnant. Et quoniam interea quidam callus malitiæ ducitur, post multum facessitur negotii præceptoribus, qui ægre vel consiliis, vel contumeliis, vel denique verberibus adhibitis, eos ad diversam studiorum rationem traducere possunt. Quapropter, quo illa ætas vehementius a salutaribus consilijs abhorret, hoc sunt vigilantius admonendi, & sollicitius adhortandi. Paullatim enim cura mitescent, & dicto audientes atque bene morati evadent. Plutarchus in libello de liberis educandis, quamprimum optimos magistros arcessendos censet, Platonemque adducit vetantem, ut ne nutrices frivolas aut turpes fabellas in puerorum aures instillent, quod inde aliqua animi corruptela in illo ineuntis ætatis pudore existere possit. Verbosior, fateor, in hac parte fui, sed non omnino ab re: propterea quod pene tota consequentis vitæ ratio ex educatione dependeat. Priusquam tamen hujusce rei mentionem desinam, hoc addam: Me vehementer cupere, eam adesse industriam parentibus, ut eos liberis eligant præceptores, qui ea sint ingenij dexteritate; ut Laconis illius pædagogi more hoc præstare studeant, ut fidei suæ commissi pueri a teneris etiam unguiculis, & delectentur honestis, & offendantur turpibus. Tantum enim nobis natura suavitatis studium indidit, ut si aliquis ejus gustus accesserit, puerorum

mentes multo facilius ad virtutem, atque ad omnem humanitatem fingantur. Hactenus de affectuum caussis diximus: nunc eorundem sedes & nidi ostendendi sunt. Naturales appetitus per omne animantis corpus sparsi sunt: verum illi, qui ad animam, unde vivendi vigor est, peculiariter pertinent, certis in locis liquidius se proferunt. Fames enim & sitis tum existunt in ventriculo, quum hepar inde solitum alimenti pensum flagitat, quod mox in venas, & deinde in membra distribuatur. Libido naturalis etsi alibi se exerat, hepati tamen a plerisque tribuitur. Animales affectiones omnes in cor & φρένας, hoc est, præcordia sunt conjectæ, propter manifestum illum, qui illic inter appetendum (ut supra commemoravimus) intervenit strepitum. Voluntatis motus sunt in animo rationali, nec certam aliquam corporis partem, quemadmodum nec Intellectus, aut Voluntas ipsa, unde proxime fluunt, sibi vindicant. Ne tamen nimium a vulgata sermonis consuetudine discedamus, possunt & ii in corde collocari. Sed hic observandum, quasdam esse actiones, quæ non proxime a voluntate manent, sed ab ea duntaxat imperentur: cujusmodi est Incessus, aut Auditio, Cogitatio item. Hæ pertinent ad vires, vel organa unde proprie oriuntur. Pedibus enim incedimus, auribus audimus, per rationem meditamur. Aliæ sunt, quas ipsa ex se elicit: cujusmodi est ipsum Velle, aut Nolle, quorum ipsa, ut nuperrime dictum, est sedes.

FRANC. Postquam & ipse animus corporis quædam forma est atque perfectio: quæ vel ratio, vel religio vetat corporis partes etiam a præstantissimis illis animæ viribus perfici? nisi fortasse dicere velis, animæ vires, hoc est, intellectum & voluntatem purioris & dignioris esse naturæ, quam sit ipsa anima. Cur non rationem tribuimus cerebro, & voluntatem cordi? Plane nec cor nec cerebrum habere videntur, qui concisim inanitates quasdam persequentes, vulgatam statuendi consuetudinem reformidant.

FLOR.

FLOR. Acutis istis tuis quæstionibus pene efficis, ut credam te Patavii aut Bononiæ in florentissimis illis Italiæ Academiis in scholasticis concertationibus eruditum. Sed id agamus quod instituimus. Hic se nobis offerunt plurimæ res, quæ in disceptationem questionemque vocantur. Plato quicquid est prætter animum, id omne extra hominis essentiam (ut voce utar philosophica) hoc est, veram ipsius naturam esse autumat: eumque corporis esse hospitem duntaxat statuit, atque inibi tenere locum, quem in navi navarchus obtinet. Aristoteles ex animo & corpore hominem componit: verum quoties de Intellectu aliquid statuendum est, timide dubitanterque incedit: & licet passim τὸν νοῦν, hoc est, mentem, aut intellectum magna veneratione dignetur; implicatæ tamen orationis forma, in qua plurimus ille esse solet, lectori non mediocres offundit tenebras. Quocirca necesse fuit novas Peripateticorum tandem aliquando proseminari familias, & crebra doctrinarum fieri divortia. Itaque ex recentioribus nonnulli tres in uno eodemque homine animas inesse statuerunt: quarum suprema, quæ rationalis dicitur, non sit proxima atque intima hominis forma, sed hospes, & perfectio quædam adjuncta atque exemtilis. Duas reliquas, hoc est, eam unde sensus venit, atque eam unde vivendi vigor est corporibus, formas esse statuunt in corpora altissime demersas, & cæteroquin non superfuturas. Alii qui Ἀριστοτελικώτεροι videntur, unam duntaxat animam singulis tribuunt hominibus, quæ tamen trium munere fungatur; hoc est, Vitam, Sensum & Intelligentiam homini præstet. Verum neque istis inter ipsos convenit, cum de plerisque aliis rebus, tum de hac, quod alii non re, sed cogitatione, aut paullo admodum grandiore discrimine intellectum atque voluntatem ab ipsa anima distinguunt. Alii animæ vires inter ea, quæ Græci συμβεβηκότα, hoc est, accidentia numerant, & in qualitatum classem rejiciunt. Mire tamen iidem se torquent in eo explicando, ut res ma-

materiæ prorſus expers propria queat eſſe corporis forma. Sed illud nos recordari atque expendere volunt, animam, non quatenus intelligit, ſed quatenus ſenſum motumque ſuppeditat, corporis eſſe formam : eoque nihil mirum videri debere, ſi intellectus nulli definitæ corporis parti (ut videndi facultas oculis, atque audiendi auribus) ſit tributus. Non autem eſſe abſurdum, res molis expertes etiam in corpora imprimi, docent illæ exuviæ atque ſpecies, quæ a corporibus ad ſenſus aſſidue defluunt : idemque non paullo liquidius conſtat in illis rerum imaginibus innumeris, quarum citra ullam loci occupationem, aut de ſedibus contentionem, conditorium & theſaurus eſt ipſum cerebrum. Et quando huc ipſo orationis curſu pervecti ſumus, hanc ipſam ob cauſſam non gravate fateamur, cerebrum eſſe ingenii ſedem, & cor voluntatum. Sunt ſane hæc multis involuta difficultatibus, & vix mihi hic impero, ingenii quadam ambitione invitatus, quin me diutius in hoc argumento volutem. Sed quia rerum tanta eſt obſcuritas, ut non poſſit facile verbis illuminari, neque res ipſæ ab illis conciſis & anguſtis diſputationibus, quibus illigatæ tenentur, ad liberiorem & popularem orationis formam, & velut ex vepribus in apertum campum evocari queunt, non invitus eam tractationem prætermitto, quæ etiam, præterquam quod intempeſtiva eſt, plus oſtentationis habet quam utilitatis. Hoc tamen non reticere viſum eſt, triplex illud animarum genus ſe gradatim ſupra corpora attollere, atque eadem ſenſim velut exuere. Vegetatrix facultas in profundum demerſa, paullum ſe profert auctibus quibuſdam rerum atque defectu innoteſcens. Senſus mediocriter ſunt erecti, & accipiendis ſubtilibus illis & corporaturæ expertibus rerum ſimulacris, incipiunt cum incorporeis rebus habere commercium. Intellectus ipſe jam prorſus in æthera emerſiſſe videtur, & tanquam puncto tenus (ut ita dicam) ſubjectum corpus contingere. Sane imaginum uſus in cauſſa eſt, quo minus divinitatis cujuſdam libertate

tate fruatur. Sed quid tandem refert, qua in parte agri nostri delitescant hæ populatrices feræ: ubiubi sunt extrudendæ sunt, aut certe a damnosa depastione compescendæ. Poterat sane totus hic locus, qui est de Affectuum sedibus, sine vitio prætermitti: nisi quod, ut jucundissima est ea naturæ tractatio, quæ morale quiddam interdum admistum habet, sic & mores dum traduntur, libenter interim naturæ loci aliquid concedunt. Iam prima totius institutæ disputationis pars est absoluta. Nunc ad secundam, hoc est, affectuum tum distinctionem, tum recensionem, tum qualitatem accedamus. Et ne infinitatem aut superfluas partitiones consectemur, eorum præcipui duntaxat brevibus quibusdam descriptionibus a nobis percurrentur. Distinctio generalis, quæ & supra attacta est ex Aristotelis sententia, sumi potest ex subjectis viribus, e quibus oriuntur, & in quibus conquiescunt. Nam alii sunt voluntatis, alii sunt animalis appetitus: hos Aristoteles duabus vocibus Iræ atque Concupiscentiæ complectitur omnes, illis dat ipsum voluntatis nomen. Alia est distinctio, quæ ex rebus objectis, circa quas versantur, accipienda. Et hoc perpetuum est Peripateticis, virium animæ atque facultatum discrimina ex officiis & proposita materiæ varietate derivare. Sic Gustus sensus est, qui sapores discernit, ut Auditus sonos, & colores Visus. Affectuum ergo alij sunt, quibus in id quod est, vel apparet saltem, bonum ferimur. Alii sunt, quibus a malo resilimus. Sed ad hanc confusam distributionem addenda est ea, quæ tum ab arduitate boni vel mali, tum a temporum differentiis proficiscitur. Hanc rem, quas jamjam subjiciam descriptiones melius explicabunt. Sit itaque *Amor* prima illa appetitus commotio, ex rei bonæ atque complacitæ approbatione nata: *Desiderium* pars quadam amori subjecta apparet: aut enim amor est, aut animi ad rem amatam, nondum tamen adeptam, adlubescentis, atque tanquam ad complexus se comparantis procursus. *Gaudium* videtur esse titillationis cujusdam

ſuavitas, ex rei adamatæ præſentia, vel certe in dubitata ſpe, quæ præſentiæ inſtar eſt, in animo nata. *Odium* eſt affectio amori contraria: cum animus poſt ingratæ rei aſpectum frontem velut contrahit, atque corrugat. *Abhorritio*, atque *Fuga* ex odio exiſtit, dum malum nondum inhæreſcens, ſed impendens, ſollicite devitamus. Et eſt hæc affectio contraria deſiderio aut cupiditati. *Ægritudo*, ſeu *Triſtitia*, eſt animi dejectio, ac velut luctus quidam ex præſente malo natus, & opponitur gaudio, ſive lætitiæ *Spes* eſt appetitio boni, præſertim ardui, quod aliquando affore ſibi animus perſuaſit. *Deſperatio* contra eſt, cum malum inſuperabile videtur, aut bonum adeo difficile adeptu, ut inde animi deſponſio quædam exoriatur. *Timor* eſt animi contractio levior quam deſperatio, cum malum impendens difficultatem præfert, & eſt tanquam quædam mentis præmoleſtia. *Fidentia* aut *Fiducia* eſt quædam animi firmitas, ex mali ſuperandi opinione profecta. *Ira* eſt affectus miſtus ex triſtitia & ultionis ſtudio, cui opponi poteſt animi lenitas. Reliqui affectus omnes cadunt ſub hos quos jam recenſui, & pene ſingulis partes ejuſdem generis plures ſunt ſubjectæ. Verbi gratia: *Invidentia* ſub triſtitia collocatur; eſt enim mœror ex alterius rebus ſecundis nihil quicquam incommodantibus veniens. Et haud ſcio, an ſit quicquam in homine ignobilius. *Miſericordia* quidem & ipſa triſtitia eſt, ſed minime vituperabilis, ut quæ ſit ſæpiſſime cum humanitate & ſtudio opitulandi conjuncta. *Afflictatio* eſt ægritudo cum vexatione corporis. *Exanimatio* eſt ſub metu. *Superbia* ad amorem pertinet: eſt enim ea immodicum propriæ excellentiæ ſtudium ex ignoratione ſui profectum. Finis non erit, ſi ſingillatim ſint explicandi affectus. Cicero, qui multus eſt in hac parte, ex Stoicorum ſententia quatuor facit præcipuos: ex opinato quidem bono præſente *Lætitiam*: ex opinato bono futuro *Libidinem*: ex opinato malo præſente *Ægritudinem*: ex opinato malo futuro *Metum*. Duo ex toto grege ſuperſunt, qui ſui cujuſdam videntur

esse ordinis atque naturæ, *Dolor* & *Delectatio.* Reliqui pene omnes animum videntur propius attingere, ex eo quod una cum opinione atque cogitatione mentis & sumi & deponi possunt. Hi non nituntur opinionibus, quod ad eos pertineant sensus, qui omnium sunt crassissimi, hoc est, aurium, oculorum, tactionum, odorationum, saporum. Neque enim, ut sola mali opinio metum, vel boni spem affert, sic cruciatus opinio nuda dolorem arcessit, aut deponenda cruciatus opinione cruciatum ipsum sustuleris. Dedit enim nobis natura animos usque adeo corporum doloribus congruentes, ut in potestate nostra non sit, fodicante cruciatu, dissimulatio, vel oblivio. Hujusce rei ratio in hoc posita est, quod quo propius ad mentis naturam accedit affectio, hoc aptior sit, ut rationis imperio corrigatur. Metus sane oritur ex cogitatione, ideo & cogitatione depelli potest: Dolor non ex cogitatione, sed ex tactus sensus infimi, & qui nulli non animanti inest, quique sæpe in eo invenitur in quo nulla sit cogitatio (ut in tineis & vermiculis cernere licet) offensione fit. Extra ergo animi regnum paullatim abscedunt sensus, ut mirum non sit, non esse illius libertatem ubique parem. Est autem Delectatio aut Voluptas jucunda externi sensus affectio, ex convenientia temperamenti rei admotæ ad sensum ipsum orta. In Dolore contra est, cum quod admotum est temperamenti modum egreditur: unde consequitur in sensione offensio, & nonnunquam sensus, aut organi dilaceratio. Inest enim in crassis hisce sensibus, vel, ut verius dicamus, in eorum organis, quæ sensoria nonnulli vocant, modus quidam qualitatum earum, quæ ad organorum compositionem adhibentur; hoc est, calidi, humidi, frigidi, sicci, & similium, si quæ sunt, a natura ipsa præscriptus. Hunc modum atque contemperationem objectæ rei exuperantia corrumpere solet. Sic oculorum aciem Solis fulgor hebetat: sic illa Nili Catadupa accolis auditionis sensum extinguunt: sic ignis fervor proxime admotus tactionem

demolitur. Verum in intellectu (ut ait Aristoteles) contra usu venit. Nam is a quamlibet præstantium rerum meditatione vegetior exurgit, neque unquam in suo munere delassatur. Et si qua contingit cogitationum debilitatio,hanc sensuum famulantium, quibus est corporaturæ aliquid, infirmitas efficit. Siquidem quo quodque a corpulentia longius abscesserit, hoc minus est illi periculi ab eis affectionibus, quæ corruptionem aut interitum afferunt,hoc propius ad vigoris infinitatem accedit. Ex quo manifeste consequitur, omnem libertatem atque dignitatem hominis esse ex animo: & contra servitutem atque abjectionem ex corpore. Sed deerrationi modus esto. Non clam me est, plerasque ex eis vocibus quas jam definivi, multiplicem & ancipitem admittere significationem: ex quo factum est, ut a Ciceronis definitionum formis etiam interdum de industria discrepemus. Voluntas vocatur quæ quid cum ratione desiderat: Libido est cupiditas effrænata contra rationem. Est Amor & motus ille appetitionis brevi abiens, qui proprie est affectus: est item & habitus in ipso amante ex multa appetitionum iteratione generatus: accipitur & interdum pro ipsa re adamata, ut quum Poetæ dictum est,

Nymphæ noster amor Libethrides.——— --

Odium item nunc est brevis aversatio alicujus rei ingratæ: nunc est inveterata ira: dici solet & odium is cui vehementer invidetur ab omnibus. Atque hoc modo sæpe idem vocabulum & affectui, & habitui, & rei circa quam habitus aut affectio versatur, est commune: quod genus loquendi formas passim apud omne scriptorum genus, & in omni sermonis consuetudine invenias, quarum ratio atque excusatio ex Grammaticorum atque Rhetorum schematis est petenda. Hucusque de numero dictum sit. Nunc nos affectuum qualitas ad se vocat. Stoici in ea sunt hæresi, ut affectus nihil aliud esse statuant, nisi depravatas de rebus expetendis atque fugiendis opiniones. Quod si verum est, necessario conse-

ſequitur, omnes non quidem moderandos eſſe (quis enim poſſit eſſe in ipſa ignoratione modus?) ſed funditus tollendos. Avaritiam (ut eſt apud Ciceronem) definiebant vehementem opinionem & penitus inſitam, de pecunia, tanquam de re vehementer expetenda; lætitiam, opinionem præſentis boni, in quo efferri rectum eſſe videatur: metum, opinionem impendentis mali, quod intolerabile appareat, & in quo contrahi conſentaneum ſit. Hanc ſententiam conati ſunt aſtruere Socratis & ſimilium ejus exemplo, quibus mors terroris nihil, quod tamen vulgo ſolet, incuſſit; propterea quod mortem non ſint opinati eſſe malum. Timor ergo mortis apud hos eſt opinio fallax, quæ mortem in malis numerat. Verum hoc inſtituto (ſi ad verbum accipiatur) nihil eſt abſurdius, neque quicquam illarum argumentationum laqueis quibus id colligunt eſt fragilius. Etenim, ut alia facultas eſt intelligentiæ, alia voluntatis; ita aliud eſt noſſe, aliud velle aut appetere. Opinio autem manifeſte pertinet ad intellectum. Eſt enim intellectus aſſenſio imbecillior. Et quis eſt tam cæcus, ut non videat, aliud eſſe noſſe, aliud amare? Sed neque illud, quod de Socrate allatum eſt, plus habet dialectici acuminis. Non enim ex eo, quod illi volunt, ſed contrarium, atque id quod nos ſponte noſtra confitemur, conſequitur. Opinio enim ſtatuens mortem eſſe malum, non eſt mortis timor, ſed timoris origo atque cauſſa. Et ſane vitioſi affectus omnes ex depravatis manant opinionibus. Socrati adverſus mortis terrores pectus communitum fuit præceptis philoſophiæ. Nihil ille in malis ducendum, aut magnopere extimeſcendum exiſtimavit, præter unam turpitudinem: at mors turpitudo non eſt, ſed diſſolutio fragilis hujus commiſſuræ, quæ irrevocabili quodam naturæ decreto ſuo tempore provenit. Scivit idem bonos viros Deo curæ eſſe, & nihil mali illis accidere poſſe, eoque quicunque ſunt ſapientes viri, Socratis inſtar ad has fatales neceſſitates ſe hilares atque libentes accommodant. Jam quod de iisdem non

circumcidendis aut amputandis,sed penitus extrahendis præcipiunt, non minus ridiculum est. Nihil enim tollendum est prorsus, præter id quod malum est. Affectus autem non per se malos esse, hoc argumento sit certissimo, quod illos nobis natura inseverit atque ingeneraverit (sunt enim & Plutarcho auctore σύμφυτα τὰ πάθη) naturam autem mali auctorem quis nisi impudens dixerit? Sed quid hic opus est auctoribus? Nonne usus ipse nos abunde docet,eos vel invitis nobis erumpere solere: neque quemquam esse ea sapientia præditum, ut non exorientes illos animi motus vel nolens perferat?Non inficior omnes turpificati animi fœditates in affectibus sitas esse: attamen multitudinem promiscue propter quosdam facinorosos damnare,& eodem crimine insontes cum sontibus involvere, crudele est & in primis iniquum. Nostra itaque ratio sic est: vocum alias esse quæ vel auditæ continuo turpitudinem indicant, ut stuprum, furtum, idque genus aliæ complures. Aliæ contra sunt, quæ officium præferant, ut pietas, moderatio, & reliquæ virtutum appellationes. Aliæ tandem mediæ sunt, & indifferentis significationis: hoc est, quæ pro materia, consilio, ac temporibus, nunc in laude, nunc in vitio ponantur: cujusmodi sunt vigilia, sermo, incessus: contingit enim & recte & secus incedere, ac loqui. Brevior si placet explicatio; ægrotatio mala habetur, sanitas in magnis bonis ducitur, valetudo & bona dicitur & mala. Sic affectuum alii ipso auditu sunt turpes, ut superbia, invidia; quibus, cum suapte natura modum non admittant, frustra modum (ut Aristoteles ait) adhibere coneris. Omnis enim, etiam minima, superbia in vitio est: neque quisquam apposite dixerit, honestam meretricem. Alii sunt quibus & ipsa appellatio gratiam conciliet, ut sunt, humanitas, lenitas, misericordia, caritas. Alii in utramvis partem sunt inclinabiles, cujusmodi sunt generales hæ voces, amor, spes, gaudium, ira, timor. Quæ quidem affectiones nudæ, nondumque vestitæ temporibus, quas vulgus circumstantias

ſtantias vocat, neque bonæ neque malæ cenſentur. Et ſi probe accepi, hujus generis eſt officium medium apud Ciceronem, cui depoſitum reddere, ad officium commune pertinet, recte reddere, ad recte facta & perfectius officium. Mediæ ergo cum ſint aliquæ, ut res & actiones, itidem & appetitiones, ferendi non ſunt Stoici, qui promiſcue affectus omnes in turpitudinis parte collocant. Multo igitur æquior atque humanior eſt Ariſtoteles noſter, qui nos ad ejusmodi naturæ ignotas anguſtias non adigit, nec hic στέρεσιν hoc eſt, privationem, ſed μετριότητα hoc eſt, mediocritatem retinendam præcipit. Tantum vero abeſt, ut hoc nomine de natura queri poſſimus, tanquam ea nobis res damnoſas indiderit, ut eodem auctore affectus utiliter adjecti ſint, velut materia quædam, in qua tractanda atque fingenda vires ſuas ipſa animi virtus expromat. Quod ſi materiæ naturam parum tractabilem eſſe cauſſere, in mentem tibi veniat, ea ratione maxime incaleſcere artificis ingenium, & catulos etiam ferarum diſciplina cicures fieri. Plurimæ ſunt arbores, quæ abſquecultura degenerent, nihil non acidum & agreſte proferentes; eædem, ſi cultoris accedat induſtria, ſuaviſſimos fructus ſuppeditant. Quocirca & virtutibus aliquid auxilii eſſe ab affectibus, ab Ariſtotele Homeri teſtimonio confirmatur: dum θυμον, hoc eſt, iram cotem eſſe fortitudinis, & aculeum ad adeunda pericula oſtendit. Exprobrant hic Stoici Peripateticis bellatricem iracundiam,& rabioſam quandam fortitudinem,qualem & vinolentia præſtare ſolet: ſed ſane non acceperunt quod Peripatetici ſtatuunt. Vinum quidem utile eſt, etiam ad res fortes gerendas, ſed non vinolentia: & profecto alacrius exequimur quod ratio imperat, cum ea corporis impetu adjuvatur Cicero hic impenſius Stoicis favet, & Peripateticorum (quibus tamen nihil uberius aut eruditius eſſe fatetur) tum rationem, tum orationem mollem & enervatam vocat, quæ perturbationum mediocritatem perſuadere fruſtra conetur. Eoque ait, oratorem iraſci

non

non debere, sed histrionum in scena more iratorum atque dolentium gestus atque voces imitari & simulare debere; & ad eum demum componi modum, quo ipse fuit, cum transactis rebus orationes irarum plenas sine ira scriberet. O levem gravis viri vocem! num veritas tam imbecilla est, vel potius fallax, ut ipsa imposturæ ac vanitatis patrocinio defendi postulet? Hic procul dubio Cicero calamo nonnihil indulsit. Siquidem idem, dum oratorem informat, ex Antonii sententia ostendit, non parum interesse ad caussam obtinendam, atque ad judicum permovendos animos, si ipse orator prius misericordia sit captus, quam judicibus misericordiam commovere adnitatur. *Neque parum refert*, (ut est apud Terentium) *ex animo omnia, ut fert natura, facias, an de industria.* Fatetur & idem Cicero, Democrito atque Platone auctoribus, sine inflammatione animorum, & quodam afflatu quasi furoris, bonum poëtam esse neminem. Non fuit ergo Ciceroni illa Stoicorum ἀπάθεια tam acriter propugnanda.

FRANC. Est mihi crebro exaudita ista vox, Græcam esse arbitror, ea quid sibi velit explica.

FLOR. Vacuitatem ab affectibus ea significat, & imperturbationem, si Romani sermonis usus toleraret. Imperturbatus enim Romane dicitur, Imperturbatio (ut ego quidem arbitror) non item. Eam propriam esse sapientis aiunt Stoici, qui nihil neque cupiat neque metuat. Ex desiderio enim atque metu necesse est oriri ægritudinem, quæ cum mentis quædam sit insanitas, in sapientem (ut illis videtur) cadere non possit. Eum demum sapientem esse statuunt, qui (ut poetarum verbis utar) *nec doluit miserans inopem, nec invidit habenti: quemque etiam, si fractus illabatur orbis, impavidum ferient ruinæ.*

FRANC. Hæc saxi aut stipitis, vel certe Dei cujuspiam, non hominis esse apparent. CHRISTUS unus procul dubio omnis officii atque sanctitatis magister, vult nos more patris nostri, hoc est, Dei, rerum omnium

mnium regis & domini, misericordes esse, atque reverentia tum adversus se, tum adversus homines uti.

FLOR. Quædam hic paullo altius repetenda sunt. Plotinus ex Platonis familia philosophus non ignobilis, quatuor constituit virtutum ordines. Primus est civilium, quarum officium est affectus moderatiores reddere. Alter est τ̃ καθαρτικῶν hoc est, earum quæ purgatrices dicuntur, quarum munus est omnes cupiditatum flammas prorsus extinguere. Tertium genus est animorum usque adeo purgatorum, ut ne memoria quidem cupiditatum supersit. Postremæ dicuntur exemplar quoddam divinitatis exhibere, & individuam cum Deo præstare conjunctionem. Magnifica sane est hæc oratio, & satis consentanea iis, quæ a Paulo nostro de futuræ vitæ conditione ac dignitate differuntur: qui fore ait, ut animale hoc corpus aliquando sit πνευματικόν, hoc est, subtilioris atque divinioris cujusdam naturæ. Apparet hunc Plotinum aut Christianæ doctrinæ codices evolvisse, aut certe a religionis antistitibus multa didicisse: neque temporum ratio repugnat, ut qui Galieni, Claudii, Taciti & Probi temporibus floruerit. Vir fuit singulari continentia, adeoque, Porphyrio ejus auditore teste, quæcunque ad corpus pertinerent est aversatus: adeo hujus vitæ illum puduit, ut nunquam æquo animo sit passus exaudire parentes aut patriam se in terris habere; quippe qui se totum ad animorum dignitatem converterat. Inerat sane in ejusmodi instituto raræ cujusdam excellentiæ species, sed quæ, me judice, multum habuerit delirii admistum. Postquam enim ita divinæ providentiæ ordo sanxit, ut animus hic noster aliquandiu in hoc corpore vel exulet, vel habitet; nostrum est, ubique æquanimitatem præstare, toleranterque ferre quæ præsentis vitæ conditio affert, ne munus humanum assignatum a Deo defugisse videamur. Quocunque nos ille mittat, ubicunque collocet, nihil est mussandum: imo ingentes illi semper non solum pro prosperis & ad votum fluentibus, sed etiam

pro adversis gratiæ sunt agendæ. Etenim ille pro sua immensa tum sapientia, tum bonitate, rebus nostris longe melius prospicit, quam ipsi vel cogitare vel exspectare possimus. Sapientius igitur multo fecit ille nostræ, hoc est, veræ pietatis signifer Paulus, qui quamvis ad Christum abeundi desiderio vehementissime flagraret, neque illius spes ullam hæsitationem in se clauderent; tamen præ humanæ salutis atque propagandæ religionis studio dubius animi fuit, essetne hic in terris sibi diutius commorandum, an abeundum extemplo ad Christum, καὶ τί αἱρήσομαι οὐ γνωρίζω, inquit, hoc est, *utrum eligendum sit, non possum satis constituere.* Sed jam aberans ad suum callem est oratio revocanda. Hominem ab animali (ut satis constat iis, qui vel primis philosophiæ rudimentis imbuti sunt) ne cogitatione quidem distraxeris. (Sciunt enim & pueri, hominem esse ζῶον λογικὸν) ex animali autem natura necessario suppullulant affectus. Quamobrem tres posteriores illius Plotinicæ distinctionis ordines hujus vitæ non sunt. Neque ipsi Stoici negare possunt visiones & subitarios formidabilium rerum occursus nonnihil concutere etiam sapientem. Non enim ex silice nati sumus, &, ut ait Pindarus, ἐν γὰρ δαιμονίοις φόβοις φεύγοντι καὶ παῖδες θεῶν· quod est, *in panicis terroribus fugiunt & divorum filii.* ἀδύνατον ergo est, ut inquit Plutarchus, τὸ ἀπαθὲς ἐπὶ ἀνθρώποις. Non est inficiandum tamen, extitisse aliquot heroas, qui vel divinitus adjuti, vel rara quadam naturæ felicitate præditi, etiam primos illos concitati animi motus (quod ad secundum supra allatæ distinctionis ordinem quidam pertinere volunt) multo tardiores reddiderint. Ad Heroicam hoc arbitror pertinere virtutem, cui & Aristoteles immanitatem vel feritatem contrariam facit: medium idem locum dat virtutibus humanis. Supergreditur ergo aliquando homo communes humanæ facultatis metas, dum mirifice studet eam excolere partem, qua nobis est cum superis cognatio. Attamen ex ejusmodi

he-

hominum prærogativa & laude singulari, non sequitur vituperatio eorum qui moderate civiliterque vivunt. Etenim naturæ ingenium exuere, hoc est, primos animorum præstare impetus,& ne commotiunculas quidem ullas sentire, divinæ cujusdam facultatis res est. Sed cum jam satis superque Peripateticorum disputationibus explosa atque profligata sit hæc Stoicorum ἀπάθεια, supervacaneum erit contra hanc diutius pugnare.

FRANC. Si vera sunt ista, non est (ut apparet) quod speremus animi tranquillitatem.

FLOR. Quamobrem?

FRANC. Tranquillitas mentis quædam est quies: ex quietis autem ratione potius esse videtur, prorsus non commoveri, quam aliquousquam commoveri. Adde, quod ægritudo, metus, & reliqui affectus, morbi mentis esse dicuntur: &, ut morbi non sint, certe mens tranquilla non est, quæ in metu aut mœrore est. Si mihi das, affectus morbos esse (quod vel gallus Æsculapio a Socrate persolvi jussus ostendit) quis non videt, vel levissimum morbum accurate depellendum: & multo satius esse, omnino non ægrotare, quam leviter & ad præscriptum aliquem terminum ægrotare? Quæcunque enim crescentia perniciosa sunt, eadem sunt & vitiosa nascentia. Ægritudo ergo, cæteræque perturbationes, cum amplificatæ pestiferæ sint, etiam susceptæ continuo in pestis parte versantur. Neque unquam is sanus dicendus erit, qui vel leviter ægrotat: dicitur enim ira insaniæ initium. Ergo qui irascitur, insanitatis aliquid habet. Hic tibi vigilandum est, ne susceptam Peripateticorum caussam deseras, vel amittas, intelligis tibi cum valentissimis philosophis, hoc est, Stoicis, esse luctationem.

FLOR. Attigisti tu quidem breviter pene quicquid pro Stoicis dici potest. Verum præcipua propositio, qua totius pene argumentationis ductus nititur, veritate subnixa non est. Sic enim eorum incedit argumentatio, tanquam confessum sit, affectus omnes,

morbos, hoc eſt, vitia eſſe. Ita enim ſi haberet ſe res, eſſet illis victoria in manu. Quocirca ut res omnis ſit dilucidior, quædam altius paullo ſunt repetenda. Hoc itaque in primis nobis conſtituendum eſt, Vitii aut virtutis rationem non cadere niſi in actiones humanas. Actio autem humana cenſeri ea nequit, ubi nullum potuit rationis (quæ homini propria eſt) officium intervenire. Nunc illud aſſumendum eſt, eum eſſe in appetitionibus ordinem a natura inductum, ut prius res in ſenſum, quam in rationem incurrant. Ex eo autem incurſu ſtatim excitatur animalis appetitus: & quamvis mens ipſa natura ſua ſit velociſſima, propter tamen imaginum, quæ in ſenſibus inſunt, conformationem, ſine qua judicium a ratione reddi non poteſt, moræ aliquid omnino interponitur, priuſquam quid facto opus ſit, mens conſtituere poſſit. Offert ſe oculis (ut res exemplo colliqueſcat) blanda aliqua ſpecies, quæ tamen niſi cum dedecore appeti non poteſt, ea ad ſe pellicit: inimicus a quo inſigniter læſus ſis occurrit, ſtatim ſequitur ſanguinis quædam commotio: verum nec hæc commotio, nec celer ille animi ad rem blandam appulſus, ante natus quam deliberationi locus eſſet, humana, hoc eſt, voluntaria actio eſſe dicetur: cum nihil, ut jam dictum eſt, voluntarium ſit cenſendum, de quo ratio ante cognoſcere nequivit. Sed faciamus eſſe rationi ſpatium ſe colligendi, atque dijudicandi otium, adhuc tamen nec voluntatis, nec animalis facultatis appetitiones vitii rationem accipient, niſi adſit rationis aſpernatio. Rationem autem affectus dicuntur aſpernari, vel cum ad res turpes ſe accomodant, vel cum negliguntur tempora, vel cum animi conſilium ſine aliquo inhoneſto propoſito eſt corruptum. Si propter amorem puellam ad ſtuprum ſollicitas, amor turpis eſt; ſi amicum aut ſodalem beneficio afficis, ut tibi ſit ſocius vel adjutor in aliquo ſcelere, amicitia abuteris: ſi propter metum enuntias commiſſum, aut in generoſo incepto conſcios, vel officium quodcunque

que prodis, etiam ut capite pericliteris, metus in vitio est. Et contra, affectus si ad res honestas observatis temporibus se applicant, quantumlibet intenti etiam sensiles illi cordis motus sint, in laude ponentur.

FRANC. Si intensionem affectuum in rebus honestis recipis, fieri posse videtur, ut metus magnitudine oblivio quædam adducatur officii, & cæco quodam velut impetu raptatus, rationis terminos vel invitus vel insciens prætervehare.

FLOR. Et hæc Stoicorum est objectio, quam Plutarchus exemplo diluit: hoc perinde esse dicens, ac si quis cursum vituperaret, quia posset intervenire lapsus; ac jactum, quia contingat ultra scopum jaculari. Voluerunt quidem Stoici nos, cum iræ aut cuicunque perturbationi indulgemus, non amplius esse spontis nostræ. Num lapis (inquiunt) ubi semel projectus est, potest revocari? aut ubi quis se ex edito loco præcipitem dedit, se cum velit sustinere? Sed non sunt satis aptæ hujusmodi similitudines. Feruntur gravia natura sua deorsum, neque rationis aut voluntatis imperium exaudire nata sunt: motus vero omnes cordis nostri & in nobis insunt, & ex opinionibus nostris manant. Et quoniam integrum est rationi, opinionum pravitatem cum volet corrigere, semper sub rationis ditionem cadunt affectus. Atque, ut qui equo insidet currenti, freni adductione cursum inhibere potest: sic perturbationum impetum semper poterit ratio ipsa comprimere. Non me præterit, supra cum de habitus viribus mentio fieret, illud de lapidis (postquam semel e manu emissus esset) jactu necessario, etiam ex Aristotelis sententia allatum esse: verum quomodo illa necessitas temperanda sit, eo ipso in loco est demonstratum; & infra, cum res postulabit, finitimum quiddam tractabitur. Ergo ut tota hæc ratiocinatio concludatur, soli illi affectus, qui turpes sunt, in morbis sunt numerandi: quod iis solis violetur illa mentis integritas, quæ in hoc posita est, ut nihil nisi quod honestum est,

est, saltem consulto & cogitato, vel geramus vel appetamus. Quocirca si turpitudo abest, semper pacati esse intelliguntur animorum motus. Porro autem tranquillitati non officere leniores flatus, satis nos docet hic suaviter inter has quæ nos tegunt frondes spirans Favonius, qui lucis hujus jucunditatem non imminuit quidem, sed, ut videtis, exauget. Elysii illi campi, quos Homerus, ingeniorum fons habitus, beatitudinis voluit esse domicilium, non norunt nivem, aut hiemem, aut imbres, ἀλλ' αἰεὶ ζεφύροιο λιγυπνείοντας ἀήτας: hoc est, *Sed semper Zephyri spirantes molliter auras.*

FRANC. Ego quidem manibus pedibusque, quod aiunt, in sententiam tuam eo: verum (ut credere convenit) non de nihilo est, quod tot præstantes viri deinceps rem supra hominum captum tam studiose nobis commendarint. Neque enim credibile est eos fugisse, quanta esset humanarum virium infirmitas. Quid hic caussæ fuisse putas?

FLOR. Nulla unquam extitit philosophorum factio, cujus doctrina non fuerit suis quibusdam tanquam maculis respersa, imo & gravium quorundam errorum denigrata lapsionibus. Pythagorici suam habent μετεμψύχωσιν: Platonici Ideas, numerorum compositionem, & monstrosas Reipub. formas: Peripatetici infinitam seculorum æternitatem, & vacillantes de animorum duratione sententias: Academici in contrarias partes de omni re disputant, ridicule etiam a manifeste veris assensionem abstinentes, σκεπτικοὶ idcirco dicti. Nec ego nunc de his loquor philosophis, quorum dogmata cum natura aut virtutis dignitate pugnant, cujusmodi fuerunt ex voluptariis illis philosophis nonnulli: sed de iis, qui præcipuæ sunt apud omnes dignationis. Nihil ergo mirum videri debet, si & Stoici, sanctum sane philosophorum genus, suas habeant doctrinæ absurditates. Sed cum complures insignes viri ex ea familia extiterint, in quibus sunt Zeno, Cleanthes, Cato Uticen-

Uticensis, Epictetus, & gravissimus ille morum magister Seneca: insignium autem virorum errores & lapsus semper sint cum aliqua honoris ac reverentiæ significatione refellendi, imo ubi pietatis non interest id aliter fieri, excusatione aliqua liberali elevandi; quid eos in eam sententiam adduxerit, breviter (ut mihi quidem videtur) aperiam: & eum me in præsentia esse facio, cui illi caussam suam agendam vel ludo permittant.

FRANC. Rem & nobis gratam, & ingenio atque consuetudine tua dignam facies.

FLOR. Mediocritas ista, quæ a Peripateticis in perturbationibus præcipitur, signum est ad quod perpetuo est collimandum, & scopus ad quem omnis morum disciplina studia sua dirigit: nam in eo attingendo virtutis perfectio consistit. Verum quum medium illud punctum inter duo extrema, hoc est, inter plus & minus positum, indivisum sit, atque ex accurata rerum circumstantium expensione æstimandum, aberratio (ut quæ ultra, citraque late pateat) facilis est, scopi vero attactus difficilis: non secus ac in iis videmus, qui sagittas dirigunt, aut jacula ad signum aliquod contorquent. Abjectis armis mortis metu signa deserere in proclivi est. Multi sunt, qui rabiosa feritate in nihil commeritos incurrant: sed animo præsenti, ubi, quantum, & quando ratio postulat (quod ad fortitudinis laudem pertinet) pauci sunt qui utantur. Præter vero communem hanc difficultatem, ex indivisa medii puncti ratione magna ex parte ortam, accedit alia, ex eo quod nemo nostrum non sit in alterutram partem pro ingenii qualitate propensior. Quamobrem si eodem voluntas tendit, quo naturæ fert impetus, facile (quod aiunt) ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδῶμεν, hoc est, *ultra septa transilimus*: jam enim inclinatis adventitia vis incumbit. Sic iracundus, quum non ira sibi interdictum, sed nimietate ejusdem intellexerit, ingenio fretus, ultra punctum medium, hoc est, rationis metas effertur, & pro vir-

virtute vitium amplexatur. Quod si quis ita esset a natura factus, ut quoties inambulare instituisset, ad cursus raperetur celeritatem, huic haud dubie perpetuo testudineus quidam gradus esset conandus. Profuerit igitur non mediocriter ei, qui iracundo se esse sentit ingenio, cum lacessitur injuriis, stupiditatem aut lentitudinem conari: ei, qui in amores est proclivior, non modo formarum vitare aspectus, sed etiam se in formarum odium adducere tentare: ei, qui liguritionibus, temulentiis & cupediis est deditus, se fame atque siti interdum excruciare. His rationibus fiet, ut dum ratio a complacitis rebus prorsus avocat, & affectus alio nos vehit (nam affectus aliquid interea lucrifacit) medium a ratione propositum assequamur. Est & hæc disciplina Aristotelis, qui in cupiditatibus moderandis nos idem facere vult, quod illi, qui (ut illius verbis utar) τὰ διεστραμμένα τῶν ξύλων ὀρθοῦντες ποιοῦσιν. Hi enim ligna incurva in contrariam partem deflectunt, ut tandem in medio, unde figuræ æquabilitas est, cum id ab extremis non extumescit, consistatur. Plus enim nimio semper nos ad enervatas, & eas quæ affectibus nostris blandiuntur sententias nos dociles præbemus, & multo facillime in hac parte, quæ cum natura nostra conspirat, peccamus. Sed quorsum hæc? aies. Audite: Hoc mihi & Stoici dabunt, affectus quo vehementiores fuerint, hoc periculosiores esse, & quo turpiores fuerint, hoc sollicitius tollendos. Illud rursus satis constat, flagrantiores in nobis esse eas, quas affert temperatio, & nos in illis dirigendis potissimum delinquere solere. His jam addamus id, quod ab Aristotele de deflexione ad alterum extremum est consultum: aliis verbis, sed pari pene sensu, a Stoicis præcipi, dum perturbationes has prorsus exterminatas volunt. Natura tibi indidit perpetuam cursus celeritatem, quæ tamen sit refrenanda; Aristoteles vult, ut tarde incedas: Stoici volunt te quiescere, ut acerbitate quadam præceptionis augeatur in præcavendis vitiis industria. Verum hanc excu-

lati

fationem fortasse non omnes accipient, quamobrem aliam afferam, quam fortasse Stoici ipsi non repudiarent: sed eget illa subtilioris atque longioris explicationis.

FRANC. Nos ejusmodi de rebus percupide, ut vides, audimus. Tuum erit, pro ingenii dexteritate perficere, ut ne rebus vel obscuris lux, vel prolixis compendium desit.

FLOR. Faciam equidem, non quantum vos petitis, id enim majoris est cujusdam facultatis, sed quoad ipse possum, & temporis ratio sinit, vel quod in buccam venit effutiens. Nam si occasio sineret, ut studiosius in caussam incumbam, & qualiscunque industriæ vires in rem intendam, satisfacerem vobis plenius. Igitur, ut ad rem aggrediamur, sic statuo: Si quod Stoici de ponendis omnino affectibus præcipiunt, de animalibus illis perturbationibus accipiatur, plus habet illorum caussa æquitatis quam vulgo existimetur. Et profecto dum ipse mecum rem totam reputo, perpauculis me sentio passibus in eorum academiam deductum. Subest autem hic ratio duplex, quarum tamen utraque *aurifice* ipsius potius, quam *populari statera* (ut Ciceronis verbis utar) *sit examinanda.* Prior in hoc posita est, quod quo minus affuerit ejusmodi perturbationum, hoc minus in ipso rerum delectu erroris soleat intervenire. Altera hujusmodi est, tum majorem esse officii & puritatem & laudem, cum abest in officio præstando ille commoti corporis impetus.

Hæc ut dilucidiora faciamus, mutuanda sunt nobis quædam ex instructissima illa Peripateticorum officina. Neque vos habeat admiratio ulla, si me videtis frequentem in citando Aristotele. Non nego illum interdum lubricum & obscurum, interdum redundantem, interdum vanum denique deprehendi: sed certe acumine atque methodo in excutiendis subtiliter rerum naturis, longe omnibus qui hactenus vel in Græca vel in Romana lingua sunt exorti, (nescio quid habeat ultima Indorum barbaria) præstitit. Huic, in de Anima

commentariis,& in eis libris,qui principem philoſophiæ partem, quam ille *τὰ μετὰ φυσικὰ* vocat, tractant, *νοῦς πᾶς ὀρθός ἐστιν: ὄρεξις δὲ καὶ φαντασία, καὶ ὀρθὴ καὶ οὐκ ὀρθή*: hoc eſt, *Intellectus ubique rectus eſt: appetitionem vero & Imaginationem contingit & rectam eſſe & ſecus.* Quæ ſane verba (ut Themiſtius & Joannes Grammaticus celeberrimi ejuſdem interpretes enarrant) huc tendunt, ut intelligamus, intelligendi vim ſuapte natura erroris non eſſe affinem: adeoque quicquid uſpiam ab homine delinquitur, corpori ac ſenſibus, quibus intellectus alligatus eſt, aſſignandum eſſe. Siquidem aſſidue ſuffitum quendam noxium & tenebricoſum ad mentem uſque exhalat corpus, cujus interventu liveſcit plurimum ingenii fulgor, & judicii acies hebetatur. Sed hic intelligendum eſt, hanc perturbationum vehementiam interdum conſequi ſolere mentis deliberationes: quod dum ſit, hominem duntaxat in priſtina ſententia, ſive ea ſtudioſa, ſive prava fuerit, confirmant affectus: itaque ab hac parte minus eſt periculi. Eadem interdum antecedit conſilium, & tum dupliciter animo noceri contingit: hoc eſt, tam in ipſo judicationis initio, quam progreſſu. In initio quidem, quia ſemel excitati hi motus animantis corpus varie afficiunt, animanti vero aliter affectæ alia conveniunt. Nam nunc flagrante canicula umbram quærimus, frigidis potionibus indulgemus, qui dum ſol in brumali fertur ſigno focum accendimus copioſum, parcius, quod ſitis abſit, bibentes. Et cum plurimum ex præſente corporis affectione, ratio, dum commoditates vitæ quærit, bonam judicii partem mutuetur, ſit ut ea pene ſemper amplectamur, ad quæ nos propellit ipſa corporis affectio. Juveni tibi (verbi gratia) ſe offert inſignis aliqua forma, vel jam rem attentius curanti aurum, aut amœnus atque fructuoſus ager: hic protinus pro temperationis modo celerius, aut tardius ſæpe, vel ex ſola ea vi, quæ *φαντασία* dicitur, exiſtunt animales illi motus,qui rationem, jam tum de optione ambigere incipientem, ad ſententiam a ſe

absque prorogatione dicendam importunis advocationibus sollicitant. Itaque, ut quod per vitrum colore aliquo infectum conspicitur, vitro concolor apparet (hinc pupillæ nullus est suus color, qui si esset, unius omnia viderentur coloris) sic nos res illæ fallere solent, de quibus cum vehementer affecti sumus, & velut præjudiciis corrupti, statuimus. Huc pertinet illud Charini adolescentis apud Terentium, *Facile omnes, cum valemus recta consilia ægrotis damus: tu si hic sis, aliter sentias.* Quoties ergo cunque externa rerum species nos afficit & delectat, omnia nobis suspecta esse debent, tantisper dum maturrima accedat judicatio, ipsique nobis interea subinde sumus admonendi notis illis Virgilii versibus.

Qui legitis flores & humi nascentia fraga,
Frigidus (o pueri! fugite hinc) latet anguis in herba.

In progressu vero nocent affectiones, propterea quod, cum vehementes sunt, adeo hominem sibi surripiunt, ut aliam rem nullam extra eam, ad quam illi ferunt affecto cogitare libeat. Hinc temporum, & eorum quæ ad officii integritatem concurrunt negligitur ponderatio, & omnia inconsiderata temeritate geruntur. Faceti sunt illi Martialis versiculi, de Rufo quodam Næviam efflictim depereunte, &, quia ad propositum nostrum faciunt, afferre non gravabor:

Quicquid agit Rufus, nihil est nisi Nævia Rufo:
Si gaudet, si flet, si tacet, hanc loquitur:
Cœnat, propinat, poscit, negat, innuit, una est
Nævia: si non sit Nævia, mutus erit.
Scriberet hesterna patri cum luce salutem,
Nævia lux, inquit, Nævia lumen ave.

Hinc sunt & apud Virgilium incensæ illius Didus sollicitæ cogitationes, dum,

Multa viri virtus animo, multusque recursat
Gentis honos, hærent infixi pectore vultus,
Verbaque nec placidam membris dat cura quietem.

Hujus rei gratia rhetores præcepta tradunt de perturbandis

bandis judicum animis, maxime si orator caussæ ejus, quam agendam suscepit, æquitati diffidit. Sic enim fiet, ut in judicibus perpaullulum loci sit rationi, & veritas ante præterlabatur quam sit recepta. An autem id fiat oratori ex æquo & bono, non est præsentis disquisitionis: hoc satis constat, omnes qui de rebus dubiis consultant, hoc melius munere suo functuros, quo longius ab iræ, amoris, odii, gratiæ & simultatum vehementia abfuerint. Jam quod de officii puritate dixi (fuit enim hæc altera extirpandorum affectuum ratio) hoc nititur fundamento, quod postquam judicium illud de re gerenda non est prorsus (ut ita dicam) indigenum, hoc est, non totum a ratione proficiscitur, sed partim a corporis affectu, & perinde ab adventitio eoque bruto impulsore, minorem obtinet dignitatem, & propter nonnullum corporaturæ interventum impurius esse censetur. Hæc autem ipsa judicii impuritas deinceps redundat in delectum, sic ut minus liberum habeatur illud, quod non est ex pura ratione profectum: unde manifeste in actione tum bonitatis, tum malitiæ, adeoque & laudis ac vituperii, imminutio quædam consequitur. Finitimum quiddam huic sententiæ versabat (ut opinor) in animo Cicero, cum statueret ea beneficia, quæ temeritate & repentino quodam quasi vento atque impetu incitati animi in aliquem conferuntur, minoris æstimanda esse, quam ea quæ judicio & constanter considerateque sunt delata. Et ut ratio omnis paucis concludatur verbis, non possum vituperare virilem atque animosam Stoicorum sententiam, qui volunt, ut postquam divinitatis non mediocriter sumus participes, perpetuo studio conemur deserere id quod nobis cum belluis est commune corpus, & divorum consortionem atque similitudinem perpetuo meditari.

F R A N C. Sane æquitatis aliquid habet tam generosa excusatio: attamen cum permulta sint, cur eam non accipiam, ex permultis pauca quædam commemorabo. Si affectus antecedens judicij puritatem, atque

adeo

adeo arbitrii (ut tu mihi statuisse visus es) libertatem impedit, apparet, nec mala vitio nobis verti debere, nec bona laudi esse, quæ affectibus impulsi gerimus. Tum enim vel te, vel certe Stoicis auctoribus, non ire sed protrudi videmur. Huc accedit, quod in hominum more positum est, voluntatis, adeoque & facinoris magnitudinem, ex illis indiciis quæ affectus intensionem indicant, metiri. Ex vultus enim inflammatione, ac torva figura, colligitur ardor voluntatis; ex ejusdem dejectione, perpetua desperationis cujusdam offensio. Et fortasse vocis ἐτυμολογίαν si perscrutemur, Vultus vocem a volendo ductam inveniemus, quando & Cicero vultum tacitum quendam mentis sermonem appellat: quod sane constare non posset, si affectus, ex quibus vultus varietas existit, voluntatis rationem impedirent.

F L O R. Affectus, qui sequuntur consilia & deliberationes, non adeo (ut jam dixi) judicii puritati officiunt, ex eo quod jam superveniant judicio facto, verum ex iis documentum capitur & pravæ & studiosæ voluntatis: propterea quod voluntas flagrantior etiam in animalem partem aliquid fervoris sui infundere soleat. Qui vero antegrediuntur, si adeo vehementes sunt, ut prorsus omnem mentis usum tollant (quod in furiosis ac mente captis usu venit) adimunt pariter & laudis & reprehensionis rationem. Siquidem *qui ita affectus sit, eum dominum esse rerum suarum XII tabulæ* (ut ait Cicero) *vetant*, & leges plurimum culpa liberant. Potest & hæc nimia atque monstrosa inflammati animi potentia etiam post consilia exurgere; sed semper ejus vis fere uniusmodi est, hoc est, ut ex homine pene belluam factam intelligamus. Sed quoniam plurimum interest, an lucidum fontem immanis saxi injectu funditus conturbes, an lapillo leviter demisso undam ad tardos quosdam circulos adigas: ita multum est discriminis inter eam mentem, cujus tota lux sit extincta, & functio ingenii omnis impedita, & eam, cui offusa sit duntaxat nubecula quædam prætenuis, & nullius

prope

prope corpulentiæ. Et certe, ut doctissimis quibusque placere video, mitiores hæ perturbationes, quæ paullum ingenii luminibus officiunt, si non sint de industria arcessitæ, quamvis libertatem prorsus non tollant, detrahunt tamen aliquid ponderis crimini, & veniæ aliquid delinquentibus conciliant. Itaque eorum, qui perturbatione victi peccarunt, facilius miseremur. Non enim in cæde par esset Ajacis & Vlyssis conditio: & in iis ipsis quoque, qui animi sunt impotes, naturæ impetus major expendi solet. Verum cum humana conjectura non semper ad amussim assequi queat, antegressane sit perturbatio consilium, an post accesserit, (Deo enim soli hæc nota sunt) certum de principio flagrantis voluntatis documentum non semper ex ea, aut ejusdem indiciis capi potest. Hoc tamen satis confessum est, in eo qui a natura insigniter factus est ad perturbationem aliquam, solere illam non solum consequi, sed etiam antevertere judicium, unde est illa libertatis supra commemorata imminutio. Sed & in officio quoque præstando, qui puro mentis ductu, & non suavitate temperaturæ ad humanitatem fertur, egregiam sane & singularem meretur laudem, & præstantior (ut videtur) est eo habendus, quem natura prope officiosum fecit. Nam videas quosdam tanta ingenii bonitate, ut simul atque aspexerint aliquem in calamitate positum, humanitus condolescant, & quamprimum subvenire cupiant, more illius Menedemi Terentiani, qui hominem se esse meminit, & humani a se nihil alienum putavit. Alios cernere est, qui ad ærumnas alienas ne hilum quidem commoveantur. Hi si ratione alio non ducuntur, sed ingenio obsequi pergunt, & miseris aut victis insultant, immanis & deterrimæ sunt naturæ homines. Possem huc ad confirmandam hanc sententiam de imminuta per perturbationem libertate afferre acutos aliquot Theologos, qui ideo censeant actiones ex habitu profectas minus esse liberas, quod habitus naturæ instar sit ad turpia vel honesta ferentis: sed modus est rebus omnibus adhibendus. DE-

DEMETR. Si recte obſervavi quæ tibi proxime dicta ſunt, vitandi ſunt (ut apparet) hi ſenſiles cordis motus, & ratione duntaxat pura utendum eſt, cum ſuccurrendum eſt afflictis, vel pie aut humaniter aliquid faciundum. Siquidem liberales eſſe poſſumus, & opem ferre ſine illa tali, qualis inter miſerandum intervenit, ægritudine. Quorſum enim ipſi propter alios ſuſcipiamus inutiles ægritudines, ſi in promtu ſit ſine ægritudine ſubvenire: præſertim cum & alios, ſi poſſimus, levare ægritudine debeamus?

FLOR. Subit animum recordatio dicti cujuſdam nobilis in primis, & Equeſtris ordinis viri Franciſci Briami, quod quidem mihi acutum viſum eſt, & cum argumentatione tua concordare. Cum CHRISTI celebratur Natalis dies, luditur alea apud Britannos prolixius, jam fors ipſa (ut interdum fit adverſante fortuna) Guilielmo cuidam Picringo, homini ſane generoſo, & qui Regi ipſi merito charus erat, perierat. Hoc Rex ubi reſcivit, ægre ſibi eſſe, atque ſe Picringi dolere vicem dixit. Tum Briamus, qui cum Rege familiariter colloqui conſueverat (eſt enim Rex ipſe, ut omnibus aliis virtutibus, ita & comitate affabilitateque ornatus) Noſtrum, inquit, O Rex, eſt, qui cupientes ſubvenire non poſſumus, non tuum, condoleſcere: neque tibi ob aurum illi deperditum triſtitia ulla ſuſcipienda eſt, cui in promtu ſit illum vel Crœſum quendam jam nunc efficere: aurum ubi illi largitus fueris, ſublata erit ægritudinis cauſſa. Probat Rex, ut eſt prudentiſſimus, Briami ingenium, & Picringum paullo poſt munificentiſſime & ad honores & opes evexit. Nunc (ut ad inſtitutum redeam) hujuſmodi curioſitatis me nec auctorem nec ſuaſorem habebitis. De re ipſa cum in utramque partem diſputari poſſe vidiſſem, tantum oſtendere volui, Stoicos non omnino temere rigidum illud τὸ ἀπαθὲς in hominum ſermonem invexiſſe: quamobrem quæ pro illis a me dicta ſunt, definitionis aut ſententiæ vim ut habeant non poſtulo. Leniorem

orem illam viam tenendam arbitror: & cum vestro nutu in laudatam aliquam rem propendebitis, accipite quod natura dat, remittite fidenter frenum, exultate audacius, & ad illud unde flatus ostenditur, vela dare ne formidetis. Qui pura ratione in singulis electionibus utatur, equidem phœnice rariorem existimo. Atque utinam mihi natura copiosissime largita esset illam ingenii suavitatem, ac φιλαθρωπίαν illam, quæ etiam corporis temperatione adjuvatur; ut facile alios perfectam, nemini temere sim adversus, nemini me invidiose præferam. Amabo me & misericordia deliquescere, & opitulandi omnibus pro virili studio me capi mihi multo erit jucundissimum. Tanta enim est in officiis præstandis nostra infirmitas, ut nunquam nimium multis vel rationibus excitari, vel excitati præsidiis confirmari possimus. Habeat itaque nos amor quamlibet vehemens, dummodo sit rerum præstantium atque honestarum. Expavescamus, sed id potissimum, ne in turpitudinem aliquam delabamur. Irascamur item, sed nobis ipsis, si quando nos sentimus scelerum blanditiis ignavius obsistere; aut ea cupide consectari, quæ cum hominis dignitate pugnent. Hac enim ratione tandem aliquando fiet, ut omnes affectuum cohortes, qui libentius fortasse in turpitudinis castris militant, ad honestum transfugiant, atque sub virtutum signis faciant stipendia. De Xenophonte quodam Lagi, si bene memini, filio proditum est, ut cuidam timiditatem exprobranti, quod secum tesseris decertare non auderet, responderit; Se nihil laborare, quam timidus esset ad ejusmodi res aggrediendas, quæ vel inutiles, vel indignæ essent: imo id sibi unice in votis esse. Quam præclarum est illud Agesilai, qui cum maleficum constanter tolerasse cruciatus intellexisset, perquam miserum eum hominem esse pronunciavit, qui ejusmodi animi vigorem non in patriæ aliquod tempus & res honestas, sed in flagitiosas consumsisset. Quæ ideo recitavi, ut liquido

constare

conſtare poſſit, affectus pleroſque non ſuo ſibi ingenio, ſed noſtra culpa exitioſos & vituperabiles eſſe.

FRANC. Iſthæc ſi ut tu dicis ſe habent, eodem, ut apparet, identidem revolvimur, eodem urgebimur incommodo, ac in id, quod remis veliſque (quod aiunt) effugere ſtudemus, perpetuo incidemus. Nam iſthac ratione non modo non tolluntur perturbationes, imo ne imminuuntur quidem : ſed in eo ipſo, quo eſſe ſolent, intenſionis gradu atque magnitudine alio derivantur. Permittis mihi, ut meis ipſius vitiis iraſcar, ut extimeſcam, ne quando mihi lædatur officium, ut honeſti conſcientia gaudeam & exultem : juſtiores, fateor, ſunt hic multo irarum, formidinum & exultationum cauſſæ: interea tamen in iris atque formidinibus non deſunt moleſtæ illæ contractiones & angores, quibuſcum mentis otium commode copulari nequit. Siquidem & vulnus fortiter, & pro patria acceptum, ingratum quendam doloris ſenſum ſecum affert. Improbabilis ergo apparet hic, quem tu inſtituis, perturbationum uſus.

FLOR. Ego te eo ingenii acumine & memoriæ fidelitate præditum ſcio, ut ipſe tuam objectionem, licet acuta ſit, ex iis quæ nobis ſupra dicta ſunt, facile, ſi velis, queas infringere. Sed fortaſſe extrahendæ diſputationis gratia novos ſemper argumentationum nodos innectis. Dicendum ergo & hic erit aliquid, præſertim cum objectio tua occaſionem præbeat explicandæ cujuſdam ſcitu atque explicatu profecto non indignæ difficultatis. Atqui voluntatis bene inſtitutæ hoc proprium eſt, quæ honeſta ſunt, propter ſe, vel certe ideo ut Dei immortalis voluntati mos geratur, & non propter utilitatem aut voluptatem aliquam adjunctam complecti (quanquam ita a natura cautum eſt, ut nunquam ſolida & confirmata bonitas animi jucunditate vacet, nec vera jucunditas a bonitate ſit divulſa) & contra, turpitudinem fugere non damni aut doloris metu, ſed quia ipſa per ſe fugienda ſit : vel potius, quia cum eis, quæ divinitus ſancitæ ſunt legibus, quibus nos omni-

no parere convenit, ex diametro pugnat. Ita secum statuat oportet, cuicunque solida probitas cordi est. Hic enim est omnium officiorum fons; hoc fundamentum est omnium, quæcunque ex æquo & bono fiunt, adeo stabile & illustre, ut nemini vel exiliter erudito ignotum sit illud,

> *Oderunt peccare boni virtutis amore:*
> *Oderunt peccare mali formidine pœnæ.*

Hoc patrium est potius, (ut est apud Terentium,) *consuefacere filium sua sponte recte facere, quam alieno metu.* Et Seneca timidos, non innocentes vocandos censet, qui propter timorem cessant a malis. Idemque vult nos colere amicos, non ut habeamus qui nobis infirmis assideant & succurrant; sed potius, ut sint quibus a nobis assideatur & succurratur. Semper enim virtus magis propter suam dignitatem, splendorem & puritatem; quam propter fructum, voluptatem, aut mercedis aliquod lenocinium expetitur. Et, ut exemplo res prope manu tentetur: Tu patrem tuum præstantissimum civem & magnum Reipubl. vestræ ornamentum Bonaventuram, non tam studiose colis, propter commodum ullum, ac tam amanter observas; nec quam diutissime salvum vis & incolumem, quia ille longiore vita rem familiarem auctiorem, aut patrimonium loculpetius sit relicturus, aut quia ex domestica cum illo consuetudine sis percepturus voluptatem: sane ἐπιμέμφιον quiddam esset hoc, & tuum agere negotium, teipsum, non patrem adamare, & tuis tandem velificari commodis, quæ omnia nefarie fierent, & accusabilem quandam turpitudinem continent. Cur ergo? Quia officii & pietatis fructus in ea re positus est, dum illam virtutum quæ in eo inest præstantiam, in quocunque inveniatur admirandam, veneraris, dum suus origini habetur honos, & divinis obtemperatur legibus. Sed quorsum, aies, tam longa propositio? Ut intelligatur, pari ratione voluntates & animi studia, aut res ad quas illa ferunt, nec perse-

persequendas propter utilitates aut lætitiam, quæ in suavi cordis motu consequi solet, nec fugiendas propter doloris quosdam morsus, quos præcordiorum affert contractio. Resipit enim hoc (ut diximus) delicatam Epicureorum disciplinam, atque animi mollitiem, ab ipsa virtutis dignitate maximopere abhorrentem. Erit ergo & ratio cur refugiendæ sint hæ corporum commotiones, non molestia aliqua corporis, quam illæ afferre queant, sed quod nos sollicitent interdum, ut flagitiose ab honesto desciscamus, quod nos ad turpitudinem, nisi vigilemus, adducant. Itaque quantæcunque sint, si absit turpitudo, intelligendum est commotiunculas illas esse nihil quicquam tranquillitati illi, quæ humanitus parari potest, officientes. Sed hic operæ pretium est observare, quam benigne nobiscum hac in parte natura egerit. Hic vos, ut attentiores sitis, & animum diligentius advertatis, nisi id jam sponte vestra faceretis, majorem in modum adhortarer. Dixi extimescendas esse turpitudines; dixi irascendum nobismetipsis, si ad officium desides inveniamur: concessi ægritudinem suscipiendam, cum nobis incuria nostra aliqua turpitudinis macula inusta est aut accrevit: porro metus, ira, ægritudo, affectus sunt, qui cum tranquillitate manifestius pugnant. Verum, si ob ejusmodi res duntaxat, quæ sane solæ sunt, propter quas merito suscipiendæ sunt quas recensui perturbationes, perturbemur: nunquam profecto erit usus, ut vel diu id, vel magnopere fiat. Et cur ita, inquies? Quoniam semper in nobis situm erit, primo quoque tempore arbitratu nostro ejusmodi affectiones, adeoque & molestias cordis ex eis prognatas deponere. Ratio locuples & firma admodum in promtu est: cum, ut in te hæreat turpitudo, vel honestate spolieris, ex voluntate tua proficiscatur. Siquidem in voluntatem, ad quam unam proprie & virtus & vitium pertinent, nulla cadit coactio. Nam, ut est apud Horatium,

Iustum & tenacem propositi virum
Non civium ardor prava jubentium,
Non vultus instantis tyranni
Mente quatit solida: neque Auster
Dux inquieti turbidus Adriæ,
Nec fulminantis magna Jovis manus,
Si fractus illabatur orbis,
Impavidum ferient ruinæ.

Ergo ut ratio concludatur, ejusmodi dolores honesti nostræ sunt ditionis, & nostro tum accipiuntur, tum deponuntur arbitrio: unde nihil est ab illis animi tranquillitati impedimenti. Multo secus est in tristitia, temere & præter rationem suscepta. Nam si amissam defles pecuniam, id defles, quod non potes ipse tibi, cum voles, vel dare vel adimere. Hic tibi negotium est cum fortuna, atque eis rebus, quæ non cadunt intra fines ditionis tuæ. Hic alia quædam medicina adhibenda est, de qua nobis infra dicetur. His ipsis de rebus in Epicteti Enchiridio, quod Arrianus conscripsit, utiliter quidem, sed nimis concisim disputatur. Quapropter volo ipse vobis in præsentia locum quendam ejus libelli, qui statim a principio occurrit, quadam explicationis luce illustrare. *ἂν μὲν οὖν μόνα ἐκκλίνης τὰ παρὰ φυσὶν τῶν ἐπὶ σοὶ, οὐδενὶ ὧν ἐκκλίνεις περιπεσεῖ. νόσον δ' ἂν ἐκκλίνης. ἢ θάνατον, ἢ πενίαν, δυστυχήσεις. ἄρον οὖν τὴν ἔκκλισιν ἀπὸ πάντων τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν. καὶ μετάθες ἐπὶ τὰ παρὰ φύσιν τῶν ἐφ' ἡμῖν.* Hæc ut perspicua sint, opus est illud meminisse, quod idem in capite statuit: Eorum quæ sunt, alia in nobis esse, alia non item. In nobis esse dicit (hoc est, in nostra esse potestate) opiniones, & appetitiones, atque declinationes rerum, quæ sunt functiones animi, quarum alteræ sunt ingenii, alteræ voluntatis. Quicquid est præter has, hoc est, quæcunque vel ad corpus pertinent, vel a fortuna dependent, extra nos sunt, neque cuiquam mancipio dantur. Nunc Epictetum Latine explicemus. *Si igitur ea sola declinas, quæ sunt præter naturam eorum quæ sunt in te:* hoc est, si solum fugis at-

que

que extimeſcis opiniones depravatas, atque indecoras appetitiones (ſunt enim hæ utræque præter naturam, cum ejus integritatem diſſolvant; ſunt item & ex numero eorum quæ in nobis ſunt) *nunquam futurum eſt, ut in illorum aliquod incidas*, propterea quod tibi ſit in eas res imperium. *Quod ſi morbum, mortem, vel paupertatem fugis, continuo es infortunatus:* nam hæc cum ſub dominatum tuum non cadant, tibi vel invito accidere poſſunt. *Aufer igitur declinationem ab omnibus quæ in nobis non ſunt:* hoc eſt, ne magnopere fuge, aut extimeſce hæc externa, quoniam ſic eris in perpetuo metu, & tibi ipſi ſtruis iter ad miſeriam, cum illa perpetuo impendeant, atque accidant vel nolentibus nobis: *& transfer eam ad ea quæ ſunt adverſaria naturæ eorum quæ in nobis ſunt*, hoc eſt, turpes appetitiones, & perverſam rerum æſtimationem devita. Videtis ut hic locus conſentaneus ſit iis, quæ a nobis paullo ante ſunt definita. Addite quod honeſtum hoc genus irarum & ægritudinum, quod vobis indulſi, ſemper ſoleat ſolidam quandam animi voluptatem procreare. Quis enim tam ſtupidus invenitur, qui non lætetur conſcientia dignitatis ſuæ? Cujus hoc profecto argumentum eſt minime fallax, indigne atque iracunde ferre, ſe labe aliqua turpitudinis deformari, & ſemper metuere, ne nativæ nobilitatis florem vitii marcor aliquis corrumpat. Sed video me jam in illud Chryſippi & Stoicorum incidiſſe vitium, qui (ut ſcribit Cicero) de animi perturbationibus diſputantes, magnam partem in iis definiendis ac partiendis ſunt occupati, orationis paullum admodum ad animorum curationem, quæ ſola in morali diſputatione quærenda videtur, accommodantes. Curſum igitur nunc flectamus, & ad tertiam totius tractationis partem aggrediamur, quæ tota compeſcendis ac moderandis his, quos jam definivimus atque diſtinximus, animi tumultibus jure erit tribuenda. Ineptum ſane eſt illud medicorum genus, quod coram ægroto flente, lacrymoſeque levationem poſcente, ſubtiliter de morbo diſ-

disputat, eruditionis venditandæ gratia; et in Hippocrate, Galeno, Paullo, Celso & Avicenna citandis tempus consumit, quod fuit in adhibenda medicina terendum. Verum in hac de curandis animis disciplina prodest proprio cursu excuti, atque a scopo remotiora quædam tractare: quod hic, secus atque est in corporum morbis, quisque sibi medicus est, nosque ipsi necesse est ut teneamus artis præcepta, si animos probe curatos volumus.

FRANC. Non est quod te excursionis cujusquam pœniteat. Nam sic semper in excutienda perturbationum natura & caussis es versatus, ut oratio tua perpetuo Ethologiam resipuerit: neque mihi unquam vel argumenti, vel personæ immemor es visus. Perge itaque ad extremam hanc partem absolvendam, in qua si talem te præstiteris, qualis es in superioribus visus, certe (ne quid amplius dicam) nobis abunde satisfeceris.

FLOR. Multi sunt (ut constat) vitiosi affectus, quorum quisque suam medicinam exposcat. Porro de singulorum remediis separatim scribere, res esset operis propemodum infiniti; nec nos provinciæ huic idonei sumus. Generatim vero ea ipsa de re præcipere, & utiliter simul, multo est difficillimum. Quis enim uno pharmaco cujuscunque generis morbis medeatur? Nisi forte se hic nobis offerat herba illa Ulyssi a Mercurio contra omnia Circes veneficia data, quam, ut est apud Homerum, Μῶλυ δέ μιν καλέουσι θεοί, aut tale aliquid, quale est apud Galenum illud Philonium ad tot usus accommodum, pharmacum invenire possimus.

FRANC. Quis est, qui non mallet illo quo cupit compendio, quam longo itinere, modo periculum absit, pervenire? Quamobrem oramus, ut si tibi sit communis aliqua ratio, qua omnes animi morbi depelli possint, ne istam diutius clam nobis habeas.

FLOR. Ne gratis exspectationem vestram producam, jamjam vobis compendium citra anxiam disputationis partitionem, cui etiam nec lux desit, com-

mon-

monstrabo. Pleuritis morbus est vulgo satis notus, in hoc qui costarum inflammationem (ut a medicis accepi) morbi caussam sustulerit, una eademque opera & δύσπνοιαν, hoc est, respirandi difficultatem, & febrem & tussim agnatos & appendices morbos profligabit. Non secus in affectibus (animum huc advertite studiosius) qui unum amorem ad rationis normam direxerit, in reliquis omnibus moderandis paullum admodum aut nihil prorsus est habiturus negotii. Ex amore enim alii omnes, quotquot sunt, non aliter atque rivuli ex fonte, oriuntur. Desideramus bonum, sed quod antea sit complacitum, hoc est, adamatum: fugimus & extimescimus mala, & irascimur iisdem, propterea quod sint inimica & contraria bono adamato, aut quia ab ejusdem adeptione nos prohibeant. Speramus bonum adamatum: mœremus, & in luctu sumus, abducto aut oblæso bono adamato: exultamus vel sola spe potiundi bonum adamatum. In summa, insanimus & usque fatigamur, non ob aliud, quam bonum adamatum: neque malum ipsum nobis displiceret, nisi in natura positum esset, ut placeat bonum. Quisquis igitur rivos in canales excurrentes purgatos cupit, necesse est ut a fonte incipiat: & profecto illud hoc in loco non ab re usurpatur,

Arte leves currus, arte regendus amor.

FRANC. Tu sic amoris hujus leges & disciplinam trade, ut cum eo ipso poeta, quod ille dixit in re infami & vetita, ipse in laudata dicere queas;

Typhis & Automedon dicar amoris ego.

FLOR. Ei, qui non suo sibi ductu & consilio, sed aliena sententia fretus, rem aliquam est gesturus, opus est eo duce atque consiliario, qui in eo genere, cujuscujus modi sit, sit sapiens & fidus: quoque cæcior est qui ducitur, hoc oculatiorem oportet esse ducem. Nunc cum voluntas per se bruta sit omnisque cognitionis expers, ejus directio atque ductus necessario pendet a ratione: atque ut appetitus animalis est duntaxat animantis

mantis propensio ad res sensibus arridentes, ita voluntas hominis est propensio ad id quod rationi placet. Quapropter, si volumus, ut ad nihil voluntas feratur, hoc est, ut nihil adametur, nisi quod re vera bonum est, gnaviter ad hoc est incumbendum, ut nihil probetur a ratione pro bono, nisi quod re vera bonum est, & ut nulla interveniat caligo, aut infirmitas aciei, quæ efficiat, ut id quod malum est, bonum videatur. Ex rationis enim incolumitate tota prope salus actionum humanarum existit: neque hic incommode illud Virgilii dici potest,

——Rege incolumi mens omnibus una est,
Amisso rupere fidem.——

Nam menti & rationi totius animi regnum a natura tributum est: ideo qui exisse e potestate dicuntur, idcirco dicuntur, quia mentis judicio atque sapientia non regantur. Quod si ratio in dijudicando non aberraverit, nunquam (ut Aristoteli & Peripateticorum doctissimis placere video) a voluntate peccabitur, nunquam se voluntas ad rem turpem applicabit. Atque,ut cum sanguis est corruptus, aut pituita redundat, aut bilis nondum est extracta, morbi ægrotationesque in corpore nascuntur: sic opinionum pravitas atque repugnantia est, quæ animum spoliat sanitate. Opinionum ergo vel prima debet esse cura.

FRANC. Dixisse mihi visus es voluntatem nunquam discrepare a sententia rationis. Quid ego hic audio? Quomodo tunc voluntas libera dici potest & sui juris, si ea solum imprimat vestigia, quæ sunt a ratione præscripta, si se non possit, etiam contra rationis judicium, tam ad malum quam ad bonum applicare? Nullum hoc pacto apparet esse voluntatis regnum, imo servitus & necessitatis cujusdam angustia in illius rationibus versatur. Illane tibi, contra quam sentire velle videtur, cui dictum est,

——————aliudque Cupido,
Mens aliud suadet: video meliora, proboque:
Deteriora sequor.

De

Deinde, qui potuit existere in cœlestibus illis animis, quos Angelos vocamus, illud execrabilis superbiæ vitium, si peccatum omne ab ignoratione, vel a depravata opinione proficiscitur? Quomodo potuit cœlestis illius ingenii splendor ad eam mentis perduci obscuritatem, ut sperare posset rem cum tota natura manifeste pugnantem, hoc est, parem cum immensa illa divinitatis infinitate dignitatem? Unde tam superba rivalitas? Quomodo cecidisti de cœlo Lucifer, qui mane oriebaris? Certe non, ut apparet, ignoratione id factum est. Et si tu tibi constare vis, necesse est hoc fateare, qui supra ex Aristotele tuo docueris, in intellectum illum, qui a corpore sit segregatus, nullum cadere erroris genus. Postremo, ut a doctis accepimus, scelerum alia sunt quæ in ignorationem, alia quæ in perturbationem, alia quæ in malitiam conferantur. Quæ sane distinctio locum (ut videtur) non haberet, si in omni peccato interveniret ignoratio. Neque ergo omnis voluntatis error est ex ratione; neque voluntas sic rationi est obstricta, ut non possit aliorsum ab ea deflectere. Hæc tibi ante explicanda sunt, quam ad illud quo intendis proficiscare.

FLOR. Vos, molibus quibusdam in via, quas necesse sit superare, dispositis, properationem meam impeditis. Sed quia ad fidem meam pertinet boni istam vestram industriam consulere, locum hunc ignorationis, quo vix alius in morali philosophia vel uberius vel acutius tractari postulat, cursim attingam. Prius tamen sententiæ nostræ rationem afferam: mox ad ea quæ objecta sunt breviter respondebo. Sed & hic fundamenta quædam jacienda sunt, quorum hoc sit caput: neminem quicquam appetere posse, a quo non vel vere, vel opinionis errore perfici posse videatur. A natura enim nobis tributum est, illud quærere quod conveniat, & incolumitatem tueatur; & fugere id quod corruptionem aut interitum afferat. Hoc naturæ ingenium non citius quam naturam ipsam exueris.

Nunc, cum a malo nihil perfici possit (nisi forte tam plumbei aut stipites sumus, ut credamus nos ab ipso frigore calescere, aut nigrescere ab albore) malum, cur appetatur, nihil quicquam in se claudit, quin potius tanta ejus est indignitas, ut procul ab se appetentiam omnem absterreat. Hoc Plato in Phædro ex Socratis sententia prolixe demonstrat, qui vocis ἔτυμον curiose exquirens, καλὸν, id est, *bonum*, vel *pulchrum* a, καλέω, quod *voco*, vel κηλέω. quod *mulceo* significat, dictum putat. Unde est proverbium, κόρος οὐδεὶς τῶν καλῶν. Magna enim bono, magna item & pulchro, & in pelliciendo & in deliniendo incantationis vis inest; imo incredibilis, nisi nos usus doceret, in quæ se dent pericula, qui vehementius aliquid amant vel oderunt. Idcirco apud philosophos αἱρετὸν καὶ ἀγαθὸν, hoc est, *expetendum* & *bonum* æquabiliter diffunduntur, & mutuam atque reciprocam quandam obtinent conversionem : sic ut quicquid bonum & pulchrum est, idem continuo expetendum sit, & contra. Epictetus cum vellet commonstrare, in rerum natura non inesse malum, sed solum in nostris perversis voluntatibus, hac usus est similitudine, ὥσπερ σκοπὸς οὐ τίθεται πρὸς τὸ ἀποτυχεῖν οὕτως οὐδὲ κακοῦ φύσις ἐν κόσμῳ γίνεται. hoc est, *Quemadmodum scopus non figitur, ut ab eo deficiatur : ita nec mali natura in mundo est.* Quicquid enim fit in rerum orbe, fit in usum aliquem, adeoque ad illud tanquam ad scopum aliquem aliquo modo collineandum est. Et cum res se ad hunc modum habeat, perridicula est illorum doctrina, qui hic ingenio & literis abutuntur, dum captiosius quam verius ostendere conantur, voluntatem etiam ad malitiæ amplexus se extendere posse. Quisnam illud appetit, quod non aliquo modo judicet appetendum? Si appetendum videtur, certe continuo idem & bonum (quemadmodum ex superioribus liquet) apparet.

DEMET. Quid ergo eligunt illi, qui pecare eligunt, qui furta, qui fraudes, qui interdictas libidines moli-

moliuntur, qui impietates meditantur? Hæc si mala non sunt, quid quæso malum est? Non deesse autem qui ejusmodi implicati sunt cupiditatibus, quis ignorat?

FLOR. Hæc objectio & Francisco, verbis paullum mutatis, est commemorata: quamobrem commune erit responsum. Nemo adhuc post homines natos neque impos neque compos animi conspectus est, qui gratis omnino peccaverit hoc est, qui nullo adductus emolumento, aut nulla evocatus suavitate, animum atque consilia ab honestarum rerum cursu ad improbitatem & scelera traduxerit. Non enim avarus quærit fraudem, quæ est in turpi quæstu, sed aurum aut facultates, quod ex illis adeptis copiam sibi quandam, atque quietem, licet falso, polliceatur. Nec adulter, aut scortator turpitudinem quæ est in stupris & libidinibus, sed sensuum voluptates requirit, quas licere vellet, atque improbitate, si fieri posset, vacare. Itaque, quicunque se ad improbitates applicant, hoc faciunt propter utilitates aut suavitates quasdam, res sane per se bonas, sed quibus sit aliqua turpitudo adjuncta. Cernere est, fateor, quosdam, qui gaudeant inferendis injuriis, etiam gratis: sed inde voluptatem capiunt, dum depravatione quadam naturæ fit inferenti opinio excellentiæ cujusdam, dum videt se alium impune conculcare; cum tamen ad veram magnitudinem non obesse alli sed prodesse pertineat. Neque hoc est ex ratione libertatis, ut possit voluntas in bonitatem & malitiam juxta ferri: sed quod infinita bonorum varietate proposita, ad id quod lubet se accommodat, nulli uni rei (ut nobis ante est explicatum) addicta. Rem exemplo declarari si requiritis; videte, ut gustus præter saporem nihil agnoscit: variæ tamen sunt saporis species, quarum discretio ad gustum pertinet, cujusmodi sunt dulce, amarum, acerbum, salsum, austerum, acre, acidum, unctuosum. Par ratio est in visu, qui non nisi lucem aut colores cernit: at colorum variæ sunt formæ. Verum id quod

no parere convenit, ex diametro pugnat. Ita secum statuat oportet, cuicunque solida probitas cordi est. Hic enim est omnium officiorum fons; hoc fundamentum est omnium, quæcunque ex æquo & bono fiunt, adeo stabile & illustre, ut nemini vel exiliter erudito ignotum sit illud,

Oderunt peccare boni virtutis amore:
Oderunt peccare mali formidine pœnæ.

Hoc patrium est potius, (ut est apud Terentium,) *consuefacere filium sua sponte recte facere, quam alieno metu.* Et Seneca timidos, non innocentes vocandos censet, qui propter timorem cessant a malis. Idemque vult nos colere amicos, non ut habeamus qui nobis infirmis assideant & succurrant; sed potius, ut sint quibus a nobis assideatur & succurratur. Semper enim virtus magis propter suam dignitatem, splendorem & puritatem; quam propter fructum, voluptatem, aut mercedis aliquod lenocinium expetitur. Et, ut exemplo res prope manu tentetur: Tu patrem tuum præstantissimum civem & magnum Reipubl. vestræ ornamentum Bonaventuram, non tam studiose colis, propter commodum ullum, ac tam amanter observas; nec quam diutissime salvum vis & incolumem, quia ille longiore vita rem familiarem auctiorem, aut patrimonium loculpetius sit relicturus, aut quia ex domestica cum illo consuetudine sis percepturus voluptatem: sane ἐπικέρδειον quiddam esset hoc, & tuum agere negotium, teipsum, non patrem adamare, & tuis tandem velificari commodis, quæ omnia nefarie fierent, & accusabilem quandam turpitudinem continent. Cur ergo? Quia officii & pietatis fructus in ea re positus est, dum illam virtutum quæ in eo inest præstantiam, in quocunque inveniatur admirandam, veneraris, dum suus origini habetur honos, & divinis obtemperatur legibus. Sed quorsum, aies, tam longa propositio? Ut intelligatur, pari ratione voluntates & animi studia, aut res ad quas illa ferunt, nec perse-

perſequendas propter utilitates aut lætitiam, quæ in ſuavi cordis motu conſequi ſolet, nec fugiendas propter doloris quoſdam morſus, quos præcordiorum affert contractio. Reſipit enim hoc (ut diximus) delicatam Epicureorum diſciplinam, atque animi mollitiem, ab ipſa virtutis dignitate maximopere abhorrentem. Erit ergo & ratio cur refugiendæ ſint hæ corporum commotiones, non moleſtia aliqua corporis, quam illæ afferre queant, ſed quod nos ſollicitent interdum, ut flagitioſe ab honeſto deſciſcamus, quod nos ad turpitudinem, niſi vigilemus, adducant. Itaque quantæcunque ſint, ſi abſit turpitudo, intelligendum eſt commotiunculas illas eſſe nihil quicquam tranquillitati illi, quæ humanitus parari poteſt, officientes. Sed hic operæ pretium eſt obſervare, quam benigne nobiſcum hac in parte natura egerit. Hic vos, ut attentiores ſitis, & animum diligentius advertatis, niſi id jam ſponte veſtra faceretis, majorem in modum adhortarer. Dixi extimeſcendas eſſe turpitudines; dixi iraſcendum nobiſmetipſis, ſi ad officium deſides inveniamur: conceſſi ægritudinem ſuſcipiendam, cum nobis incuria noſtra aliqua turpitudinis macula inuſta eſt aut accrevit: porro metus, ira, ægritudo, affectus ſunt, qui cum tranquillitate manifeſtius pugnant. Verum, ſi ob ejuſmodi res duntaxat, quæ ſane ſolæ ſunt, propter quas merito ſuſcipiendæ ſunt quas recenſui perturbationes, perturbemur: nunquam profecto erit uſus, ut vel diu id, vel magnopere fiat. Et cur ita, inquies? Quoniam ſemper in nobis ſitum erit, primo quoque tempore arbitratu noſtro ejuſmodi affectiones, adeoque & moleſtias cordis ex eis prognatas deponere. Ratio locuples & firma admodum in promtu eſt: cum, ut in te hæreat turpitudo, vel honeſtate ſpolieris, ex voluntate tua proficiſcatur. Siquidem in voluntatem, ad quam unam proprie & virtus & vitium pertinent, nulla cadit coactio. Nam, ut eſt apud Horatium,

Iuſtum & tenacem propoſiti virum
Non civium ardor prava jubentium,
Non vultus inſtantis tyranni
Mente quatit ſolida: neque Auſter
Dux inquieti turbidus Adriæ,
Nec fulminantis magna Jovis manus,
Si fractus illabatur orbis,
Impavidum ferient ruinæ.

Ergo ut ratio concludatur, ejuſmodi dolores honeſti noſtræ ſunt ditionis, & noſtro tum accipiuntur, tum deponuntur arbitrio: unde nihil eſt ab illis animi tranquillitati impedimenti. Multo ſecus eſt in triſtitia, temere & præter rationem ſuſcepta. Nam ſi amiſſam defles pecuniam, id defles, quod non potes ipſe tibi, cum voles, vel dare vel adimere. Hic tibi negotium eſt cum fortuna, atque eis rebus, quæ non cadunt intra fines ditionis tuæ. Hic alia quædam medicina adhibenda eſt, de qua nobis infra dicetur. His ipſis de rebus in Epicteti Enchiridio, quod Arrianus conſcripſit, utiliter quidem, ſed nimis conciſim diſputatur. Quapropter volo ipſe vobis in præſentia locum quendam ejus libelli, qui ſtatim a principio occurrit, quadam explicationis luce illuſtrare. *ἂν μὲν οὖν μόνα ἐκκλίνῃς τὰ παρὰ φυσὶν τῶν ἐπὶ σοὶ, οὐδενὶ ὧν ἐκκλίνεις περιπεσεῖ. νόσον δ' ἂν ἐκκλίνῃς, ἢ θάνατον, ἢ πενίαν, δυστυχήσεις. ἆρον οὖν τὴν ἔκκλισιν ἀπὸ πάντων τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν, καὶ μετάθες ἐπὶ τὰ παρὰ φύσιν τῶν ἐφ' ἡμῖν.* Hæc ut perſpicua ſint, opus eſt illud meminiſſe, quod idem in capite ſtatuit: Eorum quæ ſunt, alia in nobis eſſe, alia non item. In nobis eſſe dicit (hoc eſt, in noſtra eſſe poteſtate) opiniones, & appetitiones, atque declinationes rerum, quæ ſunt functiones animi, quarum alteræ ſunt ingenii, alteræ voluntatis. Quicquid eſt præter has, hoc eſt, quæcunque vel ad corpus pertinent, vel a fortuna dependent, extra nos ſunt, neque cuiquam mancipio dantur. Nunc Epictetum Latine explicemus. *Si igitur ea ſola declinas, quæ ſunt præter naturam eorum quæ ſunt in te:* hoc eſt, ſi ſolum fugis atque

que extimescis opiniones depravatas, atque indecoras appetitiones (sunt enim hæ utræque præter naturam, cum ejus integritatem dissolvant; sunt item & ex numero eorum quæ in nobis sunt) *nunquam futurum est, ut in illorum aliquod incidas*, propterea quod tibi sit in eas res imperium. *Quod si morbum, mortem, vel paupertatem fugis, continuo es infortunatus:* nam hæc cum sub dominatum tuum non cadant, tibi vel invito accidere possunt. *Aufer igitur declinationem ab omnibus quæ in nobis non sunt:* hoc est, ne magnopere fuge, aut extimesce hæc externa, quoniam sic eris in perpetuo metu, & tibi ipsi struis iter ad miseriam, cum illa perpetuo impendeant, atque accidant vel nolentibus nobis: *& transfer eam ad ea quæ sunt adversaria naturæ eorum quæ in nobis sunt*, hoc est, turpes appetitiones, & perversam rerum æstimationem devita. Videtis ut hic locus consentaneus sit iis, quæ a nobis paullo ante sunt definita. Addite quod honestum hoc genus irarum & ægritudinum, quod vobis indulsi, semper soleat solidam quandam animi voluptatem procreare. Quis enim tam stupidus invenitur, qui non lætetur conscientia dignitatis suæ? Cujus hoc profecto argumentum est minime fallax, indigne atque iracunde ferre, se labe aliqua turpitudinis deformari, & semper metuere, ne nativæ nobilitatis florem vitii marcor aliquis corrumpat. Sed video me jam in illud Chrysippi & Stoicorum incidisse vitium, qui (ut scribit Cicero) de animi perturbationibus disputantes, magnam partem in iis definiendis ac partiendis sunt occupati, orationis paullum admodum ad animorum curationem, quæ sola in morali disputatione quærenda videtur, accommodantes. Cursum igitur nunc flectamus, & ad tertiam totius tractationis partem aggrediamur, quæ tota compescendis ac moderandis his, quos jam definivimus atque distinximus, animi tumultibus jure erit tribuenda. Ineptum sane est illud medicorum genus, quod coram ægroto flente, lacrymoseque levationem poscente, subtiliter de morbo dis-

disputat, eruditionis venditandæ gratia; et in Hippocrate, Galeno, Paullo, Celso & Avicenna citandis tempus consumit, quod fuit in adhibenda medicina terendum. Verum in hac de curandis animis disciplina prodest proprio cursu excuti, atque a scopo remotiora quædam tractare: quod hic, secus atque est in corporum morbis, quisque sibi medicus est, nosque ipsi necesse est ut teneamus artis præcepta, si animos probe curatos volumus.

FRANC. Non est quod te excursionis cujusquam pœniteat. Nam sic semper in excutienda perturbationum natura & caussis es versatus, ut oratio tua perpetuo Ethologiam resipuerit: neque mihi unquam vel argumenti, vel personæ immemor es visus. Perge itaque ad extremam hanc partem absolvendam, in qua si talem te præstiteris, qualis es in superioribus visus, certe (ne quid amplius dicam) nobis abunde satisfeceris.

FLOR. Multi sunt (ut constat) vitiosi affectus, quorum quisque suam medicinam exposcat. Porro de singulorum remediis separatim scribere, res esset operis propemodum infiniti; nec nos provinciæ huic idonei sumus. Generatim vero ea ipsa de re præcipere, & utiliter simul, multo est difficillimum. Quis enim uno pharmaco cujuscunque generis morbis medeatur? Nisi forte se hic nobis offerat herba illa Ulyssi a Mercurio contra omnia Circes veneficia data, quam, ut est apud Homerum, Μῶλυ δέ μιν καλέουσι θεοί, aut tale aliquid, quale est apud Galenum illud Philonium ad tot usus accommodum, pharmacum invenire possimus.

FRANC. Quis est, qui non mallet illo quo cupit compendio, quam longo itinere, modo periculum absit, pervenire? Quamobrem oramus, ut si tibi sit communis aliqua ratio, qua omnes animi morbi depelli possint, ne istam diutius clam nobis habeas.

FLOR. Ne gratis exspectationem vestram producam, jamjam vobis compendium citra anxiam disputationis partitionem, cui etiam nec lux desit, commonmon-

monstrabo. Pleuritis morbus est vulgo satis notus, in hoc qui costarum inflammationem (ut a medicis accepi) morbi caussam sustulerit, una eademque opera & δύσπνοιαν, hoc est, respirandi difficultatem, & febrem & tussim agnatos & appendices morbos profligabit. Non secus in affectibus (animum huc advertite studiosius) qui unum amorem ad rationis normam direxerit, in reliquis omnibus moderandis paullum admodum aut nihil prorsus est habiturus negotii. Ex amore enim alii omnes, quotquot sunt, non aliter atque rivuli ex fonte, oriuntur. Desideramus bonum, sed quod antea sit complacitum, hoc est, adamatum: fugimus & extimescimus mala, & irascimur iisdem, propterea quod sint inimica & contraria bono adamato, aut quia ab ejusdem adeptione nos prohibeant. Speramus bonum adamatum: mœremus, & in luctu sumus, abducto aut oblæso bono adamato: exultamus vel sola spe potiundi bonum adamatum. In summa, insanimus & usque fatigamur, non ob aliud, quam bonum adamatum: neque malum ipsum nobis displiceret, nisi in natura positum esset, ut placeat bonum. Quisquis igitur rivos in canales excurrentes purgatos cupit, necesse est ut a fonte incipiat: & profecto illud hoc in loco non ab re usurpatur,

Arte leves currus, arte regendus amor.

FRANC. Tu sic amoris hujus leges & disciplinam trade, ut cum eo ipso poeta, quod ille dixit in re infami & vetita, ipse in laudata dicere queas;

Typhis & Automedon dicar amoris ego.

FLOR. Ei, qui non suo sibi ductu & consilio, sed aliena sententia fretus, rem aliquam est gesturus, opus est eo duce atque consiliario, qui in eo genere, cujuscujus modi sit, sit sapiens & fidus: quoque cæcior est qui ducitur, hoc oculatiorem oportet esse ducem. Nunc cum voluntas per se bruta sit omnisque cognitionis expers, ejus directio atque ductus necessario pendet a ratione: atque ut appetitus animalis est duntaxat animantis

mantis propensio ad res sensibus arridentes, ita voluntas hominis est propensio ad id quod rationi placet. Quapropter, si volumus, ut ad nihil voluntas feratur, hoc est, ut nihil adametur, nisi quod re vera bonum est, gnaviter ad hoc est incumbendum, ut nihil probetur a ratione pro bono, nisi quod re vera bonum est, & ut nulla interveniat caligo, aut infirmitas aciei, quæ efficiat, ut id quod malum est, bonum videatur. Ex rationis enim incolumitate tota prope salus actionum humanarum existit: neque hic incommode illud Virgilii dici potest,

——Rege incolumi mens omnibus una est,
Amisso rupere fidem.——

Nam menti & rationi totius animi regnum a natura tributum est: ideo qui exisse e potestate dicuntur, idcirco dicuntur, quia mentis judicio atque sapientia non regantur. Quod si ratio in dijudicando non aberraverit, nunquam (ut Aristoteli & Peripateticorum doctissimis placere video) a voluntate peccabitur, nunquam se voluntas ad rem turpem applicabit. Atque,ut cum sanguis est corruptus, aut pituita redundat, aut bilis nondum est extracta, morbi ægrotationesque in corpore nascuntur: sic opinionum pravitas atque repugnantia est, quæ animum spoliat sanitate. Opinionum ergo vel prima debet esse cura.

FRANC. Dixisse mihi visus es voluntatem nunquam discrepare a sententia rationis. Quid ego hic audio? Quomodo tunc voluntas libera dici potest & sui juris, si ea solum imprimat vestigia, quæ sunt a ratione præscripta, si se non possit, etiam,contra rationis judicium,tam ad malum quam ad bonum applicare? Nullum hoc pacto apparet esse voluntatis regnum, imo servitus & necessitatis cujusdam angustia in illius rationibus versatur. Illane tibi, contra quam sentire velle videtur, cui dictum est,

——————aliudque Cupido,
Mens aliud suadet: video meliora, proboque:
Deteriora sequor.

De-

Deinde, qui potuit existere in cœlestibus illis animis, quos Angelos vocamus, illud execrabilis superbiæ vitium, si peccatum omne ab ignoratione, vel a depravata opinione proficiscitur? Quomodo potuit cœlestis illius ingenii splendor ad eam mentis perduci obscuritatem, ut sperare posset rem cum tota natura manifeste pugnantem, hoc est, parem cum immensa illa divinitatis infinitate dignitatem? Unde tam superba rivalitas? Quomodo cecidisti de cœlo Lucifer, qui mane oriebaris? Certe non, ut apparet, ignoratione id factum est. Et si tu tibi constare vis, necesse est hoc fateare, qui supra ex Aristotele tuo docueris, in intellectum illum, qui a corpore sit segregatus, nullum cadere erroris genus. Postremo, ut a doctis accepimus, scelerum alia sunt quæ in ignorationem, alia quæ in perturbationem, alia quæ in malitiam conferantur. Quæ sane distinctio locum (ut videtur) non haberet, si in omni peccato interveniret ignoratio. Neque ergo omnis voluntatis error est ex ratione; neque voluntas sic rationi est obstricta, ut non possit aliorsum ab ea deflectere. Hæc tibi ante explicanda sunt, quam ad illud quo intendis proficiscare.

FLOR. Vos, molibus quibusdam in via, quas necesse sit superare, dispositis, properationem meam impeditis. Sed quia ad fidem meam pertinet boni istam vestram industriam consulere, locum hunc ignorationis, quo vix alius in morali philosophia vel uberius vel acutius tractari postulat, cursim attingam. Prius tamen sententiæ nostræ rationem afferam: mox ad ea quæ objecta sunt breviter respondebo. Sed & hic fundamenta quædam jacienda sunt, quorum hoc sit caput: neminem quicquam appetere posse, a quo non vel vere, vel opinionis errore perfici posse videatur. A natura enim nobis tributum est, illud quærere quod conveniat, & incolumitatem tueatur; & fugere id quod corruptionem aut interitum afferat. Hoc naturæ ingenium non citius quam naturam ipsam exueris.

Nunc, cum a malo nihil perfici possit (nisi forte tam plumbei aut stipites sumus, ut credamus nos ab ipso frigore calescere, aut nigrescere ab albore) malum, cur appetatur, nihil quicquam in se claudit, quin potius tanta ejus est indignitas, ut procul ab se appetentiam omnem absterreat. Hoc Plato in Phædro ex Socratis sententia prolixe demonstrat, qui vocis ἔτυμον curiose exquirens, καλὸν, id est, *bonum*, vel *pulchrum* a, καλέω, quod *voco*, vel κηλέω, quod *mulceo* significat, dictum putat. Unde est proverbum, κόρος οὐδεὶς τῶν καλῶν. Magna enim bono, magna item & pulchro, & in pelliciendo & in deliniendo incantationis vis inest; imo incredibilis, nisi nos usus doceret, in quæ se dent pericula, qui vehementius aliquid amant vel oderunt. Idcirco apud philosophos αἱρετὸν καὶ ἀγαθὸν, hoc est, *expetendum* & *bonum* æquabiliter diffunduntur, & mutuam atque reciprocam quandam obtinent conversionem : sic ut quicquid bonum & pulchrum est, idem continuo expetendum sit, & contra. Epictetus cum vellet commonstrare, in rerum natura non inesse malum, sed solum in nostris perversis voluntatibus, hac usus est similitudine, ὥσπερ σκοπὸς οὐ τίθεται πρὸς τὸ ἀποτυχεῖν οὕτως οὐδὲ κακοῦ φύσις ἐν κόσμῳ γίνεται. hoc est, *Quemadmodum scopus non figitur, ut ab eo deficiatur : ita nec mali natura in mundo est.* Quicquid enim fit in rerum orbe, fit in usum aliquem, adeoque ad illud tanquam ad scopum aliquem aliquo modo collineandum est. Et cum res se ad hunc modum habeat, perridicula est illorum doctrina, qui hic ingenio & literis abutuntur, dum captiosius quam verius ostendere conantur, voluntatem etiam ad malitiæ amplexus se extendere posse. Quisnam illud appetit, quod non aliquo modo judicet appetendum? Si appetendum videtur, certe continuo idem & bonum (quemadmodum ex superioribus liquet) apparet.

DEMET. Quid ergo eligunt illi, qui pecare eligunt, qui furta, qui fraudes, qui interdictas libidines moli-

moliuntur, qui impietates meditantur? Hæc si mala non sunt, quid quæso malum est? Non deesse autem qui ejusmodi implicati sunt cupiditatibus, quis ignorat?

FLOR. Hæc objectio & Francisco, verbis paullum mutatis, est commemorata: quamobrem commune erit responsum. Nemo adhuc post homines natos neque impos neque compos animi conspectus est, qui gratis omnino peccaverit hoc est, qui nullo adductus emolumento, aut nulla evocatus suavitate, animum atque consilia ab honestarum rerum cursu ad improbitatem & scelera traduxerit. Non enim avarus quærit fraudem, quæ est in turpi quæstu, sed aurum aut facultates, quod ex illis adeptis copiam sibi quandam, atque quietem, licet falso, polliceatur. Nec adulter, aut scortator turpitudinem quæ est in stupris & libidinibus, sed sensuum voluptates requirit, quas licere vellet, atque improbitate, si fieri posset, vacare. Itaque, quicunque se ad improbitates applicant, hoc faciunt propter utilitates aut suavitates quasdam, res sane per se bonas, sed quibus sit aliqua turpitudo adjuncta. Cernere est, fateor, quosdam, qui gaudeant inferendis injuriis, etiam gratis: sed inde voluptatem capiunt, dum depravatione quadam naturæ fit inferenti opinio excellentiæ cujusdam, dum videt se alium impune conculcare; cum tamen ad veram magnitudinem non obesse alii sed prodesse pertineat. Neque hoc est ex ratione libertatis, ut possit voluntas in bonitatem & malitiam juxta ferri: sed quod infinita bonorum varietate proposita, ad id quod lubet se accommodat, nulli uni rei (ut nobis ante est explicatum) addicta. Rem exemplo declarari si requiritis; videte, ut gustus præter saporem nihil agnoscit: variæ tamen sunt saporis species, quarum discretio ad gustum pertinet, cujusmodi sunt dulce, amarum, acerbum, salsum, austerum, acre, acidum, unctuosum. Par ratio est in visu, qui non nisi lucem aut colores cernit: at colorum variæ sunt formæ. Verum id quod

nec lucidum est, nec coloratum, ut videatur est ineptum. Solum ergo quod vel vere bonum est, vel boni specie vestitum, nos permovet.

DEMET. Cur ergo voluntas prava dicitur, si semper bonum appetit? Non enim malum est appetere bonum: cum in natura positum sit, ut bonum appetatur, & ut voluntas id quod bonum est appetat.

FLOR. Voluntas dum peccat in actionibus, fertur in rem malam, sed non quatenus mala est. Malum enim in moribus plurimum nihil aliud est, nisi claudicatio quædam in actione, quæ si esset directa, ad officium pertineret. Hæc autem claudicatio, hoc est, defectus ejus ordinis qui fuit adhibendus, tanti est momenti, ut actio ipsa, quæ in se alioqui bona est, nunc mala censeatur. Certe & honores, & facultates, & conjunctiones naturales expetere contingit citra vitium: sed cum prætermittitur ordo quem honestatis leges instituerunt, turpitudinem & claudicates accipiunt actiones. Expetit ergo voluntas, etiam dum delinquit, res quæ bonitatis aliquid habent: quæ tamen propter adjunctas fœditates malæ sunt & respuendæ. Quod vero voluntas in ea re non omnino discrepet a judicio rationis, nec prius in voluntatem quam in rationem cadat error, vel inde agnoscere potes, quod nihil amplectimur, nisi quod aliquo modo placet: quicquid autem placet, boni rationem quandam accipit: neque quicquam usquam expetimus, quod non prius, ut jam dixi, expetendum videatur. Sed operæ pretium est hic considerare errorem judicii, qui inter peccandum intervenit, non esse uniusmodi. Alia enim est ignoratio, quæ vulgo juris dicitur: cum quis inscius est, & rudis præceptorum, quæ necessaria sunt ad vitam honeste degendam: ut si quis nescit scortationem in turpibus esse. Et hæc bimembris est: nam interdum adest quædam pervicacia animi, contemnentis inquirere quid ad officium pertineat. Hoc ignorationis genus, quod affectatum aut sponte arcessitum dicitur, haud dubie criminis rationem

exauget,

exauget. Interdum ignoratio a desidia quadam animi, ab eo labore qui est in veri inquisitione abhorrentis, proficiscitur. Atqui hæc supina ignorationis forma non prorsus culpam tollit, cum honestarum rerum scientia in primis sit accuranda: tamen aliquid de pondere criminis adimit, & paullum veniæ maleficio impetrat. Alia est ignoratio, quæ quidem non sit juris, sed facti, quæ quidem in optimum & sapientissimum quemque cadere potest: cum nulla hominum diligentia sit tanta, ut eventum præstare queat, aut omnium meminisse. Hæc erat ignorantia Æmylii (ut est apud Plutarchum) adolescentis, qui delitescentem inter vepres uxorem, cervum suspicatus esse, sagitta confixit. Hac ignoratione tenetur, qui oblitus diem esse eum, qui Veneris dicitur, avem esitat inter nos Christianos. Quod ab hac ignoratione manat factum, nunquam cuiquam ponitur in fraude capitali, eo quod invitus fecisse existimaris, quicquid non fecisses, si affuisset rei gerendæ cognitio; qua tamen nulla tua supinitate aut culpa caruisti. Argumentum autem locuples eas actiones non esse voluntarias hoc est, quod simul atque constat de errore in pœnitentias incidimus. Siquidem Æmylius ille, ipse sibi præ mœrore, ubi quid accidisset rescivit, manus intulit. Cæterum, qui perturbationibus impulsi delinquunt, præditi esse possunt omni & juris & facti agnitione. Consilia item iisdem recta, & deliberationes honestæ sunt: sed cum ventum est ad usum, labascunt: propterea quod superveniens perturbatio judicium corrumpat. *Ejicienda hercle hæc mollities animi, nimis me indulgeo: Tandem ego non illa caream, si sit opus, vel totum triduum?* ait Phædria apud Terentium. *Egone illam? quæ illum? quæ me? quæ non? sine modo: mori me malim: sentiet qui vir siem.* Sed *hæc verba una falsa restinxit lacrumula:* totusque tremit atque horret, ubi aspexit hanc, mosque continuo gerundus fuit Thaidi. Sic & Medea, cujus verba recitasti,

Dixit,

Dixit, & ante oculos rectum, pietasque, pudorque
Constiterant, & victa dabat jam terga Cupido,
Et jam fractus erat pulsusque resederat ardor,
Cum videt Æsonidem, extinctaque flamma reluxit.

Hoc genus errantem Aristoteles ἀκρατῆ, hoc est, *impotentem* vocat, quod nequeat affectibus imperare. Sed ubi, dices, intervenit error? Habet hic multiplices atque involutos, imo & contrarios syllogismos, *atque animum* (ut poetæ verbis utar) *nunc huc celerem, nunc dividit illuc.* Scit fugiendum esse stuprum, eoque & illud quod in præsentia offertur, cum ad stuprum pertineat, omnino devitandum esse. Sed hic occurrit protinus alia quædam ratiocinatio adversaria, dum statuitur, quæcunque suavia sunt convenire naturæ; adeoque & præsentem stupri voluptatem amplectendam. Hic affectus, qui interea in homine dominatur, efficiet, ut illo syllogismo de fugiendis turpibus omisso, assumtio ad eam propositionem pertineat, quæ statuit suavia convenire; dum statim colligitur, hoc stuprum in suavibus esse, adeoque persequendum. Quæ syllogismi complexio est postrema, a qua statim ad facinus prosilitur.

FRANC. Hic, ut apparet, in eodem animo insunt contrariæ & pugnantes assensiones: quod tamen non posse usu venire ratio ipsa docet. Nemo enim eundem hominem & sanum & ægrotum una esse fatebitur; aut eandem aquam calidam & frigidam. Hic tamen impotens hoc facinus turpe esse statuit, quia stuprum sit, eoque fugiendum: et bonum esse statuet idem, adeoque persequendum, quod sit voluptarium.

FLOR. Vera contradictio & pugnantia esset, si in eodem temporis puncto animus apud se statueret, eandem rem aut actionem, nihil immutatam, & bonam & malam esse. Verum hoc nusquam accidit. Nam dum is fluctuat, & imagines celeriter mentem percutiunt, nunc in hanc, nunc in illam partem inclinat victoria: itaque non nisi post intervallum aliquod contingit con-

traria

traria statuere. Sed quia celerrimus est cogitationum ultro citroque discursus, hæc temporis intercapedo non apparet. Atque Aristoteles confitentes se improbe facere, & res pravas sectari, eo ipso momento quo prave eligunt, deliros esse censet, & eorum instar facere οἱ ἐν τοῖς πάθεσι ὄντες ἀποδείξεις καὶ ἔπη λέγουσι Ἐμπεδοκλέους *qui* (ut Latine reddam ejus verba) *insania laborantes, demonstrationes & versus repetunt Empedoclis.* Ergo illo auctore non serio & ex animo sentiunt ad malas se res applicare; sed contra statuunt pro eo tempore bona & expetenda esse quæ expetunt: quod cum secus sit, manifestum est mentis intervenire errorem. Hi eidem non plane improbi sunt, quod, etsi patiuntur humanum quiddam tantisper dum affectus remittant, facile tamen, ubi fractus erit perturbationis impetus, ad se redeant, & lapsiones suas detestentur, & generalia honestatis præcepta cum fide aliqua atque observantia colant. Malitiose vero peccare censentur aliqui, non quod per se malitia placeat (ostensum est enim rerum naturam hoc non pati) sed quia apud se, nullo in præsentia perturbationis exortu perpulsi, constituerunt persequi res, quas malas esse aut legibus vetitas norunt. Verum horum mihi videtur biformis esse ratio. Deteriores sunt illi, quibus certum est, per omnem vitam, quo jure, qua injuria, quod ipsis videbitur utile procurare. Nihil hi, vel perpaullum, virtutis aut religionis auctoritatem reverentur, dummodo id clam aliis fore, & se impune ablaturos sperent. Apparent hi perditissime, hoc est, circa ipsa salutis principia errare. Nam plurimum Deo non esse res mortalium curæ, animos totos interire, & virtutem denique nomen esse inane credunt: & his freti tenebris, in animum induxerunt, perinde esse utut vivas, dummodo legum humanarum multas effugere possis. Longe minus mali sunt alteri, qui habitu & depravata consuetudine tracti, vitæ hujus jucunditates, etiam cum injuria conjunctas, assidue consectantur: vacant tamen illis pestiferis erroribus, & a maximis sceleribus temperant,

perant, nec omnem honeſtatis ſpeciem aut rationem abjecerunt: imo interdum ingemiſcunt, ſe non poſſe ex illa diſſolutæ vitæ ratione & vitiorum cœno emergere. Hi proximi ſunt ab illis, qui impotentes vocantur, & Ariſtoteli ſunt (ut opinor) ἀκολάςοι hoc eſt, *intemperantes.* Hos habet hic error pene perpetuus, quod plus tribuendum voluptatibus aut utilitatibus cenſeant, quam honeſto: & ſunt multo difficiliores curatu quam impotentes, tum propter judicium perverſius, tum propter habitus neceſſitatem quandam. Siquidem in his pravitas eſt velut παθητικὴ ποιότης hoc eſt, *durabilis affectio* aut *qualitas*, quæ in impotentibus πάθος hoc eſt, effluentis & minime diuturnæ commotionis habet rationem. Videtur mihi Juvenalis, poeta ſane elegans & ſententioſus, utrumque hoc proximum genus hiſce verſibus complexus:

Sunt qui in fortunæ jam caſibus omnia ponunt,
Et nullo credunt mundum rectore moveri,
Natura volvente vices & lucis & anni;
Atque ideo intrepidi quæcunque altaria tangunt.
Eſt alius metuens ne crimen pœna ſequatur:
Hic putat eſſe Deos, & pejerat, atque ita ſecum:
Decernat quodcunque volet de corpore noſtro
Iſis, & irato feriat mea lumina ſiſtro,
Dummodo vel cæcus teneam quos abnego nummos.
Ut ſit magna, tamen certe lenta ira deorum eſt.
Sic animum diræ trepidum formidine culpæ
Confirmat.————————

Jam ex his, quæ nobis dicta ſunt, liquere arbitror, periculoſiorem eſſe inſcientiam ejus qui malitioſus eſt, quam ejus qui vel per impotentiam, vel etiam per ignorationem labitur. Itaque vel nullum, vel leve eſt eorum crimen, qui per ignorantiam non arceſſitam, aut eam quæ facti eſt, delinquunt. Perturbatis item ignoſcitur facile. Sed malitia illa, quæ plurimum contemtum adjunctum habet, ſeveriter & graviſſime eſt vindican-

dicanda. Et sane hic contemtus videtur esse illud quod malitiosum ab impotente dissepararet, etsi a malitia absit etiam subito nata illa perturbationis furia. Hanc ignorantiæ distinctionem facile ego præteriissem, nisi vos mihi principes atque auctores fuissetis hujusmodi sermonis ordiendi.

FRANC. Postquam passim intervenit judicii error, cur non ut his qui impotenter labuntur in errore est aliquid præsidii, itidem & illis sit quos malitia occæcat?

FLOR. Non potest, ut sæpe jam diximus, industria nostra præstare ne cooriantur perturbationes, nec ubi cortæ fuerint, derepente cohibere. Itaque cum ante natum motum deliberatio esset honesta, & eo abeunte ad honestum facile redeatur, ab illa rationis caligine aliquid est auxilii lapso. Verum secus se res habet in eo, qui meditatus & cogitato turpis fit. Abest ab hoc perturbatio, & ad rem sceleratam non protrudi ut ille, sed ire sua sponte quodammodo videtur.

FRANC. Perturbatio omnis quasi ebrietas quædam apparet rationis. Hinc (ut opinor) admonemur, de sicca ebrietate cavenda. Verum si ebrietas ad punctum temporis durans maleficio nonnihil patrocinatur, videtur illud ipsum majore de caussa convenire debere ebrietati quæ sit perpetua. Jam is qui malitia fretus delinquit, videtur perpetuo & assidue perturbari nimio amore sui, & quadam temperaturæ perversitate. Præterea adest illi & habitus, qui novæ perturbationis vice esse possit.

FLOR. Et immodicus sui amor, & temperationis pravitas etiam in illo impotente inest. Sed fortasse instabis, ut inæquabiliter statuantur esse participes pravæ temperationis. Ad hæc dico, condonari nonnihil posse pravitati naturæ; miseretur enim & nostri Deus, non ignarus cujusmodi figmentum sumus. Sed quia temperatura non adeo nobis molesta est, ut perturbationum vehementium more, tollat pene mentis usum (vides ingeniosissimos esse malitiosos, at-

que acutissima mente uti in studiis suis) & semper resideant in animo generales quædam sententiæ de honesto, unde eliciendi veri copia fit prolixa, non potest hic interveniens ignoratio sceleri suffragari. Quod de habitu vitioso additum est, satis ex superioribus constat, quonam sit pacto dissolvendum. Hic ego non nego, ab una pietate Christiana corruptæ naturæ purgationem exspectandam : tantum id obiter attingo, quod contra desidiam nostram afferri possit, dum naturam nostram potius quam voluntatem aut rationem, gravius, quam par sit, accusamus, Sed jam veniendum est ad malum illud Angelorum facinus, cujus ut modum & rationem explicent, mirifice se torquent Theologi nostri, qui Peripateticam philosophiam cum religione copulare conantur. Turbidum aliquem aut crassum errorem illis non largiuntur, sed tantum inconsiderantiam quandam, qua effectum est, non ut omnino Deo pares esse concupierint (nam hoc erat nimium absurde sentire) sed ut conjecti sint in quandam mentis elationem sua ipsorum specie ac dignitate expendenda, absque hoc, quod quam primum Deo auctori quod acceptum est sit relatum. Hisce de rebus si curiosius scire vultis, adite Theologos ipsos. In hujusmodi enim altissimis atque difficillimis quæstionibus, cujusmodi sunt & illæ de ineffabili Triade, de æterna immutabilitate divinorum consiliorum circa salutem hominum, quam Prædestinationem populariter vocant, de modo quo humana natura sit in CHRISTO divinitati conjuncta, qua ratione animi corporum expertes torqueantur ab ignibus, aliisque hujus generis compluribus, libenter me cum Paulo abdo in illam ignorationis confessionem, & exclamo, *O altitudinem divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei! Quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, & viæ nulli pervestigabiles!* Hoc nobis satis sit in presentia; illud solius ejus rei, quæ ipsa norma est, (nec erubesco bis dicere, quod nunquam satis dici potest) id esse proprium, ut a recto nusquam deflectat. Norma enim

enim si enormis sit, jam non amplius norma est. At Deus ipse norma est; cætera autem omnia, cum ex iis nihil sit ipsa norma, neque ejusmodi sunt, neque ejusmodi esse aut fingi possunt, ut non suapte natura sint labentia & caduca. Eatenus ergo integra consistunt & recta permanent cætera omnia, quatenus ab ipso Deo, nunquam sine religiosissimo tremore nominando rerum principe, & conservantur & diriguntur. Sed quomodocunque habeant mentium illarum separatarum res, nos homines re ipsa experimur nostri fundi calamitatem esse ex ea pugna, quæ est inter τὸ λογικὸν καὶ τὸ ἄλογον hoc est, inter *intelligentem & brutam* nostri partem; ut nobis amplius dubium esse non possit, voluntatis pravitatem ex ratione per corpus infecta manare: cum nihil quicquam unquam appetamus, quod non aliquo pacto expetendum, adeoque & bonum judicetur. Videte quæso, quantum soleamus obtendere velorum, quantum prætexere excusationum, quoties ipsi nobis indulgere volumus, &, si superis placet, uno eodemque tempore & turpes & honesti esse. Neque ego hic de perditissimis illis ingeniis loquor, quibus pro ludo est & superos contemnere: sed de iis, a quibus multum, ut apparet, tribuitur honesto. Sic enim nostra ratio est. "Quod me nunc ad se vocat, res est commoda & suavis: plerique hanc accurate quærunt, nec adipiscuntur: imo principes viri & magistratus tam sacri quam profani magno ad hanc ambitu contendunt. "Turpitudo si qua in ea inest, non ita magna est. Superi sunt faciles, & ignoscunt libenter: ætas & occasio præceps ut ita faciam suadent: neque ego solus in crimine ero: Quis non ita factitat? In tot laboribus necesse est ut persentiscam aliquod præsens præmium: arduum nimis est, ad sola futuræ vitæ solatia intendere; desinam aliquando, & quod contractum est culpæ resipiscentia diluam, & damnum datum multis rationibus quæ in promtu sunt compensabo. "Aliquid facultatum in monachos aut egenos erogabo.

" Extruam aram alicui divo; redimam nummis fidem,
" hoc est diploma Pontificis, unde mihi integrum erit
" eligere sacerdotem a quo non solum sceleris, sed eti-
" am pœnæ commeritæ (ubi consilium mutare, & ad
" pœnitentiam confugere visum fuerit) condonation-
" em spero. His ego rationibus ævum molliter exi-
" gam, & paucarum horarum cura ad extremam vitam
" (quod fatui isti, & stipites, & ad fallendam Neme-
" sim parum ingeniosi, consequi nequeunt) perficiam,
" ut ex deliciis ad delicias transferar. En ut vetulum & putidum scortum, hoc est, actionem turpem, tot oblinimus fucis, tot ascititiis ornamentis, ipsi nobis (quod indignissimum est) imponentes, convestimus: ut facile pro speciosa virgine, quæ in primo sit ætatis flore probet. Quocirca, quoties est deliberandum, omni (quod ajunt) pede standum est, & ad hoc omni contentione incumbendum, ut ne aliquis in judicio sit error, & ut non solum ubi plus est mali quam boni, sed etiam ubi quicquam omnino mali, hoc est, turpitudinis est, id totum abjudicemus atque rejiciamus. Nam sic nihil jucundum aut formosum apparebit, quod re ipsa tale non sit. Hucusque si semel scandere poterimus, rem omnem ex sententia conficiemus. Semper amor rectus & honestus erit: qua una ex re, ut supra constituimus, aliorum affectuum omnium & bonitas & pax dependent.

F R A N C. Non tam sæpe te properantem retardarem, nisi (ut mihi apparet) hæc disputationis pars ad ipsam officiorum stirpem pertineret. Quocirca ut res penitus sit excussa, mihi libet aliquot, quæ superesse videntur, difficultates afferre.

F L O R. Nihil jucundius est animo bene constituto earum rerum indagatione, quæ ad bene beateque vivendum pertinent: neque ulla disputatio poterit esse nimium prolixa, unde perpetua quædam utilitas effluit. Quamobrem dic quæso, quis hic te scrupus habeat.

F R A N C. Quamvis ratio exacte teneat quæ sint ve-

ra

ra bona, neque quicquam in judicando labatur aut vacillet; non tamen propterea consequens erit voluntatem ad illud bonum se necessario applicare. Concessi quidem tibi propter superioris disputationis vim, voluntatem neque malitiam propter se amplecti, neque in eandem cadere lapsionem aliquam, nisi falsum aliquod rationis judicium præcedat: attamen adhuc, ut nullus sit error in deliberatione, potest voluntas procursum suum suspendere atque refrenare: alioqui appareret illam naturaliter, non libere in rem ferri. Iam istuc illa si poterit, etiam judicii integritas non tanti esse apparet, quanti tu eam videri postulas. Deinde item & illud tibi veniat in mentem, quod superioribus proximis diebus, dum super mensa quæreretur unde esset tanta judiciorum varietas, non solum in constituendo summo bono, sed etiam in singulis pene rebus quæ ad vitæ usus assumuntur (alios enim alia delectant) productus est a te Aristoteles, statuens talem unicuiq; finem videri, qualis ipse jamdudum evasisset. Allatum est & exemplum de sanis, quos non nisi salubria delectant, cum interim infirmis etiam noxia placeant: eoque fieri dixisti, ut studiosi propter habitum virtutum jam partum recte dijudicent; & improbi contra scelerata consuetudine infecti, in rerum delectu hallucinentur. Hæc si vera sunt, apparet non voluntatis rectionem & incolumitatem a ratione, sed contra rationis rectionem & incolumitatem a voluntate, aut eo qui in ea inest habitu, pendere. Postremo, fac abesse omnem & habitum & perturbationem, si deliberationes honestæ ex judicii integritate existunt, & hæc ipsa rursus aut a doctrina, aut ab ingenii nativa quadam felicitate proficiscatur, & ingenium denique sit a natura; verisimile est, non nostra opera sed naturæ beneficio, & acerbitate, quæ mentis acumen huic negat, illi largitur, nos tum probos, tum improbos fieri. Atque ita voluntatum caussæ erunt naturales, & nihil erit in nostra potestate. Etenim, ut cui a natura contigit oculorum vigor eximius, is multo

rectius

rectius de coloribus aut rebus longe positis pronunciat, quam qui luscus est, aut lippientibus oculis: sic ingenii præstantia vel hebetudo efficiet, ut recte vel secus de expetendis fugiendisque statuamus.

FLOR. Tu ingenii similitudine in eadem cum doctissimis hominibus vestigia incurris, atque eum in præsentia ostendis disputationis campum, in quo si pro rei merito decurrere siti essemus, extrahendus in multos dies esset sermo, qui nos non sine voluptate quadam a proposito retardaret. Sed eundum est ad explicationem earum quas proposuisti difficultatum, quam fieri possit brevissimam. Et, sicut a te ordine quodam oppugnata est nostra sententia, ita oppugnationes ipsæ ordine propulsabuntur. Primo loco objecisti, non tantum posse esse momenti ab ipso mentis judicio, ex eo, quod quamvis voluntatis studium ab eo non discrepet, non tamen propterea voluntas id sequatur, quod a ratione est comprobatum, cum possit ipsa se abstinere a cujusvis rei appetitione. Sane voluntas, etsi (quod in perturbatis cernere est) sæpissime a cognitione ea generali, quæ perpetuo in animo residet, se segreget: nunquam tamen vel unguem, quod aiunt, latum ab eo quod in præsentia & particulatim fit judicio discedit: neque tamen necessitatis ejus, quæ coactio dicitur, hic pars aliqua admiscetur in electione: ex eo, quod etiamsi summum bonum aperte proponatur, voluntas ad illud rapietur cum jucundissimo quodam, tanquam ad rem maxime congruentem, motu. Violentia enim tum intelligitur, cum adest reluctatio, propter naturarum discordiam atque pugnantiam. Et hoc est, quod poetæ scriptum est,

Te, Corydon, o Alexi, trahit sua quemque voluptas.

Sed est hic motus alacrior, aut remissior, pro opinione ea, quæ est de rei ostensæ præstantia, atque convenientia. In aliis autem a summo bono rebus, voluntas summa cum facilitate se a quovis ad quodvis traducit: nisi aliqua res talis sit, ut sine ea summum

mum bonum consistere aut parari nequeat: tum enim & forma quadam necessitatis inest in ejus rei appetentia: ut, si cui certum sit in Britanniam ire, postquam intelligit insulam esse, consequens omnino est, ut navigare instituat. Sane quemadmodum in disciplinis naturalibus, ut principiis, quæ ἀξιώματα vocantur, necessario assentimur; itidem facimus & complexionibus ordine inde ductis. Et, ut exempla tibi nota afferam, Francisce, qui ante paucos dies non sine voluptate quadam Astrologiæ & descriptionis orbis rudimenta nostra opera adjutus didicisti: qui dedit omnes ejusdem circuli quadrantes esse æquales, & reliqua permanere æqualia, si ab æqualibus partes æquales adimantur; cogitur quodammodo fateri, spatium, quod est inter verticem cœli erectum & finitoris ambitum, par esse illi, quod est inter æquatorem circulum, & cæli punctum quod nostri capitis vertici respondet. Item qui novit lineam quæ recta sit in alteram incidentem duos conficere angulos qui recti sint, vel duobus rectis æquales, atque externum angulum paris esse spatii cum duobus inclusis qui sunt oppositi: continuo dabit, omni triangulæ figuræ necessario esse tres angulos, qui pares sint duobus rectis. Iam, *cum eum locum in moribus & vita obtineat* (ut Aristoteles docet) *finis, quem principia in speculatricibus disciplinis*, hoc est, eis quæ solam confectantur veritatis contemplationem: quisquis necessario fertur in aliquem finem, non potest non ea appetere, sine quorum ductu finem se adipisci posse non videt. Verum quemadmodum multæ sunt conclusiones, quarum fluxio ex principiis habet obscuritatem & ambages: ita plurimæ sunt res, quarum ductus est incertus, & sine quibus felicitas acquiri posse videtur. Ideo fluctuatio appetitionum nostrarum modum non habet, sed semper pro re nata ab aliis ad alias res affectum traducimus. Et quamvis nullam rem voluntas necessario appetat (nam potest ab omni appetitione quiescere) dum tamen vigilat, & munere suo fungitur,

fungitur, nihil appetet, quod non sit quodammodo a ratione comprobatum: neque multis rebus propositis, alia deserta ad alius amorem se transfert, nisi prius sit quædam translationis ratio in re explorata per ingenium. Hæc igitur translationis infinitas, citra ullam violentiam aut coactionem, satis est ad tuendam voluntatis libertatem. Nec ego nunc theologico more de arbitrii libertate disputo, & an homo suis viribus possit divinis legibus satisfacere, aut a scelerata vitæ ratione ad piam & salutarem se convertere. Hæc non sunt hujus loci: nam hactenus me intra quosdam philosophiæ cancellos conclusum esse volui, quos sine veniæ præfatione non egrediar. Nunc adeo ad alteram illam acutam sane, & m[illegible] scientiæ propriam objectionem. Tanta est rationis & voluntatis in officio tum conservando tum violando conspiratio, atque *altera alterius sic* (ut Horatii verbis utar) *poscit opem res & conjurat amice*, ut vix rationis sine voluntate, & nunquam voluntatis sine ratione constare possit integritas. Sed quoniam voluntatis munus est consequi, rationis anteire in rerum delectu: natura ita comparatum est, ut origo directionis atque salutis sit ex ratione. Quapropter, ut demus voluntatis jam praviter affectæ vitium (quod haud dubie fit) derivari atque redundare in rationem: fuit tamen aliquando tempus, cum nondum generati essent illi habitus, nec libertas quicquam imminuta esset, aut virium puritas exotico aliquo habitu vitiata. Etenim ipsa anima cum virbus suis, Aristotele auctore, de principio est tanquam tabella, in qua nihildum descriptum est: nostra culpa accrescunt vitiosi habitus mentis, qui ad pravitatem judicii faciant, & qui depulsu sunt difficiles: iidem tamen labore & contentione, sed majore adhibita depelluntur. Idcirco Timotheus musicus, qui ab aliis antea prave instituti essent non rejecit quidem a ludo suo, sed ab iisdem duplum exegit stipis ejus quod ab integris discipulis accipere solitus erat. Et ut id demum tibi largiar, judicii integritatem non pa-

rum a voluntatis habitu vel juvari, vel lædi: non tamen propterea obtinebis, voluntatem a præſente rationis judicio diſcrepare, aut ab ejuſdem incolumitate ex multo maxima parte pendere. Quæ tertio loco eſt abs te allata difficultas, ſoritis in ſpeciem compoſita, Ariſtoteli in tertio eorum qui ſunt ad Nicomachum moralium librot ractatur. Verum, quia non eſt ab illo ea ratione explicata, quæ nobis in præſentia magnopere uſui eſſe poſſit; nos in ea ipſa declaranda viam nonnihil diverſam ingredi ſtatuimus. Non omne momentum, ſed plurimum in judicii integritate poſitum dixi: ſed neque hæc ipſa integritas tota eſt a natura. Ingenium fateor eſſe naturæ beneficium, quod & vocis ductus demonſtrat: dicitur enim quaſi ingenitum, & ex docilitate atque memoria tanquam partibus conſtat. Verum doctrina, quæ eſt ingenii cultus, partim etiam a voluntate eſt. Acquiritur enim aſſiduitate & induſtria, quam oportet imperari a voluntate. Eapropter Iſocrates ſciſcitanti cuidam, quid opus eſſet filio, quem in ejus ludum erudiendum mittere decreverat, δεῖ, ἔφη, γραφιδίου καὶ νοῦ hoc eſt, *ſtylo*, inquit, *opus eſt & mente.* Adhæc opus eſt & perpetuis mentis excubiis, ne quid in deligendo nos effugiat: quod ſane non contingit, niſi voluntatis juſſu atque imperio, adeoque & ipſa laudis ejus, quæ in recte judicando ineſt, eſt etiam & hac ratione particeps. Et rurſus eundem ad modum neque in malis culpa omnis eſt aſſignanda naturæ, vel hebetudini ingenii: eo quod nemini uſque adeo natura noverca fuit (niſi forte mente prorſus captos proferas, in quorum actiones non cadit laudis aut vituperii ratio) ut non in animo habeat generales quaſdam ſententias de moribus inſculptas, quibus excutiendis omnis veritas, quæ ad vitam hanc civiliter degendam pertinet, elicitur. Quis ignorat unamquamque ſui partem, ut ea maxime præſtans eſt, ita maxime & caram eſſe debere, & curandam atque excolendam eſſe maxime? Nec illud obſcurius eſt, noſtram digni-

tatem positam esse in ea parte, qua superamus belluas, & proxime ad superos accedimus: quibus constitutis, protinus consentaneum & consequens esse videmus, ut animus se exerceat in investigandis & persequendis assidue suis bonis, quibus & exornari & perfici possit: quod si facit, statim occurret illi pietas, quæ nos gratos adversus Deum & parentes facit: occurret temperantia, quam agnoscet esse moderationem in eis actionibus quæ ad vitæ suavitatem pertinent: occurret item & humanitas, quæ ad justitiam, hoc est, convictus tranquilli & pacificæ societatis genitricem colendam nos instituet. Has ergo notiones cum natura in animis nostris consignarit, sicubi in officio claudicamus propter opinionis errorem, non accusemus naturam, sed ignaviam nostram, qui non præstitimus id quod in naturæ viribus positum erat, in occupando ingenio in rerum luce atque veritate eruenda. Ipse hieme noctu interdum exsurgere soleo ad lectionem. Cum expergiscor, postquam adest & silex unde ignis excutiatur, & chalybs quo excutiatur, & assulæ sulphure infectæ, si lumen desit, quid hic est præter inertiam meam quod accusari possit? Et fortasse vix alia in re æque luculenter libertatem suam ostendit voluntas, ac in rationis usu facit, dum illam ad quamlibet rem intuendam atque explorandam adhibet: unde dictum opinor Epicteto, *Nihil tam esse in potestate nostra, quam sit usus cogitationum.*

FRANC. Responsiones tuæ sane mihi acres videntur in primis, acuminis & rationis sane non inanes: superest tamen semper nescio quis scrupus. Si ista præstantia ingenii adeo facit ad puritatem judicii, ex qua voluntates honestæ oriuntur: unde est quod acutissimi sensus homines, & interdum iidem docti, ad turpes & infames vitæ rationes delabuntur?

FLOR. Existimo tales nunquam exercuisse legitime ingenium in virtutis specie exploranda. Nec absurdum est, aliquem Astrologiæ aut Medicinæ peritissimum

mum esse, absque hoc quod recte sentiat de moribus & de summo bono. Nam (quod dici solet) *ubi intenderis ingenium, ibi valet.* Quod si aliquem proferas insigniter turpem, cujus sermo atque doctrina sanctitatis plena videatur: tibi respondebo illud, quod Aristoteles de perturbatis dixit, *Non ex animo illum, & serio ita sentire, sed delirii esse speciem.* Potest item & vis mentis quamlibet acris occasione aliqua prius impediri, atque occupari erroribus, quam vel illa prima virtutum semina, quæ animo inclusa habet, perspexerit: quibus de rebus supra est disputatum.

FRANC. Faciamus esse aliquem adeo benigne a natura ornatum, ut acutissime cernat honesti speciem, & qui jam inde ab ineunte ætate semper viderit persequenda ea bona (rejectis aliis omnibus) quæ animum perficiunt: is si propterea sibi constat in officio persequendo citra adjutorium doctrinæ, apparet esse naturæ (ut jam dixi) beneficium: si officii desertor est, & ipsa judicii integritas, etiam quæ est ab excellentia ingenii, etiamdum infirma apparet.

FLOR. Adeo acriter urges, ut pene confugere cogar ad dogmata religionis, quæ sunt de illo quod originis vocatur scelere, atque illud ipsum errorum caussam statuere. Sed quia adhuc philosophiæ patrocinium deserere nolo, dicam tibi, si possis talem aliquem mihi proferre, me illum veluti semideum adoraturum, qui nunquam hallucinetur, nusquam labatur in judicio: hominum enim est & falli & labi: in iisdem tamen positum est, inspectis illis philosophiæ regulis, quas in animo custodiunt, se ad meliorem recipere frugem, & liberalem aliquam honestatis saltem speciem (nam solida honestas extra religionem non est) se recipere. Cæterum hæc postrema tua argumentatio effecit, ut ventum sit ad disputationis hujus (nimium fortasse prolixæ) de judicii & opinionum puritate fructum explicandum: in qua quidem parte ita philosophabimur, ut omnia sint admodum cum religione consensura. Natu-

tura nos φιλοκάλους hoc est, honestatis atque pulchritudinis cupidos finxit: verum oportet pulchritudinem luminibus esse admotam. Nam oculi sunt in amore duces. Quod si admota illa nihil prorsus in se labis habet, sed augescit semper, formæ decus, quo propius stas, hoc te capiet magis; & quo penitius introspexeris, hoc flagrabis vehementius. Jam hoc nemini, qui se hominem esse profiteri ausit, dubium esse potest, tanto animi pulchritudinem ea quæ corporis est præstantiorem esse, quanto ipse animus corpore est nobilior. Pulchritudinem autem animi esse ejusdem statum, quem ratio a divina voluntate manans præscribit, nemo mentis compos negabit. Ex his colligas licet sapientiam, pietatem, moderationem, humanitatem, reliquasque his conjunctas virtutes conficere pulchritudinem animi, & ad hoc nobis vigilantissime incumbendum, ut harum rerum speciem inspiciendi non strictim & per transennam, sed coram & proxime nobis sit potestas. Habet enim illa immensitatem quandam dignitatis, non modo non vilescentem, sed semper quo melius aspexeris, hoc se commodius explicantem, & potentissimæ cujusdam incantationis vi nos ad se rapientem. Conquirendæ erunt igitur rationes undique, quibus persuasio de virtutis specie atque præstantia, & contra de vitiorum & libidinum fœditate assidue augescat & confirmetur, imo altissime & tanquam trabalibus clavis in animum defigatur, atque medullitus (ut Plautina voce utar) nobis inhærescat. Semper illud animorum decus sese nobis vel importune objectet, semper incurrat in oculos, nusquam nos quiescere patiatur. Ex hac autem persuasione, quæ apertam & pertinacem veræ pulchritudinis. hoc est, honestatis visionem consequitur, pene necessario manat continentissima & jucundissima simul vitæ ratio. Siquidem, ut veritas quo apertior atque illustrior fuerit, hoc firmiorem in intellectu assensum generat: ita quo fuerit honesti species exploratior, hoc efficacius animi studium in officiis perse-

quendis

quendis proliciet. *Sumus sane natura*, (ut ait Cicero) *appetentissimi honestatis: cujus si quasi lumen quoddam aspeximus, nihil est quod, ut eo potiamur, non parati simus & perferre & perpeti.* Plato item ait, *sapientiam & virtutes mirabilem sui concitaturas amorem, si oculis*, hoc est, *aperte cerni possent.* Et profecto, quemadmodum balistæ lapidum, & reliqua tormenta telorum eo graviores emissiones habent quo sunt contenta atque adducta vehementius: sic pro modo persuasionis ejus de honesto, quæ in ratione inest, erit & voluntatis ardor atque contentio. Languida itaque assensio, & tanquam opinio hæsitans de virtutis dignitate atque præstantia, frigidos parit voluntatis motus, cum aliquid pie aut humane est faciundum. Et contra, intenta atque indubitata rerum fides, quid tam est difficile quod non perfacile ea superet & conculcet? Quid Socrati, quid Leonidæ, quid Deciis, quid Mutio, quid Regulo, cæterisque, quorum Græcæ & Romanæ literæ meminerunt, dolorum & mortis contemtum fecit, nisi virtutis fulgor, & magnarum rerum species, quæ radiis suis assidue mentis lumina feriebat, eorumque animos ab omni alia cogitatione atque studio avocabat? Hoc si potuit in illis virtutis bractea quædam & leviter adumbrata imago objecta; nihil mirum est, si heroes illi, qui nostræ religionis veritati sanguine suo subscripserunt, admirabilem illam animorum alacritatem etiam in exquisitissimis tormentis præstiterint, ut quibus non umbra virtutis, sed ipsa virtus esset proposita; & divina quædam phasmata, facem sacro præferente spiritu, sint usque conspecta. Neque sane quicquam a nobis res turpes, ut supra ostendimus, impetrant, nisi cum personatæ occurrunt,

Fallit enim vitium specie virtutis & umbra.

Sic sane cum nobis erit vehemens & indubitata de virtutis dignitate persuasio, atque adsuefecerimus animum aperte cernere magnitudinem ejus speciei, quæ in servando

vando decoro & conservanda nostra nobilitate incst, quando occurrent fallaces hæ rerum species, & libidinum irritamenta, quibus vulgus incautum, imo cæcum, capitur: statim nos ad solidam, quæ est in animo inclusa, honesti speciem convertemus: & tum facile videbimus, quantum absint quotidianæ hæ formæ, imo formarum umbræ, ab hac nostra; & quantæ sit dementiæ tenebras luci, vel rebus umbras anteferre. Ut ergo vage excurrentis orationis sit epilogus, & tibi pro acervali argumentatione acervalem reddam, sic habeto. Postquam pulchritudo conspecta a ratione est, quæ movet voluntatem virtutis species, si propius visa fuerit, mirifice inflammabit eandem. Ea ipsa semel inflammata naturæ quodam nexu, (ut in cœlestibus globis, ubi superior inferiorem vel obluctantem secum rapit) cor & animalem ciebit appetitum: animalis autem appetitus sic inflammatus atque occupatus, prius erit in rationis partes pertractus, quam nubem aliquam (quod solet) rationi possit offundere, atque adversarios illos instruere syllogismos. Quod si quicquam tenebrarum offuderit, propter vehementiam quæ est in voluntate, id discussu erit facillimum: quemadmodum videmus interdum Solis, cum rapidus est, fulgorem solere nubes momento dispergere atque dissipare, flammam potenter coortam subito fumum omnem fugare. Sed cum communes veritatis notiones, nisi ad singulas applicatæ sint actiones, minus procul dubio sint efficaces, quoticscunque libido vel turpis utilitas nos ad defectionem sollicitat: ita nobiscum ratiocinemur atque statuamus oportet, non solum videlicet perpetuam vitæ honestatem, sed etiam hanc unam actionem ab honestate profectam, præsentem libidinis hujus victoriam, hoc pusillum quod nunc præstandum est officii, in reprimenda cupiditate, plus in se decoris & dignitatis, adeoque & solidæ voluptatis habere, quam si ex ejus desertione nobis omnes totius orbis & opes & honores, imo etiam & voluptates accrescant.

Hoc

Hoc vel veriſſimum eſſe quis dubitat, cui agnitum ſit, honeſtum immenſo intervallo antecedere utile? Quod ſi verum eſt, cum utile nudum proponitur; quanta fit veritatis acceſſio, ubi utilitas turpitudinem habet adjunctam, qua fit, ut boni nomen jam penitus utilitati extinctum ſit & perierit. Nunc cum rem ita ſe habere luce ipſa ſit illuſtrius, cur non ita eſſe nobis indubitanter & vehementiſſime perſuadeamus? Si autem ſemel ita perſuaſi ſimus, non eſt magnopere verendum, ne tanta rerum pulchritudine atque præſtantia floccipenſa, ſordes & turpitudinem amplectamur. Hujuſmodi ſane ſyllogiſmis in vitæ uſu ſi fuerimus adſueti, conſciemus nobis pulcherrimas victorias, & eas quidem crebras, quæ nobis non ſolum veras voluptates ſuppeditabunt ex officii conſcientia neceſſario naſcentes: ſed etiam nos cœlitibus ipſis admirandos atque venerabiles (nam homines conſcios eſſe nihil intereſt) efficiant. Et hujuſmodi mentis uſum opinor eſſe ſcientiam, quam Socrates omnes eſſe virtutes dixit. Nunc (ut opinor) aditum aperui ad cætera, & oſtendi omnium cupiditatum domandarum, imo totius tranquillitatis atque ſalutis fundamentum, caput totius ſanitatis, poſitum eſſe in indubitata & vehementi perſuaſione de honeſti ſpecie atque præſtantia incomparabili: ne cui mirum jam ſit, ſi multus fui in ignorationis atque ſcientiæ rerum locis tractandis. Verum, quia plus fructus nos relaturos arbitror ex diſputatione, ſi generalis hæc ſententia in præceptiones quaſdam ſit diſtributa, referam vobis quoddam meum ſomnium, quod rem pene totam particulatim complectetur. Neque inſtitui ipſe in præſentia ſingulis perturbationibus ſuam adhibere medicinam, res enim eſſet immenſæ operæ, & profecto etiam ſupervacaneæ: eo quod ea ſit futura præceptionum noſtrarum ratio, ut iis commode acceptis, & omnes & ſingulas perturbationes profligare, & perpetuo honeſtatis honore florere ſit in promtu. Verum cum fidem aut approbationem audientium, ſomniorum viſa non facile inveniant,

niant, talem velim intelligatis eam mihi visam nocturnam informationem, ut ego illam multorum dierum meorum vigiliis anteponam: neque ne vos secus sensuri sitis vereor, cum auditione ipsa comperturi sitis, non commentitias res sed veras vobis exponi.

FRANC. Quæsumus uterque, ne nobis utilitatis hujus communicationem invideas, neve nos quacunque de re celes, ex cujus notione accessionis aliquid probitati adjungi posse speres. Iam enim persuasum habemus, istud tuum somnium, postquam tu illud referre pro indigno non habes, non esse ex vulgari genere, sed singularem quandam afferre utilitatem. Observavi enim semper, te, ut ab impietate, ita (ut mihi quidem visus es) a superstitione quam longissime abesse.

FLOR. Annos abhinc aliquot, priusquam ex patria huc in Galliam trajecissem, dum ego & Joannes Ogilvius, qui nunc apud Scotos Crodanam regit ecclesiam, vir, ut generis claritate, ita literis & moribus ornatissimus, una (nam multum una esse solebamus) in ripa Lossæi amnis deambularemus, principium illud sermonum Horatii, (nam Horatius præ manibus erat)

Qui fit, Mæcenas, ut nemo, quam sibi sortem
Seu ratio dederit, seu fors objecerit, illa
Contentus vivat: laudet diversa sequentes?

nobis occasionem dedit, inter nos de ærumnosa hac humanæ vitæ conditione commentandi. Tum ille ad me conversus, Quid sibi vult hoc, Florenti, quod neque cupiditatibus nostris satisfieri potest, ne nos ipsas, ne se in immensum extendant comprimere valeamus? Quid sibi vult hæc ægritudinis carnificina perennis, quæ animum exest atque conficit? Tu jam totum quadriennium philosophis operam dedisti, solent illi hujusmodi res tractare: me tui nosti studiosissimum, tu si nos vicissim amas, fac cras a prandio inclinante jam Sole hunc ipsum ad locum redeas, ipse te in hoc tumulo exspectabo: interea philosophos consules, ut possis explicare, nostrone an rerum vitio hæc vitæ anxietas contingat.

contingat. Me certe primus iste ingenii tui calor majorem in modum delectabit. Fallere enim tædium illud, quod a tempore esse solet, nec honestius nec utilius poterimus. Ea ipsa nocte sub auroram, priusquam somno solutus essem, visus sum mihi per amœnissimum quoddam pratum, quod vario florum genere pulcherrime distinctum erat, incedere. Solent enim nocturnæ visiones lucis studia & curas, maxime si sint acres, quæ pridie antegrediuntur, referre: & est sane ille extremæ Britanniæ angulus aspectu atque fructu multo jucundissimus, propter frondosos colles vicinos & lacum oloribus habitatum, haud procul ab Elginio oppido, ubi templum est magnifice exstructum. Prato vicinus erat collis leviter, & modice editus. In colle posita erat ædes eximia, eaque in templi formam, ut mihi quidem visum est, exstructa. Circum collem ad radicem decurrebat amnis lucidus & vadosus, in quo cernere erat varii generis pisces colludere. Post ripam, priusquam ad collis clivum ventum esset in planitie quadam, & in ipso quoque clivo, arbores erant, præter vulgares, myrti, lauri, cupressi, terebinthi: nec procul inde malorum, & nucum, omnisque generis fructiferarum arborum genera varia, mihique prorsus ignota. Virgultis & arboribus passim insidebant canoræ aviculæ: fontium item in collis latere scaturigines aliquot erant, & lenem quendam sibilum inter frondes aura suaviter spirans concitabat. Hic ego eo lubentius spatiabar, quod nullum locus ille anguem aleret, aut noxium quodvis animal. Ædes ipsa ex Pario (quantum conjectura assequi potui) constabat lapide, ratione illa quidem atque arte summa exædificata, claudebatur murorum ambitu amplo & specioso. Ad fores senex quidam considebat, cultu plane & gestu philosophico, Democritus mihi videbatur, aut aliquis qui ex ejus ludo prodiisset. Hoc ex sermone quem post habuimus intellexi. Nam ille, ut est apud Diogenem Laërtium, summum bonorum finem statuit

esse εὐθυμίαν οὐ τὴν αὐτὴν οὖσαν τῇ ἡδονῇ hoc est, *non eam, quæ sit eadem voluptati*: sed eam, per quam animus composite degit perturbationis expers. Huic (ubi propius accessissem) gestu ad venerationem composito, salutem dixi. Ille nutu duntaxat reddidit, sed eo sane amico, & placido. Tum ego; Si superbum aut incivile non est, inquam, O veneranda senex, percontari: Valde aveo scire; quænam sit ista ædes tam speciosa, &, ut mihi quidem videtur, numinis alicujus domicilium. Haud perperam conjectas, inquit ille, & sermone usus Romano, quamvis sonus Græcitatem præferret, jussit ut inscriptionem, quæ supra fores posita erat, inspicerem. Erat autem hujusmodi,

Ο῾ ΤΗΣ ΕΥ̓ΘΥΜΙ΄ΑΣ ΟΙΚΟΣ,

Hoc est.

TRANQUILLITATIS ÆDES.

Cumque rursus interrogarem, an fas esset eam subire. Rem, inquit ille, arduam affectas: quandoquidem huc semel admissi hominum exemti miseriis poterunt quodammodo cum superis ipsis de felicitate contendere. Verum, cum te videam rerum honestarum studio non mediocriter flagrantem, tibi de hac re quam petis gratificari non gravabor. Tum me manu apprehensum intra ambitum introduxit, & ad porticum quandam admirabiliter substructam, quæ pro ædis janua erat, sistit. Nitebatur autem ea columnis octo, quarum singulis sua quædam paullum infra epistylium ἐπιγραφὴ fuit. Mox ad me conversus hunc ad modum sermonem est exorsus: Ut in hoc Tranquillitatis domicilium ingrediare, opus est ut prius illas columnarum inscriptiones intelligas, & intellectarum in omni vita sis tenacissimus. Earum enim usu tibi facilem aditum ad tranquillitatem munieris. Cumque me ad ea omnia paratissimum esse professus essem, & quænam isthæc essent præcepta sciscitarer, me propius ad columnas admovit. His mihi in mentem venit ille aureus & foliis & lento vi

mine,

mine ramus, quem Æneæ in subterranea illa manium regna descendenti Sibylla sacerdos ex opaco nemore carpendum docuerat. Nec ille aliud, ut opinor, quam sapientiam significat: cujus auspiciis atque ductu, etiam ut omnem vim suam atque impetum in nos fortuna convertat, ubique dum apud inferos, hoc est, in hac vita agimus, salvi & incolumes esse possumus, & perturbationum mitigare feritatem. Egregie sane comparata est illa Plutarchi similitudo, qua statuit, efferatos animorum motus sapientiæ præceptis & sententiis (quas semper in promtu esse oportet) audiendis, & (ut ita loquar) ruminandis, sic compesci atque mansuefieri, ut truculentos canes, qui ad agnitæ vocis agnitionem rabiosos ponunt latratus.

Primæ igitur, a sinistra incipienti, columnæ inscriptio hæc erat,

ΠΟΘΟΣ ΣΦΟΔΡΟΣ ΤΟΥ ΕΥΠΟΙΕΙΝ ΚΑΙ ΤΕΛΕΙΝ ΕΑΥΤΟΝ

Hoc est.

FLAGRANS STUDIUM BENE MERENDI DE SEIPSO, ET SEIPSUM PERFICIENDI.

Hujus, & reliquarum deinceps inscriptionum explicationes breves adjecit senex, quas ipse, quoad memoria suppetet, imitabor. Apparet hæc præceptio primo occursu supervacanea: cum nemo quisquam sit, qui non vel naturæ instinctu ad hoc feratur, ut se quam præstantissimum esse velit, & perficiendi sui procurationem vel in primis suscipiat. Sed habet illa reconditam intelligentiam, aque utilitatem in omni vitæ cursu latius opinione patentem. Includit enim præceptio & tranquillitatis studium; nunquam enim conquieturum est quicquam, quoad adeptum sit perfectionem sibi ex naturæ ordinatione debitam, magis quam saxum, quod a cœlo decidens consistere nequit, quoad ad ter-

terram communem gravium sedem sit perventum. Et quoniam, ut ignoranti portum nullus est suus ventus, ita quisquis non de summa vitæ cogitavit, sed casu quo præsens fert libido nunc in hanc, nunc illam partem fertur, nunquam composite vivet, nec eum adhibebit, quem adhibitum oportet, actionibus ordinem. Multos invenias, quibus propositum sit potentiæ, honorum, aut divitiarum, aut voluptatum denique studium: sed hoc non est studere se præstantem aut perfectum virum esse, sed minimas quasdam & deterrimas vitæ partes cogitare. Quod si quis est, qui secus existimet, is profecto pessime de seipso meretur, qui non de principio studiose inquisivit, quibus in rebus posita sit hominis summa dignitas atque perfectio. *Nam cæteris in rebus, sive prætermissum, sive ignoratum est quippiam,* (ut ait Cicero) *non plus incommodi est, quam quanti quæque earum rerum est, in quibus neglectum est aliquid.* Finis autem humanæ vitæ, & quæ sit summa perfectio si ignoretur, vivendi rationem ignorari necesse est: ex quo tantus error consequitur, ut in quem portum nos recipere debeamus, scire non possimus. Sed quia de perficiendis nobis ipsis commode statuere non possumus, nisi prius nobis constet, cujusmodi res simus: prima rationis cura hæc esse debet, ut naturam nostram penitus perspectam habeamus. Jam qui se explorat, sentiet sibiipsi inesse divinum quiddam, *ingeniumque suum sicut simulacrum aliquod dedicatum* (ut inquit Cicero) *putabit, tantoque munere Deorum semper aliquid dignum & faciet & sentiet:* cumque ipse perspexerit, seque totum tentarit, intelliget quemadmodum a natura subornatus in vitam venerit, intelliget quo a belluis differat, & ut omnis hominis excellentia sit ex ratione. Ex hoc autem perlevi ingenii labore statim eruitur clarissima illa sententia, Infinitis partibus majorem curam ponendam in inquirendis ingenii ac rationis perfectionibus & ornamentis, quam eis commoditatibus, quæ ad corpus & præsentis vitæ usum duntaxat pertinent.

Bel-

Belluis quidem soli sensus dati sunt, quibus ea inquirant, quæ ad animalem vitam tuendam pertinent. Dati sunt & nobis sensus, cum in eum ipsum finem, tum etiam ut rationi inserviant, in colligenda præstantium rerum agnitione. Verum nos (quod singularis est dementiæ) non solum sensibus, sed etiam ipso ingenio abutimur, dum omnem etiam mentis vim atque laborem huc convertimus, ut potientes simus earum rerum, quæ nobis cum belluis sunt communes. Merito profecto nobiscum natura parens optima expostulare potest, qui tam præclarum ejus munus in sordes abjicimus. Quod si non rerum dignitate permovemur, ut ingenium ad altiores res perscrutandas accommodemus: faciamus tamen id saltem, vel nostra ipsorum commoditate impulsi, cum non magis manifestum sit, cœlum ac sidera moveri, quam supremum nostrum honorem atque perfectionem ad mentem pertinere. Hoc officiorum fonte patefacto, consequens est, ut perpetuo versari debeamus in eis cogitationibus, quæ nos ad nostram præstantiam atque absolutionem quam facillime perferant. Sed hæc res ut dilucidior sit, expendendum est, nos duabus a natura ipsa (Cicerone teste) indutos esse personis, quarum una communis est, ex eo quod omnes participes sumus rationis, præstantiæque ejus, qua antecellimus bestiis. Altera est proprie attributa singulis, quæ quidem ex ingenii & temperaturæ varietate proficiscitur: ex quo fit, ut non omnes omnia æqualiter deceant: neque Demea quantumlibet affabilis & benignus esse meditetur, Mitionem plene exprimat aut exæquet. Adjunguntur item & duæ aliæ personæ, quarum priorem casus vel tempus nobis imponit, posteriorem nos nobismetipsis nostro judicio accommodamus. Regna, imperia, nobilitates, honores, divitiæ, opes, eaque quæ sunt his contraria, in casu sita temporibus gubernantur. Ipsi autem quam personam gerere velimus, a nostra voluntate sæpissime proficiscitur. Quo fit, ut alii se applicent ad philosophiam, alii militiam sequantur;

tur: alii mercaturam, alii advocationes & caussas forenses amplectantur: alii ad agriculturam aut opificium aliquod mercenarium se applicent, alii religionibus quibusdam se dedant. Et in iis consilium est maturum ex natura capiendum,

Ac prius ignotum ferro quam scindimus æquor,
Ventos, & varium cœli prædiscere morem
Cura sit, ac patrios cultusque habitusque locorum,
Et quid quæque ferat regio, & quid quæque recuset.
Hic segetes, illic veniunt felicius uvæ.

Non enim nos minus diligentes esse debemus in animorum cultura & dirigenda vita, quam sint in agris accurandis agricolæ. Has personarum distinctiones ideo attuli, ut intelligatur, primam illam, hoc est, honestatis personam naturalem esse adeoque omnium hominum communem. Quapropter omne consilium, quod vel sua cujusque natura, vel fortunæ, vel nostræ voluntatis studium nobis suppeditat, ad illam est referendum, sicque temperandum, ut a communi virtutis ratione nunquam recedatur. Nulla est in hac persona gerenda vel sexus, vel ordinis, vel conditionis exceptio. Omnium hominum interest virtute atque sapienta colendis acceptam saltem a natura dignitatem perfortiter tueri. Quo magis stolidi & ridiculi sunt nonnulli, qui propterea quod non sint in Flaminum ordinem cooptati, aut quod non habeant verticem derasum, aut quod extima vestis non sit linea vel prodigiosa, aut quia non sint cucullo obvoluti, pietatem ac vitæ moderationem ad se pertinere non arbitrentur. Plerique, quod majores habuerint opulentos aut claros, omnia sibi licere volunt. Alii, quos loci dignitas ad virtutis excellentiam excitare debet, ut sunt Antistitum religionis nonnulli, opulentia quam ex CHRISTO habent freti, multa palam dedecorosa facere non verecundantur. Alii, quod milites sint, nihil tam est sceleratum, quod non sui officii esse credant. O temporum cæcitatem! O doctorum religionis, hoc

est

est, Antistitum desidiam, imo crudeles animos, quos nulla pereuntis præ ignorantia gregis misericordia tangit! Sed hos missos faciamus, quum se ne admoneri quidem velint. Verum num tu illos ipsos censes communis personæ meminisse, qui propter voluntariam, aut privatam illam vel fortunæ indulgentiam aliquam, sibi turpe aliquid licere putant? Num rationem habent, quid dum sacro admoverentur lavacro promiserint? Sed quid ego Christianismi facio mentionem? Ea enim professio nos in diviniorem quandam includit religionem, quam animus pene vel cogitando assequi possit. De his duntaxat loquor, quæ naturæ lege præstare jubemur, & de eo quod nobis faciundum sit, non quatenus Christiani, sed quatenus homines sumus, & quod sacramentum commune tum nobis cum vitam acciperemus dictum requirit. Jam vero cum reliquus vitæ cursus magna ex parte derivetur ab hoc proposito, quod in ipso florentis ætatis limine complectimur, ad hoc (ut supra attigi) vigilantissime debent eniti & parentes & magistratus, ut simul atque in puero eluxerit aliqua ingenii aut comprehensionis vis, instilletur illi in animum, Quanti pretii animans sit, quo belluas vincat, cur vitam acceperit, quod sit a Deo hominum generi munus assignatum, quis sit tum bonorum tum malorum finis. Dici non potest, quantum reliquæ vitæ intersit, in illa exorientis judicii velut aurora, & cum nobis se bivium illud Pythagoricum offert, rectas de humani generis nobilitate atque rerum pretio imbibisse opiniones. At quorum animis jam protinus a prima lanugine non insedit illud?

O cives, cives, quærenda pecunia primum,
Virtus post nummos.——

Unde habeas nemo quærit, sed oportet habere.

Vivamus, mea Lesbia, atque amemus,
Rumoresque senum severiorum.

Omnes

Omnes unius æstimemus assis.
Soles occidere, & redire possunt,
Nobis, cum semel occidit brevis lux,
Nox est perpetua una dormienda.

Hæc discunt omnes ante Alpha & Beta puellæ.

Theologi aliquot, iidemque sane acuti, non dubitant hominem capitalis atque mortiferi damnare criminis, si non primo quoque exerentis se rationis momento finem sibi vitæ & actionum honestum præstituat: idque pertinere aiunt ad obligationem quandam naturalem. Summum hoc jus, ut non usque adeo probem, efficit conditio fragilitatis nostræ: tamen quia sæpe incuria educationis & defectu doctrinæ tenera illa ætas in vitiosas vitæ rationes delabitur: sacri magistratus, quibus propterea a populo suppeditantur ea, quæ ad vitam degendam pertinent, ut piæ vitæ ratio omnibus sit exposita, debent, si aliter commode fieri non potest, urbem vel domesticatim circumire, explorantes, an legitima sit juventutis institutio. Sic enim omnes, tanquam in eodem probitatis ludo eruditi, offendentur turpibus, delectabuntur honestis: neque ulla poterit intercedere irarum atque discordiarum acerbitas, ubi omnes in easdem præclaras voluntates consentiunt. Sic parentes filios, & magistratus propulum & cives dicto audientiores habituri sunt, neque ex illustribus illis tirociniis aliud exspectandum est, quam obedientiæ, dum honesta imperantur, alacritas, ex qua ordinum, & totius societatis humanæ stabilitas existit. Neque sane diffitendum est, omnes quodam perficiendi sui amore teneri. *Nam & qui laqueos, & exitia quærunt* (ut scribit Cicero, & ille apud Terentium, ἑαυτὸν τιμωρούμενος; qui decrevit *tantisper se minus injuriæ suo nato facere, dum miser fiat*) & *quicunque in mala scientes irruunt, hoc faciunt ob quandam sui caritatem : & quod ita illis* (ut existimant) *sit usui.* Verum cæcus est ille plerumque amor, propterea quod assiduis cupiditati-

bus

bus elati, honestum necne sit quod expetimus bonum, non referre putamus. Et si, quid quisque nostrum apud se instituerit, fixius introspicere velimus, intelligemus, in hoc perficiendi sui proposito insigniter delinqui: nosque verbo tenus quæ honestant, re ipsa quæ turpificant consectari. Nemo quidem nostrum interrogatus non respondebit, Sibi illud in primis in votis esse, ut sit bonus, perfectus & absolutus, sed postea excussis illis involucris dissimulationum, inveniemur *alius villam, alius illa quinque boum juga, alius uxorem* (ut CHRISTI Servatoris habet parabola) *meditari.* Sed neque & illud satis erit etiam, te liberum esse earum rerum cupiditate quæ turpificant, nisi hoc perficiendi tui studium serio & gladiatorio (quod aiunt) animo capessas. Steriles enim sunt plurimum languidæ illæ voluntates: fervoris constantia est quæ fructus affert. Magna sane bonitatis pars est, toto pectore velle se fieri bonum; & præstantiæ itidem, magnopere velle se esse præstantem. Opus est igitur studium & ardor quidam amoris, sine quo nihil quicquam egregium in vita assequi posse cuiquam est concessum. Socrates solitus erat dicere, perfectum sibi opus esse, si quis esset satis concitatus cohortatione sua ad studium cognoscendæ percipiendæque virtutis. Quibus enim id persuasum esset, ut nihil mallent se esse quam bonos viros, iis reliquam facilem esse doctrinam censebat. Priusquam hanc partem desinam, operæ pretium erit nonnullorum singularem ineptiam commemorare. Sunt quidam, qui secum in animo deliberarunt, interea dum ætatis flos prætérlabitur, omnis generis voluptatibus se dedere, atque ubi ad ultimum ætatis tempus perventum est, dare operam virtuti & seipsos præstantium rerum studiis cohonestare. Verum hic dupliciter erratur. Primum, qua syngrapha producenda ostendere possumus nos superum concessu vel unum diem superfuturos? Quis nobis Deus hæc longiora vitæ spatia promisit? Quis, nisi plane stolidus, sibi crastinum polliceatur?

Non est, crede mihi, (inquit Martialis) *sapientis dicere, vivam.*
Sera nimis vita est crastina, vive hodie.

Nunc expendite, quantum iniquitatis habet ea distributio: Quod nostrum non est, nec unquam fortasse erit, dare honesto; & instans, quod nostrum est, turpitudini. Debet nos scilicet pro tam præclara gratia honestas ad se vocare, & caput tanquam egregie de ea meritis amanter demulcere. Deinde & illud succurrat, quam turpiter illi rei proferantur dies, & comperendinatio concedatur, propter quam unam omne vadimonium esset deferendum, quam unam quamprimum complecti par erat, & præ qua cætera omnia sint sine mora relinquenda. Sane adeo hic maturato opus est, ut sustinendum sit potius vita ipsa primo quoque tempore spoliari, quam vitæ momentum absque honestatis contubernio degere. Ergo cum præsentes cupiditates suadebunt, ut sibi nos totos dedamus, & honestæ vitæ rationes in ventura tempora differamus: ponderabimus diligenter, quantum ea res contineat indignitatis: quas nobis inuramus, si ita fecerimus, maculas: & quam male de nobis ipsi mereamur, qui turpes & perituras res speciosissimis & immortalibus prætulerimus. Quocirca hic nobis talaria sunt induenda, & in hoc laudis cursu neque remi neque venti nobis satisfacere debent. Ipsi nobis sedulo ita admonendi sumus:

Heu fuge crudeles terras, fuge littus avarum.
———Heu regni rerumque oblite tuarum.
Non fugis hinc præceps, dum præcipitare potestas.
Eia age rumpe moras.————

Sera (ut proverbio tritum est) parsimonia est in fundo. Et, ut inquit Hesiodus,

Μεσσόθι φείδεσθαι, δειλὴ δ' ἐνὶ πυθμένι φειδώ.

Parcendum in medio est, gravis est res parcere fundo.

Siquidem

Siquidem illic non ſolum quod minimum, ſed etiam quod deterrimum eſt conſiſtere ſolet. Nullam itaque, cum de honeſtæ vitæ inſtituto agitur, moram interponamus. *Nam ita demum* (ut ait Seneca) *vita beneficium erit: alioqui mora eſt,& quidem turpis inter fœda verſantibus.* Id agamus, ut noſtrum omne tempus ſit, quod erit, cum nos noſtri juris eſſe cœperimus, & affectus ſub arbitrium adduximus. Sed jam ſatis diu in hujus columnæ tractatione habitavimus, reſque omnis ſic nobis eſt (ut arbitror) explicata, ut nihil prorſus vel difficile vel diſſentaneum imperare videatur, qui hoc ſolum imperavit generatim, Ut velimus ex animo & re ipſa nobis ipſis bene eſſe, & nos eis prædītos eſſe ornamentis, quæ nos non falſo ſed vere perficiant atque illuſtrent. Ad ſecundam deinde columnam acceſſimus, cujus hæc erat inſcriptio:

ΓΝΩΝΑΙ ΔΕΙ ΤΑ' Α'ΛΗΘΙΝΑ' Α'ΓΑΘΑ

Hoc eſt,

OPORTET NOS VERORUM BONORUM AGNITIONE INSTRUCTOS ESSE.

Poſtquam enim prima informatio pertinet ad ſerium perficiendi ſui votum, hæc autem perfectio non conſtet, niſi verorum bonorum adeptione & fructu, & declinatione malorum, jure proximus a primo locus boni veſtigationi tributus eſt. Studia enim pervenien-di aliquo nihil proſunt, niſi illud quod eo, quo intendas, ferat deducatque cognoris. Et pictori, ubi conſtitutum eſt, cujuſmodi imaginem exprimere velit, colores apti ſunt conquirendi. Nec levis huc afferenda cura eſt, quod difficile ſit in eo appetendo tenere modum, quod bonum eſſe credideris. Et profecto abſque certa & illuſtri expetendorum fugiendorumque agnitione (nam hæc bona ſapientiæ pars eſt) vitam hanc traducere, eſt, quod dici ſolet, abſque filo ingredi in Labyrinthum. Bonum itaque cum illud dicatur, quod ſit

expetendum, bonorum ut & expetendorum duplex est divisio. Quædam enim sunt, quæ non propter seipsa, sed aliorum gratia expetuntur: quæ utilia dicuntur, eo quod horum usu ad majora quædam deveniatur, ut pecunia & alimenta quibus vitam & incolumitatem tuemur. Alia sunt quæ propter se expetantur: & hæc rursus bipartita videntur. Quædam enim tantæ sunt dignitatis, ut merito propter se semper sint expetenda: cujus generis est omne quod honestum est, & quod quidem suapte natura hominem in quodam excellentiæ gradu constituit, ut sunt sapientiæ & virtutum functiones. Alia quidem sunt, quæ quidem propter seipsa ab appetitu recto, hoc est ratione gubernato, non primum appetuntur, tamen adjuncta esse solent potissimum iis, quæ propter se sunt expetita, cujusmodi sunt voluptates. Sunt quidem & hæ interdum cum utilibus copulatæ, sed propius attingunt finis rationem, eo quod quo præstantius fuerit bonum cujus sumus capaces, hoc (nisi insit in nobis quod obstet) suavius ex natura sua nos afficiat. Verum quisquis voluptatem recte atque ordine appetit, non tam eam appetit, quam rem convenientem, ex cujus adeptione affectatione quadam & naturæ nexu sequitur sensionis cujusdam jucunditas, quæ tum gaudium, tum voluptas dicitur. Alia est ex rebus ipsis cum hominis partibus comparatis bonorum ducta divisio. Et est hæc tripartita. Vocantur enim alia fortunæ bona, cujusmodi sunt res externæ, opes, illustre genus, potentia, gloria: quibus contraria sunt inopia, generis obscuritas, impotentia, contemtus. Alia ad corpus pertinent, quo in genere sunt sanitas, vires, forma, quibus & voluptas adjungi potest. Cum his pugnant insanitas, sive morbus, infirmitas, deformatio aut pravitas corporis, & dolorum cruciatus. Tertium & summum bonorum genus est eorum, quibus animus nobilior hominis pars perficitur: & sunt illa quæ jam dixi, propter se expetenda: quibus contraria sunt omnia illa, quæ animum turpificant: quod genus

sunt,

ſunt, ignoratio rerum præſtantium & convenientium, vitium omne atque omnis immoderatio. Stoici nihil in bonis numerant præter ipſum honeſtum: reliqua genera, hoc eſt, corporis dotes, & res extraneas προηγμένα, id eſt, *prælata* vocarunt: & mala alia a turpitudine ἀποπροηγμένα, hoc eſt, *poſtpoſita*, vel *rejecta*. Inde eſt quod Seneca ſcribit, *nos boni nomine abuti atque projicere, cum illud polentæ, pani, & cæteris quæ in diem utilia ſunt, communicamus.* Sed hic potius eſt verborum quam rerum concertatio: quandoquidem & apud Peripateticos tantum excellit hoc quod decorum & honeſtum appellamus, quod idem interdum virtutis nomine explicatur: ut omnia præterea, quæ bona corporis & fortunæ putantur, perexigua ſint & perminuta, & nulla pene æſtimatione dignanda. Faciunt pro Peripateticis ſacræ literæ, quæ ab ipſo mox principio valde bona vocant quæcunque ſunt a Deo condita. Unde fit, ut ridicula ſit cenſenda illa in boni nomine communicando Stoicorum ſcrupuloſitas. Sed hic animadvertendum eſt, aliam eſſe bonitatis rationem in rebus, ab ea quæ eſt in noſtris actionibus. Res bonæ dici poſſunt ſingulæ, vel ob id tantum quod ſint, vel certe quod nihil ſit in tota rerum machina quod non ſua quadam utilitate, etſi ea plurimum clam nobis eſt, ſit inſtructum. Verum hæc bonitatis ratio mire generalis eſt & latiſſime patens. Actiones vero noſtræ bonæ dicuntur, cum eum ordinem conſervant, quem honeſtatis leges adhibere jubent. Atque hoc eſt magnum illud bonum, quod vocatur Honeſtum. Verum ſunt actionum honeſtarum aliæ quæ ad civilem vitam pertinent, & repreſſionem cupiditatum, quarum tamen omnium fons eſt prudens animi cogitatio: aliæ in ſapientiæ ſtudiis poſitæ ſunt, dum mens occupata eſt in divinarum rerum commentatione, ex qua æternitatis admiratio quædam atque amor exſurgunt. Nunc quamvis utrumque genus honeſtum ſit, ſapientiæ tamen ſtudiis primæ partes dantur, eo quod hiſce proxime Dei immortalis vitam referamus. Quod

vero de actionibus hisce dico, communicari volo & habitibus unde illæ oriuntur. Nam virtutes omnes aut mentis aut voluntatis habitus sunt. Sunt ergo hæc propria animorum bona atque ornamenta, tanto præstantiora iis quæ ad corpus pertinent, quanto res incorporea & intelligens animus, corpore, quod crassum est & suo sibi ingenio brutum, est excellentior. Sed ut planius intelligatur, aut nullam aut sane perexilem bonitatis rationem in corporis & fortunæ bonis inesse, si cum illis animi bonis comparentur, rationes aliquot perbreves afferam, ex philosophorum quidem schedis depromtas, ad popularem tamen captum attemperatas: quarum hæc erit prima. Apud eos, qui cogitationes & ætatem in philosophiæ studiis consumserunt, hoc indubitatum est; Nihil posse boni rationem accipere, quod non sit: & quodque quo perfectius est, hoc & melius esse. Nunc illud assumendum est, omnia fortunæ ornamenta, atque adeo corpus ipsum cum omni sua gloriosa supellectile ejusmodi esse, ut vix ad temporis punctum durent, & interea dum habentur effluant; quamobrem ne esse quidem censenda sunt. Sane tota temporum fluxio, etiam longissima, si ad æternitatem respicias, vix puncti instar obtinet, nec aliter si Tithoni, Nestoris aut Mathusalæ annos superes, longævus esse censebere, quam aliqua ex illis bestiolis apud Hypanin fluvium natis, quæ occidente Sole exspirat. Est illis vita (ut ita dicam) diaria; quare illæ diutissime vixisse videri possunt, quæ sub Solis occasum, maxime si solstitialis sit dies, emoriuntur, collatæ illis quæ octava aut sexta hora sunt extinctæ. Verum nobis, qui lumina non in æternam seculorum seriem, sed in angustias vitæ nostræ dirigimus, pauci Solis anfractus reditusque ingentia ætatis spatia concludere videntur. Cum tamen, ut sapientissime a Cicerone (qui etiam proxime commemoratam bestiolarum similitudinem, Aristotelis auctoritate fretus, affert) dictum est: *Quid est omnino hoc ipsum Diu, in quo est aliquod extremum,*

quod

quod cum venerit, omnis voluptas præterita pro nihilo est, quia postea nulla futura sit? Merito itaque hæc corporis aut extranea bona, quæ nos tanquam præstantissima persequimur, non ὄντα, sed ἀπιόντα hoc est, non *entia* (si tamen Romanus sermo hanc vocem admittit) sed *abeuntia* esse censenda sunt:

Festinat enim (ut ait Juvenalis) *decurrere velox*
Flosculus, angustæ miseræque brevissima vitæ
Portio: dum bibimus, dum serta, unguenta, puellas
Poscimus, obrepit non intellecta senectus.

Et, ut ait Gregorius ille Nazianzenus,

Αὐτὸ δ' ὅσον πνείω ποταμοῦ ῥόος ὦκα θέοντος.

ubi de vitæ nostræ defectione celeri loquitur: quod sic reddi posse arbitror:

Spiritus hic rapidæ nihil est nisi transitus undæ.

Homerus hominum genus φύλλοις, hoc est, *foliis* aut frondibus simile esse ait: in quam eandem cogitationem inciderat præclarissimum illud tolerantiæ exemplum Jobus, cum illud scriberet, *Contra folium quod vento rapitur ostendis potentiam tuam.* David Hierosolymorum Rex, & Esaias *natum longe nobilissimi hominem florem agri* dicunt, *atque omnem ejus quæ ex carne est gloriam perinde ac fœnum subito exarescere.* Pindaro poetæ σκιᾶς ὄναρ est homo, hoc est, *umbræ somnium,* Jobus *fugere eundem* ait *velut umbram.* Breviter, cum non possent invenire vocem quæ satis apte vanitatem rerum hujus vitæ significaret, quod proximum fuit, ad inanissimarum rerum vocabula confugerunt. Sed quid opus est citandis quibuscunque hujusce veritatis testibus tempus extrahere, cum oculis quotidie videamus, quam cito nobis pereat hæc rerum facies? Sed nos cæci & dementes nunquam fixe & serio studiorum nostrorum inanitatem ponderamus, quoad veniat illud extremum vitæ momentum, in quo misella hæc anima est efflanda, & cum deserta hæc temporum fluxione pervenimus ad illam æternitatis januam, tunc (sed serius) incipimus agno-

agnoſcere rerum noſtrarum vanitatem. Soli ergo illi prudentes ſunt, qui ante periculum ipſum, animum id quod veriſſimum eſt credere induxerunt, *Omnia eſſe vanitatem, & nibil quod ſub Sole ſit permanere.* Altera quæ bonitatis pretium iiſdem detrahat ratio ex eo ducatur, quod boni appellationem iis, qui ea poſſident, non conciliant. Non enim, ut a forma formoſum, aut a divitiis divitem, ſic ab illis fortunæ bonis quempiam vel eſſe vel nominari bonum uſu venit. Quod ſi de opibus ſermo ſit, quemque ut peſſimo eſt ingenio, hoc eſt, maxime vafro, & ad fraudes appoſito, ita maxime florere divitiis videas: & contra, optimum quemque rei familiaris difficultatibus laborare. Nam, ut verſiculus ille Græcus habet,

Οὐ πάνυ τοῖς ἀγαθοῖς τούτων πολὺ μοῖρα δίδωσι

quod ſic, ut opinor, vertas licet,

Fortunam raro bonus experiere benignam.

Non nego opes, & copias in ſe nihil prorſus habere vitii, & inveniri viros graves, qui in media opulentia ſingulari ſint integritate, & qui divitias vel relictas, vel honeſtis rationibus partas, tum in inopum, tum in amicorum & Reipub. tempora conferant. His ſane facultates ſunt bonitatis & magnificentiæ materia: ſed magna eſt hujus generis hominum raritas, qui rerum abundantia non inſoleſcant. Philoſophorum nonnulli, inter quos numeraturCrates,aurum & patrimonium omne ſponte vel reliquerunt, vel abjecerunt, ut expediti & liberi curis commodius philoſopharentur. Cicero longe clariſſimus Latini generis ſcriptor, majorum quodam in loco requirit prudentiam, qui hæc imbecillia & commutabilia pecuniæ membra vel ſolo verbo bona putaverint; cum re ac factis longe aliter judicaſſent. Et, ut curſim reliquas bonorum ejuſmodi partes attingamus, primum Regnum expendamus, ſummum inter homines potentiæ genus: hoc, ſi quam oportet moderationem retinet, ſingulare, imo divinum quoddam bonum

bonum est: sed bonitas ea a sapientia animi splendentis & excelsi proficiscitur: quæ sane non temere in eam cadit fortunam, ubi non suffragiis populorum aut sapientum fiunt, sed nascuntur Reges. Sed hoc regnum quid quæso aliud est, nisi perpetuus labor pro publica salute susceptus? Sunt enim legitimi Reges, ut ait Homerus, *ποιμένες λαῶν*, hoc est, *pastores*, quibus *populus* moderandi regendique sui, non conculcandi potestatem, & quasi habenas credidit. Itaque non secus se gerere debent, quam tutores fideles, imo quam boni solent parentes, quorum maxima cura est, ut filiis bene sit, & tum demum beatos se existimare debent qui rerum summæ præsunt, cum industria & vigiliis suis populum & legibus & pace florere, & necessariis non defici vitæ præsidiis vident. Jam quotusquisque Principum est, qui non malit principatu excidere, quam talem se præstare, qualem loci ejus rationes exposcunt? Quod si populorum sudoribus, & provinciarum tributis ad luxum & tyrannidem abutuntur, atque omnia non fidei suæ commissorum, sed suis commodis metiuntur, ex pastoribus fiunt *δημοβόροι*, hoc est, *populorum voratores*, imo publicæ pestes, hoc magis perniciosi, quo plus possunt. Sed non est quod sibi magnopere propter fortunæ vel magnitudinem vel indulgentiam placeant. Nam, ut hominum manus effugiant, brevi apud posteritatem infamiam sibi inuri sempiternam efficient, atque illi meritas dabunt, propter personam male gestam, pœnas, qui unus atque idem totius orbis & Rex est immortalis, & æquissimus judex. Laudes item & gloriæ & magnitudinis præconia,

Humanis (ut ait Juvenalis) *majora bonis creduntur: ad hæc se*
Romanus, Grajus, & Barbarus Induperator
Erexit, caussas discriminis atque laboris
Inde habuit.——————

Verum illa ipsa si alicui non sua virtus, sed stulta opum admiratio conciliat, vel metus extorquet, quid

Q aliud

aliud sunt, nisi meræ assentationes, & mendacia sub laudis persona imponentia?

At qui favoris gloriam veri petit,
Animo magis (ut inquit Tragicus poeta) *quam voce laudari volet.*

Agesilaus tam in laudibus quam vituperationibus, non tam laudati, quam laudantium mores & ingenium spectari oportere censuit: ut qui veram laudem esse non crederet, aut honorem, quem vulgus non tam virtuti quam opibus deferre solet. Et vulgaris ista nobilitas quid aliud est, nisi opinio quædam præstantiæ majorum ex oblivione nata? *Cum nemo ne Regum quidem sit*, ut inquit Senecà, *cujus majorum series non alternatim ex splendidis sordidisque constiterit.* Hanc si avitæ pararunt divitiæ; quid nobile habere potest id, cujus origo tam vilis est, & cum sordibus, fraude, injuria atque omni indignitate plurimum conjuncta? Si majorum hanc pepererunt virtutes; ut illæ meæ non sunt (non enim propagatione generis, sed industria propria virtus paratur) ita nec majorum nobilitas. Necesse est nobilitatem, ut mea sit, ex mea esse virtute, & non ex aliena.. Corporis valetudinem quamlibet firmam, robur, voluptates, ac speciem omnem, tum ætas tum levis morbus aut oblæsio demoliuntur; mors, quæ semper impendet, totam superbi cadaveris gloriam momento extinguit. Finge animo aliquem vel hujus vel exacti temporis Narcissum, aut Adonida, aut Ganymedem, vel Helenam, vel Venerem ipsam, num a funere iisdem alia est species, quam sit excarnificatis illis ossibus, qui ex latronum furcis dependent? Nisi forte pulchriora esse putes cadavera, quæ sub terra & ab oculis nostris remota, jam vermium nidi & pabula, quam quæ ad ventos suspensa computrescunt. Et tamen hujusmodi res sunt, propter quas tam dulciter insanire juvat, & si superis placet,

O

Οὐ νέμεσις τρῶας καὶ ἐϋκνήμιδας ἀχαιοὺς
Τοιῇ δ' ἀμφὶ γυναικὶ πολὺν χρόνον ἄλγεα πάσχειν.

Hoc est,

Nec fuit indignum Danaum Troumque catervas
Tot mala pro tali longum tolerare puella.

Vita quoque ipsa tandem, quæ rerum cariſſima eſſe ſolet, num aliud eſt, quam perpetuus ad mortem curſus? Et tamen miramur atque indignamur, cum ad finem curſus eſt perventum, qui perpetuo currebamus. Etenim, ut clepſydram non ſola quæ ultima excidit gutta, ſed etiam priores exhauſerunt: ſic non tantum ſupremo die, ſed toto etiam interjecto tempore emorimur. Sed quia curſus terminum, hoc eſt, ſupremum diem opinionis errore longe adhuc abeſſe nobis perſuaſimus, vel quia animum ab eo cogitando avertimus, futilibus lætitiis falſum animum delinimus, incredibiliter conſternati, cum curſum inopinato intercipi ſentimus. Sed certe jam lata eſt ſententia, ducit nos omnes lictor, adempta eſt omnis effugii ſpes,

Serius aut citius ſedem properamus ad unam.

In hoc tantum eſt diſcrimen, quod tu cras, ego fortaſſe hodie extinguendus ſum. Doctiſſimus meus Vintonienſis antiſtes Stephanus, perinde nobiſcum agi dicere ſolet, ut ſi hic ad primum ab urbe lapidem, alius ad ſecundum, & ita deinceps ad certum aliquem terminum ſit ſtrangulandus. Quæ ergo dementia eſt, rem tam fragilem, & ex cujus productione tantum haurimus calamitatum, tanti facere & tam perdite adamare? Animiſne inflabimur precarii ſpiritus animalcula, & longas inchoabimus ſpes, magnaque nos facturos minitabimur, cum ex tam tenui filo omnis hæc inflatio atque rerum noſtrarum ſuperbia dependeat? Ergo cum tanta ſit bonitatis exilitas in iis, quæ tum ad corpus, tum ad fortunam pertinent, ab iis & animum & oculos ad cœleſtia & ſublimia attollamus, & σῶμα, hoc eſt,

corpus σῆμα (quod est *sepulchrum*) esse intelligamus mentis: ex quo tamen sapientiæ beneficio adjuti caput proferre possumus, & supernarum rerum qualicunque aspectui adsuescere, *non aliter* (ut inquit Seneca) *quam opifices solent, qui ex alicujus rei parum conspicuæ in luce maligna inspectione, ubi oculos defatigarunt, prodeunt in apertum illustrium rerum intuitu oculos recreaturi.* Hunc ad modum nisi nos sedulo exerceamus, semper cum illis, qui in specu Platonica vincti has rerum umbras admirantur, commorabimur. Plato sane philosophorum longe religiosissimus corpora omnia rerum incorporearum umbras esse duntaxat statuit, & corpus cum affectibus suis obscuræ specus & vinculorum vice esse: quo fit, ut verarum rerum aspectum perferre non possimus. Ac, ut dormientes fallacia illa somniorum visa deludunt; itidem & nos vigilantes circumfusa hæc corporum species. Ridemus canem Æsopicum, qui abjecto eo carnis frusto, quod dentibus tenebat, se demersit in aquam, umbram captans quæ majuscula apparebat. Ridemus item & aves ad uvas quas Zeuxis pinxit devolantes: & non animum advertimus, nosmetipsos longe turpius a circumfusis his verarum rerum umbris decipi: & unamquamque rem hoc esse pretiosiorem, quo longius a corpulentia abscesserit. Socrates apud Xenophontem hoc argumento satis evidenter ostendit, omnem hominis dignitatem esse ex animo: quod simul atque is corpus deseruit, etiam carissimorum aspectum ferre amplius non possumus, sed statim tumulo cadavera obruimus.

DEMETR. Fac quæso iterum audiam versus illos, quibus juvenem tibi amicum in amores prolabentem ut se contineret nuper admonuisti. Nam tale aliquid, quale nuper explicasti, mihi complexi esse visi sunt.

FLOR. Nimium longe evagarer, si istuc facerem: sed ut ne omnino frustra rogaveris, eorum paucos recitabo.

Ecquid

Ecquid amas, qui corpus amas, nisi putre cadaver,
Quod tegit in paucos blanda figura dies?
Negligis infelix animum, licet omnis in ipso
Sit positus nostræ nobllitatis honos.
Hic sapit, hic potis est rerum cognoscere caussas,
Et terris positus se super astra vehit.
Nec levis hæc, quam adfert animo sapientia, laus est,
Si rerum expendas callidus ingenium.
Non habet hoc quicquam, quamvis habet omnia, majus
Aurea qui cœli dirigit astra Deus.

FRANC. Ne Demetrio nostro in amandis tuis studiis cedere videar, referam singularis illius tui carminis, quod recens composuisti, partem, huc proprie pertinentem: adeo enim ea delectatus sum, ut ad verbum teneam: ita enim scribis:

Quicquid luminibus vides,
Et quicquid manibus tangis amabile,
Cuncta hæc pulvis & umbra sunt,
Et noctis brevis hujus mera somnia.

FLOR. Habeo profecto gratiam utrique vestrum, sed tibi præcipue Francisce, qui nostra hæc, licet humilia sint, studia eo sis dignatus honore, ut etiam scriptionis nostræ partem ediscere ad verbum, & memoriter pronuntiare te non piguerit. Sed ad rerum explicationem redeamus. Jam vidimus quæ sint fallacia & exigua admodum bona: nunc breviter nobis quæ vera & magna sunt percurrentur. Est autem hoc commune omnibus animi bonis, ut propter excellentiam suam hominem bonum reddant & perficiant. Horum ipsorumque altera ad ingenium pertinent, quæ sunt sapientiæ studia: altera pertinent ad voluntatem, quæ præclaris quibusdam habilitatibus instructa nullas habet appetitiones, nisi honestas. Et quoniam *callidi rerum æstimatores*, ut ait Cicero, *prata & areas magno æstimant, eo quod huic possessionum generi minime quasi noceri possit*; merito nobis plurimi ea sola facienda sunt, quæ sunt supra

ſupra tempus, atque fortunam poſita: qualia diximus ea eſſe, quæ ad animum pertinent. Et ut in priſtinis veſtigiis quodammodo perſiſtamus, verum aurum animi credamus eſſe ſapientiam: quod cum ex ſacris libris, tum ex Platone diſcere licet: apud quem in Phædro Socrates ſic votum concipit: *Amici Pan & alii qui locum hunc colitis Dii, date mihi ut intus pulcher efficiar: & quæcunque extrinſecus habeo intimis ſint amica. Divitem autem ſapientem ſolum exiſtimem: tantum vero mihi ſit auri, quantum nec ferre nec trahere queat alius, niſi vir temperans.* Hoc extremum dictum puto, quod Dei ſit immenſa ſapientia, quam nefas eſt optare: intemperantium nulla, vel nimium exilis: temperantium magna, & quam conveniat a Deo poſtulari. Veram item potentiam, & verum regnum exiſtimemus, affectus habere in poteſtate, & barbaras cupiditatum gentes rationis frenare imperio, & ſic animum virtutum communire præſidiis, ut nullis poſſit fortunæ telis debellari. Nullam turpem, aut damnoſam eſſe ſervitutem ducamus, præterquam dum divina noſtri pars obſequitur affectibus. Non enim externus hic ſtrepitus, aut fortunæ fulgor, ſed invicta animi virtus eſt, quæ veram conficit excellentiam. *Nemo*, inquit Seneca, *ex iis, quos purpuratos vides, magis felix eſt, quam ex illis, quibus ſceptrum & chlamydem in ſcena fabulæ aſſignant. Homines ſi aſcititiis ornamentis & fortunæ mendaciis detractis æſtimes, ſolus ille magnus eſt, qui erectis luminibus gladios micantes videt, & ſcit ſua nihil intereſſe, utrum per os anima, an per jugulum exeat: qui admonitus corporis inſtare tormenta, & formidines eas quas tyranni injuria attulerit, ſecurus illud ſecum repetit,*

———Non ulla malorum,
O virgo, nova mi facies inopinave ſurgit.

Hinc eſt illud poetæ cognominis Senecæ in Tragœdiis:

Mens regnum bona poſſidet;
Hoc regnum ſibi quiſque dat.

Et

Et perquam appositum est, quod Plutarchus scribit, cum stulti existimant divites felices, *perinde esse, ac cum pueri beatos putant nebulones miseros, cum in scena saltant aureis induti vestibus.* Vera gloria est, re ipsa niti; non pendere ex vulgi & imperitæ multitudinis opinionibus. Ad eam *recta* & *compendio*, quemadmodum Socrates præcepit, *ibimus*: si tales esse studeamus, quales haberi volumus. Sed quoniam ea, quæ ab hominibus etiam ex merito contingit, & temporum & locorum angustiis est definita, & fatali quodam interitu evanescit: opera danda est, ut colenda virtute nos superis gratos efficiamus, ex qua una re solida & sempiterna claritas existit. Cur autem neminem habere debeat magnum studium nominis sui in honorem adducendi, infra, cum erit locus, latius explicabitur. Vera nobilitas non est, summo inter homines nasci loco: neque is vere illustris est, cui nihil sit præter id, quod ex bulga matris attulit. Verum, si quis magna animi contentione mentis defendit dignitatem, & sollicite cavet, ne degeneri sordium hujus vitæ amore natalium claritati, hoc est, cœlesti animorum origini obscuritatem aliquam offundat, is demum vere & serio nobilis est. Et quoniam omnis veræ nobilitatis fundamentum est virtus, quisque ea præditus est, est præcipue nobilis. Merito itaque apud Sallustium queritur Marius de impudentia quorundam, *qui cum ipsi ignavi & socordes essent, nobiles tamen haberi postulabant, propter majorum suorum virtutes: & tamen illud ipsum Mario non concedebant propter suum, quod sibi sumebant ob alienum. Vulgi hic error est, nec hæc nomina,* (ut ait Seneca) *Eques, Servus, Libertinus, sunt nata nisi aut ex ambitione aut injuria.* Verum robur est animi magnitudo, nihil præter turpitudinem extimescentis, & indigne quodammodo ferentis se diutius intra abjecti hujus corpusculi angustias concludi, in quo nihil sit aspici dignum præter artificis ingenium. Et profecto erumpere conaretur, nisi naturæ id legibus vetitum esset, excelsus & fortis animus. Luctari item

assidue cum fortuna, & non succumbere; & non modo non timide, sed etiam cupide, cum res postulat, se periculis offere; neque mortis metu ullas defugere difficultates, quæ sint cum honestate conjunctæ, magni roboris, & generosi animi indicia sunt illustria: & contra, ut Poeta ait,

Degeneres animos timor arguit.——

Vera sanitas est, cum non labefactatur salutaris illa animi constitutio, quæ tunc adesse intelligitur, cum sensus & appetitiones non discrepant a ratione: cum mens Deo paret, affectus item menti: sic, ut nulla sit in illis anticipatio, quæ rationis judicium non exspectet; neque tarditas aut mora, cum imperata sunt faciunda. Hæc obedientia est, quæ conficit harmoniam illam virium, quam sanitatem vocamus. Ea si desit, quantascunque corpus vires habeat, non aliter quam furiosi, aut phrenetici Seneca validum esse ait. Et quemadmodum corpus ægrotum, dum non admittit quod suum est, multarum absurdarum rerum gignit appetentiam; ita ægrum animum vel ex hoc deprehendas, quod votorum novitate semper inquietetur, & curis distrahatur variis. Formam item hominis ex animi luce atque figura æstimandam judicavit Socrates: qui postquam diutius puerum præstanti forma silentem contuitus esset: *Loquere*, inquit, *adolescens, ut videam te:* perinde ac exuvium duntaxat hominis sit corpus hoc, aut figura, quæ digito demonstrari potest, & mens cujusque sit ipse. Formosi ergo sumus, cum nulla morum pravitas animæ partium convenientiam lædit, nulla ignorationis obscuritas, aut corrupti affectus livor eum, qui ex virtutibus est, colorum vigorem inficit. Voluptas ipsa cum ex adeptione atque sensu boni nascatur, consentaneum est, ut tum maxima sit, cum id quod est optimum, parti illi, unde omnis sensus atque cognitionis vigor est, conjungitur. Deum enim beatissimum esse nemo negat; cui tamen non aliæ, quam mentis ad-

sunt

ſunt voluptates: quod etiam philoſophi magno conſenſu ſtatuunt, dum in ſeipſo aſpiciendo æternam degit ætatem. Imaginem ejus ſibi dat animus noſter, dum ſe ſublimium rerum cogitatione & veritatis indagine paſcit & oblectat. Cogitur idem interdum ob domicilii hujus ingenium quieſcere, aut in rebus verſari humilioribus. Sed quemadmodum radii Solis, quanquam terram contingunt, hærent origini ſuæ: ita nobis ſic terrena ſunt inſpicienda, ut perpetuo cœleſtis originis memores nos a præſtantium rerum complexu divelli non patiamur. Falſa ergo eſt hominеque indigna ea ſententia, ἐν τῷ μηδὲν φρονεῖν ἥδιστος βίος: hoc eſt, *in ſapiendo nihil vivitur dulciſſime.* Tanquam ipſa ſapientia, quæ una ſolidi gaudii mater eſt, veris voluptatibus officiat. Nemo tam mente captus eſt, ut, etiamſi illi id integrum eſſet, omnibus per omnem vitam corporis voluptatibus ſine interpellatione ea velit lege frui, ut nullum interea rerum ſenſum habeat, præter eum qui in belluis vel pueris ineſt: quod ſane luculenter oſtendit, deliciarum præſtantiam ex ratione naſci. Sed quia mentis qualiſcunque uſus nobis eſt perpetuus, eum multo minoris quam oporteat æſtimamus. Facta jam eſt de veris bonis (ut opinor) fides: & oſtenſum eſt, quantum inſit inanitatis in iſtis fortunæ ludibriis, quorum fulgor exoticus atque adventitius eorum duntaxat oculos perſtringere ſolet & decipere, qui ſapientiæ ſunt inanes, nec ſe totos aliquando in rebus contemplandis perſpiciendiſque poſuerunt. Conſtat item veris & ſolidis illis bonis onerandum complendumque eſſe pectus. Nunc ſi pauca aliquot verba, tanquam coronidem, addiderim, columnæ hujus explicationem deſinam. Hæc quæ vere bona ſunt, ſapientia, moderatio, & magnitudo animi, etſi inter ea alia aliis præſtant: omnia tamen ob id unum bona & excellentia ſunt, quia illorum poſſeſſione atque uſu, proxime referimus, illud ſummum atque unum bonum Deum: talemque ipſa animo noſtro ſtatus dignitatem conferunt, ut ille inte-

rim nihil evariet ab illa quæ in Deo inest, imo quæ ipse Deus est, bonitatis forma, quæ ἰδέα dicitur. Ad hunc quo propius unumquodque, tanquam pulchri atque boni πρωτότυπον accesserit, hoc venustius est atque amabilius. Ex hac autem notione, quæ in promtu est, evestigio consequitur, illa etsi magna, imo ingentia bona sunt, non tamen prorsus & absolute esse propter seipsa expetenda, sed referenda esse ad Deum ipsum. Nisi forte tam vecordes simus, ut hic imaginem potius, quam rem (quod quidem sine summo scelere non sit) complectendam putemus. Multo haud dubie,imo extra comparationem generosius atque sanctius senserunt Philosophi, illi qui in scientia aut virtute summum bonum collocarunt, quam minutuli illi & plebeii, quibus placuit in externis quiescere. Veruntamen eosdem ulterius progressos fuisse conveniebat, donec perventum esset ad ipsum omnis boni fontem Deum, unde omne aliud, quod vel est, vel bonum est, & ut sit, & ut bonum sit, habet. Nonne delectatio quam ex luce aspicienda percipimus, ipsi luci unice accepta referenda esset, si lux ejus esset generis, ut ipsa nobis una & oculos conferret, & sese pro arbitrio tum offerre, tum subducere posset? Quocirca & ipsa visionis ejus, quæ beatitudo dicitur, dignitas omnis ex re objecta, hoc est, ex Deo est. Animus itaque noster, qui magnitudinis & excellentiæ perpetuo atque incredibili ardore tenetur, ita secum statuat oportet: Equidem mentis particula quædam sum duntaxat, quamobrem omne meum bonum in te uno, magne Deus, qui tota, imo infinita mens es, agnoscendo, venerando, atque amando positum est: imo verius ipse omne meum bonum es: atque hoc ipsum, quod te agnosco meum bonum esse, ideo bonum est, quia puriter tibi id, quod tibi jure debetur, tribuitur: imo hoc ipsum quod jure fit, ideo jure fit, quia tu jus atque rectum omne es. Hæc procul dubio officii ratio omnino necessaria est iis, qui se serio perfici cupiunt, dum summopere vitatur illa laudis communica-

municatio, qua mentis nostræ corruptio & superbia communiter cum Deo uti perpetuo conatur, & dum nullam in nobis partem gloriæ hærere volumus. Huc fortasse pertinet, quod mystica illa amatrix in Canticis, postquam lustrata omni urbe dilectum invenisset, *tenuit: nec dimisit, donec introduxisset in domum matris suæ, & in cubiculum genitricis suæ.* Siquidem postquam videmus Deum ipsum omnis boni fontem esse, imo solum omne bonum esse, cur non uni illi omnis boni laudem permittemus: neque unquam sistimus gradum, donec ad omnis præstantiæ originem atque auctorem sit perventum? Nec vereor, ne hic procul extra philosophiæ septa sim egressus: cum nihil hic mihi dictum sit, quod non philosophi ipsi, si suis principiis atque institutis stare velint, sint facile confessuri. Sed Demetrius noster se (ut video) comparat ad difficultatis alicujus propositionem. Quid subhæsites Demetri, libere effare.

DEMETR. Etsi tibi de bonorum animi dignitate facile assentior: ea tamen ipsa amitti possunt. Neque enim inficiabere, sæpe ex studiosis pravos fieri. Et ut perpetuo duret cum vita probitatis studium, omnia tamen videtur ipsa mors extinguere. Quod idcirco dico, quia tu visus es bonorum animi exaggerasse præstantiam, quod secus atque est in corporis suavitatibus perpetuo & æternum permaneant.

FLOR. Fac illud tibi in memoriam redeat, quod supra dixi de animi divitiis, ut sint supra fortunæ dominatum: possumus quidem nos sponte nostra deserere officium: sed ad ejus diuturnitatem hoc nobis satis esse debet, quod nihil inviti contra officium facimus. Et haud scio, an quisquam qui de principio recte de virtute senserit, aliquando ejus studium omne prorsus deposuerit. Interveniunt lapsiones quædam etiam in præstantissimis ingeniis: sed non temere adest pervicacia. Nec temere obdurescit is, qui semel perfecte tenuit quid esset honestum. Nec me fugit, proverbio etiam

laudatum illud Neronis quinquennium, quo ille toto incomparabilis continentiæ Principem præstitit: post nihil unquam natura crudelius aut monstrosius vidit. Verum interdum desunt occasiones proferendæ malitiæ, ut *dum* (ut est apud Terentium) *ætas, metus, magister prohibent.* Ostendunt item se ingenia, sed non nisi post aliquod tempus: ut arbores quædam sunt, quæ serius fructus edunt. Itaque ipse nunquam Neronem aliquem ne principio quidem vere bonum fuisse autumo, aut solidum habuisse de virtute judicium. Sed homo animal est appositissimum ad simulationes, quibus facile est hominibus imponere, qui penitiores animi partes & cor non vident. Verum faciamus virtutem prorsus amitti posse: faciamus item eandem (quod tamen falsissimum est) cum vita extingui: certe tamen nunquam non sapientissimis quibusque probabitur illa sententia,

Ipsa quidem virtus sibimet pulcherrima merces.

Debet enim (ut ait Cicero) *nos ipsa suis illecebris trahere ad verum decus.* Et quamvis extinctis nobis, *ad nos* (*ut quidam falso putant*) *nihil pertineat*, quid de nobis homines loquantur: nunc tamen certe dum hic vivimus (ut idem apud Cæsarem in senatu verba faciens divinitus inquit) *pertinet, nos tales esse, ut laudes nostras nulla unquam obscuratura sit oblivio.* Sed quæstio ista pertinet ad durationem animorum, de qua nobis nonnihil infra dicetur. In summa, si magnanimis omnis pro libertate contentio esse debet, conveniet nos libenter fidem habere iis, quæ de bonorum animi præstantia sunt exposita. Quandoquidem simul atque aliquis aliud præter honestum magnum bonum esse judicat, in fortunæ venit potestatem, & alieni fit arbitrii. Nihil ergo difficultatis in se habet hæc persuasio, & firmissimis est subnixa rationibus, & incredibiles parit utilitates. Ad tertiam deinde columnam adductus fui, cujus inscriptio hæc erat.

Or

ΟΥ ΝΟΜΙΖΕΣΘΑΙ ΤΑ ΑΛΛΟΤΡΙΑ ΙΔΙΑ ΕΙΝΑΙ.

qua admonemur. NE QUÆ ALIENA SUNT. PROPRIA AUT NOSTRA ESSE PUTEMUS. Ex proxima rerum explicatione constitit, corporis & fortunæ bona, vel bona non esse, vel certe non esse magna bona. Jam demus illa esse qualiacunque bona: sed quid hoc nos juvare potest, cum nostra non sint, nec nobis mancipio & nexu proprie data: sed semper pro alieno arbitrio ultro citroque ab hoc ad illum commeantia? Nostra itaque bona sunt, cogitationes appetitionesque honestæ. Hæc libera sunt, nec aliunde impedimentum admittunt. Opes, valetudo, gloria, & reliqua id genus, ideo fortunæ esse dicuntur, quod nobis imprudentibus tum adveniant, tum adimantur. *Si igitur* (ut docet Epictetus) *id solum, quod tuum re ipsa est, tuum esse existimabis: & aliena etiam quæ sunt, aliena esse duxeris: votis tuis* (quod sane non parum est) *obstare nemo poterit*, neminem culpabis, totius vitæ tuæ cursus incredibilis cujusdam libertatis plenus erit. *Sin errore aliquo mentis, quæ aliena sunt tua esse tibi persuasisti: in perpetuas teipsum conjecisti angustias.* Certo exspectabis quæ ventura non sunt, plurima tibi promittes, quæ ex animi sententia non sunt processura: unde protinus animi existunt ægritudines, debitum sane stultitiæ tuæ præmium. Tum Deum, tum homines iniquos esse querere, aut rerum imperitos, qui non pro tuo arbitrio tui rationem habuerint: cum tamen ipse & stolidus & iniquus sis, qui contra quam ratio postulat, quod tuum non est, tuum esse aut putaris, aut volueris. Prædium aliquod tibi vi extortum est, pecunia fraude ademta, arca expilata est: his acceptis damnis graviter ingemiscis. Et cur ita obsecro, nisi quia falso tuum esse existimabas id, quod re vera fortunæ, & non tuum fuit? Reposcit illa quod dedit: reddidisti

tu

tu quod mutuo aut commodato paullo ante acceperas. At dices, Etsi mutuo acceptum possederim, non conveniebat tamen id aut tam cito reposci, aut per fraudem vel vim eripi: idque multo indignius est, si amicus sit habitus, atque ex sinu fuit is qui fefellit. Stolide, an illud te fugit, nullum fuisse condictum tempus, nullum præscriptum diem ad quem redderes: quin potius rem ea tibi creditam lege, ut qua visum esset hora, & per quos, & quomodolibet repeteretur? *Et quid tua refert* (ut ait Epictetus) *qualis sit is, per quem creditor commodatum reposcit, aut nomina exigit: improbus scilicetne an probus sit de repetundis ad te missus nuntius?* Extra enim caussam hæc sunt: in fortunæ, quæ credidit, arbitrio hæc posita sunt: tu tantum nomina æquo animo expedi. Alius te fortasse, etiam nullo tuo merito, vituperat, & existimationi illudit: alius in exitium tuum, pessundatis humanitatis legibus, iracunde incurrit. Hic tu protinus excandesces, quod jamdudum honores tibi ab omnibus deberi, adeoque & eos tuos esse tibi persuaseris: quare illum, qui non defert, aut qui obsistit gloriæ, aut claritatem oppugnat, pro hoste & plagiario habes: nec consideras, id quod petebas, ex eorum numero, quæ extra te, quæque aliena sunt, esse: eoque inconsulte & temere abs te factum, qui aliena, & quæ incerti sunt eventus, certo exspectaris. Hic te ut stupidum aut deformem irridebit: quid tum? Ille contemnet ut inopem, aut ignobilem: quid tum? Alius infamabit, & ad plebem traducet: quid tum? Num tu adeo consilii inops es, ut propterea teipsum totum ira conflagrare patiare? & non potius aliena fruere improbitate atque insania? Ita fortasse illi apparet, loquitur ut sentit. Næ tu ridiculus es, si idcirco succenses, quia ille non pro arbitrio tuo de te statuit, nec tanti te facit, quanti tu tibi videris, aut quanti fieri postulas. Num in manu tua est, rerum imagines in illius cerebro conclusas sic conformare, atque alienas cogitationes in eam syllogismi formam di-

spponere,

ſponere, ut inde, ſi ſuperis placet, ἀπόδειξις aliqua, & neceſſaria laudum tuarum aſſenſio exſurgat? Hunc dominatum in cogitationes ne Deus quidem ipſe ſibi ſumit. Proficiſcuntur (fateor) injuriæ a ſtultitia. Sed num illud in arbitrio tuo eſt, ex ſtultis ſapientes reddere? Hoc vix in te ipſo præſtas: vide ſis tunc, qui id in alio poſſis. Ex ſtultis autem quid eſt exſpectandum præter ſtulta & iniqua? Legum metus, & pœnarum acerbitas, reprimit interdum erupturas alioqui injurias, hoc eſt, ſtultitiæ fructus: verum arborem, aut radicem, hoc eſt, ſtultitiam tollere nequeunt. Socrates apud Xenophontem in ejuſmodi offenſionibus aliam quandam leniendi animi rationem attulit. Is cum amicum quendam indignabundum conſpexiſſet, cauſſam eſt percontatus. Tum ille prolixe queſtus eſt apud Socratem de quodam non ita pridem a ſe officioſe ſalutato, qui tamen videns & prudens officium non agnoviſſet, neque reſalutare ſit dignatus, quin potius contemſerat, quamvis vetus alioqui ſibi neceſſitudo cum eodem interceſſiſſet. *Eo,* inquit Socrates, *tu ſtomacharis, propter quod te plurimum gaudere oporteat, ut qui alio officioſior & humanior ſis inventus?* Ad hanc normam debemus nos improbitates & injurias alienas in noſtrum commodum convertere. Cato ille Cenſorius dicere ſolitus eſt, *Stultos ſapientibus majori emolumento eſſe, quam contra ſapientes ſint ſtultis*: propterea quod ſapiens inſpiciendis fatuis facile videt, quam pudendi ſint illorum errores: eoque ſedulo cavet, ne quando ſimilis eorum fiat. Sed ſtulti non eo ſunt ſenſu, ut ex ſapientum vel ſermone vel exemplis fructum aliquem capere poſſint. Sed ut ad ſuum iter calamus aberrare incipiens revocetur, familiaria & quotidiani uſus exempla tractemus. Vocaris ad convivium vel epulum, ubi tibi locus ex dignitate tua non conceditur, is inquam quem vel genus, vel opes, vel ingenium, vel virtus, vel meritum, vel alia quæcunque tua excellentia, propter quam tibi places, requirit. Alius, qui tecum comparandus non

apparet,

apparet, accumbit honoratius, tibi prælatus eſt. Pulſas item fores ædium principis, aut alicujus primarii viri: non admitteris, negligeris: interea ſuperveniet homo teruncii,cui mox & ipſum conclave patet. Hic tu indignabere? Neſcis quanti hic facilem ſermonis vel ædium aditum, aut ille potiorem in accubatione illa epulari locum emerit. Alii cognatio intercedit cum ædium domino, aut convivatore illo: alius mercedula adductus ſe præbuit miniſtrum ſceleris: alius adulatione, alius perjurio, alius arcano, & ſæpe turpi miniſterio ad ejuſmodi gratiam atque honores ſcandit: & tu, qui nullo tali obſequio vel ratione principem, vel convivatorem demerueris, nec maleficium ullum ejus gratia faciundum ſuſceperis, paria cum illis, qui quo jure, qua injuria, vel demeruere, vel ſuſcepere, exſpectabis? Cum in forum cupediarium, aut macellum venis, ſi non avem, olus, aut cupedias domum aufers, ut illi qui pecuniam dedere, te qui nullam dederis, non niſi mente captus ſis, ea res male eſt habitura. Cur ergo tibi ægre eſt, ſi in re aliqua, pro qua pretium non dederis, ille tibi antepoſitus eſt, qui pretium perſolvit? At tu fortaſſe, tecum interim muſſans, virtutes tuas, aut alia quædam tua merita, quæ tibi majora videntur, jactas apud temetipſum, propter quæ nihil non tibi deberi arbitraris. Illud tecum etiam expendas velim, cum te in forum contuliſſes, gamaros aut turdos in cœnam comparaturus, num eo gladiolum aliquem quem domi habebas egregie fabrefactum, aut phaleras, aut exquiſitæ ſuavitatis citharam defers, & non potius nummos quorum uſus eſt cupedinariis? Ita ille, a quo te injuria ſpretum quereris, non virtutibus fortaſſe, ſed certis quibuſdam obſequiis tibi negatos largitur honores. Sed tu rurſus hoc vitium eſſe dices, & improbitatem cauſſabere ejus, qui virtutis rationem primam non habuerit. Primum virtus non curat ejuſmodi præmia: denide fortaſſe majora tua eſſe merita apud te ſtatuis, quam ſint re ipſa: poſtremo, ut ille improbus ſit, tu te

in

in præsentia non ad illum conferebas, ut illius castigares vitia, sed vel ut cœnares, vel ut aliquem, quicum tibi agendum erat, convenires. Videndum quoque hic tibi est & illud, illius esse vitium, non tuum, eoque te angi non oportere cura ejus rei, cujus directio tua non sit. Sed certe quod male te habet, si te penitus excuties, est tui contemtus.

DEMETR. Vere istiusmodi considerationes magnum habent in omni vita usum. Vidi & ego sæpe magistratus non tam profanos, quam sacros & antistites, qui beneficium & sacrarum curationum doctrinæque stipendia multo facilius conferant in lenonem, aut propinquum alicujus scorti, quam in præstantissimos viros, & ad fungendum munera tam publica quam privata appositissimos.

FLOR. Et tu Demetri, qui nuper fretus ista formæ dignitate & suavitate ingenii operam nonnihil amoribus dare visus es, incidistine aliquando in mulierem, quæ Thersitem aliquem tibi prætulisset, quæque nullius pretii nebulonem per saxa & per ignes esset secuta?

DEMETR. Diu est quod istuc militiæ genus deserui, ipseque me rude donavi. Vidi tamen profecto nonnullas ejus ingenii, easque & formosas, & loco satis honorato natas, quæ procos vel Helena dignos fastidirent: quas nec munera, nec preces, *nec tinctus viola pallor amantium* (ut Horatii verbis utar) curvasset: quæ tamen eædem miserum aliquem & deformem homuncionem, eumque vel morbo, quem populariter Gallicum vocant, obnoxium, vel podagricum, nulla famæ ratione habita, tantum non adorarent.

FLOR. Quid caussæ fuisse putes, nisi fortasse quod merita quædam antegressa essent arcana, vel quod similitudo quædam esset infelicis utrobique ingenii a temperamento vel ab astris profecta, quæ mentes & affectus alio, quam sperari posset, derivaret; & efficeret, ut Mopso Nisa daretur? Insipienter ergo admodum faciet, qui ob ejusmodi ineptias angetur, aut qui alie-

num affectum, eumque natura sua vagum, temereque deferri solitum, in se traducturum sibi promiserit. Plurimum itaque inest sapientiæ in ejusmodi cogitatione, quæ solerter inter appetendum ponderat, quid nostrum sit, quidque alienum. Hic nobis mirifice imponere solet cæcus nostri amor. Nam, quia si qua in nobis inest (inesse autem nemo non putat aliquid etiam magnum) vel corporis vel ingenii dos, pro eo quo nos ipsos amplectimur affectu, eam magni pendimus, semper in oculis ferimus: neque hoc contenti, itidem ab aliis fieri, aut certe fieri debere existimamus: nec illud nobiscum expendimus, alios interea suis quibusdam non absimilibus ad suam ipsorum excellentiam cogitationibus pertinentibus, non secus atque nos in nostris esse occupatos. Siquidem non minus alii sibi & cari sunt & placent, quam nos nobis & cari esse & placere soleamus.

Ἠ μοῦνοι φιλέουσ' ἀλόχους μερόπων ἀνθρώπων
Ἀτρεΐδαι, —— inquit Achilles: hoc est,
Uxoresne suas soli ex mortalibus ardent
Atridæ. ————

Ex hac agnitione eorum quæ nostra non sunt, reprimitur vulgaris hæc superbia, quæ ex forma, viribus, opibus, aut natalibus existere solet. Notum est illud,

Fastus inest pulchris, sequiturque superbia formam.

Alius illud secum reputat,

Ast ego Cecropides: ————

qualis fuit & ille apud eundem poetam,

————*Inflatus plenusque Nerone propinquo.*

Græcis item proverbium est, *τίκτει κόρος μὲν ὕβριν ἀπαιδευσία δὲ μετ' ἐξουσίας ἄνοιαν*, quod est, *Parit satietas ferociam: & imperitia, si potentia sit adjuncta, insaniam. Verum* (ut Epictetus ait) *si equus, qui forma, viribus ac cursu valet, superbiat, rationis aliquid subesse apparet: sed si equi dominus eo nomine sibi placeat, & de se magnifice sentiat, ridiculus erit: cum in equo,*

non

non in domino dotes illæ insint, propter quas supercilium attollit. Non secus sane corporis & fortunæ bona non nostra sunt, sed animi sapientia & virtutes. Sic vitis propria virtus est ubertas, non alligari aureis viminibus. Equi item robur & agilitas non sella aut phaleræ: gladii, aciei subtilitas & firmitudo, non balteus deauratus, aut vagina gemmis distincta: navis, velocitas, forma solida & tractabilis, non argenteum rostrum, aut tutela ebore cælata. Quare si superbire aut animo inflari fas esset, id tum faciundum foret, cum nobis conscii sumus alicujus rei præclaræ, quæ ad animum pertinet, cujusmodi est, perpetuo agnoscere & revereri æternam illam divini numinis majestatem: nihili pendere hujus vitæ suavitates: mortem non magnopere extimescere: bene mereri libenter de quovis, cum occasio datur: non commoveri injuriis: animo non efferri ob ullam excellentiam. Verum, quia sapientiæ ratio, & modestiæ item resperſa est per omne officiorum genus, stolida illa & intemperans animorum inflatio locum illic non invenit, ubi vera virtus habitat. Ex eodem item fonte adjuvatur ille animi candor, cujus cursus in nobis debet esse perennis. Videbis plurima adesse aliis, quæ nec ipse tibi dare possis, neque tibi sint a quoque exspectanda. Huic erit ingenii aut eruditionis excellentia: illi natalium claritas & ditionis amplitudo: illi opes & formosa uxor: illi laudes ex rebus domi vel militiæ gestis. Nihil est quo hic cuiquam invideas, cum multis aliis de caussis, tum ob hanc, quod intelligas ea commodata esse, non propria eorum qui possident: quamobrem illi se tibi illis nominibus præferre non possunt: quod si faciunt, jam ipsi se humiles & miserandos efficiunt, & plane indignos quibus invideatur, ex eo quod gravis illos jam corripuerit stultitia, qui ob exilia & non sua bona intumescant. Tu contra persistis excelsior in tua magnitudine, qui illud animi bonum possides (hoc est, exilium rerum contemtum sapientem) quo non aliud præ-

stan-

ſtantius homini contingere poteſt, & in quod fortunæ jus non habet ullum. Merito itaque & facile fidem invenire debet hæc tertiæ columnæ doctrina, cum nihil illa tradat, quod non omnium, qui vel ſenſus communis aliquid habent, confeſſione ſit comprobatum. Poſt ſe nobis obtulit columna quarta, cui hæc inerat ſententia,

ΑΙΣΧΡΩΣ ΚΑΙ ΜΑΤΗΝ ΠΑΡΑ ΤΩΝ ΕΞΩΘΕΝ ΤΗΝ ΗΣΥΧΙΑΝ ΑΙΤΗΣΕΙΣ.

Hoc eſt.

TURPITER ET FRUSTRA AB EXTERNIS REQUIEM PETES.

Jam oſtenſum eſt, oportere flagrans perficiendi ſui ſtudium adeſſe. Oſtenſum eſt item, & quæ vera ſunt bona, quibus quod volumus effici poſſit: & quæ ſunt, quæ quamvis bonitatis aliquid habeant, noſtra non ſint. Jam jure proxime ſequitur admonitio, ne, contra quam paſſim fit, tantum operæ ponamus in quærendis illis externis & alienis bonis, ex quibus nulla unquam futura ſit animi expletio aut ſaturitas. Eoque intelligendum eſt, plane animo intrinſecus eſſe quærendum id, unde tranquillior effici queat: & in mentis penetralibus id poſitum eſſe, unde abſoluta requies ſit exſpectanda. Eſt autem in promtu quadruplex ratio, cur animus ab erraticis iſtis & mendicis excurſionibus ceſſare, & domi ſuæ ſe continendo, inde unde petenda ſunt vera bona quærere debeat. Primum, quod plerumque tam ſtulta ſunt noſtra vota, ut ea, quæ vel corpori vel animo, vel interdum utriſque ſint nocitura ſuperos flagitemus. Rem hanc Juvenale non facile alius melius explicavit: ita enim ſcribit:

————Nos animorum
Impulſu, & cæca magnaque cupidine ducti,
Conjugium petimus, partumque uxoris: at illis
Notum qui pueri, qualiſque futura ſit uxor.

Profert deinde exempla & ruinas maximorum Principum,

pum, quos fortuna in hoc altius extollere visa est, ut postea gravius præcipitaret.

Quid Crassos, quid Pompejos evertit, & illum
Ad sua qui domitos deduxit flagra Quirites?
Summus nempe locus nulla non arte petitus,
Magnaque numinibus vota exaudita malignis.

Profert item duos oratores, alterum Græcæ, alterum Romanæ facundiæ longe principes, quorum utrumque

Largus & exundans leto dedit ingenii fons.

Fabulantur poetæ de Theseo, ut iratus inter alia de Neptuno avo optaverit, Hippolytum filium a noverca stupri accusatum perdi: quod dum impetrasset, post, ubi falsum novercæ crimen patefactum est, in maximos luctus incidit. Jure igitur, ut est apud Horatium,

Terret ambustus Phaeton avaras
Spes, & exemplum grave præbet ales
Pegasus terrenum equitem gravatus
Bellerophontem.

Animis autem officere indulgentiam fortunæ, notius est quam ut multis explicandum sit verbis. Nemo nostrum tam feliciter natus est, ut non plurimum sit illi stultitiæ ingeneratum: fortunæ benignitas adjuncta, plane ex stultis insanos facit. Quam prudenter poetæ dictum est,

Nescia mens hominum fati, sortisque futuræ,
Et servare modum rebus sublata secundis.

Quam item apposite dictum est Horatio, *Fortunaque dulci ebrius.* Præstat itaque non raro fortuna tenui & obscura, quam opulenta & illustri uti: nisi forte nos ea habeat dementia, ut probine, an improbi simus, nihil interesse putemus. Istud si bonis contingit, ut fortunæ illecebris frangantur; profecto qui malis addit opes & gloriam, is febricitantibus ministrat vinum, biliosis mel, cœliacis opsonium. Suppeditant hic annales exemplorum vim infinitam. Sed quid opus est annalibus

nalibus, cum ipsi nostris oculis quotidie cernamus, ad quantam passim voluptatum & vitæ insolentiam eos deducere soleat fortuna, quos amanter amplectitur? Omni igitur tibi pede (quod ajunt) est standum, ubi illa blanditer arriserit. Timeas Danaos, & dona ferentes. Imo (quod de amore fugitivo Moscho dictum est)

———Καὶ ἢν ἐθέλῃ σε φιλᾶσαι,
Φεῦγε· κακὸν τὸ φίλαμα, τὰ χείλεα φάρμακον ἐστί.
Ην δὲ λέγῃ, λάβε ταῦτα, χαρίζομαι ὅσα μοι ὅπλα.
Μήτι θίγῃς πλάνα δῶρα· τὰ γὰρ πυρὶ πάντα βέβαπται.

——————*Quod si oscula tentet,*
Oscula prava procul fugias, sunt labra venenum.
Cuncta precor capias, tibi do mea, dixerit, arma.
Dona dolosa cave, tota hæc ferus inficit ignis.

Deinde & illud molestum est, quod sæpe optamus quæ sunt pugnantia, & copulari nullo pacto queunt: ut cum quis magnam vitæ partem vult in conviviis, & libidinibus, atque inter citharas degere, & nihilo minus præstans in philosophia, aut re militari haberi. Hac de re non incommode nos admonet apologus ille de corvo, quem arbori insidentem vulpecula ad radicem posita falsis laudibus inflavit, atque impulit ut de cantu etiam cum cygno certaret. Corvo dum canere occipit, præda, quam ore tenebat, decidit: quam mox arripiens vulpecula corvi gloriosos irrisit conatus. Finitimam sententiam complectuntur versiculi quidam, qui adolescenti mihi lecti sunt, quos tamen non satis fideliter custodivi. Sed hi sunt, vel non longe diversi:

Rusticus ex malo dulcissima poma legebat,
Unde dare urbano dona solebat hero.
Ast herus illectus fructus dulcedine, malum
Transtulit in laribus proxima rura suis.
Sed quia malus erat senior, translata repente
Aruit, & proles cum genitrice perit.
Tunc sua tristis herus sero vota improba damnans,
Ulterior fructus spes ubi nulla fuit.

Fa

Et merito & superum jussu mihi contigit, inquit,
Hoc, cui non fuerat carpere poma satis.

Nam ut in disciplinis pleraque sunt enuntiata, quæ per disjunctionem prolata manifestam præferunt veritatem: eadem si conjuncte enunties, absurditate rerum aures continuo offendis: ut, si vel luce, vel tenebris aera compleri dicas, res nullam admittit dubitationem: si & luce & tenebris una compleri dicas, statim te omnes hominum cœtus sunt cum irrisione explosuri. Ita in moribus multa separata consistunt, que frustra copulare studeas. Et hoc est, quod sacrum Evangelium dicit, *Neminem simul posse duobus dominis*, hoc est, *Deo & Mammonæ* (est vox hæc a Judaica lingua ducta) *inservire*; Christo & hominibus placere. Hinc est quod laudes & præmia volumus sine labore: in tumultuosa hac mundi parte degere sine cura: homines esse, & perpetuo hic vivere: sapientes simul & amatores esse; & Christiani & scelerati. Hic semper nos ponderare conveniet, quid postulet decorum, ut summopere vitemus stultam hanc pugnantium rerum cupiditatem. Sunt pleræque res, quarum in naturis nulla sit pugnantia, quæ tamen ipse ideo ad conjugationem duci non possunt, quia vel vita brevis est, vel infirmitas humanæ facultatis est tanta, ut vel artium percipiendarum, vel munerum explendorum varietati ægre sufficiat. Non enim magna & interior philosophiæ cognitio respuit multarum linguarum peritiam, imo plurimum ab ea adjuvatur. Nec medicina & poetica pugnant: nec fortasse pontificatus & sceptrum. Verum hæc non facile in eodem invenias: propterea quod ea sit præclararum artium ac illustrium munerum in homine difficultas, ut singulæ prope ut integræ consistant, totum sibi vindicent animum. Poeta assidue se abdit in nemora & specus, inter Musas versans. Medicus corporum nostrorum lapsionibus pervestigatis, remedia comminiscitur. Pontifex totus est in animorum curationibus, ad quas

ex

ex tranquillæ contemplationis portu ſubinde egreditur. Profanus magiſtratus de civilibus cauſſis cognoſcit, & in præſentis vitæ rationibus verſatur. Quo fit, ut cum nemo alterutrum plene præſtare poſſit, ſuperfluo ſibi quis utrumque uſurpet. Et hic ergo contrahenda eſt votorum immenſitas, & intra quoſdam rationis terminos includenda. Poſtea & illud conſiderandum eſt, nos ſæpiſſime fruſtrari illis ſpebus, quas tam ardenter & ambitioſe ſequimur. Quis noſtrum tam ſtupidus eſt, ut ignoret, veriſſimum eſſe, quod ait Homerus,

Ἀλλ' ὁ Ζεὺς ἄνδρεσσι νοήματα πάντα τελλῶτα.

Hoc eſt,

Juppiter haud ſemper facit ut potiare cupitis.

Verum ut eventus ex ſententia (interdum quod fit) procedat, atque optatorum pars aliqua contingat: uſu venit tamen ſæpe, ut rurſus opinione celerius auferatur, imo ut longe in diverſum cedat, & gaudium breve in ſempiternum luctum convertatur. Celebratiſſimum eſt illud apud Herodotum, & apud Plutarchum item, Solonis ad Crœſum reſponſum. Rex ille ob opulentiam incredibilem exiſtimabat ſe a Solone prædicatum iri beatum. Verum ille, cui ſemper fortunæ inconſtantia (quod ſapientis eſt) ob oculos erat, pronuntiavit, *Neminem ante hanc vitam exactam beatum dici poſſe.* Quod poſtea ſtolidus Rex a Cyro bello victus & captus, uſu ipſo verum eſſe comperit.

———*Regem pertranſeo Ponti*, (ait Juvenalis)
Et Crœſum, quem vox juſti facunda Solonis
Reſpicere extremæ juſſit ſpatia ultima vitæ.

Neque tamen propterea jure cum fortuna expoſtulare poſſumus: quandoquidem, ut proverbium habet, improbe Neptunum accuſat, qui bis naufragium facit. Quis noſtrum non periculo ſuo doctus eſt, quam levis, quam lubrica, & quam denique perfidioſa ſit illa?

Quem

Quem non illa bolo etiam aliquando e faucibus erepto delusit? Et nos ulterius ab eadem quicquam certo exspectabimus? Cæca depingi solet, & ita vulgo apparet, propter iniquissimam munerum ipsius distributionem. Sed certe non illa cæca est, sed nos, qui compertum habentes illius ingenium quicquam illi confidimus: perinde itaque facimus, ac si cæcus in eum qui videt impingens videntem cæcitatis insimulet. Sapienter itaque Senecæ scriptum est, *Ludos facere fortunam, & in hunc mortalium cœtum honores, divitias, gratiamque projicere: quorum alia inter diripientium manus scissa sunt, alia infida societate divisa, alia magno detrimento accipientibus fuerunt, quibusdam aliud agentibus inciderunt, quædam quia nimis captabantur amissa sunt. Nulli, cui rapina feliciter cessit, gaudium diu duravit. Itaque cum in theatrum ab ea spargi munuscula vides, fuge. Nemo manum conferet cum excedente: nemo feriet exeuntem: circa præmium rixa est, demus raptoribus locum.* Sed adhuc restat hæc omnium potissima doctrinæ hujus ratio. Fac tibi esse Tantali opes, vel Arabum gazas: fac terreni orbis esse imperium: fac virgulam illam esse divinam, omnia pro nutu suppeditantem: non tamen sic cupidinum hiatus, aut egestatis lacunæ compleri poterunt, non desideriorum restingui ardores; quin potius adauxeris: & quantacunque fiet accessio, erit quod dici solet, *τῷ ἐλαίῳ πῦρ σβεννύειν* hoc est, *ignem oleo extinguere.* Vides id quod ait Cicero, *Homines his rebus circumfluentes maxime desiderare quæ habent.* Siquidem ut scabiosum membrum semper eget frictu, ita cupiditas nunquam satiatur. Hujusce rei rationem si requiris, illud tecum reputa, animum incorporeum esse, adeoque ex verorum tum entium tum bonorum genere; quapropter hunc non magis externis bonis (quæ supra verarum rerum umbras esse docuimus) expleveris, quam vacuum & esurientem ventriculum eo epulo, aut *πανδαισίᾳ*, ubi omnis generis depicta duntaxat esculenta apponantur. Tantum tibi sit auri atque gemmarum, ut ea pedibus conculces, ab

ea ipſa luxuria majora ſemper diſcere concupiſces. Et, quemadmodum Narciſſus ad ſui umbram in fonte viſam inhians,

> *Spectat inexpleto mendacem lumine formam,*
> *Dumque ſitim ſedare cupit, ſitis altera creſcit.*

Ita quicunque ſpem ſine corpore amat, a redivivis cupiditatibus, atque aqua intercute, cujus ſitis perenniter renovatur, eſt detentus. Alexandrum illum, cognomento verius quam re Magnum, illacrymaſſe fertur, cum audiſſet Anaxagoram de mundorum multitudine diſſerentem. Fletus cauſſam ab amicis rogatus, *Non videor* (inquit) *vobis merito flere, qui cum mundi ſint plurimi, nondum unius ſim factus dominus?*

> *Æſtuat infelix anguſto limite mundi,*
> *Ut Gyaræ clauſus ſcopulis, parvaque Seripho.*

Cernere eſt & ætatis noſtræ Monarchas, divina humanaque miſcentes regnandi libidine, hoc eſt, ambitionis explendæ gratia. Non vident majus jam onus humeris ſuis impoſitum eſſe, quam ſint ferendo: eoque potius rationes quærere debere, cur alios in oneris partem aliquam admittant, quam tam iniquis & crudelibus modis imperium propagare. Non debent magiſtratus ſuis deeſſe, cum vis externa adhibetur: ſed cavendum eſt, ne ſub prætextu juris, cupiditati aut privatis rationibus ſerviatur. Ergo, quod Seneca præcipit, *oportet ſpes effrenatas, & animum nunquam præſentibus aut ſuis bonis contentum, ſed ſemper in futura eminentem, velut ſub vinculis habere, & id agere, ut divitias, voluptates, & honores, & quæcunque in expetendis haberi ſolent, a nobis ipſis potius, quam a fortuna petamus.* Sibi confidat animus, ſeipſo gaudeat, ſua ſuſpiciat, recedat quantum poteſt ab alienis, ut ſe ſibi applicet: illud quod eſt apud Plutarchum perſuaſiſſimum habens, non magis animorum moleſtiam fortuitarum rerum affluentia levari, quam calceo aureo articularem morbum, aut annulo rediviam, aut diade-

diademate capitis dolorem. Sed, cum a natura nobis tributum ſit, ut vitam hanc tueamur, atque hæc tutela ſine externarum rerum uſu conſiſtere non poſſit; tantum hoc præcipitur, ne immodice & cupidius ad externa efferamur, tanquam illinc ſaturitas aut requies aliqua animi veniat. Tantum quod æquum eſt moderate ſperemus, ad ea etiam quæ iniquiſſima ſunt nos comparantes. Hoc certe magni eſt animi, magna iſta contemnere, & mediocria malle quam nimia. Naturam ſequamur ducem, quæ ſane paucis & parabilibus contenta eſt. Fines quoſdam frugalitatis ipſi nobis conſtituamus: aliis ſuas copias, aut excellentias iſtas vulgares minime invidentes. Neque enim uni alicui ſuperi omnia concedunt: ſed, ut de Achille dictum eſt Homero,

Τῷ δ' ἕτερον μὲν ἔδωκε πατὴρ, ἕτερον δ' ἀνένευσε.

Quod eſt,

Annuit hoc illi divum pater, abnuit illud.

Nec immerito Platoni placuit illud Heſiodi,

Νήπιοι οὐδ' ἴσασιν ὅσῳ πλέον ἥμισυ παντὸς
Οὐδ' ὅσον ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ.

Hoc eſt,

Inſipiens toto quanto plus dimidum ſit
Neſcit, & aſphodeli quæ ſint vel commoda malvæ.
——*O vitæ tuta facultas* (inquit Lucanus)
Pauperes anguſtique lares: o munera nondum
Intellecta Deum——————

Quod ſi non gravabimur ab externis, hoc eſt, illis qui bus vera religio ignota erat, frugalitatis exemplum ſumere, audiamus eundem poetam, Catonis magni plan ſpiritus & ingenii hominis mores nobis deſcribentem.

——*Hi mores, hæc duri immota Catonis*
Secta fuit: ſervare modum, finemque tenere:
Naturamque ſequi, patriæque impendere vitam.
Non ſibi, ſed toti genitum ſe credere mundo.

 Hui-

Huic epulæ, vicisse famem: magnique penates,
Summovisse hiemem tecto: pretiosaque vestis,
Hirtam membra super Romani more Quiritis
Induxisse togam: venerisque huic maximus usus,
Progenies: urbi pater est, urbique maritus.
Justitiæ cultor, rigidi servator honesti:
In commune bonus, nullosque Catonis in actus
Irrepsit, partemque tulit sibi nata voluptas.

Multum sane apposite Horatius *auream* dixit *Mediocritatem*: quæ tamen eadem ita accipienda est, ut ad paupertatem potius, quam ad opes vergat. Et, ut res nostra omnis sit in vado, etiam dum pauca illa & parabilia consectamur, non inutile fuerit, nihil nobis unquam futurum polliceri, nisi illa Homerica moderatione adjecta:

Αἴκε θεοί γ' ἐθέλωσι τὸν οὐρανὸν εὐρὺν ἔχοντες.

Diis ita visum fuerit quos gestat Olympus.

Navigantes ita demum se in portum perventuros confidunt, si per ventos liceat: ita & tu omnibus in rebus, si sapis, fortunæ verebere inconstantiam: *& quæ tibi læta videntur* (ut Nasonis verbis utar) *dum loqueris, fieri tristia posse puta.* Repentini enim & inopinati casus proverbio huic, Multa inter os & offam, fecerunt locum. Quocirca *sapiens* (ut ait Seneca) *nihil sibi promittit de fortuna: sed dicit, Navigabo, nisi quid inciderit: Prætor fiam, aut Consul, nisi quid obstiterit.* Hoc sapientis est, non casibus, sed erroribus hominum liberari: quod ille multo fit æquiore animo, postquam fuerit destitutus, qui sibi successum non promisit. Consequens ergo est, ut angustæ spes, quantum attinet ad præsentis vitæ facultates, plurimum præsidii afferant contra timores, ægritudines, cæteraque id genus animi infractiones. Sunt equi nonnulli usque adeo alacri & vegeta temperatura, ut si iis in itinere faciundo habenas remittas, ipsi se nimia celeritate conficiant: ita &

& nos nihil est quod celerius ad animi molestias pertrahat, quam votorum nimietas: dum nunquam iis quæ adsunt contenti, semper ad nova & majora cursu infrenato dementer proruimus. Vultis vos nostram adversus Deum iniquitatem, & ingratos animos manu prope ipsa contingere? Qualem vos eum beneficiarium, & quibus tandem dignum esse præmiis statuitis, cui, cum multa & plurima etiam gratis acceperit, injuriæ loco est plura accipere potuisse: qui semper ad accipienda inhiat, acceptorum oblitus? Tales profecto nos esse diffiteri non possumus, ut quibus perpetuo futura & aliena plus placeant, quam præsentia & nostra. Sed quid ego diutius in hisce sermonibus versor, cum ea hic, se passim offerat rerum copia, ut usu ipso comperiam, non minoris ingenii atque curæ rem esse, ampla & diffusa concinne contrahere, quam quæ per se sterilia & angusta sunt argumenta copiosa & florente oratione dilatare atque amplificare. Et profecto jam claudenda mihi foret inscriptionis hujusce explicatio, nisi interea dum calamus ipse velocissime properat, nova quædam, nec ea contemnenda (ut mihi videtur) ratio animum subiret, cur nunquam exspectando & desiderando animis pendere debeamus.

FRANC. Superior quidem disputatio, etsi subtilior paullo visa est, plurimum tamen placuit: hæc vero, quæ in præceptis posita est, quod propius animorum curationem attingat, vix credas quantopere nos delectet: quare ne differas novam istam rationem proferre: de te nihil quod non sit utile exspectamus.

FLOR. Natura duce ad hoc ferimur, ut, si qua in nobis vel animi vel corporis deformitas insit, eam accurate contegamus: ne, si prodita sit, nostri existimatio, aut collecta prius gratia minuatur. Hinc est, quod etsi re ipsa divites non sumus, amamus tamen eo cultu incedere, qui divitias potius, quam paupertatem indicet. Mulieres informes & decolores, quæ gratiam captant amatorum, se comunt, colunt & fucant studiosius.

osius. Et qui indocti sunt, in hominum cœtu & docti haberi petunt, clamosius disputant. In summa, ostentamus ea unde laus, & celamus libenter unde vituperatio aut nominis obscuritas oriri possit. Attamen nescii & ignari præstantiæ animi tueri opinionem, id quod fuit multo amplius & pudendum & celandum, inclusam pectore miseriam, bonorumque omnium inopiam, aperte & impudenter in cupiditates proruentes ad Solem educimus, &, quod sorices solent, nos nostro indicio quales simus prodimus. Non est insigniter divitis, parvas utilitates & exilia lucra consectari. Nec is, cui domi in vinaria cella magna lectissimi vini copia est reposita, vappam aliunde quærit. Qui assidue & cum lubet inter insignes formas versatur, non capitur vulgari aliqua specie. Qui exquisite musices est peritus, indoctam & numeris vacuam cantionem contemnit. Carolus Cæsar (ut auditione & fama accepi) cum nuper Veneti obtulissent, se illum, si vellet, conscripturas inter patritios suos, Satis, inquit, hucusque putavi mihi esse ad generis nobilitatem Austriacam domum: quo fit, ut istam vestram accessionem non magnopere moror. Perspicuum quidem est hoc, & in vulgari prudentia positum, Neminem eas res magnopere aut admirari, aut exambire, quibus jam abundat: sed contra, suspicit quisque & quærit quod deest. Quoties ergo nos vel voluptates, vel opes, vel honores extrinsecus quærimus, nonne proferimus manifesta avidi atque egentis animi signa? Docemus homines, res nostras sine externa ope non consistere: & magnitudinem non recta affectantes, parvitatem nostram ostendimus. Quod potest esse illustrius & certius documentum inopis, mendici, dissipati & disgregati animi, quam furiosis cursitationibus nunc huc nunc illuc deferri, nunc hoc nunc illud forinsecus flagitare, seipsum perpetuo fugere, sui contubernium ferre non posse? Nonne hæc satis declarant, nos plurimarum rerum domi laborare inopia, atque intra animi nostri conclave molestum

quendam

quendam fumum pravarum cupiditatum inclusum, qui nos perpetuo extrudat ad externa? Et certe, ut in morbis, cum corpus non admittit quod proprium est, multarum absurdarum rerum gignitur appetentia, sic animus, qui suis bonis non capitur, variis & insanis curis distrahitur. Ergo nos mendicitatis hujus abjectæ pudor quidem generosus habeat, & formarum, honorum, voluptatum, atque opum vulgarium contemtu animoso, ostendamus esse nobis domesticam quandam opulentiam, quam certe cum volumus repræsentare possumus. Quid mihi opus est honoribus tuis, fortuna, cum ipsa animi virtus etiam superis me honorabilem efficiat? Quo mihi forma aut voluptas aliqua, tua puella? Nihilne mihi formæ est in sapientiæ splendore, atque affectuum omnium symmetria? Nihilne pulchritudinis est numini, quod ipsa pulchritudo est, quam animo conclusam circumfero? Nullumne pretium est nativo mentis decori? Nullane voluptas est præter hanc, quæ nobis cum suibus & asinis est communis? Illud non est divitiæ seipsum habere? Imo Deum, immensum illud bonorum pelagus? Sed quid facio? Semper quo fixius contemplor excursum animi, hoc invenio majorem in eo inesse vanitatem. Num mendicus a mendico egestatis levationem petam, & demens e pumice aquam postulabo? Egent & illi, unde satietatem peto. Nec Regibus, qui tibi opes largiuntur, desunt suæ egestates: nec formis, quæ tibi falso voluptatem promittunt, & quibus potiundis beatum te fore speras, desunt sui dolores: mendicant & illæ, miseræ sunt. Quocirca frustra extra animum tuum, aut aliunde quam a Deo, qui nunquam non intimus, idemque, nisi tu nolis, suavissimus est, quietem requires. Sed, ut est in aureis illis (quæ vulgo Pythagoræ dicuntur) carminibus,

Τλήμονες ὄντ' ἀγαθῶν πελὰς ὄντων οὐκ ἐσορῶμεν.

Hoc est,

Hæc bona, quæ petimus miseri (nec cernimus) adsunt.

Bene

Bene profecto dictum est Aristoteli, *Hominem qui solitariam vitam degeret, aut belluam esse, ut qui propter sensus inopiam incommodus & ineptus esset ad convictum; vel Deum, ut qui animi intima quadam magnitudine fretus, turbæ non egeret.* Quod idcirco retuli, ut intelligatur, quemque ut præstantissimus est, ita minime de externis esse sollicitum: & contra, perpetuam curarum varietatem ad mentis inopiam pertinere. *Divorum est* (inquit Socrates) *nullius cujusquam rei indigere; hominum, qui ad eos proxime accedunt, quam paucissimorum.* Idem, cum aliquando in foro magnam venalium rerum & varietatem & copiam conspexisset, comiti, *O Jupiter,* inquit, *quam multis non egeo.* Nimirum erat illi dives animus, & regnum quoddam domesticum, quod omnia suppeditaret, multo splendidius eo, quod in media copia esurit. Diogenes servum, qui aufugerat, neglexit revocare: cumque ab amicis rogaretur, cur id faceret: generose respondit, *Indignum esse illum posse carere Diogene: & contra Diogenem absque illo vivere non posse.* Anaxagoras, quum renuntiatum esset illi de exilio, & quod perpetuo carendum foret Athenis: *& Athenæ* (inquit) *me perpetuo sunt cariture.* Si nobis quos commemoravi viri humiliores videntur, (quanquam nunquam est humilitas rerum, ubi adest sapientia) quam ut imitari debeamus: (solet enim vulgo irrideri philosophica professio) attamen propter nostrum commodum debemus amplecti libenter eas rationes, quæ nobis animi magnitudinem, eamque & securam & tranquillam largiuntur. Mendicitatem hanc si dedignari atque semel deponere possemus, nullæ existerent inter homines simultates, & turbæ: sed commune quoddam dignitatis tuendæ studium in humanis rebus versaretur. Verum quia hic vivimus ambitiosa paupertate omnes, strepitus vitæ & tumultuum nullus est finis. Tu communiter mecum idem aurum petis. Tu locum aut honorem hunc ambis, & ego itidem. Tu vel solus vel primus vis esse apud eam, cujus specie atque amore caperis: & ego itidem.

itidem. Hic est communis quædam mendicitas, &, ut est apud Hesiodum, πτωχὸς πτωχῷ φθονέει, *egeno egenus invidet.* Tu si alii permittis vulgares cupiditates, atque te ad tuas & veras divitias revocaris, vicisti, vere magnus & maximarum rerum potiens es: ille turpiter deceptus, putans se laute accubare, turpiter & misere inter ferculorum & deliciarum umbras positus, perpetua esurie excruciabitur. Hæ sunt rationes quibus tegimus, imo depellimus turpitudines nostras. Hæc est divitiarum soliditas. Hæc sunt certissima, & nullis involuta lenociniis divini animi pignora.

DEMETR. Recedendum est ergo a turba, neque capessenda est Respub. neque adjuvandi sunt necessarii aut amici, aut ullum cum hominibus est commercium habendum. Nam domestica ista animorum opulentia sibi sufficere videtur.

FLOR. Quoniam non solis nobis nati sumus, illud non solum videndum est, an ipse aliis, sed etiam an alii te atque opera tua egeant. Certe qui ad perfectæ humanitatis laudem aspirat, debet cum Catone (ut est apud Lucanum)

Non sibi, sed toti genitum se credere mundo.

Quapropter nobis integrum non est, ut laborem nostrum hominum periculis sublevandis non impertiamur, *nisi* (ut ait Cicero) *non reformidemus inhumanitatis aut superbiæ culpam suscipere.* Fuga sane laboris inertiam, repudiatio supplicum superbiam, neglectio amicorum improbitatem coarguit. Animi certe stupor est & duritia nihil dare amicitiæ. Imo ne vitæ quidem dimicationes pro Republica defugiendas esse, a sapientissimis quibusque definitum est. Quicquid igitur facultatis in auxiliando vel a natura vel a fortuna accepimus, ad communes primum conferamus utilitates: & deinde in quemque separatim, ut maxime opis egebit, atque ut erit conjunctissimus. Grandis sane me judice dica impingenda est illis, qui ex contemplationis por-

tu non se dant aliquando in negotiorum fluctus. Neque profecto industrii, misericordes aut officiosi esse possumus, si sic nos in literarum studia abdamus, & umbratilem vitæ rationem sectemur, ut flagitantibus patriæ aut amicorum temporibus opem nostram denegemus. Non tamen illi vituperandi sunt, imo singulari laude sunt digni, qui cum ingenio valeant, se a turba removerunt, nec se negotiis admiscent, quo possint commodius inclusas animis veritatis commentationes, ac ab ipsis inventa subtiliter & sapienter excogitata, in lucem aliquando proferre, & literarum mandare monumentis. Horum enim studia si in rebus utilibus & cognitione dignis versantur, maxime juvant humani generis consociationem. Sed & illud hic videndum est; aliud esse hominem tempore a capessenda Repub. excludi, aliud voluntate sua feriari. *Otium sanctum* (ut apud Augustinum memini me aliquando legisse) *quærit caritas: negotium justum suscipit caritatis necessitas.* Quam sarcinam si nullus imponit, percipiendæ intuendæque veritati vacandum est; sin imponitur, ferenda quidem est alacriter: sic tamen, ut subinde recursus sit ad illam contemplationis suavitatem, ne animus nulla placidæ quietis intermissione recreatus, oneris magnitudini succumbat. Verum si quis posset esse totus abreptus in illam divinæ contemplationis lucem, huic ego tanquam numini cuidam assurgam, & supra humanas res hunc esse fatebor. Nunc si propter naturæ contemplationem non licet deesse publicis commodis, multo minus id est liciturum propter privatas aliquas rationes; si tamen is sis, qui vel opera, vel consilio aliis prodesse possis. Sunt qui se abdant in secreta quædam loca, ut liberius & sine interpellatore fruantur voluptatibus. Inutile est hoc, imo & iniquum hominum genus, qui sibi potius quam virtuti vivunt: quanquam non is continuo sibi vivit, qui cœtus hominum vitavit. Obtendere solent hi vela quædam, & caussantur pericula eorum, qui versantur in rerum luce, & in turba. Sed

ſi iidem penitus eſſent introſpecti, eſſet ſæpe videre alias cauſſas: ut, quod non potuerant alios videre florentiores, aut quod ratio vitæ illorum talis eſt, ut lucem reformidet. Ejuſmodi ſuo ſeculo fuiſſe Servilium Vaciam, virum prætorium, ſcribit Seneca. Is, quamvis vir eſſet in primis opulentus, nulla re notior fuit, quam villæ otio, quam prope Cumas poſſidebat. Inde factum eſt, ut occupati aliquando clamarent, O Vacia, ſolus ſcis vivere: cum tamen ille lateret potius, quam viveret. Seneca cum illac iter faceret, dicere ſolitus erat: *Hic ſitus eſt Vacia:* tanquam de aliquo ſepulto ſermo eſſet. Neque pervulgatum illud, λάθε βιώσας, hoc eſt, *ſic vive, ut vixiſſe te nemo ſentiat*, torquendum eſt ad inertiæ aut inutilis otii præſidium. Sed hoc tantum admonemur, ne temere, aut ardelionum more vitæ ſtrepitum ſectemur. Aliud enim eſt, civiliter negotiari; aliud, in inanes demergi ſollicitudines. Sed faciamus, multum eſſe laboris in juvanda Repub. aut amicis, aut quibuſcunque, qui opera noſtra ſublevari poterunt (amplianda enim ſemper & proferenda ſunt humanitatis pomœria) non tamen eſt illuſtris animi, defugere laborum difficultates, quæ ſint cum officio & honeſtate conjunctæ. Neque profecto tranquillitas animi magna res eſſet, *ſi* (ut ait Plutarchus) *illam vel deſidia alere poſſet, vel laudata aliqua exercitatio tollere.* Deſtituit ſæpe (fateor) fortuna etiam præclariſſimos conatus: verum non propterea deſinere oportet ad ſcopum jaculari, quia hunc non ſemper attingimus: cum nunquam poſſit eſſe luctuoſum honeſtorum conſiliorum naufragium. Si præſtitimus quod debuimus, quamvis ſecus atque ſperaverimus res cedat, plurimum conſolationis in ipſa officii conſcientia poſitum eſt: maxime cum (ut ait Cato apud Lucanum)

——————Laudandaque velle
Sit ſatis, & nunquam ſucceſſu creſcat honeſtum.

Virtutis laus omnis (ut ſcribit Cicero) *in actione conſiſtit.* Quamobrem unuſquiſque ad hoc vitæ inſtitutum ſe

conferre debet, in quo tum sibiipsi tum aliis commodissimus esse possit. Res molestæ nusquam deerunt: verum ægritudines propter molestias, nisi velis, non suscipies. Fui hic fortasse verbosior: sed certe (ut videtur) non ab re: tum quod labor, qui est in negotiis, cum tranquillitate pugnare videatur: tum quod passim & in urbibus & in pagis cernere sit magnificos nidos exstructos ventribus, quos propter pietatis speciem sudoribus suis stolidum vulgus saginat. Et, ut tota ratio paucis absolvatur, nos illud, quod Ciceroni de sola ætate dictum est, ad res varias non inepte accommodabimus. Dicamusque, non solum omnem ætatem, sed etiam omnem locum, omne contubernium, omnem solitudinem, omne otium, omne negotium esse molestum iis, quibus nihil est in ipsis ad bene beateque vivendum opis. Et contra, quibus ea animi virtus est, ut a seipsis & non a fortuna stabilitatem & salutem rerum suarum petant; iis quæcunque contingat vitæ conditio tolerabilis est; iis tempus omne lætum est & floridum. Hoc igitur jam pro constanti relinquamus: Intrinsecus, non extrinsecus quærendam requiem; & animi bona, quæ vera sunt, summo studio quærenda: extranea vero vel nihil quicquam, vel modice admodum appetenda. Poteram huc attulisse parem utrobique laboris in quærendo magnitudinem, & fortasse in fallacibus illis majorem: quam rem eleganter poetæ in Tantalo fugientia flumina frustra captante, & Sysipho perpetuo immane saxum apud inferos laboriose volvente, expresserunt. Et sane, ut juvenes interdum injuriis aut superbia adamatæ mulierculæ paullatim victi elabuntur, alioque amorem transferunt: ita & nos hic labor, cujus finis dolor est futurus, commovisse poterat ad breve illud laboris genus amplexandum, quod mox sempiternam adferat quietem. Sed malui nos rerum turpitudine & inconstantia ab incepto stolido, quam difficultate deterreri.

DEMET. Sed nunquid etiam fieri potest, ut animi quærentibus bona, opera & impensa pereat?

FLOR.

FLOR. Tantum vero abeſt, ut ſtudioſe animi quærentes bona decipi aut fruſtrari poſſimus optato, ut hoc ipſum appetere (quod diligenter intelligi cupio) ingens quoddam bonum ſit, eoque ſtudioſa voluntas ſemper ſecum affert operæ ſuæ pretium inæſtimabile. Adde quod (ut ſupra vobis dictum eſt) huc non intervenit vis externa. Adde item & Deum libenter hoc ſtudium adjuvare. Et contra, cupiditas illa, quæ ad extranea fertur, & facile deſtituitur, quoque fuerit flagrantior, hoc & turpior eſt & cruciabilior. Jam abſoluta eſt hujus columnæ præceptionis explicatio: ex qua (ut opinor) liquidiſſime conſtat, votorum vulgarium contractionem, & traductionem animi ad ſua bona neceſſario requiri ad quietem mentis comparandam. Et nos in tam liquida rerum veritate hæſitabimus, vel in tanta rurſus neceſſitate cunctatione utemur, aut ullam cauſſabimur difficultatem? Si ab altera parte vel veritas ulla eſſet, vel ſpes aliqua quietis, hic tardatio difficultatem aut obſcuritatem rerum poſſet excuſare. Quod cum contra ſit, inſignis ſtupor eſt, ſi amplius cunctamur. Ad quintam deinde columnam ventum eſt, cui inſcriptum erat,

ΟΥ ΔΟΞΑΖΑΣΘΑΙ, Η ΑΡΕΣΚΕΙΝ ΕΑΥΤΩ: ΟΥΔΕ ΚΑΤΑΦΡΟΝ[illegible]Ν ΤΟΥΣ ΑΛΛΟΥΣ.

Hoc eſt,

NON MAGNIFICE SENTIRE DE SEIPSO; AUT PLACERE SIBIIPSI: NEQUE ALIOS DESPICERE.

Jam viſum eſt, oportere nobis eſſe flagrans ſtudium bonorum noſtrorum, citra inutilem illam & turpem mendicitatem. Sed cum animi inflatio, ex qua ſæpe plurimum turbæ naſci ſolet, non ſolum exiſtit ex fortunæ indulgentia, ſed etiam interdum ex ingenii dotibus, & doctrinæ atque ſenſus præſtantia, quæ videntur in veris bonis eſſe, haud ab re adjectum eſt de moderando ſenſu & mentis elatione cohibenda præceptum. Tumor item animi prorumpit in glorioſos ſermones & con-

contemtiones aliorum, a quibus merito nobis propter immodestiam nostram negotium facessitur. Et quamvis pleræque sint aliæ immoderationes & injuriæ, quæ pacem convictus & societatis humanæ conturbent, & plurima incommoda, quibus alius alium afficimus: nulla tamen tam late serpit, & gravius offendit superbo hoc hominum fastidio & contemtu. Imo inflatio ista animi est, quæ pene nos ad omne injuriæ genus impellit. Quapropter fuit de hac separatim tradendum. Priusquam præcepti ratio plene teneatur, non mediocris in eo difficultas inest. Proditum est, Chilonem quondam interrogatum, *quid in vita esset difficillimum?* respondisse, *Nosse seipsum.* Ex ignorantia autem sui nascitur illa *φιλαυτία*, hoc est, *immodicus amor sui* animis alte admodum imbibitus. Inde autem fit, ut laudes, utilitatesque, quas cœlestis providentiæ dispensatio communes esse vult, & nullius cujusquam peculiares, in nos solos velimus esse derivatas: nos item unice gloria & beneficiis dignos judicemus: non tam ab aliis, quam a nobis ipsis nos adulari libenter patiamur: in quamcunque partem nos demus, volumus principes omnium primarum artium videri, neminemque nobiscum dignitate exæquari: in summa, quicquid vel honoris, vel emolumenti aliis adjicitur, id nobis quodammodo detrahi putamus. Ex eodem est fonte, quod si quid nobis delictum est, statim culpam in alium conferre parati sumus: nobis omnia, aliis pauca vel nulla licere volumus. Quod aliis vitio datur, id nobis (si superis placet) petimus honori esse. Alienas libidines, aut mala facinora quanta cum religione etiam oculis ad sidera sublatis indignantes, atque admirantes tale aliquid accidere potuisse, execramur. Vestigamus sedulo, & audimus libenter quod carpamus in aliis, &, quod longe pessimi est ingenii, interdum confingimus ipsi. Hunc ut deformem aut stolidum sannis excipimus. Hunc ut sordidum, mulierosum, aut decoctorem contemnimus. Hunc ut arrogantem odiose insectamur: &, quo nihil est

eſt dementius, etiam in arcanas & tacitas animi cogitationes, tanquam in hominum pectoribus habitemus, interdum invadimus, atque hoc modo traducere ſolemus. Hic non credit purgatorium: hic eſitaret avem etiam ſolennis jejunii diebus: hic non numerat ſeptem ſacramenta: & magnæ eſt nobis religioni aliena cogitatio: valdeque ſollicitos nos ea habet cura, ne Deus aliorum ſceleribus irritetur: veremur ne terra dehiſcens vivos abſorbeat: & nos probe functos noſtro munere nobis perſuademus, ſi alienos errores fortiter accuſemus. Verum hoc prope ferendum eſſet, ſi in aliorum duntaxat vitia debaccharemur: nunc non contenti odioſis illis criminationibus, ſi aliquis ſapientia quadam animi fretus, paullo eſt turbæ fugientior, nec nobis ad convivia aut lupanaria euntibus ſe comitem adjungit, ſuperbiam ac dedignationem interpretamur. Si diſſimulat, vel contemnit injurias, vel propter Chriſtum condonat, ſi a fraudibus abhorret, meticuloſum, & Chriſtianulum ſtupidum per contemtum vocamus. Si non utitur venere, temperaturæ frigus, aut ſordes atque avaritiam cauſſamur. Si liberaliter facit ſumtum, unde ad nos nihil veniat, prodigus; ſin venit aliquid, liberalis eſt. Et ne ſingula perſequamur, ex virtutibus ipſis vitia facimus quadam naturæ depravatione: ad noſtram protinus excellentiam pertinere perſuaſi aliorum depreſſionem quamlibet iniquam. Et contra, quid manticæ a tergo ſit nunquam conſpicimus: qui profecto, ſi conſpiceremus, non tam facile in irriſiones & contemtum aliorum prolaberemur. Sed, ut quos ridemus moriones, moriones ſe eſſe neſciunt: ſic noſtra nos ſtultitia fugit. Quid dixi fugit? imo & vitiis virtutum nomina indimus: & cum oculos ad noſtra convertimus, protinus, bone Deus! quam formoſi ſunt nævi, verrucæ, polypi, imo & claud
itates? Arrogantia animi, eſt magnitudo; ſordes, frugalitas; libidines amorum, ingenii ſuavitas; pertinax divinarum rerum ignoratio, pietas & religio. Et eſt iſtuc profecto datum,

ut grata sint nobis omnia quæ facimus ipsi. Cum tamen contra conveniret candide excusare aliena, & nostra extenuare libenter.

DEMETR. Hoc non vis, credo, non licere vituperare facinorosos, cum & tute interdum in summos ordines invehare.

FLOR. Minime hoc volui: sed magnam dico oportere moderationem adhiberi, maxime cum nominatim aliquem vituperas. Primum cavendum est, ut ne id fiat obtrectandi studio: tum ita observanda sunt tempora, ut utilitas aliqua inde sequi posse videatur: ut cum juventus audita improborum vituperatione, minus animi induit ad improbitatem. Tum ut nunquam res, quæ occulta est, prodatur: atque ubi prodita est, tum demum est auctor vituperandus, cum quod factum est, tantum habet manifesti sceleris, ut in meliorem partem accipi non possit. Adde item, quod ad candorem pertinet & ingenii humanitatem, quæ ad laudem pertinent, exaggerare, & contra vituperationes imminuere. Non desunt autem imminuendi atque elevandi rationes, nisi desit humanitatis candor. Illud quod me fecisse profers non contravenit: eo quod longe aliud sit nominatim, & libidine adducendi alium in invidiam, aliena errata proferre atque amplificare; quam generatim tantum, & publicæ salutis studio apertam illorum coarguere negligentiam, per quam stat, quo minus Christo immortali & vero Deo debitus honos sit incolumis. Sed redeundum est ad illud unde divertimus. Ex illa autem cogitationum inflatione sæpe ad tantam devenitur insaniam, ut non modo non cum aliis, imo ne cum nobis quidem ipsis commode habitare possimus. Strangulat nos invidia inclusa, cœlo ipsi tacite, licet frustra, irascimur, si quid aliis magnificum adesse cernimus, quo nos deficimur; si alii nobis anteponuntur: nec expendimus incivilis esse convivæ esculentissima quæque in convivio apposita ad se proprie vel maxime pertinere arbitrari. Non enim secus facit, qui præterita communis societatis ratione,

ratione, omne id quod illi bonum ac commodum erit accidere cupit, atque ſibi paſſim primas arrogat. Jure igitur Platoni ſcriptum eſt, oportere omnem hominem φεύγειν τὸ σφόδρα φιλεῖν αὑτὸν : hoc eſt, *fugere immodicum illum ſui amorem.* Decipit enim nos amor. Quod cum in eo contingat, quem ſuſcipimus adverſus alios ; quanto id magis in proclivi eſt in eo quem erga nos ipſos habemus. Naſcitur vero hæc immodeſtia amoris atque animi elatio ex eo, quod celeberrimum illud præceptum, Γνῶθι σεαυτὸν, negligitur: perpetuo enim illud meditari convenit, nos, ut Regum Reges ſimus, quiſquilias eſſe, & precarii ſpiritus animulas : commodatum eſſe quicquid poſſidemus : omnia ex Deo profecta, nihil nos niſi de illius voluntate ac permiſſu facere : ſuperbos hoſce ſpiritus, dum nos magna facturos minitamur, momento comprimi : ſpes omnes inopinato intercipi, incepta in diverſum cadere, & vitam denique ipſam, ex qua reliqua pendent, in hoc ipſo, quo maxime turgeſcimus, puncto extingui poſſe. Cui hæc ſecum attente reputanti non protinus criſtæ cadant, animique reſidat tumor ? Hoc vidit ille, qui eo a ſuperbiloquentia temperandum cenſuit, quod

—οἶδε γὰρ οὐδεὶς
Ἀνθρώπων ὅ,τι νὺξ χ' ἡμέρα ἀνδρὶ τελεῖ.

Hoc eſt,

—*Nemo cognoſcere poſſit*
Quidnam homini nox, vel quid ferat ipſa dies.

Quid habes (inquit magnus ille Chriſtianæ ſanctitatis interpres & magiſter Paulus) *quod non accepiſti? Quid ergo gloriaris, quaſi non acceperis?* Finge cum animo tuo (quod tamen adhuc ægre cuiquam extra Deum eſt conceſſum) te omnes alios omnibus in rebus quæ ad laudem pertinent longe anteire : non inveniri, quocum conferare : atque ut velut Deus aliquis inter mortales videare. Tua hic intererit, non ſolum munerum tantorum auctorem grato agnoſcere : ſed etiam quo fueris excelſior, hoc

te gerere submissius: & in hoc raritatem illam splendorum te assecutum existimare, non ut alios fastidiose contemnas, aut superbe conculces: sed ut perferendis atque sublevandis aliorum infirmitatibus illius imitere præstantiam, qui quo est major, hoc est & melior: quique tanta in te ut nullo tuo merito contulit, ita collata, cum volet, auferre potest. Gratissimus est hic moderationis odor, neque quicquam est humanitatis mollitudine popularius. Superbia contra & fastidium mirifice & Deum & homines a nobis abalienant. David Hierosolymorum Regum sanctissimus, cum reprehensus esset ab uxore sua Saulis filia, quod saltans vulgo cum turba promiscue conspectus esset ante mysticam illam arcam: castigavit muliebrem vanitatem, professus illam regni adjectionem, quam ex Deo agnovit, sibi materiam potius modestiæ quam fastus futuram. *Jam*, inquit, *postquam præfectus sum dux toti Israeli, solito vilior ero, & mihi semper parvus atque humilis videbor, & cum ancillis istis gloriosior apparebo.* Taxiles, unus ex Indorum Regibus, Alexandro jam victori occurrens, verbis sane non minus sapientibus, quam generosis est illum affatus. *Provoco*, inquit, *te non ad armorum, sed ad aliud longe gloriosius certamen: Si inferior es, a nobis accipe beneficium; sin superior, nobis benefacito.* Vidit facile excellentis ingenii Princeps, quemque ut maximus est, ita maxime beneficum & popularem esse debere. Nec gravabor commemorare singularem illam Ptolemæi Regis Lagi filii modestiam. Is cum grammaticum quendam inscitiæ notare vellet, de illo percontatus est, quis esset Pelei pater. Tum ille impudenter convicium regerens, Dic tu prior, inquit, O Rex, quis Lagi pater fuerit? Regi majorum objecit obscuritatem. Fuerat enim Lagus gregarius sub Alexandro miles. Tantum abfuit, ut amicis ad contumeliosæ vocis vindictam cohortantibus morem Rex gesserit, ut seipsum potius quam grammaticum procacitatis damnarit. *Si regium est*, inquit, *non pati se a quoquam vel dicto attingi: illud certe non minus regium est,*

neminem

neminem ne dicto quidem lacessere. Mire ergo ad vitandas offensiones & conciliandam gratiam conducit, vitare ne quenquam contemnamus. Nemo est, qui non quodam naturæ instinctu sentit sibi inesse divinum quiddam, & quod plane sit venerandum. Quocirca quantumcunque sit ille magnus qui despexit; qui despicitur aut contumeliose est dimissus quamlibet sit abjectus, dolet & indigne fert contemtum sui, ut cui imminutio quædam naturalis illius, quam dixi, majestatis appareat. Atque ut nulla re citius quam vituperatione aliquem calefeceris; ita contra laudibus quoscunque, & maxime præstantis ingenii viros facillime lucrifacias. Hinc est, quod Socrates apud Xenophontem, *Laudationes philtri & incantationis vim habere* ait: *& propterea Sirenes his usas, cum ad se attrahere vellent Vlyssem.* Nam ita sunt apud Homerum exorsæ:

Δεῦρ' ἄγ' ἰὼν πολύαιν' ὀδυσεῦ μέγα κῦδος ἀχαιῶν.

Huc ades, O generis Graii decus inclyte Vlysses.

Nunquam ergo simus mordaces Momi, aut criminosi: nunquam tetris invidiæ dentibus alienæ dignitatis flores discerpamus: non solum inveteratæ alienæ laudi sed etiam nascenti faveamus. Si quis nos in laudis cursu prævertit, cursum adjuvemus ipsi. In censendis ingeniis vitia virtutibus pensemus. Condonemus multa infirmitati, & in fata aut casum interdum alienos errores conferamus. Cæterum, ubi ventum erit ad res nostras, animi modestiam orationis par demissio comitetur: neque unquam de nobis ipsis asciscendæ laudis caussa sublatius dicamus. Odiosa res est jactatio sui, atque alios a nobis multo maxime disjungit. Favetur ab omnibus iis qui se demittunt: ostentantibus invidetur, eo quod communis juris æquabilitatem lædere videtur, qui præstantia dignitatis & fortunæ communes metas audacitur supergredi & transire studet. Hujusce rei Quintilianus, etsi rhetor, rationem tamen affert philosophicam.

Tradit enim (& ita ſe res habet) mentem noſtram habere ſublime quiddam & impatiens ſuperioris, eoque nos libenter allevare abjectos aut demittentes ſe, quod id facere videamur tanquam majores: & contra inviſos eſſe, qui ſe jactant, aut ſupra modum extollunt: quod ea ratione non tam ſe majores, quam cæteros minores efficere conantur. Nulla ergo nobis ſit jactatio noſtri. Nihil de nobis magnum promittamus: imo nihil facere tentemus, unde merito inuri nobis poſſit fama arrogantiæ. Salutare eſt illud præceptum:

Καὶ πεφύλαξό γε ταῦτα ποιεῖν ὅποσα φθόνον ἴσχει.

Hoc eſt,

Invidioſa cave facias quæcunque putantur.

Neque vero hoc ſolum hic intelligitur, ut alieni ſimus ab omni gloriæ ſtudio: ſed etiam ut contemni pro nihilo ducamus. Siquidem qui de ſeipſo ſerio & ex animo modeſte ſentit, nunquam erit gloriæ ſtudioſus: imo nec magnopere commovebitur, ſi ab hominibus negligatur. Sed cum propter amorem vehementem noſtri maxime τὰ μὴ καλὰ καλὰ πεφαν), lamiarum ſimiles, quæ ut fabulis proditum eſt, foris oculatæ ſunt, domi oculos deponunt, ipſi nobis perpetuo aſſentamur, imo & noſtrarum laudum moleſti & impudentes ſumus præcones. Verum qui paullo verecundiore ſunt ingenio, etſi ſe liberales aut officioſos palam non profitentur, iidem tamen interdum ſua in amicos beneficia libenter & prolixe commemorabunt, ex quo neceſſario effluit, etſi occultius, expetita benignitatis aut officii laus. Cui majores ſunt illuſtres, niſi Thraſo aliquis ſit, idem non aperte jactabit, aut prædicabit ſe nobilem admodum eſſe: idem tamen longo ſermone, & ſæpe non ſine faſtidio auditorum, majorum ſuorum ſeriem explicabit, res geſtas extollet, ex quibus exiſtit illa generis claritas, propter quam vult in pretio haberi. Invenies item & inter illos qui ætatem in doctrinæ ſtudiis conterunt præſtantes alioqui viros, qui etſi ſe doctiſſimos eſſe dicere

dicere erubescunt, proferent tamen multos philosophiæ locos, quos a se primum animadversos & intellectos affirment. Lapsus alius Platonis, Aristotelis, Plinii, aut alicujus insignis scriptoris proferet, & multus erit in flagellando scriptore, ubi commoda interpretatio citra negotium omnem tragœdiam sustulisset. Alius opusculum toto decennio elaboratum sibi neglectim & extempore excidisse potius quam scriptum esse narrabit, atque ita obliqua hac via utetur in ingenii atque eruditionis fama aucupanda. Alios videas adeo gloriosos, ut facilius flammam ore cohibeant, quam ut de se non prædicent. Sed sensus communis inopia est, quæ illos ad debitam præstantibus viris claritatem invadendam impellit. Omnes tamen laudis studio ducimur, & quodam gloriæ velut ardore flagramus. Discrimen pene solum in hoc est, quod hic cautius & occultius, ille apertius & stolidius ad eandem contendit. Neque tamen hæc, quæ dico, sic accipienda sunt, tanquam debeat aliquis abjecte semper de se loqui. Nunquam nimietas vitio vacat. Verum cum medius quidam cursus sit tenendus, in illam potius partem propendere debemus, quæ ad nostri extenuationem, quam amplificationem pertineat. Itaque cum coget nos tempus ad rerum nostrarum venire mentionem, non nos totis expansis velis demus in vastum pelagus, demittenda est antenna, propius legendum littus, talesque nos semper. cum faciundum est aliquid, præstemus, ut nobis silentibus vitæ & studiorum ratio nos inglorios esse non patiantur. Imo quod fuerit multo commodissimum, ejusmodi sequamur rerum omnium moderationem, ut quo plenius atque penitius fuerimus cogniti atque perspecti, hoc nos alii & admirentur atque ament impensius, dum semper plus in recessu inveniunt, quam præ nobis tulerimus, aut fronte simus polliciti. Et cum multa sit in omni hominum vita vanitas, nulla tamen major ea est, quæ in gloriæ studio versatur. Quid enim refert, si ille me negligit: num ideo illi succensebo, quia illi dotes meæ non

non sunt cognitæ, aut tanti æstimantur, quanti ipse æstimari peto? Qua ille lege ad hoc tenetur? Multi majores habentur, quam re ipsa sint: alii minores fiunt, quam mereantur. Delige nunc utro ex numero esse velis. Et fortasse si tanti fieres quanti mereris, & non pluris neque minoris, minus tibi arrideret quam præsens tui existimatio. Nescis enim quanti a singulis fias. Nam ut hic minus tibi tribuat quam dotes tuæ postulent: alius est, qui te, cum vix mediocris sis, præstantem & egregium esse censet. Ergo nisi malis personam quam rem, da operam, ut magnus sis: quantus habeare, tibi curæ non sit. Si quis est qui tecum certans acriter dimicat ut superior videatur, permitte illi fallacem illam gloriæ speciem, ad quam furiose defertur. Stomachosa illa pertinacia ex eo est, quod natura superba alium ad se superandum accinctum videt. Tu qui ex opinione (quod viri re ipsa præstantis est) non pendes, *Vincere* (quod & pueri discunt) *cum possis, interdum cede sodali: Obsequio quoniam dulces retinentur amici.* Singularis profecto prudentiæ res est, sinere suum cuiquam, ut habet proverbium, esse pulchrum. Tu tum dicas, tum facias gloria digna, & conscientia rerum contentus, in sinu gaude. Ova inania fluitant, plena sidunt. Ubi plurimum est ventosæ jactantiæ, illic minimum solet esse rerum: sed indignitatis conscientia de velamento sollicita est. Solida virtus secura est, nec talia curat. Vino vendibili (ut dicitur) suspensa hedera opus non est. Quanta tibi laus debeatur, tuum non est statuere: permitte hanc curam studiis tuis. Nam ejus ingenii gloria est, ut sequentes se fugiat. Non vult se peti, sed virtutem ex qua nascitur. Hoc autem virtutis est gloriam non consectari. Sequitur igitur fugientes, & præclaras actiones non aliter comitatur, atque umbra solet corpus soli expositum, ut supra dixisse me memini, ubi obiter quid esset gloria ostendi. Et quidem si fugienti tibi assidue aurum daretur in manum a quopiam, qui te a tergo sequeretur, atque idem negaretur, si retror-

sum

ſum te ad porrigentem convertêres: non, ut op nor, vel retro aſpiceres, quamdiu quicquam virium ad fugam atque curſum ſuppeteret. Quod ſi quis ad eam falſis rationibus aſpirat, & amplius ſe jactat, quam quoad eſt idoneus præſtare, & in ea parte venditare ſe ſtuduerit, cujus eſt imperitus, laterem (quod aiunt) lavat: prodet illius vanitatem invidia, prodet tempus aut occaſio aliqua. Simulata non durant, imo facile redeunt ad naturam ſuam: atque ut fucus, quo mulieres oblinunt faciem, levi halitu diſſipatur: ita falſis parta rationibus, & non virtutum radicibus ſubnixa, celebritas facile corruit. Hoc appoſite expreſſit apologus ille Æſopicus de graculo, qui alienis contectus plumis, ſe temere columbarum gregibus inſerebat, & deprehenſus impoſturæ dedit pœnas. Sed quid ego tam diu verſor in hac oppugnatione ſtudii gloriæ, cum hoc ſufficere debeat, quod omnis laus atque gloria uni Deo, a quo eſt omnis laudis atque gloriæ ratio, debeatur? Sane quandocunque de excellentia cogitatio inſtituitur, unus Deus, qui omnis excellentiæ auctor eſt, eſt ob oculos habendus. Imo ſcelus eſt opinione majus, in præſtantia aliqua tua cogitanda reſiſtere, & non primo quoque momento, dum beneficium in animo ſuaviter verſas, illud auctori acceptum referre. Iſtuc ſi omittis, nec principium cogitas, & in te tanquam in fine perverſe conquieſcis, divinitatis gloriam tibi quodammodo uſurpas: quod quantum ſit nefas, non ignoras.

FRANC. His ipſis de rebus exauditi mihi ſunt aliquando verſus aliquot a te compoſiti, in quibus mentionem facis egregii illius & ſingularis viri Antonii Bonviſii, qui eſt ex patritiis noſtris: pergratum erit perque jucundum, ſi eoſdem ex te denuo audiamus.

FLOR. Etſi illi inepti ſunt, ut qui ab eo ſint conſcripti, qui nunquam poeticæ ſtuduerit, aut ſe multum in carmine exercuerit: obſequar tamen ſtudiis veſtris. Vir ille etſi ob eximias ſuas virtutes omni laude multo ſit digniſſimus, plurimum tamen abhorret ab ejuſmodi lauda-

laudationum ventis. Multa enim consuetudine mihi compertum est solidissimum hominis ingenium. Itaque cum Londini agerem, animi caussa versiculos illos feci, in qua prosopopœia quadam ostendi perpaucos inter mortales inveniri, qui virtutis sint cupidi: omnes tamen certatim laudem, quæ non nisi virtuti debetur, libenter amplecti: quod tamen ipsum frustra fit, cum non sit solida laus ubi virtus deficit. Et præterea sæpe mentis aciem falso quodam splendore perstringens blanditia aliena, nobis damnosam & vanam facit de excellentia nostra persuasionem: quam tamen re ipsa sane, ubi nos ipsos diligenter excusserimus, nullam esse invenimus. Versus, si bene memini, hujusmodi sunt:

Dum totam erraret forte incomitata per urbem
Virtus, nec laudum præmia juncta forent,
Hospitium multos & supplex sæpe rogavit:
Qui daret hospitium non tamen ullus erat.
Adfuit haud multo post Laus (res mira) repente
Laudis in amplexus urbs furibunda ruit.
Non secus illa tamen quam dudum exclusa manebat,
Atque iterum in solum est ire coacta nemus.
Verum ubi Laus dominam Virtutem sensit abesse,
Ad dominam ingrata rursus ab urbe venit.
Utraque post rediens Bonvisi tendit ad ædes:
Hic Virtus, pulsa Laude, recepta fuit.
Nam fraudem ille timens blanda sub fronte, recede
Laus (ait) hinc, studiis insidiosa bonis.
Illa refert, frustra me, Antoni, excludere curas,
Quandoquidem Virtus hic generosa manet.
Consequor invitam dominam quocunque mearit,
Nec nisi Virtuti sum bene fida comes.

Ad sextam mox columnam accessimus, cujus hæc erat ἐπιγραφή.

ΕΠΕΙΔΗ ΔΟΥΛΟΣ ΕΙ ΤΗΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ, ΟΥ ΚΥΡΙΟΣ,
ΕΚΩΝ ΚΑΙ ΑΟΚΝΟΣ ΠΕΙΘΟΥ.

Quod

Quod est.

POSTQUAM PROVIDENTIÆ SERVUS ES, NON DOMINUS: PARE VOLENS ATQUE ALACER.

Graviſſima plane eſt & hujus præceptionis ratio. Habet enim vita hæc multo plus (ut eſt in proverbio) aloes, quam mellis: & in afflictiones calamitateſque varias pene fatali quadam neceſſitate incidimus. Nunc cum natura ipſa ab aſperis, & a quibuſcunque rebus, quæ vel dolorem, vel ægritudinem afferunt, ſummo ſtudio refugiat, conquirenda ſunt undique auxilia, adhibendæ præmunitiones, quibus mala illa fatalia, aut caſu orta, etſi non cavere, aut prorſus depellere, certe mitigare atque lenire valeamus.

Itaque hoc genus cogitationibus nos armabimus. Primum non oſcitanter diſpiciendum eſt, qua conditione nati ſumus: quis ſit hic locus in quem venimus: quæ item ſint vitæ atque loci hujus leges. Deinde illud, quod exploratiſſimum eſt, apud nos ſtatuamus, omnem hunc mundum non caſu, ſed providentia, hoc eſt, ſumma ſcientia atque conſilio regi. Ex quo manifeſte conſequitur, boni conſulendum eſſe, & in meliorem partem accipiendum, quicquid acciderit. Poſtremo nos ex inordinata & confuſa hac rerum humanarum varietate non impiorum more colligamus ſupinitatem, ſecuritatem, aut neglectionem numinis circa hunc noſtrum orbem: ſed eſſe arcanas quaſdam & inacceſſas divini conſilii rationes, & tempus item & locum eſſe poſt finitam hanc vitam, ubi quiſque pro anteactæ vitæ ratione tractabitur. Sed ut ad caput tripartitæ hujus rationis redeamus: Illud nos ſedulo meditari oportet, vitam hanc omnibus fortunæ telis eſſe expoſitam: nulli uſque adeo albas decurrere luces, ut nulla interveniat nubecula: multas eſſe devorandas indignitates: vel morbis affligabimur, vel paupertate & rei familiaris difficultatibus laborabimus: poſtulabimur de crimine,

cujus affines non sumus: hominum discerpemur obtrectationibus, ignominiose vapulabimus, abripiemur ad carceres, imo & ad capitis supplicium. Hujusmodi est confragosum hoc vitæ iter quod insistimus omnes: in hoc emetiendo sæpe impingendum est, sæpe item cadendum: in eo constituti sumus loco, *ubi tonat* (ut inquit Seneca) *fulmen*, ubi

Luctus & ultrices posuere cubilia curæ,
Pallentesque habitant morbi, tristisque senectus.

Sed quid hic faciet sapiens, & cui tranquillitas mentis cordi est? Cogitat condictum fuisse cum nasceremur, in quam tumultuosum contubernium nos natura duxisset; in eum se venisse locum, ubi his legibus vivitur: habet perpetuo in oculis omnem illam fortunæ licentiam: aciem in omnes partes intendit: præmittit in omnia animum, cogitatque non modo quicquid solet afferre fortuna, sed etiam quicquid potest, & quam potest plurimum. Non ignorat illud Publii, *Cuivis potest accidere, quod cuiquam potest.* Itaque dum sic animo excubat, nihil illi novum aut inopinatum accidit: seque ita multo ante componit, ut quemcunque casum fortuna invexerit, eum apte & quiete ferat, & perfugium atque receptum habeat paratum. Turpe enim est aliquem in medio rerum turbine stupentem quærere; Huc ego quomodo veni? Si exulat ille, putabit se natum illic, quo missus est. Nihil mirabitur, se vinculis constringi, aut custodiis sepiri, aut ferro dilacerari: quod sciat hanc esse naturam humani corporis, ut & vinciri & discerpi possit. In periculis & ærumnis positus, non stupebit se in aliquid eorum incidisse, quæ circa se semper erravisse intelligit. Mortis adventum nihil obstupescit, quod sciat extremæ esse stultitiæ admirari aliquem, se ad id aliquando pervenisse, ad quod perpetuo currebat. Vitam & corpus inter precaria & servitia numerat: vivitque ut commodatus sibi, & reposcenti sine tristitia redditurus: tuetur ea ut sanctus fidei suæ commissa:

naturæ

naturæ dicit, Nihil obluctor, aut tergiversor; a volente recipe, quod non sentienti dedisti: & ratione tandem ita subducenda, quæ vulgo terribilia sunt, ad inanitatem quandam, & summam facilitatem deducit. Quisquis ille fuit (ut est apud Plutarchum) qui ait, *anteverti tibi, fortuna, teque occupavi, atque omnes tuos aditus quamlibet arctos intercepi*: non pessulis, non clavibus, sed decretis philosophicis animum communierat. Egregium sane est hoc, & solum homine dignum adversus casuum duritiam armaturæ genus, provisio hæc atque præparatio animi, qui illud secum perpetuo de fortuna.

Bella mihi, video, bella parantur, ait.

Sic Theseus apud Euripidem loquitur:

Nam qui hæc audita a docto meminissem viro,
Futuras mecum commentabar miserias,
Aut mortem acerbam, aut exilii mæstam fugam,
Aut semper aliquam molem meditabar mali:
Vt si qua invecta diritas casu foret,
Ne me imparatum cura laceraret repens.

Ita enim vertit Euripidis verba Cicero. Eapropter Anaxagoras renuntiata carissimi filii morte nihil quicquam commotus, Ego, inquit, *cum illi exspectationi sustuli: sciebam me genuisse mortalem.* Est hic nobis in omni calamitatis nuntio atque infortunio omni imitandus: parque, quoad ejus per nos fieri potest, æquanimitas est præstanda. Patrem tu adhuc annis viridem, aut uxorem carissimam amittis. Quid tum? Num magnum aliquid, aut insolens est, si quod mortale est emoritur? Morosa est tibi uxor. Num te fugiebat, cum duceres, te vitæ sociam mulierem habiturum? Spretus ac delusus es ab amica. Num mirum est, si impudenter mulier faciat meretrix? Fortunarum fecisti naufragium. Ignorabas illa fortunæ, non tua fuisse bona? Improvisus morbus excruciat graviter. Cur tua culpa fuit improvisus? neque clam te esse potest, quam levi de caussa corpusculi hujus symmetria disturbetur. Famulus stu-

pidus eſt & iners. Eſto. Quotuſquiſque inter homines reperitur, qui animo pariter & corpore valeat? Si exiſtat talis, dominari, non ſervire volet. Amicus vetus nullo tuo merito factus eſt alienior. An clam te erat, quando amicitiam cum eo conſtituebas, cum homine tibi rationem futuram, qui, etiam ut velit, vix poſſit ſuis quibuſdam affectibus imperare? Neceſſe eſt erumpant illi interdum, atque declarent, nos non eſſe totos rationales. Vivitur enim hic non cum hominibus perfectis, pleneque ſapientibus: ſed cum iis, quibuſcum præclare agitur, ſi in ipſis levia quædam virtutis veſtigia appareant. Humane illud dictum eſt,

Μήδ' ἔχθαιρε φίλον σὸν ἁμαρτάδος εἵνεκα μικρῆς.
Non decet ut linquas propter leve crimen amicum.

Ad ignominioſam mortem aut crucem inſons traheris, Quid non exſpectandum eſt ſapienti in caliginoſa hac rerum inconſtantia? Quot ſuperiora, quot item noſtra ſecula extulerunt inſigniter etiam evariantis fortunæ exempla, ubi ſæpe is, qui ut alius, imo ut complures in crucem agantur, vel nutu efficit, longe dignior eſt ipſe qui in crucem agatur? Sed quomodo, inquies, perferre potero tantum dedecus? Refer te ad ſuperiora, ubi abeſt turpitudo nullum eſt dedecus. Si non commeruiſti, hoc glorioſior re ipſa & præſtantior es, quo fortius contemnere potes, quicquid hominum vulgus falſo glorioſum exiſtimat. Superos habes ſpectatores. Nullum pœnæ genus per ſe dedecoroſum eſt: ſed quia conſtitutum eſt ſupplicium turpitudinis. Verum nos maximo errore implicati turpitudine carere non laboramus: pœnam ejuſdem ut ſummum malum fugimus, cum tamen nulla major hic poſſit eſſe gloria, quam ignominioſum ſupplicium pro virtute toleranter perpeſſum. Sed quid ego me do in hoc vaſtum rerum pelagus? Coerceamus licentioſam excurſionem, & in ſumma conſtituamus, hanc vitam, non ſecus atque muſica eſt ex gravibus, acutis, atque mediis ſonis, ex triſtibus,

lætis,

lætis, & tolerabilibus attemperatam. Sunt enim (ut Plutarchus ex Menandro depromit) *συγγενές τι λύπη καὶ βίος* : hoc est, *cognata sunt mœror & vita* : &, ut Homerus ingeniose commentus est,

> *Δοιοὶ γάρ τε πίθοι κατακείαται ἐν Διὸς οὔδει.*
> *Dolia namque Jovis sunt usque in limine bina.*

Horum in uno bona, in altero mala conduntur : ex utroque miscet Jupiter & dispensat, etsi non semper portionibus æquis, inter mortales.

FRANC. Commentari secum futuras calamitates, & rerum molestias anticipare, videtur potius ad jactationem vitæ, quam tranquillitatem facere. Nam, ut bona sæpe falso ventura sperantur, itidem & de malis usu venit. Quid ergo attinet animum implicare seipsum persuasione fallaci mali nunquam fortasse venturi ? Sed fac certo venturum. Quid opus est sponte arcessere præmolestiam : imo malum (quod apparet) duplicatur ejusmodi præmeditationibus, quæ nos in timores & tristitias ante tempus conjiciunt ? Potior est igitur incogitantia atque inconsiderantia, quam provisio quæ terrificas illas cruces assidue in oculos incurrentes habet.

FLOR. Sic mihi nota est judicii tui præstantia, ut non dubitem te aliter sentire, ac argumentatio tua ostendit. Sed juvat te (quod excellentis naturæ est argumentum) ejusmodi difficultatum utilis explicatio. Et profecto quod in præsentia proponis, est ad cognoscendum non illiberale. Hunc ipsum ad modum colligere solitus est Epicurus, voluptatum assertor acutissimus : qui hanc, quam statuimus, malorum præmeditationem, ista ipsa de caussa, quod mœrorem præmaturum afferat, damnavit. Carneades nos naturæ irasci voluit : ac dolendum dicebat, quod in tam crudeles necessitates incidissemus. Sed sane infractio hæc & mollitudo animi philosophos (hoc est, vere homines) non decet. Principio confiteor ignorationem & incogitantiam hoc interdum præstare, ut minus, vel certe non tam cito timeamus

meamus: idcirco & Aristoteles quosdam ad suscipienda bella alacres non continuo fortes censet, eo quod vis illa animi non a judicio & provisione, sed ignoratione magnitudinis periculi quæ est in in pugna, proficiscatur. Et est sane temeritas florentis & juvenilis ætatis, fortitudo & sapientia virilis & senectutis. Verum hoc, quod est ab ignoratione beneficium, homini multis de caussis est repudiandum. Primum, quod nullam mereatur laudem falsa illa animi excelsitas, quæ ex tam vili origine, hoc est, oblivione aut incogitantia sit profecta. Hominis dignitas omnis est (ut sæpe diximus) ex ingenii atque rationis præstantia. Hinc est, quod omnis cognitio laudem habet; ignoratio contra vituperationem: quæ tum multo gravior est, cum est sponte arcessita. Quid enim aliud est, hominem se ignoratione tueri, quam divinum hoc, & proxime a divis dignationis animal, ad belluarum devocare atque deturbare conditionem: dum vigor animi, qui a ratione petendus fuit, quemque sapientia repræsentare debuit, ab ipsa stupiditate atque ignoratione statuitur mendicandus? Quis eum exercitus vellet ducem, cui periculorum belli nulla esset provisio? Qui navigaturi mari se crederent eo navarcho, cui nulla esset ventorum præsagitio, nulla præsensio tempestatum? Ergo sapientiæ consiliis, non ignorationum tenebris abercendus atque propulsandus est timor. Deinde illud vobis succurrat, graviorem fieri plagam ex non opinato: & mala ipsa, quæ provisa non fuerunt, cum incumbunt & premunt, duplici de caussa esse multo graviora, quam si multo ante fuissent meditata. Tum quod quicquid corporeum est, ab animo sapienter ponderatum atque æstimatum, multum de pretio amittit. Videbit facile animus, nihili esse res quæcunque corpus vel delectant, vel excruciant: ut cui constet, corpora umbras esse perituras, & suam dignitatem perpetuo illabefactabilem consistere. Tum etiam quod futuri incommodi meditatione animus excitatur ad comparanda præsidia, & ad armandum seipsum

ipſum: quod quidem non tam commode in ipſo periculi puncto, vel dum proxime impendet malum, fieri poteſt. Nam *galeatum ſero duelli pœnitet*: longeque felicius is ſapit, qui ante ictum, quam qui ictus ſapit. Horum itaque non ignari callidi imperatores longe pluris faciunt veteranos milites, quos pericula non fugiunt, quam novitios aut tirones rerum imperitos. *Obtundit itaque* (ut ait Cicero) *atque elevat ægritudinem meditatio conditionis humanæ, lex & commentatio parendi*: quæ quidem non hoc quod Epicurus ait, hoc eſt, ut ſemper mœreamus; imo contra, ut nunquam mœreamus, affert: dum mala illa, quæ in horas accidere poſſunt, nihil eſſe intelligimus: quæ eadem ſi non accidant, inſperatum quoddam afferunt lucrum. Poſtremo, nullus eſſet virtutibus locus, ſi ad ignorationem iſtam fœdam confugiatur. Non enim temperans eſt is, qui non immodice appetit voluptates ſenſuum, quia ubi ſint, aut unde petendæ ſint, ignorat: neque fortis continuo eſt, qui periculorum eſt inſcius, eoque ferox. Sed cum utrobique animi conſiliis huic agnita pericula contemnuntur, illi rejiciuntur voluptates, quæ ſunt in promtu, ut officii conſtet integritas. Non negarem Epicuro licere animo cum præſens dolorum acerbitas fodicat, ut ſe aliorſum à cogitandis doloribus avocet: non quod hoc virtus præcipiat, aut quod terga dare atque ſe abdere velit ipſa: ſed quia rara eſt ejuſmodi virtutis perfectio, quæ fodicantibus acriter malis poſſit ad contemtionem atque deſpicientiam dolorum aſcendere. Sed de hoc poſt dicendi erit locus. Verum cum legum vitæ ratio nobis ſæpe iniqua videri poſſit, adhibenda eſt & illa cœleſtis providentiæ conſideratio, ad quam quidem omnia quæ nobis caſu & fortuito (hoc eſt, improviſa) accidunt, relata, ſtabilis cujuſdam conſilii rationem accipiunt. Neque tamen hoc ſolum in providentiæ confeſſione concluditur, ut Deo generalem rerum procurationem tribuas: imo tibi perſuadeas oportet, illum ubique intimum atque præſentiſſimum adeſſe:

esse: omnia tum audire, tum videre omnia etiam occultissima: tum & ne geri quidem quicquam, quod turpe non sit (nam hoc non vult, sed permittit) nisi de illius voluntate. Plebeii aliquot philosophi, qui ex ingenii sui angustiis divini intellectus magnitudinem æstimare ausi sunt, Dei provisionem ad hæc singula particulatim se proferre negabant. Sed qui subtilius in ea re versati sunt, cum vidissent hanc intellectus nostri angustam infirmitatem omnem orbem cogitatione sepire, & ab eodem plurimarum rerum temporis momento fieri percursionem, facile consentaneum esse viderunt, ut illa infinita divinæ mentis potestas omnia etiam minutissima una intelligentia complectatur. Quid quod? Deus præstantissima res est, & totus hic orbis ejusdem est opificium, Præstantiora autem sunt, quæ rationem habent, iis quæ rationis sunt expertia: neque quicquam ridiculum magis dici potest, quam tam præstantis atque ordinatæ machinæ artificem sui operis rationem exactam non tenere; aut ea, quorum nos partem exiguam vix summa ratione comprehendimus, sine ratione regi. Omnino ergo persuasum nobis sit, dominum ac moderatorem omnium rerum esse Deum: quicquid geritur, ejus ditione ac numine geri: eum denique optime de hominum genere mereri: & qualis quisque sit, quid agat, quid in se admittat, qua mente, qua pietate colat religionem, intueri: piorumque & impiorum habere rationem. *His enim rebus* (ut ait Cicero) *imbutæ mentes, haud sane abhorrebunt ab utili & vera sententia.* Sed nos accuratiore harum rerum enucleatione omissa, ad id quod instituimus redeamus. Tanta itaque cum sit divini contuitus atque administrationis facultas, summo nobis studio cavendum est, nequando quicquam in nos, quod illius oculos offendat, admittamus. Et quando adversum nihil non illius ordinatione contingit, afflictiones & angustias placide, & citra querelam, aut ullam offensi animi significationem toleremus. Quoties flagitiosa aliqua res ad se pellicit

(ut

(ut honestissime præceptum est) *πάντων δὲ μάλιστ' αἰσχύνεο σαυτὸν* hoc est, *omnium maxime teipsum reverere*. Singularis enim laudis res est, aliquem non sustinere ut sibi-ipsi turpitudinis alicujus (ut cæteros fugiat) sit conscius: ut quicquid vel se solo teste facit, id populo spectante fieri credat. Verum sanctior est illa religio & reverentia adversus Deum immortalem, qui cunctos gressus tuos, quocunque eas, dinumerat: qui etiam molitionum occultarum animi idem est & inspector & censor. Ab improbitate si abstines, non pœnæ metu, sed nequando illius lacessas bonitatem, ad virtutis omnis atque præstantiæ culmen pervenisti. Si propter eundem (non ignarus hunc esse parentem ut optimum, ita & sapientissimum, adeoque & cruciatibus ipsis consulere rationibus tuis) ærumnas generose perfers, virtute tua inter heroas tibi locum parasti. Quod si non callidus uti rebus obmurmuras & indignaris, dupliciter miser sis: & corpore, quod nihilominus excruciatur; & animo, quod impotenter & cum indignatione doloribus divinitus immissis succumbas. Adeste uterque animis, & me de re in primis salutari dicentem diligenter attendite. *Fabula* (ut tradit Epictetus) *hæc vita est: hujus auctor est Deus, nos actores. Ab illo cuique sui quædam persona est imposita: huic domini, huic servi; huic pauperis, huic divitis; huic illustris, huic inglorii; huic informis, huic formosi; huic florentis, huic ærumnosi.* Ergo apud nos (cum non nostro, sed alieno arbitratu hic vivatur) omnino constituamus personam impositam gnaviter agere: illud nihil addubitantes, non minoris esse ingenii aut laudis rem in Iri, quam Crœsi persona gerenda, præclare se dare. Neque unquam caussanda est difficultas. Vetus præceptum est, Deum sequere. Non obluctantes, aut gementes, sed impigri & alacres cum Cleanthe sequamur summum illum patrem, & celsum dominatorem poli, quocunque ille duxerit. *Ducunt* enim *volentem fata, nolentem trahunt*, ut ait Tragicus. Si inviti paremus, servi sumus;

ſi volentes, miniſtri. Non tam ſtolidum, quam damnoſum eſt, πρὸς κέντρα λακτίζειν: hoc eſt, *contra ſtimulum calcitrare.* Omnia quæ gemimus, aut expaveſcimus, tributa ſunt naturæ, quorum immunitas fruſtra vel petitur, vel ſperatur. Impedita eſt vitæ via, plurimum eſt pulveris & luti, ex quo non abſque labore eluctabimur. Hoc habitationis hujus vel diverſorii eſt ingenium, toleranda ſunt plurima mala: quod ſi tibi non placet, id tibi dicet natura, quod Germani hoſpites viatoribus hoſpitio acceptis interdum ſolent. Nam cum hypocauſtum illud, in quod omnis generis turba ſe confert, fueris ingreſſus, ſi offenſus cubiculum tibi ſeorſum petas, etiam ut vulgaris fortunæ ſpeciem ſuperes, aut ſi cœnam ante multam noctem, cum nemo amplius exſpectatur hoſpes, flagites, Quære aliud (aiet horridiuſculus ille hoſpes) diverſorium, ſi tibi hoc non placet. Hic his vivitur legibus, dicet, quarum tibi gratiam nequaquam eſt facturus. Itaque cum ex vita exire nobis non libeat, redeamus in gratiam cum hoſpite natura, accommodemus nos illius ingenio: & dum non poteſt fieri id quod volumus, id velimus quod poſſumus: niſi malimus trahi, quam duci. Præter autem hanc neceſſitatis conſiderationem, quæ nos ad generoſas perpeſſiones plurimum animare debet, eſt tum neceſſitatis hujus conditio communis: eadem omnes & morborum, & caſuum, & mortis denique alligat neceſſitas: nihil eſt in te proprie conſtitutum. Quod ſi durius & aſperius multo, quam cæteri ſoleant, tractari videris: illud tibi ſuccurrat, Robuſtiores eſſe arbores qua parte Aquilones excipiunt, quam qua Zephyros vel Auſtros: Dura animi vires firmare, delicias frangere ſolere. Tum & illud meditandum eſt, in caſtris periculoſa fortiſſimis imperari: Ducem lectiſſimos mittere, qui nocturnis hoſtes aggrediantur inſidiis, aut explorent iter, aut præſidium loco dejiciant. Quod dum fit, nemo ex iis qui miſſi ſunt, imperatorem male de ſe meritum, ſed bene judicaſſe exiſtimabit. Hoc modo nos cum dura illa, & timidis

timidis ignavisque flebilia patimur, dignos nos esse Deo visos arbitremur, quibus non vulgares difficultates superandæ sint propositæ. Sed nos omnium horum obliti, si quid sit quod mollitudini nostræ officiat, aut voluptatum fructum perturbet; aut nos muliebribus statim dedimus lamentis, aut excandescimus tanquam fidem suam chirographo astrinxisset natura, omnia nobis casura pro voto, inoffensum prosperitatis cursum futurum, fortunam nos solos in deliciis habituram, ac tantum non in ulnis gesturam: ut cum ita turpiter nos damus, exprobratio illa apud Juvenalem in nos verissime competat:

Te nunc delicias extra communia censes
Ponendum, quia tu gallinæ filius albæ.

Epictetus vult, *ut semper velimus fieri quæ fiunt*: ubi tamen adjiciendum est, dummodo nihil turpe sit adjunctum. Scelus quidem esset optare parentis, aut amici, vel cujusquam funus: verum, postquam tale aliquid accidit, intoleranter dolere contra officium est. Paulus noster noluit nos in ejusmodi casibus contristari, more eorum quibus nihil spei reliquum est. Jam enim opere ipso nobis numinis voluntas est declarata. Omitto quod immodicæ dolorum significationes arguunt animum præsentis lucis nimium amantem. Ex Stoicis nonnulli in hoc genus casibus nobis mœroris simulationem non mœrorem concedunt. Seneca quodam in loco leves quosdam humanitatis morsus admittit: & immane esse, ait, eodem vultu carorum funera, quo ipsos aspicere, & non ad primam necessariorum divisionem commoveri. Subtiliter quidem ab eruditis disputatur, quomodo nos, non tam in nostris, quàm amicorum duris extremisque temporibus, ad Dei voluntatem conformare debeamus, & quatenus ab eadem discrepare liceat. Verum tota rerum conclusio huc tendit, ut in omni affectu, undecunque is natus sit, semper intelligatur salva & incolumis ratio honoris, quæ divinæ voluntati debetur.

DEMETR. Quomodo ſuſcipiendi ſunt iſti humanitatis morſus in alienis caſibus, cum nobis præceptum ſit, ut in noſtris ipſorum ærumnis ſimus alacres? Aut quomodo me habere debeat procuratio quietis alienæ, ſi mihi ipſi vitio vertitur ſubterfugere labores? Si in bonis ſunt vacare doloribus, & requieſcere: cur non mihi ipſi potius iſta paro, quam alteri? Num aliis bona ſunt, mihi non item? Vel hoc ratio aliqua poſtulat, ut alius mihi meipſo carior ſit? Adde quod potius animandi videntur ad tolerantiam alii, quam ſublevandi, cum ea in re virtutis fructus eluceat. Sin mala ſunt quies & indolentia, neque mihi ipſi, neque aliis ſunt conquirenda.

FLOR. Evagatur nonnihil iſta tua diſputatio: ſed quia in explicatione frugis aliquid ineſt, ſic habeto: licere nobis etiam mala iſta, quæ pœnæ vocantur, tam a nobis ipſis quam ab aliis hominibus honeſtis rationibus propulſare. Neque hoc eſt providentiæ ordinationem aut auctoritatem defugere: quandoquidem hoc a natura tributum eſt omnibus, ut ſe, vitam, corpuſque tueantur, declinentque ea quæ eis videantur nocitura. Hoc tantum virtus exigit, ut dum nobis incumbunt, animis non cadamus, non exiſtimemus nos eſſe in magnis malis, ſuperos non incuſemus, imo ut fateamur nos majora commeruiſſe, eoque animi ubique præſtanda eſt æquabilitas. Verum hic hoc obſervatu dignum eſt, proprium eſſe excellentis animi, indolentias, utilitates & ſuavitates iſtas vulgares aliis facile & libenter permittere: & contra, honeſtum atque decus ſibi ipſi reſervare. Ad laudem ergo pertinet, dolentius ferre alienos caſus, quam ſuos; & alienis doloribus ſollicitius ſuccurrere: maxime ſi in eo, qui hoc officii meretur, infirmitas aliqua, quæ alioqui ſuccubitura ſit, appareat. Neque hoc eſt minus, ſed plus ſeipſum amare: eo quod illud quod amovere ſtudes, non eſt in veris malis, & quod affers item, non eſt in magnis bonis. Ea gratia ſingulariter delector Patavinæ illius mulieris virtu-

te,

te, quæ, damnato Pœto marito, prior seipsam gladio confodit, virili plane & oratione & facto masculinum animum testata. Non quod probem factum, sed quod radius quidam excelsitatis nescio quomodo mihi mentis lumina perstringat. Sed audiamus Martialem:

Casta suo gladium cum traderet Aria Pæto,
Quem de visceribus traxerat illa suis.
Si qua fides, vulnus quod feci non dolet, inquit:
Sed quod tu facies hoc mihi Pæte dolet.

Præstantissimi item duces post victorias spolia plerumque concedebant militibus, gloriam suam esse voluerunt. Agesilai, Catones & Marii semper indignum duxere, in castris seipsos lautius tractare quam milites: monstrabant potius tolerare labores, quam jubebant. M. Curius & T. Coruncanus (quod est apud Ciceronem) optabant, ut Samnitibus Pyrrhoque persuasum esset, id quod de voluptate maxime expetenda a quodam qui Athenis se sapientem profitebatur (ut fama acceperant) erat definitum. Nam ea ratione minus laboriosam fore victoriam sperabant, ubi hostes sese dedidissent libidinibus. Utinam apud nos, qui præcipue Christi imitationem profitentur antistites, quique ejus nomine plurimum & ditionis & opum possident, in nobili hac sententia essent, ut se omnium, quod ad labores attinet, Christi instar maxime ærumnosos esse velint, luxus atque opum contemtum vita ipsa nos docerent, vulgo corporis commoditates, hoc est, bonorum fæces relinquentes. Sed homines in hoc laudis genere modesti, & minime ambitiosi, illustre illud laboris decus, quod in docendo Evangelio, & reprimendis libidinibus inest, Christo permittunt: ipsi sordes, dissolutum vitæ genus plerumque amplectuntur, contenti externo quodam cultu locum, quem tenent, & munus explere, & cærimoniis vulgo satisfacere. Sed quomodo quis illud amplectatur, quod ne per somnium quidem vidit unquam, neque videre quovis modo studuit?

DEMETR. Istuc rursus apparet seipsum amare, & non alios: sibi ipsi vera bona cupere, & quas vocas bonorum fæces sinere vulgo.

FLOR. Vtinam hoc amoris genus nos omnes haberet, & tanta esset singulis contentio in hoc de veris bonis certamine vincendi, quanta esse solet iis, qui de falsis perpetuo dimicant. Quam speciosa, & quam generosa esset illa pugna, ubi unusquisque alio studeret tum modestior, tum fidelior, tum tolerantior, tum vitæ hujus despicientior, tum sapientior esse! Quanta ex hoc bello rerum pax, & quam florens existeret! Siquidem natura hæc est bonorum verorum, & animi, ut ipsa propagatione & communicatione (contra ac est in falsis) crescant. Sunt enim participia illius immensi & infiniti boni, & ad divinitatem proxime accedunt. Quicquid vero ad corpus pertinet, hoc ipso quod corporis est, contractum est & angustum: ideo late spargi ac diffundi in singulos non potest. Sed me callem deserere cogis Demetri.

DEMETR. Nunc nunc istuc quo vis, me referam. Res adversas, quas casus aliquis, aut naturalis necessitas affert, perfortiter ferendas facile tibi concesserim: sed non perinde accipienda videtur ista hominum improbitas, quæ sæpe longe diversum meritis pericula creat capitalia. Hominem omnino ratione uti decuit, & non inconsiderate ad facessendum alteri negotium procurrere.

FLOR. Aliter se res habet, atque tu accipis: & fortasse si rem penitus excutiamus, inveniemus injurias, quæ ab hominibus fiunt, æquiore tolerandas animo, quam quæ aliunde accidunt. Mors a natura est, corporis morbi persæpe ab aere: nunc ut naturales res expertes sint indigenæ (ut ita loquar) sensus & cognitionis, diriguntur tamen a Deo, sine cujus nutu nihil neque supra, neque subter fit: eoque quæ & casu contingunt proficiscuntur a divino sensu, in quem non potest cadere perturbatio aliqua, aut ignoratio, aut infirmitas. Contra est in hominibus,

minibus, qui plurimum non nisi aliquo modo perturbati nocent: conveniet ergo misereri infirmitatis humanæ, & existimare homines non minus venia dignos, quam naturam ipsam, aut casum. Si per urbem incedens puellus aliquis quadrimus in te lutum conjiciat, aut virga, quam tenet, faciem (quod fit interdum) cædat; nihil prorsus, nisi bellua sis, succenses: tantundem ab adulto si fiat, irasceris, quod huic sit major sensus copia. Hujus haud dubie sententiæ fuit Socrates, cum a comite exstimulatus aliquando esset ad ulciscendum illum, a quo præteriens fuerat injuria percussus. *Quid,* inquit, *si in me impegisset asinus? Essetne ille mihi continuo furiose vindicandus?* Nimirum illi asini loco erat homo temerarius & inconsideratus.

DEMETR. Verum, ut credibile est, natura, vel cœli providentia nos non afficit ejusmodi incommodis animo nocendi, aut aliquo studio malevolentiæ, ut faciunt homines. Homo item in inferendis ejusmodi injuriis facit contra officium, & in se dedecus atque culpam admittit, quæ quidem in naturam, aut numinis provisionem non cadunt.

FLOR. Quid tua illud interest, si ille nocendo culpam in se admittit? Tu non illi infensus es, quia peccavit in leges æquitatis: sed quia accepisti tu damnum vel plagam, unde est dolor, adeoque ille animus nocendi illi ipsi cujus est, non tibi nocet. Et quis est hic animus nocendi? Vult tibi luxata membra, aut ademtam vitam. Non eadem, aut paria vult natura? Adde quod quæ ab illo designata sunt, aut patrata, sæpe ex metu existunt: quod veritus sit, ut te salvo res suæ possent consistere. At natura sibi a te nihil metuit. Sed fac animum nocendi hic reddere hominis quam naturæ caussam deteriorem: tamen cum nemo nisi a seipso, dum volens turpitudinem suscipit, lædatur: tuæ dexteritatis erit hic, præterita illa cogitatione nocendi, quæ nihil facit ad rem tuam, parem hinc inde tolerantiæ laudem atque fructum colligere. Hæc si non sufficiunt, illud abunde

abunde te ad animi æquabilitatem excitare debet, quod nihil in te, etiam ab homine profectum, hærere potest, quod non divinitus sit immissum. Possem hujus rei testes exteros & profanos citare; sed nullum invenio luculentius hujus veritatis documentum eo, quod de Davide præstantissimo Hierosolymorum Rege in sacris est proditum. Hunc aliquando, stipatum etiam lectissima militum manu, nefarius quidam vir non solum conviciis multis, sed etiam jaculandis saxis petebat, Regem virum sceleratum & sanguinarium palam vociferans: rei indignitate motus Abisaius ducum maxime inclytus, nebulonem protinus de medio tollere parabat. Cæterum Rex impetum ducis cohibuit, orationem hanc non minus prudentiæ quam sanctitatis plenam usurpans: *Filius, inquit, meus Absalomus insidiatur vitæ meæ: quo minus mirum videri debet, si hic Semeius, regnum familiæ illi cujus est affinis ademtum dolens, mihi maledicat. Sinite ut quod cœpit facere pergat. Ita enim ut faciat est illi a Deo ipso, cujus voluntatis ratio quærenda non est, imperatum. Et quis neget, hoc fortasse esse consilii Deo, ut inspecta hac mea tolerantia mihi malis erepto pristinam rerum omnium dignitatem & gloriam restituat?*

DEMETR. Cum vexationes & injuriæ forinsecus advenientes, sive eæ ab homine, sive a casu veniant, sint quæ nos in iras, metus, ægritudines & dolores conjiciant, quamvis jam subtiliter & generose de perferendis adversis dixeris in superioribus: per tamen gratum nobis facies, si ad istam rerum subtilitatem atque sublimitatem amplificationis aliquid adjunxeris, atque orationem parumper dilataveris.

FLOR. Tu fortasse Demetri, dummodo auribus tuis sit satisfactum, non laboras, an ipse confusa & inordinata rerum tractatione insipientiæ atque ruditatis notam subeam.

DEMETR. Is mihi sane videtur rerum nexus in argumento tam uberi tamque late patenti, ut necesse sit eosdem aut similes locos sæpe occurrere. Seneca & Plu-

tarchus

tarchus graviſſimis in iſto argumento tractando utuntur ſententiis: ſed fortaſſe minus diſtincte atque diſtribute collocatis. Cicero, qui ſibi laudem apte, diſtincte, ornateque dicendi ſuo jure, nec ſane immerito, vindicat, etſi diſtributius iis quos commemoravi in Tuſculanis quæſtionibus diſputat; cogitur tamen interdum in eoſdem denuo locos incidere, quos (verbo abſit invidia) ornatius ſæpe quam acutius tractat. Tu ſane, ſi quid eadem de re rurſus dicendum eſt, nec prius dicta repetis, & quæ nova affers ita accommodas ad præſens propoſitum, ut ea propria ejus loci ac temporis videantur.

F L O R. Vis tu quidem, ut video, Demetri, præ abundantia quadam amoris ex culice facere elephantum. Sed ne nos fruſtra (etſi præter meritum) laudaveris, tibi in præſentia mos geretur. Itaque præter ſuperiores rationes leniendi doloris, aut ægritudinis cujuſlibet, reſtant aliæ; uberrimæ quidem eæ, ut quæ in multas rurſus partes diviſionem admittant. Vocemus harum primam, ſi placet, interpretationis candorem. Ea enim ſi adſit, opinione majores etiam ex ipſis doloribus & offenſionibus voluptates capiemus. Et iſtud ſane res erit ſingularis & ingenii & induſtriæ, efficere ut in diverſum cedant quæcunque injuriæ: & ut fortuna victa cogatur de nobis dicere, quod apud Senecam in Tragœdiis de Hercule Juno queritur:

——Quicquid horridum tellus creat
Inimica, quicquid pontus aut aer tulit
Terribile, dirum, peſtilens, atrox, ferum,
Fractum atque domitum eſt: ſuperat, & creſcit malis;
Iraque noſtra fruitur in laudes ſuas:
Mea vertit odia, dum nimis ſæva impero.
Indomita virtus colitur, & toto Deus
Narratur orbe: monſtra jam deſunt mihi:
Minorque labor eſt Herculi juſſa exequi,
Quam mihi jubere: lætus imperia excipit.

Etenim, ut ferarum domitores, etiam leones & tygres mansuefaciunt: sic sapiens dolorem, egestatem, aut ignominiam, cum ad eum pervenerunt, cicurat,& ad tolerabilem atque domesticam quandam mansuetudinem perducit. *Tam imbecillum est* (inquit Seneca) *quod nocet, quam is cui nocetur.* Quod equidem sic intelligo, ex animi videlicet nostri vigore, aut supinitate, molestiis pondus addi, vel detrahi. Si ergo nostræ mentis infractio est, quæ intolerantiam efficit, non res, sed inertia nostra culpanda est, non secus ac si onus aliquod esset, quod pro ferentis alacritate gravius aut levius redderetur: tum certe nemo merito posset ponderis caussari iniquitatem. Hoc quomodo fiat, dicamus. Animus noster in hoc corpus demersus, & dum per scopulosum hoc mare navigat, Sirenum cantu facile decipitur: hoc est, mire pronus est ad ea persequenda, quæ ad præsentis vitæ suavitatem faciunt: unde fit, ut statim profunda patriæ oblivione capiatur: neque unquam de reditu sit sollicitus, nunquam natalium recordatur, sed hic perpetuo sepeliri cupiat, non secus atque sus in volutabro cœni. Videtis ut ad mortis levissimam mentionem exhorreant ii, qui se totos vitæ hujus deliciis dediderunt: imo ut ne Dei quidem, qui omnia largitur, illis unquam veniat in mentem. Ergo parens noster, ne prorsus sui obliviscamur, ne prorsus degeneremus, immittendis difficultatibus hæc mala & falsa noctis hujus gaudia conturbat, dolorum stimulis veternum discutit, & docet usu ipso sub rosis istis plurimum esse graviter pungentium spinarum; mel in superficie natare, fundum versus fel & amarorem contineri. Nonne & nutrices, cum a lacte ad cibum solidiorem traducere volunt pueros, papillas sinapi aut amaritie aliqua obducunt? Et mehercle mihi quidem plane exultandum videtur, cum in res adversas incidimus. Quis nostrum, si in ea navi dormiret, quæ demergi inciperet, non illi ex animo haberet gratiam, a quo esset excitatus: cum cuncti præter ipsum in scapham desiliissent,

liissent, ut posset una cum aliis salvus ad littus deferri? Et profecto nisi prorsus dementes & impii sumus, longe ægrius ferre debemus, divinam nostram partem perpetuo inter sordes consopiri, demergi & sepeliri, quam corpusculum hoc, quod necesse est aliquando terra obruatur, in undas semel abjici. Sed tantum potest (Superi vestram fidem !) apud nos ille Sirenum cantus, ut non secus irascamur rebus eis, quæ nobis exitiosum hunc stuporem excutiunt, quam Micyllus ille cerdo apud Lucianum gallo suo, quem se extincturum minabatur, quod nocturnis clamoribus somnium illud suave, quo sibi opibus & deliciis omnibus affluere videbatur, impediret, & ad vigiliam etiam lucrosam ex speciosis illis visis abduceret. Sed est haud dubie hoc argumentum animi nimium degeneris. Et ut quemque maxime abhorrentem a discessione ex hac vita, atque a dissociatione corporis videmus : ita minimi nobis, quamlibet alioqui aut dives, aut formosus, aut potens sit, est faciundus. Dat enim manifesta signa ignobilis animi. Animus vero ubi ignobilis fuerit, quid nobile, aut quid alicujus omnino momenti homini esse potest ? Sunt ergo nobis ærumnæ pharmaca, aut antidota contra voluptatum toxica. Deinde præstant hoc, ut ipsi nobis explorati simus, et quantum in nobis animi atque fortitudinis insit, aperte cognoscamus. Quis enim scire possit, ut instructus sit adversus paupertatem, qui perpetuo divitiis affluit ; adversus ignominiam, qui inter plausus senescit ; adversus dolores, qui voluptatibus deliquescit ? Quod specimen ingentis animi ille dare potest, cui inoffensus sit felicitatis hujus tenor: cui currunt albi dies, horæque serenæ : quem indignum duxit fortuna, quocum luctaretur : cui denique nulla unquam insignis difficultas sit objecta ? Tradit Seneca, omnino fortis esse animi, cupere sibi proponi arduum atque laboriosum aliquid, in quo animose perferendo, aut superando, vim suam expromat & declaret : quemadmodum ille generosæ indolis puer Ascanius apud Virgilium,

Spumant-

Spumantemque dari pecora inter inertia votis
Optat aprum, aut fulvum descendere monte leonem.

Talis animi vigor, me judice, etsi plane laudandus est, attamen non est omnino necessarius: eo quod nemini desint suæ quædam intimæ perturbationum difficultates, etiam ut nihil ex fortuna extrinsecus accedat, quibus profligandis abunde nobis laudem paraverimus. Verum cum sapienti nihil inexspectatum esse debeat, præludiis & tirociniis quibusdam condiscenda est admirabilis illa patiendi scientia. Nam quæ agenda sunt in acie, exercitatione ludicra prædiscere, ac meditari convenit. Nemo discit, ut, si necesse fuerit, in rosa jaceat: sed in hoc duratur, ut tormentis non submittat fidem, ne libidine vel dolore victus, nativæ dignitatis atque decoris propugnationem deserat. Quocirca quamvis nobis nondum terrificæ illæ rerum facies sint objectæ, nec vincula ostendantur, nec lictor instet: interim tamen in minutis offensiunculis discamus gradum facere ad majora, & consuescamus facile carere vulgaribus hisce voluptatibus, perferre paupertatem, convicia, frigus, æstum, sitim, & levia id genus incommoda. Qui lucernæ lumine offenditur, quomodo poterit radiosi Solis contueri fulgores? Qui absque molli pulvino quiescere nequit, quid faciet, cum cubandum est humi, aut in carcere caput est inclinandum ad saxum? Qui levibus punctiunculis depellendis medicos arcessit, qui studiose pharmaca adhibeant, quid sibi reliquum fecit ad levamen cum magni incumbunt dolores? Quo vultu crucem, securim, aut flammas sibi paratas aspiciat, cui cum Venere & inter plumas vita omnis est exacta? Laconum pueros proditum est solitos se sponte flagris offerre, in quibus omnium generosissimus & princeps is est habitus, qui omnium ultimus cædenti cessisset. Solida animi virtus, quæ adversis non succumbat, nec prosperis infringatur, non paratur, nisi crebra virium periclitatione, & perpessionibus acerbarum

rum rerum. Verum nos, omnino contra quàm factum oportuit, ad debilitationem eam & infractionem animi, quam a natura accepimus, industriam addimus nostram, nullum vitæ momentum vacuum præterire patientes voluptatis alicujus abjectæ fructu. Non satis habemus vacare doloribus, nisi omnia adsint quæ ad delicias faciant. Sed neque iis mediocribus contenti sumus: imo novæ semper & majores voluptates quæruntur: nec desse patimur, nisi sumtuum magnitudo prohibeat. Vidi ipse ex Antistitum ordine, qui ne interea quidem dum sacrum fieret, atque animus totus fuit ad divina subvehendus, in ipsis sacellis carere voluerit cantionum deliciis, quas organa illa præstant, quas vulgus populariter Violas vocat. Hoccine est comparare se ad dimicandum cum fortuna, & ad firmitatem animi, laudem in primis necessariam, contendere: & non potius dum orientem Solem versus eundem fuit, ad Gades & Herculis columnas plena velificatione properare? Ut ea sit nostra fortuna (quanquam nullius cujusquam talis sit) ut neque a morbis nobis, neque a doloribus, aut hominum injuriis timeamus, certe summum illum diem vitare non possumus. Ad eum cum Seneca non timide nos componere debemus. Magna res est, & diu discenda, cum adventat hora illa inevitabilis, æquo animo abire. Ea de nobis remotis strophis ac fucis pronuntiatura est, utrum loquamur duntaxat, an & sentiamus fortia: & an simulatio fuerit & mimus, quicquid contra fortunam jactavimus verborum contumacium. Postremo compensatio quædam est facienda, nec tam in mala quæ adsunt, quam in ipsa bona intueri debes. Si natura tibi negavit formam: hoc damnum forsan rependis ingenio. Non sunt tibi opes: es forsan extra æs alienum. In ære es alieno: sed corpore vales. Humilis est tua conditio: pauciores invident. Carcer te sepit: mentis usus est liber, nec morbo gravaris. Morbus te affligit: verum animo (nisi nolis) & viges & flores. Ademtæ sunt opes: adsunt pleraque alia bona, vita, vires,

vires, ſenſus. Quod ſi præſentia leviora tibi videntur, quam ut res ad æquilibrium revocare poſſint: annecte & præterita beneficia, quantum tibi vitæ exactum eſt in libertate, in honoribus, & in deliciis. Nam præteriti beneficii gratiam non præteritam, ſed præſentem, imo ſempiternam eſſe oportet. Et ſane, ut mihi quidem videtur, etiam ut tibi infenſus & inimicus eſſe cœperit, etiam præter tuum meritum, qui olim aliquid in te officii contulit: conveniet in omne ævum ſuperioris benevolentiæ habere rationem. Sordidum nimis eſt, aliquem totum ex futurarum utilitatum ſpe pendere. Quod ſi nec horum acceſſione malorum lanx ſe tollit, etiam futuras commoditates appone, *Lædere qui potuit* (ut cuidam ſcriptum eſt) *prodeſſe aliquando valebit.* Erit tempus, cum malis carebimus. Jupiter ſi hodie ex amaro dolio potandum nobis dedit, cras ex dulci eſt daturus: atque hoc ocius, quo æquiore animo amaritiem devoravimus. Siquidem ut nemo nimium ſecundis rebus confidere debet: ita nec deſperandum eſt cuiquam, quamlibet luxata rerum ſuarum ſumma videatur.

Χ' ὠ ζεὺς (*ut ait Theocritus*) ἄλλοκα μὲν πέλει αἴθριος, ἄλλοκα δ' ὕει.

Quod eſt,

Nunc pluit, & nunc eſt tibi Juppiter ipſe ſerenus.

Ariſtippus, cum illi ex tribus unum eſſet ademtum prædium, cuidam qui ſe illius lamentari infortunium dicebat, *Tuum ipſius* (inquit) *potius defle, cum tibi unum duntaxat ſit prædium, mihi vero adhuc duo ſuperſint.* Antonius, cum jam victus animam efflaret, lacrymantem Cleopatram conſolatus eſt: admonens, *ut non ſe tam propter extremas illas calamitates miſerum, quam ſuperiorum ob temporum gloriam felicem exiſtimaret: ut qui fuiſſet inter homines longe illuſtriſſimus: neque admodum indecorum eſſet habendum, ſi Romanus dux a Romano duce eſſet ſuperatus.* Et adverſus homines item, cum in nos injurioſi ſunt, utendum eſt hoc candore. Excuſemus animi flammas huma-

humanitus & subito (ut fit) coortas, & alienam imbecillitatem non iracundia, sed misericordia nostra excipiat. *Nemo* mortalium *sapit omnibus horis.* Aut nobis cum stultis est vivendum, aut abeundum est in solitudinem: imo ipsi nobis deserendi sumus, si stultitiam contubernalem nolumus.

At pater ut nati, sic nos debemus amici
Si quod sit vitium non fastidire.———

ait Horatius. Optat idem, ut quemadmodum *Balbinum polypus Agnæ delectavit*, ita & nos aliena errata humaniter accepta decipiant. Quid i nobis Christianis, hoc est, sanctis & divinis hominibus, unamque prope caritatem ac benevolentiam mutuam professis, hic faciundum est, si ab hominibus profanis istiusmodi officiorum humanitas exigitur? Adde quod hoc non jam plebis, sed naturæ scitum est, ut qui gratiam exspectat ab alio, etiam gratia adversus alium, & humanitate utatur. Volumus multa condonari infirmitati nostræ, condonemus ergo & nos multa alienæ.

Qui, ne tuberibus propriis (ait Horat.) *offendat amicum*
Postulat, ignoscat verrucis illius. Æquum est,
Peccatis veniam poscentem, reddere rursus.

Putemus semper alios etiam inter offendendum nos velut conceptis verbis obsecrare, ut quanto animus noster est natu gravior, ignoscentior illorum stultitiæ justitia nostra sit aliquid præsidii. Hoc si præstiterimus, ubi qui læsit ad se redierit, nisi prorsus bellua est, gratiam non mediocrem nobis est habiturus: ipse se damnabit iniquitatis, nostramque & admirabitur & exosculabitur virtutem: ut qui maleficia illius non talione, sed nostris beneficiis extinxerimus. Et non multum dissimile huic esse opinor, quod Paulo nostro dictum est, de *congerendis in caput ejus, a quo sis læsus, carbonibus*: ut quo illius immodestia in inferenda injuria major fuerit, hoc plus eluceat bonitatis nostræ ignis, dum nos non piget de-

de diversum meritis, atque hostibus ipsis bene mereri. Et istuc sane paternum dederimus, quando in hoc maxime conspicua est Dei immortalis & parentis nostri bonitas, quod Solis sui lucem, & plurima alia beneficia, communia esse vult etiam impiis. Sed neque quicquam gloriosius esse potest, quam in ejusmodi officiis præstandis etiam alium prævertere. Præclarum est illud, quod de Aristippo philosopho proditum est. Hic, cum jam longa inter illum & Æschinem simultas intercessisset, naturæ suæ bonitate tandem victus, Æschinem adiit, professus se velle cum illo in gratiam redire, & simultates desinere. Cui cum respondisset Æschines, illud sibi in primis gratum esse: *Memento igitur* (inquit ille) *quod cum essem natu major, prior ad te venerim.* Tum Æschines: *Næ tu profecto me longe prior, hoc est, melior es: quandoquidem a me simultatis, & a te sarciendæ gratiæ fuit initium.* Sæpe item iracundia nostra efficit, ut injuriæ majores videantur, quam re ipsa sint: quemadmodum solet fieri, dum aliquid per intermediam nebulam videtur. Existit iracundia ex irritatione: & est rursus in proclivi irritari, maxime cum nos contemni arbitramur: sumus enim gloriæ & laudum omnes appetentissimi, & cæterarum item utilitatum: quapropter protinus e medio tolli postulamus eos, qui se studiis & votis nostris opponunt. Sed temere oritur plerumque hæc irritatio: nunc ab hebetatione judicii, non videntis alienum consilium; nunc a conscientia infirmitatis, vel turpitudinis alicujus nostræ, quam tectam cupimus. Apud Terentium est:

Omnes, quibus res sunt minus secundæ,
Magis sunt, nescio quomodo, suspiciosi:
Ad contumeliam omnia dicta accipiunt
Magis, propter suam impotentiam se
Semper credunt negligi.

Et ut equus, cui tergum est exulceratum, metuit appropinquantes, ne ulcus contingant, & subinde calcitrat:

trat: ita nobis & metus & iras turpitudinum conscientia procreat. Contra, animus qui vel callens est in rebus æstimandis, vel bene conscius, vel vere denique magnus, semper accipit in meliorem partem etiam offensiones, ubi aliquid ostenditur, quod prætexi atque obtendi possit. Admonitus est a matre per epistolam Alexander cognomento Magnus, ut a veneno Philippi medici sui caveret. Ille nihilominus intrepide potionem a medico præscriptam eo conspiciente exhausit; mox eidem epistolam matris legendam dedit; magno sane generosi & non temere suspicantis animi argumento. Verum ut serio contemnamur, satis intelligi potest ex superioribus, nihil esse laudabilius, quam contemnere ejusmodi contemtus, & cum Diogene dicere, *Derident me quidem: at ego non derideor.* Si culpa aliqua in nobis hæret, non contra eos qui nobis culpam objiciunt, sed contra nosipsos insurgamus, qui longe pejus de nobis ipsis merentes patimur diutius labem nobis inhærescere. Non enim admoniti a quopiam vestem luto esse conspersam, protinus illum luto conspurcare, vel conviciis petere solemus, id enim extremæ dementiæ esset, sed lutum detergimus. Ita convicìantes admonitorum nobis loco esse debent. Quod si culpa caremus, non accipiamus tanquam in nos dictum sit convicium, sed in illum, cujusmodi nos esse ille qui dixit falso existimavit. Neque enim irascimur cæcutienti, si nos de macula quæ non insit commonefaciat. Omnibus ergo tam maledictis quam maleficiis adhibendæ sunt excusationes: & ingratæ res ingenii dexteritate sunt ad suavitatem quandam atque utilitatem revocandæ. Vix invenietur apud vetustatem ingeniosius responsum, quam fuit illud nobilis in primis & sapientis viri Alexandri Crechthoni, dignum quidem sane quod inter apophthegmata referatur. Is cum nuper esset in legatione quadam, missa a Jacobo Scotorum Rege ad potentissimum Galliarum Monarcham Franciscum, & satis magnam pecuniæ vim in Gallia

 pro-

profudisset, ubi domum redierat, clam ab invidis & obtrectatoribus apud Regem delatus fuit, quod bonam prædiorum Bromistonæ ditionis suæ partem tanquam decoctor oppignerasset, essetque in magno ære alieno. Rex Alexandro, quem ob ingenii suavitatem & prudentiam supra juvenilis ætatis captum admodum amabat, delationem exposuit. Tum ille, *O Rex*, inquit, *cave tibi ab iis, qui istæc tibi narrarunt. Quid ita?* ait Rex. *Non sunt isti ii, quos tu arbitraris*, inquit ille: *hoc est, obtrectatores & invidi mei: imo mihi sunt amicissimi; sed tibi volunt imponere. Sciunt me tua etiam caussa magnos fecisse sumtus, & non habentes in promtu commodiorem rationem, qua a te aliquid mihi petant, veri criminis objectu simulant quoddam odium mei.* Tum Rex admiratus generosam & expeditam illam inversionem, quanquam (ut audio) erat ad rem attentior, impulsus tamen fuit ea oratione ad benignitatem: accepitq; paullo post Alexander nescio quid præmii a Rege. Verum nos, ut ad institutum revertamur, biliosi in modum, cui aliunde adhibitum nutrimentum statim in bilem vertitur, quicquid accidit, nostra culpa corrumpimus. Cum tamen hic apum foret imitanda industria, quæ etiam ex amaris succis mel conficiunt. *Ita vita est hominum* (quod est apud Terentium) *quasi cum ludas tesseris. Si illud quod est maxime opus jactu non cadit, illud quod cecidit forte, id arte ut corrigas.* Epicteto *res molesta omnis duas habet ansas: alteram qua ferri queat, alteram qua nequeat.* Sed nos plerumque eam corripimus, qua teneri nequit; in id solum quod malum est aciem dirigentes: cum tamen ex singulis rebus id, quod utile est, sit excerpendum. Nihil autem mali in natura esse, cui non sit bonum aliquod adjunctum, commonstrat aconitum ipsum, perniciosum in primis venenum: in quo tamen insunt remedia aliquot, cum ad alia, tum (ut tradit Plinius) ad oculorum vitia. Aqua item maris inutilis potui est, alit tamen pisces, & vehit rates. Egregius artifex non in una duntaxat materia industriæ

duſtriæ ſuæ vim declarat: ſic ſapiens quacunque fortuna uti novit, ſtultus nulla. Qui morbo laborant, etiam delicias faſtidiunt: iidem ſani pane, caſeo & cepa veſcuntur. Quid? quod & iis, quos vehemens habet corrigendæ vitæ cura, etiam priores lapſus bono cedunt, dum inſpicendis ſuperioris vitæ indignitatibus, majorem concipiunt alacritatem, ad perſequendam in poſterum diverſam & meliorem vitæ rationem. Invenienda igitur nobis ſemper erit ratio, cur quodque toleranter ferri debeat: & ut pictores fuſcis coloribus jucundos ſuperinducunt, ita nobis triſtium rerum facies eſt lætarum hilaritate tegenda, nec muſcarum nobis mos eſt imitandus, quæ ex ſpeculo terſo (quam ſimilitudinem Plutarchus affert) decidunt, ſcabritiem aut eminentias nactæ adhæreſcunt. Neque item puerorum ſimiles ſimus, qui cum ludunt, ſi unum aliquod ex ludicris auferatur, ejulant, & reliqua omnia indignabunde diſturbant atque abjiciunt. Hoc ſiquidem & canum eſt, qui quicquid ore accipiunt integrum devorant, ſemper ad futuri ſpem hiantes. At ſapientis animus de præſentibus lætus eſſe debet, citra moleſtas illas curas, quas abſentium cupiditas affert: cu ju s qidem hoc eſt potiſſimum malum quod ingrata eſt, ut cui non tam jucundum eſt, multos poſt ſe, quam moleſtum, ante ſe vel paucos aſpicere: incipit ea ſemper a fine, præteritorum oblita. Hinc eſt quod nos plurimum angit ſtolida illa æmulatio, dum ſemper oculos intendimus, non in eos, qui nos a tergo ſequuntur, ſed qui nos fortunæ ſplendore antecedunt. Vincti ſolutos felices judicamus: ſoluti, ſi paullum ægrotemus, continuo ſanorum prædicamus felicitatem: ſanitas reſtituta nobis nihil eſt, niſi adſint divitiæ: opibus aucti, ad principales honores, ad ambitionem convertimur: principatum ubi nacti fuerimus, adhuc ſuperſunt Reges & Monarchæ, quibus invideamus illud humanarum rerum faſtigium. Et tandem ut locus ille contingat, nobis non erit factum ſatis, eo quod deſideretur,

 totius

totius machinæ ditio,& illa divorum immortalitas, quæ molestæ cujusdam æmulationis materiam perennem suppeditet. Damus ergo merito pœnas inscitiæ nostræ, dum semper excruciamur molesta absentium aut alienorum aviditate, nunquam gnari præsentibus vel uti, vel contenti esse : *& lecticam videntes*, (ut ait Seneca) *vectum, & non vectores cogitamus.* Et fortasse si ex acervo calamitatum a quæ portiones distribuantur, mallemus nostras, quam illas æquabiliter depromtas. Sed de candore interpretationis hucusque dixisse satis sit. Nunc aggrediamur ad eas rationes, quæ pene proprie ad doloris depulsionem pertinent. Is enim, ut diximus, non usque adeo pendet ab opinione :ideo cum quodammodo egrediatur fines ditionis humanæ, ejusdem cura tractanda est scrupulosius. Neque tamen mihi hic disputatio instituitur de iis auxiliis, quæ medicina suppeditat. Sunt enim ea extra hæc moralis disciplinæ septa, quibus nos in præsentia concludimur. Omnis ergo nostra ratio versatur in dirigendis ingenii studiis, & cogitationibus eam ad rem conducentibus. Ad depulsionem itaque ægritudinis, quæ exsistit peculiariter ex dolore, duæ sunt adhibendæ rationes. Tertia propius dolorem ipsum attinget.Prima ergo sit hæc, Dolorem omnem vel longum esse, & tunc vel mitis est, vel intervalla dare solet ad quietem, quæ quidem multo jucundior est statim ab ipso doloris sensu, quam sit ea, quæ longo aliquo tempore inoffensum suavitatis cursum obtinuit. Si brevis est, & citra vehementiam ;. puerile aut muliebre est impatienter, quod admodum patible est, perferre :. sin vehemens erit, continuo vel extinguit, vel extinguitur. Sensim enim & pedetentim progrediens extenuatur, atque ubi quo crescat non habet, necessario aut deficit, aut remittit Deinde quod in doloribus animi sollicitudinem auget, est, quod soleant illi extinctionem nostri, hoc est, mortem afferre. Quamobrem omnino profuerit eam ne tantillum quidem extimescere. *Contemne* (inquit Seneca) *mortem, continuo*

quæcunque

quæcunque ad eam ducunt superasti. Est autem ea minime metuenda: primum, quod malum non sit; quandoquidem aliud nihil est, nisi animi (hoc est, divinæ hujus partis) ex corpore (quod quam indigna res sit, ubi anima destitutum fuerit, satis videtis) discessio. Necesse est, ut tum animus, nisi indigna nimium anteactæ vitæ ratio vetet, redeat ad originem suam, & ad divorum immortalium consortionem deferatur. Sed quemadmodum pueri, postquam diutius & licentius luserint, supplicii metu etiam ad patrem redire reformidant: ita nos ad Deum coacti quodammodo trahimur: quod profecto non fieret, si nobis id, quod longe verissimum est, persuasum esset, illum videlicet esse nobis non solum patrem, sed ipsam bonitatem, atque adeo indulgentiam, modo ita esse animum credere inducamus. Est item & hic metus inutilis: nam ubi a morbo convalueris, mortem non effugies, sed in horas aliquot distuleris: quod quidem ut fiat vehementer optare, animi sane degeneris est & abjecti. Finge decem esse quos lictor ad capitis supplicium ducat: nonne tu hunc ut ignobilem & timidum aversabere, qui hoc sibi gratiæ fieri postularet, ut ultimus securi percuteretur, & lucis hujus proferatur horula? Ejusmodi plane nos sumus, cum comperendinationes quærimus, & vitam hanc quam fieri possit longissime prorogari. Sed delicata hæc, & umbratilis vitæ nostræ ratio, in qua omne ævum consumsimus, quæ nullum unquam insigne vulnus a fortuna accepit, quæ depravata consuetudine ex supervacuis istis fecit necessaria, sic omnes virtutis nervos elisit, sic omnem animi vigorem labefactavit, ut ad discessus hujus tam necessarii vel minimam mentionem consternemur. Certe si sese ratio in vestiganda natura, & dignitate sua (ut debuit) exercuisset, vidisset facile inanitatem rerum vulgo formidabilium, ipseque sibi id præstitisset officii, quod nos pueris, cum personis terrentur, præstamus. Quid facimus? Detegimus facies nostras, & vacuas personas osten-

ſtendimus, ut diſcant non formidare. Et ſane perſona eſt quicquid formidamus, & inanis quædam mali ſpecies: malum vero nullum eſt, niſi cum rerum vilium amore degeneri animi majeſtas imminuitur, & ille infringitur ordo in ſtudiis noſtris, quem inviolatum eſſe vult is, qui ordinis omnis eſt auctor. Sed nos, non ſecus ac pueros, perſonæ, non res terrent. Et quando de pueris mentio eſt, pueris, imo & mente captis inferiores comperiemur: neutri enim timent mortem. Sed dices id fieri propter ignorantiam. Non te pudet eam tibi ſecuritatem a ratione & ſapientia non præſtari atque repræſentari, ad quam ſtultitia perducit? Poſtea & illud nos nonnihil animare debet, quod nunquam poſſit eſſe vita jucunda, ubi ingens eſt mortis vel timor, vel odium: etenim nullum bonum magnopere juvat habentem, ſi ad amiſſionem animus non eſt paratus. Nihil nobis certius aut manifeſtius eſt, quam nos brevi hinc migraturos. Quod ſi ea ratione nos magnis bonis ſpoliatum iri nobis certe perſuaſimus, non poteſt non inde animus eſſe in luctu. Et ſane ſi tenuius atque acutius res inſpexerimus, cum ſumus in morbis aut doloribus poſiti, exitus potius, quam diuturnior commoratio optabilis videbitur. Nam ubi ſemel abitum eſt, jacta eſt alea: unius mortis perpeſſione deſinimus multis modis mori poſſe; neque ne amplius moriamur eſt extimeſcendum. Sin vita prorogatur, vivemus quidem diutius: attamen in perpetuo tot mortium timore, quot caſus, qui ſunt varii & multiplicis generis, affere poſſunt: tandemque poſt tantos & tot timores vitæ propagatione fruſtra ſuſceptos miſeris erit omnino moriendum. Ideo acute dictum eſt Auguſtino, *inertius eligi diu vivere ſub metu tot mortium, quam ſemel moriendo nullam deinceps formidare.* Sed dices, Vita hæc ſuavis eſt, moleſtum eſt relinquere caros, & omnem hanc ſpecioſam rerum ſupellectilem. Inepte, tune apud te ſtatuis, illum qui tibi hanc lucem non ſentienti largitus eſt, qui tot opes, tot dotes nihil merenti contulit, non poſſe alia multo præ-

præstantioria donare? Si egregie esuriens a quopiam in ædium aulam introducereris, ubi cibarius panis cum paullo casei aut lardi apponeretur, aqua esset aut vappa potui, bene tecum actum putares, si lautioris vitæ prorsus esses ignarus, aut siligine aut herbis victitare solitus esses inter sentes. Post tempus aliquod, ubi jam adsuetus esses ejusmodi mensæ, neque quicquam præterea in ædibus nosses, si idem te ex eo loco in conclave introducere vellet, ubi exquisitissimi apparatus esset convivium: non ridiculus esses, si obluctarere & negares te iturum, illi diffisus, a quo jam antea commode, ut tibi apparuit, tractatus esses? Bene ergo Socrates timiditatem hanc abjectam ab arrogantia & falsa quadam scientiæ persuasione profectam tradit. Cur enim trepidas exire, nisi quia magna te relicturum arbitraris: & illic, quo proficisceris, aut mala, aut nulla reperturum? Quasi non illic res essent veræ, hic umbræ & somnia. Nec est quod caros desideres, antegressi sunt plerique cari, sequentur qui superfunt. Sed sunt illic, quæ multo tibi cariora futura sunt, ubi semel fuerint aspecta. Hoc si non credis, crede nihil esse animum, imo nihil esse Deum, qui tamen & solus est, & omnia est. Quanto generosior est illa apud Ciceronem exclamatio, *O felicem eum diem, cum ad illud animorum concilium cœtumque proficiscar, & ex hac turba & colluvione discedam!* Vita hæc etiam profanis hominibus mors dicta est, & corpus Lethæus fluvius: hoc est, altus quidam oblivionis sopor. Et certe non aliud illustrius est præstantis animi argumentum, quam si hæc omnia, quæ circa se aspicit, imo & sidera ipsa, si mente vacent, res esse humiles, & se indignas judicet: seipsum tanquam carbunculum aut smaragdum aliquem longe pretiosissimum in annulo, quod ex luto, aut argilla sit collocatum. Neque profecto secus se res habet. Sed est argilla hæc interdum huic quam illi aptius composita, aut colorata venustius: passim tamen ejus ingenii, ut nisi summa cura adhibeatur, maculas quasdam fœdissimas impri-

imprimat in impositam gemmam. Si per religionem liceret, equidem facile assentirer illis philosophis, qui animos in corpora, tanquam in carceres & custodias detrusos affirmant. Et fortasse tum male habuit animos illa detrusio, cum a vetis rebus ad umbras depellerentur, etsi ex corpore superioris vitæ extiterit oblivio. Hoc utcunque habeat, mihi certe hinc in hanc vitæ conditionem, hinc in mentis dignitatem intuenti, ejusmodi apparet hoc corporis domicilium, vel si mavis hospitium, ut licet multis modis sit commodum, & suppellectile varia instructum: quia tamen idem & extrinsecus pluvias excipit & ventos, intrinsecus male sit materiatum, corruptum & pestilens; mens ipsa, si de principio res omnis fuisset explorata, omnino, si integrum fuisset, recusatura fuerit subire. Sed cum providentiæ parendum sit, subit quidem in male gratum domicilium, sed perpetuo, si conservat aliquam pristinæ dignitatis memoriam, providentiæ rerum rectrici pene subirata usurpat illos Virgilii versus, quibus idem Æneam usum scribit apud inferos, cum dilectæ quondam Didus manes occurrerent.

Invitus regina tuo de littore cessi.
Sed me jussa deum, quæ nunc has ire per umbras,
Per loca senta situ cogunt, noctemque profundam,
Imperiis egere suis. ————

Et nos inter has umbras & miserias positi, ulterius dubitamus, aut cunctabimur, quando vocamur, ad res, ad lucem & felicitatem commigrare? Transilienda est alacriter fossa illa, ut in urbem illam opulentam admittamur. Nemo excluditur, nisi qui non libenter eo vadit: & ut quisque maxime volens properat, & perenni studio, etiam in obscuro hoc carcere positus, illo versus eminet, ipseque se quodammodo solvit atque disjungit a corpore, ut videatur quodammodo tenuis fili nexu eidem adhærere, ita gratissimus est hospes, & summo cum plausu, cum illo ventum erit, excipitur.

Neque vero ſolum mortes pro patria, aut pietate, aut penatibus oppetitæ, ſed etiam quæcunque, imo & latronum prope dixerim, cum in furcas tolluntur, laudis aliquid habent, ſi ſint alacres, intrepidæ, certoque quodam directæ judicio. Una illa horula, ſi exhibes animum mortis contemtorem, omnem ſuperiorem vitam, quamlibet alioqui obſcuram, illuſtrat. Vulgus cum te morientem in cubiculo tuo, vel palam tyranni injuria, viderit, quia ex imbecillitate ſua alios metitur, te quodammodo miſerum judicabit. Sed tu unus, ſi tibi conſtas, & illorum fortiter contemnis errores, omnibus illis una junctis præſtantior es. Nam, cum ſinguli meticuloſi homuli & decepti in rebus maximis ſint, colluvies ipſa coacta deterior eſt: niſi dicere velis, ubi plura ſunt mala, illic mali eſſe minus. Ergo, ut vulgus te non videat, aut non admiretur, vel potius miſereatur, non poſſunt ſuperi non laudare voluntariam illam generoſi ſpiritus excluſionem, ubi omne hominum vulgus tantopere contremiſcit. Sed cur, aies, non nobis animum hunc adverſus mortem natura dedit? Non eſſet præclara res, nec nobis laudi danda vitæ contemtio, & moriendi alacritas, ſi protinus a natura eſſet. Cui honori fuit, amare vitam, ſectari convivia, diffluere luxu, indulgere luſibus, aut dedere ſe voluptatibus, cubare in pluma, aut roſa? Atqui ſunt hæc a præclara iſta natura. Sed cum contra adjunctæ naturæ, hoc eſt corporis, ſenſum atque ingenium animus ipſe ſapientiæ ſtudio & invicta cogitandi cura ſe a corpore quam longiſſime abſtraxit, & ſua induſtria ſe in eam rerum excellentiam atque libertatem vindicavit, ut non modo pro nihilo habeat, ſed etiam beneficii loco ducat, cum res poſtulat, commodatum a natura diverſorium, mortalium ſocietatem, atque hanc rerum faciem, cui jam diu aſſuevit, deſerere, divina quædam rerum dignitas atque incomparabilis honos eluceſcit. Qui ejuſmodi eſt animus, ut in corpore habitet, ſcias tamen liberum eſſe & ſolutum, imo corporis dominum. Quoties vero vides aliquem magni faci-

entem res hujus vitæ, aut invite de abitu exaudire; ſcias degenerem eſſe, ſervum, vinctum, alteque in corpus demerſum. Graviſſima & duriſſima catena vitæ hujus amor eſt: quem qui depulit, liberum ſe fecit magis, quam ſint vel Regum Reges. Et certe dedit nobis natura quædam hujus vigoris principia: alte tamen abſtruſa ſunt, nec nos magnopere etiam animis conditam veritatis notionem eruere ſtudemus.

DEMET Cur ergo, cum ſemel a corpore eſt ſegregatus animus, iterum aliquando in idem eſt detrudendus, ſi tantum illi eſt a corpore incommodi? In ſacris enim noſtris eſt, fore ut reſurgant corpora, atque reviviſcant priſtinis imbuta mentibus.

FLOR. Hæc noſtra corpora, in quæ prius animi detruduntur, vel quibus illigantur, plurimum habent impuritatis, adeoque animum ipſum quodammodo inficiunt. Eadem olim cum reviviſcent, purgabuntur, & alterius erunt dignitatis, & receptacula animis etiam beatis digna. Hiſce de rebus Paulus, ad Corinthios ſcribens, divinitus atque liquide diſſerit, non ſine magna eorum omnium, qui in Chriſto Dei immortalis filio ſpes ſuas fixerunt, conſolatione. Proinde hæc diffuſius tractare, effet philoſophiæ metas ſupergredi: quapropter ad illa humaniora atque humiliora redeamus. Eſt quædam vulgaris ratio contemnendæ vitæ hujus, quod illa extrahenda multum perferamus calamitatum: ſed ipſe ſemper libens refugio ab eis rationibus, quæ mollitudinem præferunt: neque in magnis viris habendum cenſeo, qui mortem appetat faſtidio difficultatum vitæ: quod, ut ille ait,

Rebus in adverſis facile eſt contemnere mortem.
Fortiter ille facit, qui miſer eſſe poteſt.

Sed cui perinde eſt vel vivere, vel mori, qui ad utrumvis juxta eſt paratus, qui *ſummum nec metuat diem, nec* fortaſſe *optet.* Illud tamen veriſſimum eſt, morte, hoc eſt, vitæ commutatione, nos duo vera & magna mala deponere. Nam credibile, poſito hoc corpore

non

non futurum, ut amplius turpes simus, peccemus in leges honestatis, & parentem nostrum malis facinoribus irritemus. Neque levis est hæc ponendæ vitæ hujus ratio, sed necessaria properatio explicandi locum non concedit. Alterum, quod ponitur morte, malum est, densissimæ istæ ignorationis caligines, & inscitia rerum futuræ vitæ. Insigne est illud, & quamdiu hic rerum stabit orbis memorandum, quod de Canio Julio, viro longe illustrissimo, literarum monumentis a Seneca est mandatum. Is Caii jussu jam capite damnatus, interea dum mortem exspectat, cum amico quopiam certabat latrunculis. Supervenit centurio, qui periturum agmen ducebat, & Canium una cum aliis ad supplicium vocat. Vocatus numeravit calculos, & sodali suo, *Vide*, inquit, *ne post mortem meam mentiaris te vicisse*. Tum annuens centurioni, *Testis*, inquit, *eris & tu, me uno antecedere*. Mox ad amicos mœstos, quod tantum virum amissuri essent, conversus: *Quid mœsti*, inquit, *estis? Quæritis inter vos an immortales sint animæ. Ego jam sciam*. Et cum jam non procul esset a tumulo, in quo Cæsari talia quotidie fiebant sacrificia, interrogatus a philosopho suo qui illum prosequebatur, quid cogitaret? *Observare*, inquit, *proposui illo velocissimo momento, an animus sit sensurus se exire.* Nonne hic humanas formidines omnes inter lymphaticos metus numeravit? Non tantum non expavisse, sed & irrisisse Tyrannum visus est. Quem non in admirationem adducat tanta animi securitas, rerumque mortalium contemtio? Hujus & similium exemplo præbeamus nos saltem forticulos, & conatus aliquis virtutis adsit, interea dum ad ipsam veniatur. Sunt ex infirmis nonnulli, quos ad esum non flectas, imo qui omnia exspuant, nisi alios prius comedentes aspiciant. Ex iis igitur, quæ terribilia sunt, nihil est quod non sit sæpius ab hominibus superatum. Phocioni, Anaxagoræ, Paulo Æmylio, Fabricio & Tuberoni divitiæ sunt spretæ: Marius sectionum dolores citra alligaturam est passus: ignem vicit Mutius, cru-

cem Regulus, mortem ferro adactam Cato; Socrati, dum capitis caussam diceret, tantum dedit fiduciæ ac spiritus mens recti conscia, & immortalitatis spes, ut judices non tanquam reus, sed velut dominus ac magister sit allocutus, & venenum eodem vultu, quo vinum, hauserit. Apud Indos in mariti funere olim (ut proditum est memoriæ) certamen fuit inter uxores, quæ fuisset officiosissima: victrix hoc retulit palmæ, ut liceret illi conscenso rogo seipsam inferias dare marito. Non dispar fuit Thracibus mos. Apud Gallos, paullo ante Cæsaris memoriam, clientes & servi dilecti, justis funeribus confectis, una cum dominis cremabantur: ne quis tanti esse putet interitum, qui hisce omnibus fuit voluntarius. Celeberrimæ sunt Spartiatarum perpessiones. Bracmanes Indorum philosophi etiam bene habentes sponte fati diem occupare soliti sunt. Sed quid opus est externis commemorandis tempus extrahere, cum domesticis exemplis longe & plurimis & illustrioribus abundemus? Tantus fuit olim Christianæ pietatis ardor, ut nihil potuerit humani ingenii sævitia excogitare, quod non etiam tenerrimarum virginum patientiæ cesserit. Quot Socratum, quot Mutiorum myriadas in nostræ religionis annalibus invenies? Quid tibi Laurentios proferam, aut Vincentios? Tecla virgo exposita bestiis, injecta flammis, distracta tauris, a tortoribus ipsis, propter tolerantiæ admirabilis stuporem, est dimissa. Sed missam faciamus hanc tam late fusam fortitudinis silvam. Exitus non invenietur, si in eam penitus ingredi velimus. Hoc satis sit, ex tot illustrium hominum patientia constare, & labores & dolores omnes, omniaque mortium genera, citra ægritudinem & offensionem animi patibilia. Ratio quæ omnium potissime nos ad ærumnas generose tolerandas commovere debet, est; quod ea ratione similitudinem quandam accipimus CHRISTI Servatoris nostri. Postquam enim commune, & cum illo, & ab illo, exspectamus laborum præmium, erubescere debemus vitæ rationem in totum discre-

pantem

pantem consectari, cujuscunque tandem vel fortunæ, vel ordinis sumus. Sed, quia hoc esset a philosophia humana longius recedere, rem suo loco reservabimus.

FRANC. Magnitudinem illam atque alacritatem animi in tolerandis adversis, quæ fuit in heroibus nostris, nihil quicquam dubium est, fuisse quandam divini spiritus vim, quæ illorum animos semper complere solet, qui legitime, &, ut oportet, CHRISTO fidunt, & ex CHRISTO pendent. Quocirca cum ea jamdudum exoleverit, valde vereor, ne spurii, suppositi, & non legitimi Christiani simus nos. Verum hac quæstione prætererita, illud explicandum videtur: Vnde fuerit profanis illis hominibus excelsus ille animi vigor in terrificis rebus? Nam licet cum nostris neque in caussa, neque in numero, neque in alacritate sint conferendi: non vulgaris tamen illius fortitudinis non vulgarem esse caussam oportet.

FLOR. Quæstio ista, etsi non est intempestiva, postulat tamen abundantius declarari, quam institutum a nobis compendium patiatur: quare veniam mihi dabitis, si non erit pro merito tractata. Tantum pauca attingam, quæ neque inutilia, neque injucunda vobis fore spero, quandoquidem etiam tractatio hæc necessarie secum affert tertiam illam leniendi doloris rationem, quam supra dixi propriead ipsum dolorem pertinere. Ejusmodi sane præstantium virorum virtus, quæ Heroica dici solet, clarissime commonstrat, hominem animal esse admirabilis generis, biforme, & ex rebus dissidentissimis compositum, & in eodem inesse quiddam divinum, omnique mortalitate altius. Cernere est in singulis animalium speciebus extra hominem, eosdem affectus, eadem studia, & rationes, si sibi permittantur, omnibus in rebus nihil prorsus evariantes. At in humana gente, bone Deus! quanta est non jam varietas opinionum, atque studiorum, sed etiam pugnantia usque adeo manifesta, ut huic cum illo nihil dicas esse commune, præter externam figuram, id quod vere hominem efficit

longe

longe dissimillimum credas. Vulgus totum rapitur ad præsentia, nummos, venerem, plumas, cultum corporis, & ædium speciem, quibus oculi capiantur, & plausus item inanes captat, & perpetuo libenter inter hæc humilia conquiescit. Alius illle, ob cujus oculos radiat rationis præstantia, & decus quod in eis rebus positum est, quæ sensus fugiunt, calcat opes, deridet honores, contemnit dolores, & vitam denique ipsam gravatur atque fastidit. Neque tamen mentis insanitatem ullam hic caussari poteris, siquidem si eum ipsum vel de humanarum rerum rectione, vel de naturæ viribus, vel de siderum discursu rogaveris, appositissime ad singula respondebit. Quod si de altiore illo vitæ suæ instituto rogatio tua fuerit, ea ex illo audies, quæ manifestum afferent divinitatis cujusdam indicium: adeo ut ipse tibi rem esse cum Deo quodam potius quam homine sis sensurus. Sed quorsum hæc, aies? Vt intelligatur, nihil mirum esse, si illa superior monstrosæ hujus compaginis pars, etsi plurimum delitescat, det interdum aliquod specimen sui, atque opere nos doceat, aliam sibi esse natalium claritatem, aliam originem, & longe aliud ingenium, quam sit corpori, vel animali huic parti. Sed cur ea non æque pollet in omnibus? Duplex hujus rei solet esse caussa. Altera est peculiaris ille divini spiritus instinctus, qui animum totum flagrare cœlesti quodam amore efficit, atque admotas dolorum faces vix, ut equidem suspicor, persentiscere: cujus tu quidem proxime mentionem fecisti, & vere ex fidendi ardore natum dixisti.

FRANC. Videris ergo mihi stuporem quendam ea ratione sensibus induci statuere, qui tollat cruciatuum sensionem: quod si admittitur, non apparet illustris illa tolerantiæ laus, ubi dolorum sensus est ademtus.

FLOR. Nequeo tibi liquide rationem & modum, quo id fiat, explicare: arbitror tamen sensionem dolorum valde imminui, eo quod animus totus ad Deum conversus est: qui, dum illo potiore igne flagrat, minus percipit ignes aut dolores extrinsecus adhibitos. Qui

enim

enim poſſent exultare, & illa lætitiæ dare ſigna, atque, dum craticulis a foco candentibus alligantur, ſibi videri inter plumas & roſas volutari, ſi corporis ſenſus integer eſſet? Mihi ſane veriſimile non fit, mentis otium non valde conturbari a ſecretione illa violenta, & crudeli partium corporis diremtu atque exuſtione, ſi ſentiendi vis nihil quicquam ſit impedita. Neque tamen propterea tollitur fortitudinis laus: eo quod hoc ſummæ laudis eſt, ita flagrare illo caritatis igne, ut teipſum ſpolies externarum rerum ſenſione, vel certe eandem mirifice extenues. Jam & in illis quoque profanis, quibus celebre eſt ex dolorum perpeſſione nomen, inerat quædam animi, etſi inferioris, & ab illa nunc commemorata generis alterius, peregrinatio: quæ cujuſmodi eſſe potuerit, paucis (ut ego quidem ſentio, modo quædam, quæ omnino danda ſunt, dederitis) declarabo. Primum, ſenſio omnis eſt ab animo præcipue. Animo, inquit Plinius, videmus: oculi ceu vaſa quædam viſibilem ejus partem accipiunt atque tranſmittunt: ſic magna cogitatio obcæcat, obducto intus viſu: ſic in morbo comitiali oculi nihil cernunt animo caligante. Deinde & illud non minus evidens eſt, ſenſionem fieri hebetiorem, cum virtus ipſius animi eſt diſperſa in varias functiones: & contra acriorem, cum ſe totam ad unum ſenſum confert: & hoc conducit etiam ut noctu quam interdiu commodius audiamus, cum mens impedita curis, & ſuppeditans vim oculis aliiſque ſenſibus, debilior eſt in auribus. Vnde dictum eſt, ut ait Ariſtoteles in Problematis, *νῦς ὁρᾷ, καὶ νῦς ἀκύει*, quod eſt, *Mens videt, mens audit*. Tertio, & illud recipiendum eſt, quod, quemadmodum viſio & auditio debilitantur peregrinatione: ita contingit fieri in tactione. Quod ut plenius ſit perſpectum, animadvertendum eſt, quod Peripateticorum acutiſſimis placere video, cum manus ab igne caleſcit, tres eſſe affectiones: quarum prima eſt, dum calor in corpus, quod caleſcit, diffunditur. Altera eſt, dum caloris ejuſdem ſpecies

&

& velut prætenuis imago intra tactionis organum recipitur. Nam omnis nostra tum sensio, tum cogitatio, fit per rerum species a rebus ad sensus & mentem derivatas. Duæ hæ actiones dissociabiles sint necne, non admodum refert. Apparet tamen priorem sine posteriore constare posse, eo quod superfluum apparet, in rem sensus expertem, dum calefit, species illas derivari. Tertia affectio est ipsa sensio atque perceptio rei admotæ. Hanc postremam a duabus prioribus, aut saltem a secunda (nam sunt sensus qui non accipiant intra se rem objectam, sed ejusdem duntaxat speciem, ut est visus, atque auditus) separari usus docet, dum sæpe rem ob oculos positam quærimus, & salutantes etiam satis vocaliter non exaudimus: quod eo fit, quod animus sit in aliam quandam curam atque cogitationem distractus. Quocirca bene Latino sermone *animum advertere* & Græco item *προσέχειν τὸν νοῦν* jubemur. Neque tamen officeret sententiæ nostræ in præsentia, quamvis sensio tactus fieret circa speciem, hoc satis est functionem non sequi, ut objecta res sit intima sensui, dum peregre abest animus aliorsum conversus. Nunc hæc est excerpenda rerum conclusio, quod si levis animi secessio præstat, ut motus leviores extrinsecus pulsantes non sentiamus: consequens est, ut cum animus est vehementer peregrinabundus, etiam acrius lacessentia non percipiamus. Verum in tactu opus est profundiore cogitatione, & peregrinatione longiuscula, quod, quæ illum irritant, res maxime acres sint. Calor, inquam, & frigus potissimum, quæ non tam (ut jam dixi) tenues illas specierum exuvias, quam seipsa in tactionis organa seu sensoria atque receptacula transfundant. Ergo adsuefaciendus est animus, ut sese, cum volet, abducat ad cogitationem alicujus rei acrem & vehementem: quod multo fit facilius, si rem talem cogitandam deligas, quæ vehementer sit speciosa & amabilis. Tum enim quo altius animus se infert in contemplationem, hoc invenit, quo se pascat uberius, & quo suavius delectetur. Vnde

in

in periculis adeundis quidam amores suos ob oculos habent, alii celebritatem nominis, alii aliud; sed omnes earum quiddam. Proinde, cum nulla res sit quæ conspecta perpetuo & infinite admirabilior exsurgat, præter Deum, qui ipsa est & pulchrtiudo & bonitas: hujus certe vel unius vel potissimum meditatione teipsum oblectabis. Et quamvis divinitatis speciem aliquam, quæ ipsam probe referat, confingere nequeas (nam hoc illi cum omnibus rebus quæ corporaturæ sunt expertes est commune) opificii tamen hujus formosi imagines non desunt, a quibus nunc per affirmationis viam, & eam collectionis formam, quæ *a minori* dicitur, ad Deum ascenditur: ut si ex his rerum umbris inspiciendis nobis gaudium creatur, quod usu venire arbitrandum est, quum ad verarum rerum devenietur splendorem. Nunc vero amotione utimur, ut si hoc molestum est, quod deliciæ præsentis vitæ perituræ sint, quanta est illic gaudii soliditas, ubi deliciarum excellentiam æternitatis viror comitatur? Tum sunt beneficia item immortalis Dei, quibus nos & afficit assidue, & perpetuo affecturus est, non incuriose ponderanda. Sed ipse in præsentia contemplationis formam instituendam non suscepi. Tantum generatim volui vos admonitos, plurimum ad lenitionem dolorum prodesse, altissime se abdere in intentam rei alicujus suavissimæ cogitationem. Ad cogitationis autem hujuscemodi firmitatem atque constantiam, plurimum facit atra bilis: non illa quidem diluta phlegmate, aut nimium adusta, sed mediocriter spissa: quæ cum subsidat in sanguine temperato, efficit ut spiritus, quos sanguis temperate spissus ad cerebrum exhalat, qui sunt instrumenta functionis rationalis, sint copiosi & durabiles: quemadmodum ignis ligneam nactus materiam, & urit acrius,& durat longius, quam in stupa aut palea. Hinc est, quod Aristoteles viros excellentes, aut in rerum publicarum rectione, aut philosophia, aut poetica, aut artificiis, plerosque omnes melancholicos fuisse tradit. Ejusmodi sunt illi,

qui nunquam ſunt minus ſoli, quam cum ſoli ſunt. Ejuſmodi fuit Socrates, qui a lucis ortu ad alterum ſolem orientem perdius atque pernox immotis luminibus cogitando conſiſtere ſolitus erat. Talis item Archimedes, qui geometricis ſtudiis intentus, Syracuſas patriam capi atque diripi non ſenſit. Talis & Nicias pictor inſignis, cui pingendi voluptas ſæpiſſime cibi fecit oblivionem. Avicenna Arabs, & philoſophus, & medicus non incelebris, memoriæ prodit de quodam, cui in promtu fuit, cum vellet, corpus ſuum ſtupore afficere: & de alio itidem adeo a rerum ſenſu meditationis altitudine interdum abducto, ut etiam ignem admotum non ſentiret, niſi quis poſtea dolor ex vulnere reliquus eſſet. Se vero dicebat, dum ureretur ab igne, aſſiſtentium voces, tanquam ex longinquo veniſſent, audiſſe. Si quis deficitur hac forma bilis, poterit defectum ejuſmodi aſſuetudine acriter animum a corporibus abducendi aliqua ex parte ſarcire. Intervenit ergo plurimum ſeceſſio quædam animi, dum cruciatus alacriter perferuntur. Neque vero cuiquam videri debet incredibile hoc cogitationis beneficium, cum & ex ſacris, & ex philoſophorum ſcriptis diſcere ſit, contentæ imaginationis vim etiam in immutandis corporibus eſſe mirificam. Nunc ſi his omnibus rationibus una collectis adhuc impares videbimur, nec ſatis comparati ad perferendos dolorum aculeos, hoc ſaltem a nobis impetrent eædem, ut indolentia ſimul contenti, nec voluptates magnopere requiramus.

DEMET. Virilis & generoſa fuit oratio tua de dolorum tolerantia: exſpectamus ut aliquid dicas de contemtu voluptatum. Eſt enim hæc dolori contraria, & immenſam hominum vim præcipitare ſolet.

FLOR. Non hercle magis Apollinis oraculum verum eſt, quam id quod de voluptatis noxa dixiſti. Echinus, ut Ambroſio noſtro proditum eſt, piſciculus eſt tanta (quis credat?) vi, ut etiam magnas naves plenis currentes velis in mediis fluctibus ſiſtat: ſic ſæpe putidulum ſcortum, aut gula, præſtantiſſima alioqui ingenia

genia remoratur, atque a præclaris inceptis retardat. Verum, cum de ista ipsa nobis supra nonnihil dictum sit, & simul consentaneum non sit, neque verisimile, eum a voluptate superatum iri, qui dolorum acrimoniam vicerit: non erit operæ pretium ejus rei vituperationes prolixius commemorare, quarum pene omnes sapientum omnium libri sunt referti. Sed tu, ut video, conquieturus non es, Demetri, nisi auctarium aliquod senseris: idcirco erunt nonnulla obiter attingenda. Ac illud principio est considerandum, cum voluptatem vituperamus, non esse nobis sermonem de veris illis & salutaribus animi gaudiis, quas præstantium rerum commentatio, aut officii conscientia parit (sunt enim illa fructus quidem virtutis) sed de crassorum sensuum, & potissimum de gustus atque tactionis suavitatibus, atque his ipsis effrenatis & immodicis. Epicurei propterea voluptatem summum esse bonum statuerunt (voluptatis tamen interim vocem etiam ad honestas animi exhilarationes proferentes) quod ad eam omnia incredibili contentione ferri videantur. Sed hic error ex ignorantia distinguendi oritur. Est enim unaquæque res a natura constructa ad suam quandam functionem atque operationem: oculus quidem ut videat, auris ut audiat, mens ut intelligat; & nullum ex iis, aut ex similibus facultatibus ut delectetur: delectatio enim functio aut actio non est, sed potius in quodam patientiæ genere posita est, velut suavis quædam affectio: neque hæc propositio obscura esse potest iis, qui naturæ cognitionem vel modice gustarunt. Illud jam huc assumendum est, voluntatem nunquam debere discrepare ab ordinatione naturæ: unde continuo constat, ne honestarum quidem actionum voluptates in primis, sed actiones ipsas, aut res, circa quas illæ versantur, persequendas. Sed cum ita natura comparatum sit, ut quoties facultas, vel res aliqua sentiens, adepta est id quod sibi convenit, jucunde & suaviter afficiatur, apparet res ferri in suavitatem, cum tamen potius ferantur in rem quæ suavis est, quam

 suavitatem

suavitatem ipsam. Quæstio sane est plena reconditæ subtilitatis, an possit appetitus aliquis non depravatus ferri in ipsam suavitatem, tanquam rem disjunctam a re unde suavitas procreatur. In belluis quidem hoc usu venire videtur: non tamen ita se res habet, cum illæ crassissima duntaxat agnitione, ut quæ neque convenientiam neque suavitatem in rebus positam secretione aliqua colligat, fretæ, ad res sibi convenientes rapiantur. Est ergo suavitas non finis, sed qualitas ipsius, & velut nativum atque non separabile condimentum: ex cujus sensu colligitur id, quod admotum est, ex eorum esse numero quæ conveniunt, & dignum quod a facultate quæratur atque tractetur, atque ejus ipsius rei adeptione sensum perfici. Sic oculorum finis est visio, atque aurium auditio; non suavitas illa, etsi necessarie consequatur, quam luce aut floribus inspiciendis, aut cantibus exaudiendis percipimus. Quod si Epicurus summum bonum vocasset adeptionem rei maxime suavis, nullo reclamante obtinuisset litem. Ergo, cum delicatior molliorque sit Epicureorum oratio, quam virtutis vis gravitasque postulat: neque illi ne manum quidem nisi voluptatis caussa fuerint versuri, jure sunt a Stoicis atque Peripateticis explosi. Hieronymus verecundius in indolentia conquievit: sed magis probandus, si, ut Diodorus, ad honestatem adjunxisset vacuitatem doloris. Et certe hic moderatius quam Stoici ipsi mihi locutus videtur. Quamvis enim dolor non sit in præcipuis malis, is tamen neque cum præsentis, neque cum futuræ vitæ felicitate una stare potest: impedit enim plurimum contemplationem & sapientiæ studia, in quibus felicitas posita est; ex eo, quod sensus nequeunt diu & commode inservire ingenio, & rerum imagines ad mentem perferre, ubi fuerint a doloribus dilacerati, aut oppressi.

DEMET. Vnde est, quod gravius & frequentius peccetur ab hominibus in tactu & gustatu, quam in odoratione, visione, aut auditu?

FLOR.

FLOR. Multis id fit de caussis, sed præcipuam esse arbitror, quod delectationes, quæ in iis sensibus insunt, sint majores : quod quidem summo naturæ ingenio factum est : eo quod eorum sensuum functiones sint maxime communes, maximeque pertineant ad tuitionem generis, de quo natura potissimum sollicita esse solet. Nullus enim animans invenitur, qui tactu careat : in toto autem animantum genere homo præstantissimi tactus est : atque inter ipsos rursus homines ingenii atque comprehensionis præstantiam ex tactus bonitate colligimus. Est enim argumento sanguinis probe attemperati, ex quo spiritus illi, qui imaginum in cerebro sunt vehicula, meliores existunt : qua sane re non mediocriter crescit ingenii usus. Nihil itaque mirum esse debet, si in homine maxime acres sint qui ad venerem impellunt stimuli. Verum ut præstantia temperaturæ auget propensionem in abjectas illas functiones : ita eadem contra illas ipsas adjumento est, dum juvat ingenii commentationes, & illos mentis discursus, quibus rerum veritas elicitur. Ut enim quisque sensu est minime obtuso, ita facillime videt voluptates has vulgares ad crassissimos pertinere sensus, esse nobis cum belluis communes, exiles, breves, frangere altas cogitationes, nos ad magnas adigere indignitates : & ex iisdem denique laboriose quæsitis, ubi abierint, nihil prorsus reliquum esse, præter dedecus & infelices pœnitentiarum aculeos. Quapropter iidem gravitate atque pudore se sepiunt : probrosas illas delicias severissime excludunt : earundem appetitum, si quando existat, accurate dissimulant : non levi sane indicio divinioris cujusdam in nobis naturæ, quæ neque corporea aliqua propagatione exoriatur, neque dissolutione intereat. Porro illud hic non est prætereundum, venereas appetitiones in homine non solum incitari solere excrementi copia, vel voluptatis studio, vel generis perpetuandi amore : sed etiam ipsa formarum venustate, quæ ex lineamentorum mole, & figura, & coloribus probe mistis exsurgit.

git. Unus enim homo ex omni animantum genere quid sit ordo, atque adeo quid sit pulchritudo intelligit. Unus ad hanc, ubicunque illa habitaverit, arcana quadam vi rapitur: idque tum maxime usu venit, cum corporis speciem, ingenii acumen, & morum suavitas, atque sermonis lepos comitantur. Huc pertinent & lætæ illæ oculorum ejaculationes amici pectoris nuntiæ, & quæ spem aliquam faciant potiundi. Ex iis rebus conficitur id, quod χάρις dicitur: unde significatio fit minime obscura, & mentis formam in suo genere perfectam esse, corporisque pulchritudini respondere. Apud Virgilium est de Ænea, ut fuerit

Os humerosque deo similis. Namque ipsa decoram
Cæsariem nato genitrix, lumenque juventæ
Purpureum, & lætos oculis afflarat honores.

Tum autem quid contingit? Mox hoc animal formivorum (utinam hanc vocem Romanus sermo admitteret, non invenio quomodo quod sentio exprimam) mox hic pulchritudinis helluo homo ad speciem visam exardescit, ad fructum properat, abradere eam, atque in se transferre studet. Multa enim ordinate composita, præcipue cum ingenii sunt participia, prope referunt summum illud bonum, quod omne bonum hic dispersum concludit, ad cujus fructum homo constructus est. Sed quid ad extremum quamlibet alto atque prolixo ejusmodi formarum fructu assequamur, apposite explicat Lucretius hisce versibus:

Ut bibere in somnis sitiens qui quærit, & humor
Non datur ardorem qui membris stinguere possit,
Sed laticum simulacbra petit, frustraque laborat,
In medioque sitit torrenti flumine potans:
Sic in amore Venus simulacbris ludit amantes
Necquicquam, quoniam nil inde abradere possunt.

Omnem linguæ facultatem superat, explicare, ad quantam cæcitatem, atque insaniam, ad quot mala divinum hoc animal homo a voluptate ista degeneri deducatur.

Hæc

Hæc haud dubie est illa Hesiodi πανδῶρα, quæ has cœlestis lucis flammas e cœlo depromtas, hoc est, ingenii atque rationis splendorem acceptum ulciscitur: per eam fere stat, quo minus simus toti rationales, neque unquam indecore appetamus. Jure igitur hæc est illud μέγα πῆμα, de quo Jovi apud eum ipsum poetam dictum est,

Τοῖς δ' ἐγὼ ἀντὶ πυρὸς δώσω κακὸν ᾧ κεν ἅπαντες
Τέρπονται, κατὰ θυμὸν ἑὸν κακὸν ἀμφαγαπῶντες.

Hîs ego pro igne malum cunctis quod dulce futurum
Sit, dabo, dum miseri cupide sua damna vorabunt.

Innumerabilia (ne difficultatem hic caussemur) sunt contemtæ voluptatis exempla, in quibus illud Nicetæ Martyris mihi longe visum est clarissimum. Huic Maximini Tyranni jussu inter odores & florum amœnitates sericis funibus revincto, & in molli lecto resupinato, speciosa meretrix, quæ blanditiis omnis generis, & obscœna contrectatione libidinem incitat, incumbebat. Divinus juvenis, dum quod faceret aliud non occurreret, linguam suam totam morsibus concisam in incumbentis os exspuit: atque ita hoc stratagemate & seipsum dolore excrucians, & mulieris vultum illecebrosum fœdans, sibi viam ad clarissimam victoriam patefecit. *Quis non malarum, quas amor curas habet, hæc inter obliviscitur?* Et quoniam nobis semper sunt opus puræ vitæ præsentia exempla, alendæ sunt hæ cœlibum, hoc est, hominum ab omni libidinis contagio alienorum, & in sacrarum literarum studiis ætatem degentium, sodalitates. His enim, qui sibi sponte voluptatum usu interdicunt, inspiciendis, discet hominum vulgus & ab illicitis in totum temperare, & concessis moderatius uti voluptatibus. Cæterum, an hic conducat vota suscipere, & ad austeriorem illam vitæ rationem legum sempiternis sanctionibus astringi, non est præsentis instituti disquirere. His qui vel modice aliquando philosophati sunt, hoc est, naturæ

turæ ſuæ dignitatem ponderarunt, non poteſt vel hoc nomine non eſſe cariſſima, & videri digniſſima religio Chriſtiana, quæ nos ſemper ad animorum excellentiam erigat, ſemper illud auribus inculcet, *ut quæramus ea quæ ſupra ſunt, non quæ ſubter, & in terra: ut qui habent uxores, ſint tanquam non habentes, eo quod prætereat mundi hujus ſpecies, & illa quæ in cælo ſunt, ſint ſempiterna.* Libidinum excluſio divis & ſeparatis illis mentibus eſt naturalis: quamobrem ſi animus in corpore etiamdum habitans ſibi ſua ſponte ſimiles puritatis leges, quarum uſque tenax ſit, indicat, jam ſuperum quodammodo exæquavit dignitatem. Unuſquiſque ergo noſtrum ſe ad cœlites ſubvehere ſtudeat, divos imitari conetur, & illis Virgilii verbis ſeipſum ſubinde admoneat,

——Tentanda via eſt qua me quoque poſſim
Tollere humo, victorque virum volitare per ora.

DEMETR. Certe & voluptates ſpernere, & adverſos caſus quoſcunque boni conſulere, mirifice appareret conſentaneum, ſi illud liquido conſtaret, & in hac, & in futura etiam vita Deo res noſtras eſſe curæ. Verum, ut accepi, Epicurei iſti voluptatum aſſertores plerique omnes una cum Diagora, & pleriſque aliis, aut prorſus impii ſunt, aut Deo mortalium rerum procurationem adimunt: neque aliud in rebus hiſce, quam temeritatem, aut fatum ineſſe contendunt. Quid quod? iiſdem nulla futura vita creditur, quando una cum corpore animus iiſdem videtur extingui. Illos etſi turpiſſime falli non dubitem, plenius quiddam his ipſis de rebus de te exſpecto.

FLOR. Facerem equidem libenter, Demetri, in ſceleratam iſtam factionem impetum, etiam in præſentia, niſi tam uberis argumenti tractatio brevis aut jejuna non ſufficeret: & prolixa contra hujus loci non eſſe videatur. Verum ſi probe tenuiſti, & ad unguem tibi intellecta ſunt ſuperius diſputata, invenies, ut utrumque detur, hoc eſt, neque animos a rogo permanere, neque Deum res hominum

num curare, generose tamen toleranda esse adversa.

FRANC. Quod petit Demetrius, salvo officio negare non potes: agitur enim fides tua, Florenti; eo quod supra, cum bonorum animæ præstantiam propter immortalitatem exaggerares, ista ipsa de re te post dicturum receperis. Insurge ergo, & philosophastros istos obvios, qui se contra veritatem opponunt, cursus tui impetu, quod soles, prævalido, de celeritate nihil remittens, prosterne atque conculca. Non enim possunt non esse fragiles illorum collectiones in tam manifesta rerum luce.

FLOR. Tibi gratiam habeo, Francisce, qui me, quem longior orationis fluxus promissi fecit immemorem, de liberanda fide commonefeceris. Faciam itaque quod petit ille, & utramque rem obiter, quando aliter propter properationis celeritatem non licet, attingam. Plurima fiunt in hominum vita perturbate. Florent improbi, impune violantur fontes,

Dat veniam corvis, vexat censura columbas,

ut poeta ait. Rerum omnium summa plurimum est penes impios, stolidos, & crudeles: imo & religionum, sacrorumque principatus iis conceditur, qui vix digni sunt, quibus caulæ custodiendæ tradantur. Apud Martialem est illud de Selio quodam:

Nullos esse deos, inane cælum,
Affirmat Selius: probatque quod se
Factum, dum negat hæc, videt beatum.

Sunt item in natura & insectorum, & animantium etiam aliarum, & in rebus quoque inanimis genera, quæ vel noxia, vel in nullum usum comparata videantur. His & similibus adducti conjecturis, Deum plerique aut non videre, aut, si videat, negligere orbem hunc inferiorem statuerunt. Illudque multum omnino momenti habere videtur, quod nemo vel mediocriter prudens navarchum crearet, vel clavum navis in undoso mari ei regendum traderet, qui nullo sit rei nauticæ usu: vel

ducem bello daret, cui nihil sit scientiæ militaris: imo vel aurigam denique vellet, qui aurigandi prorsus esset imperitus. At nos dirigendis hominibus, quæ ars est omnium & difficillima & clarissima, quas passim belluas præpositas videmus? Quis item Princeps, cui æquitas cara sit, ea assidue se vidente impune designari pateretur, quæ severiter, & gravissimis sint vindicanda suppliciis? Quam gravia autem & nefaria indies designentur, quis non videt? Sed illorum lapsus in impietatem origo inde fuit, quod non satis meminerunt se esse homines, & divinorum operum rationes altiores esse, quam ut humana aliqua conjectura pervestigari possint. De re quæ multiplicem claudit temporum rationem, nunquam faciundum est judicium, nisi omnibus iis prius diligenter ponderatis, quæ caussæ meritum vel deprimere vel elevare possunt. Nam facillima est erratio, si in partem duntaxat caussæ & pauca quædam oculos intendas. Fingamus animo rusticum aliquem, eumque lusciosum & cæcutientem, qui præter casas & rusticana tuguria nullum unquam vidisset ædificium: veniat is in urbem, subeat ædes Principis, aut alicujus civis magnificenter atque artificiose extructas, in quibus multæ sint ambages, aditus varii atque perplexi. Hic dum aspiciat columnas, porticus, atria, cameras, conclavia, fenestras, laquearia, cæteraque ex quibus machina constat, si indocta quadam superbia fretus quædam perperam, & contra architecturæ rationem vel temere atque ab re exædificata statuat, ut intercolumnia angustiora, aut fenestram paullo elatiorem, aut ostium incommode collocatum: nonne tibi plane ridiculus videtur? Sed faciamus subire alium, qui sanis sit luminibus, qui in urbe sit versatus, qui tamen sit architectonices expers: num vel hic jure poterit reprehendere ædium rationem? Fac item architectonicen eundem degustasse, sed non callere ad unguem, neque architecti tenere consilia: Nonne & huic temeritas est a lapsu continenda? Conveniendus est prius architectus ipse, qui totam operis ratio-

nem

nem animo comprehensam habebat, priusquam fundamenta ulla essent jacta, quique omnes artis partes in numerato habet. Hic si auditus esset rationem reddere operis sui, facile se purgaret, & ostenderet, quam stolidum sit aliquem curiosum esse alieni, cujus expers sit, artificii æstimatorem. Proverbio tritum est illud. Sutor non ultra crepidam. Hic sane non absimilis est hominum cæcitas, atque arrogantia. Deus & architectus & dominus, & moderator est immensæ hujus molis, cujus hic orbis omnis minutissima & infima quædam est particula. Et quemadmodum in opificiis nostris necesse est ut inter ima & summa, imo ut inter singula sit concentus quidam: sic nihil est in hoc orbe, quod non respiciat quiddam aliud in ignota mundi parte positum, propter quod necesse est, ut aliter sit dispositum, atque nobis fieri debere videtur. In Musica persæpe invenias duas voces, quarum concentus absurditatis aliquid habeat: tertiam adjunge, canor est absolutus. Concentum itaque hunc absolutum omnis hujus orbis, qui ex omnibus numeris constat, solus auctor intelligit. Solus ille intelligit cur quæque res sit facta, & quem habeat usum, & cur hoc modo, & non aliter fieri oporteat. *Homines* vero *etiam sapientissimi* (ut Socrates ex Heracliti sententia, quemadmodum est apud Platonem in Hippia majore, statuit) *cum Deo comparati, simiæ sunt:* imo, ut equidem arbitror, verius asini vel stipites. Et nos asini atque stipites, quorum omnis mentis lux cum divini illius ingenii immensis fulgoribus composita tenebrarum verius, quam sublustris lychni rationem habet, illius improbabimus administrationem: aut illum ignorationis, aut oscitantiæ ora impia atque impudentia insimulabimus, & non potius de rerum illius inexplicabili magnitudine summo semper cum tremore cogitabimus? Non deest ad singula responsio copiosissima: sed finis non erit, si singula persequamur. Laudassem eorum acumen, si tota semel argumentatione hoc tandem fuissent complexi, consentaneum esse ut sit alius aliquis locus, ubi divinum

hoc animal homo, quod sane non postremas in hoc tanto opere tenet, sit absolvendum, postquam hic nunquam debitam naturæ suæ dignitatem assequitur, sed novercali quodam odio a natura videatur abjectum. Alter ille de animorum interitu error, in quem non solum Epicuri gregales, sed & Plinius quoque, naturalis historiæ nobilissimus auctor, est prolapsus, hinc (ut opinor) est, quod in belluarum nonnullis, cujusmodi sunt grues, apes, elephanti, simiæ, canes, formicæ, delphini, polypi, crocodili, appareant industria, & astutiæ quædam singulares, ac velut documenta quædam rationalis ingenii, quibus tamen propterea immortalitatis vigor non conceditur. Harum instar hominem esse arbitrati sunt plerique, plusculum duntaxat illi mentis concedentes, non animum durabiliorem, aut æternum aliquod vitæ spatium. Sed in re toties controversa, & in eandem semper rationem judicata, & tot seculorum præjudiciis, totque doctissimorum hominum testimoniis corroborata, denuo comprobanda laborare, esset actum (quod aiunt) agere. Ex præstantissimis philosophis unus Aristoteles hic apparet anceps, & sibi parum constare: intellectus tamen dignitatis assertor est perpetuus, cui altius quiddam omni tempore facile inesse vidit. Ne aperte animum immortalem esse ubique definiret, duo mihi obstitisse videntur: tum quod non vidit quomodo mens citra sensuum & imaginationis ministerium queat suo munere fungi: tum quod, cum mundum æternum esse opinaretur, si animos immortales constituisset, visus esset infinitatem quandam multitudinis rerum, a qua natura abhorret, eadem opera posuisse. Sed, cum mundus esse cœperit (quanquam id philosophis est obscurius, tamen ratio etiam non deest) & falsus esset, qui clausus in insula putaret locum inaccessum, quod neque pedibus neque equo locus adiri posset (est enim & navigii usus, quamvis insulari illi ignotus) non debuit tam pertinaciter abstinuisse assensionem in statuenda animorum immortalitate Aristoteles, quandoquidem etiam

etiam ex ipsius philosophia, imo a ratione ipsa, ad hanc rem argumenta in primis efficacia suppeditantur. Nulla plane res est quæ vehementer illud amet aut appetat, quod sibi non congruit. Siquidem ex convenientia, etiam ut singula percurras, existit tum futuri appetitio, tum quies & suavitas, cum res præsens adest: animum autem & nosse & amare æternitatem, & nihil æque atque interitus vel recordationem exhorrere atque odisse, ex se quisque satis intelligere potest. Unde nexu quodam manifesto, cum hæc a natura insita appetitio & perennium seculorum augurium quoddam ingenitum non possit esse supervacuum aut otiosum, consequitur, animos res esse sempiternæ durationis. Quorsum enim attinuerat, Deum nobis tum sui, tum immortalitatis notionem impertivisse, unde necessario flueret flagrantissimum desiderium, & velut lautissimum famelicis ostendisse convivium, si tantum spectandum, & non pariter fruendum epulum concederet, maxime cum illi ea ratione decedere nihil possit, sed potius ad laudis ipsius cumulum id pertineat? Adde, animum esse prorsus omnis corporaturæ expertem, quemadmodum & oculi pupilla omnis coloris. (Hoc enim in natura cognitionis positum est, ut id quod perfecte cogniturum sit aliquid, prorsus expers sit cognoscendæ naturæ, si ea corporea est.) Quod autem ad τ̃ ἀΐδιας genus pertinet, & accretionem nullam habet corpoream, necesse est sit immortale, cum dissolutio omnis atque interitus, sit ex pugnantia qualitatum, quæ in corporibus insunt: & ex eo, quod materia hæc crassa corporum, aliarum, quam quas habet, formarum est capax. Belluis ut demus formam aliquam ratiocinandi, certe nulla prorsus sunt iisdem signa vel notionis vel appetitionis rerum immortalium. Quod quidem efficit, ut non mediocre, sed immensum sit intervallum inter eam, quæ in hominibus est, & quæ in brutis apparet, rationem. Unde nihil dubitandum fuit, his adimere, atque homini tribuere immortalitatis honorem. Crassa igitur fuit illo-

illorum philosophia, & in summo duntaxat sensu atque superficie consistens, intimas rerum rationes non perspexit. In proclivi autem fuit iisdem hic aberrare, eo quod res omnis in duorum valde disparium generum confinio posita, atque utriusque insigniter particeps, semper nata est afferre ancipites cogitationes, ut utrius generis sit, non sit in promtu statuere. Ejusmodi res homo est, si quid aliud, tanquam communis quidam mortalium atque immortalium nexus atque lines. Progreditur quidem natura gradatim ab imis ad summa, & contra a summis ad ima. Summa & purissima res DEUS est, vita ipsa & sapientia, compositionis omnis exsors: si tamen fas est, rerum principem & dominum incomparabilem in eum venire catalogum, ubi præterea nihil est, nisi servi. Secundum hunc proximus honos est mentium illarum, corporaturæ expertium, quæ tamen ipsæ compositionis aliquid habent: propterea quod non quicquid in eorum natura inest, protinus est ipsa eorum essentia. Hoc enim Deo proprium est, ut quæ apud nos qualitates sunt, & ex accidentium genere, cujusmodi sunt sapientia, bonitas, virtus, in eo sint οὐσία. Sunt tamen eæ mentes prorsus immortales. Ab altera parte materiæ & corporum inanimatorum pretium vincunt ea, quæ vivunt. Horum rursus infimis, hoc est, stirpibus, adest vita quidem, citra tamen sensum: quamvis ex philosophis nonnulli dubitarunt, an plantæ sentirent. Aristoteles tamen tradit, non esse iisdem illud organi temperamentum, quod rerum species, necessarium omnis sensionis ac agnitionis apud nos principium, ut illi subtiliter disputatum est, reciperet. Secundum stirpes sunt belluæ, quibus sensus est aliquid: quamvis & hic rursus Aristoteli dubitatum sit, utro in genere spongiæ, & quæ Græci ζώφυτα vocant, hoc est, inter plantasne, an inter animalia sint reponenda. A bellius statim ascenderetur ad hominem, nisi Pygmæi, quibus a brevitate nomen est, (est enim Græcis πυγὼν cubitus) remoræ aliquid exhiberent.

hiberent. Tam manifestum illi dant rationis specimen, ut Aristoteles ex historiæ fide ad humanum genus pertinere credat. Placuit tamen doctissimis quibusdam eos in simiis numerare. In animantibus demum summum obtinet homo locum, qui superiora cum inferioribus conjungens, Sensus cum belluis communes habet, & cum superis Rationem item. Hæc immortalis est, reliqua interitui sunt obnoxia. Qui negat immortalem animum habitare posse in corpore mortali, quomodo se potest a doctissimorum hominum disputationibus, quibus liquido probatur, ipsam etiam divinitatis οὐσίαν ubique adesse, tueri? Verum in tanta rerum difficultate ignosci nonnihil potest iis, ad quos veræ pietatis agnitio non pervenit. Nullo tamen pacto ferenda est nebulonum quorundam indocta plane arrogantia, qui Deum, & religionis auctoritatem nihil reveriti, tam impias voces & tam tetros de animorum duratione sermones, ut eos fugiat ac reformidet oratio, eructare audent. Quasi non jamdudum satis fenestrarum sit apertum nequitiæ, nisi & pestifera hæc atque vanissima persuasio, quæ statuit spes nostras omnes cum hac vita terminari, tanquam auctarium quoddam accedat. Nulla nobis esse debet cum hujusmodi hominibus ratio, imo ex sacra hominum communitate, tanquam publicæ pestes, sunt exterminandi. Semper est in illis pro singulis judicii aut eruditionis unciis, non sescunciam, sed libram fastus observare. Ac vide hominum dementiam. Si mortalis est animus, (ut esse non potest) quid mihi periculi est a funere ab ea persuasione, si, dum vivo, immortalem credo? Tenebar ea opinione, quæ tum ad tuendam hominis dignitatem, tum ad colendum officium non parum afferret adjumenti. Nec est periculum, ne quis alius me tum propterea irrideat, cum omnes æquabiliter erimus extincti. Sin viget animus a funere, atque in rerum cognitione efflorescit illustrius, in quantum veniunt illi discrimen, qui dum hic viverent, falsa freti sententia, nullum sibi scelus defugiendum putaverant, modo clam hominibus esse

esse potuisset? A natura sensili, & hoc temporum cursu aliquid est præsidii huic errori: sed ille, cujus nos fidem sequimur, naturæ auctor est, & non solum temporis, sed etiam æternitatis conditor. Qui semel omnia, cum nihil adhuc essent, ut essent effecit: omnibus prorsus extinctis, & in nihilum redactis, ut rursus sint, cur non idem dare queat? Itaque quamvis omnes philosophorum factiones contrarium docerent, nobis Christi doctrina est profitenda, & in æternas illas spes est respiciendum. Si Cicero mavult cum Platone errare, quam cum cæteris recte sentire: si Pythagoricis satis fuit illud *αὐτὸς ἔφη*, quanti nobis tandem videri debet ista philosophorum inconstantia, imo ignoratio arrogantiæ plena, cum Dei immortalis testimonio caussa nostra nititur. Non vitupero hic philosophiam: tantum dico, debere illam ut ancillam, aut pedissequam, religioni assurgere atque obsequi. *Nam hujus arma carnea non sunt, sed divina quadam virtute valida.* Hæc nos corripiamus, his instructi incedamus, *λογισμοὺς* (ut Paulus vult) *καθαιροῦντες, καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ θεοῦ, καὶ αἰχμαλωτίζοντες πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ:* quod est, *destruentes ratiocinationes, & omnem altitudinem efferentem se adversus scientiam Dei, & captivum ducentes omnem intellectum ad obsequium Christi.* Videbor hic fortasse longius, quam decuit, productus: sed certe si rerum ubertas & meritum ponderentur, meipsum ex immenso campo in exiguum gyrum compulisse, nimiumque celeriter ac perangustè dixisse comperiar. Perstrinxi promiscue itaque atque attigi potius, quam tractavi res, prolixis acutissimorum hominum disputationibus contritas: quas, si per tempus licuisset, momento quodam dispensassem, & ad popularem quandam facilitatem deduxissem. Quocirca nolim vos mihi vitio vertere, si ad hanc quam videtis molem columnæ hujus excrevit tractatio, quæ quidem & ipsa rerum difficultatem (ut opinor) notabiliter imminuit. Deinde ad septimam adimus columnam, cui inscriptum erat.

ΠΡΟΑΙΡΕΙΣΘΑΙ ΕΙΝΑΙ Ο' ΕΙΣ', Η ΟΤΙ ΟΥΝ ΑΛΛΟ· ΚΑΙ ΤΑΥΤΗ ΣΕ ΕΥΔΑΙΜΟΝΕΙΝ ΝΟΜΙΖΕΣΘΑΙ.

Hoc est,

MALLE ID ESSE, QUOD ES, QUAM QUIDVIS ALIUD: ATQUE HAC RATIONE TE BEATUM EXISTIMARE.

Hucusque ostensum est, quærenti serio tranquillitatem, vera & propria bona, non falsa & aliena persequenda: idque citra omnem vel orationis, vel mentis elationem, vel obluctationem, cum faciunda sunt providentiæ imperata. Nunc hujus columnæ doctrina vult, nos tantum in hac studiorum ratione retinenda ponere fiduciæ, tantum spei collocare, ut nos tales tantum, non prorsus & ab omni parte beatissimos existimemus. Et contra, eos qui has umbras captant, & cæcis raptantur furoribus, etiam ut ter maximi & felicissimi videantur, esse miseros. Hoc certe primo occursu παράδοξον videtur, & incredibile. Verum ubi res fuerit penitus excussa, intelligemus licere non solum

——sub paupere tecto (quod ait Horatius)
Reges & Regum vita præcurrere amicos:

sed etiam dum in custodia & vinculis sumus, per nos stare solos, quo minus maximorum Regum felicitatem superemus; & beati, quoad ejus in hac vita fieri potest, sine dubio simus. Sed non satis est ista sesquipedalibus jactare verbis: fulcienda sunt omnia valentibus & manifestis rationibus. Ad felicitatem eam hominis absolutam, quam Peripatetici definiunt, quamvis bona externa requirantur, minimum tamen est illud, quo natura est contenta, & quod ratio postulat: cupiditas in immensum evagatur. Horatius *non possidentem multa beatum* vocat, sed

——qui deorum
Muneribus sapienter uti,

Duramque callet pauperiem pati,
Pejusque leto flagitium timet :

qui *fortunam laudat manentem* : *si celeres quatit pennas, resignat quæ dedit, & sua virtute se involvit.* Non sine voluptate mihi lecti sunt illi Virgilii versus de Corycio sene,

——cui pauca relicti
Jugera ruris erant, nec fertilis illa juvencis,
Nec pecori opportuna seges, nec commoda Baccho.
Hic rarum tamen in dumis olus albaque circum
Lilia verbenasque premens, vescumque papaver,
Regum æquabat opes animis : *seraque revertens*
Nocte domum, dapibus mensas onerabat inemtis.

Quid? quod & Epicurum ipsum, voluptariæ factionis ducem, proditum est fuisse

——Exigui lætum plantaribus horti.

Gygi Regum ætatis suæ longe ditissimo (quod est apud Plinium) Delphicum oraculum consulenti, *quis esset mortalium felicissimus* : secus, ac ille exspectabat, responsum est : *Aglaum esse quendam Psophidium senem, qui in angusto Arcadiæ angulo parvum, sed annuis victibus large sufficiens, prædium colebat, nunquam ex eo egressus.* Fuit ille haud dubie sorte sua, *ut ex vitæ genere manifestum est,* contentus : eoque hoc *a minima cupidine* accepit beneficii, ut *mali minimum in vita experiretur.* Et quoniam veritatis professio libera esse debet, dicere ausim, illum & vere, & solum beatum esse, qui his fretus sententiis, se beatum esse judicat, qui nullius fortunam suæ anteponit : imo ne cum Regum quidem aut Monarcharum quovis conditionem suam commutare velit. Hoc autem totum inde est, quod hominem ea sola parte æstimat, qua homo est. At hic mihi dicat aliquis, Si tu in hoc vitæ statu, qui rebus pene omnibus deficitur, mal s is esse qui sis, quam quivis alius, & tuam fortunam sceptris anteponas, ipseque tibi istum ad modum blandiare, delirus videbere,

re, & commentitiam quandam beatitudinem ipſe tibi ſolo opinionis errore vindicare. Nam præter te nemo erit in iſta ſententia: nemo te, præter teipſum, magni- faciet: nemo erit, qui non malit ſe Perſarum, Byzantiorum, Gallorum, aut Britannorum Regem eſſe, quibus quicquid eſt deliciarum, aut ſplendoris, ſuperat: quam, cujuſmodi tu es, homuncionem, ſentum, infirmum, ſquallidum, indoctum, inglorium, ærumnoſum, pannis anniſque obſitum. Addatur & illud, non propterea aliquem copiis & opibus affluentem beatum fore, ſi ipſe ſibi (ut Crœſus fecit) placeat, atque beatus videatur.

DEMETR. Volui profecto ipſe iſtæc tibi objicere, & jam oratio ab animo ad linguam venerat; ſed tu has præoccupaſti partes.

FLOR. Nihil hinc incommodi accipitur: perinde ac tute propoſuiſſes, reſpondebo. Hic Seneca reſponſum ſuppeditat, *hanc videlicet felicitatis perſuaſionem nemini eſſe propriam, aut perpetuam: neminem ſe aſſidue felicem exiſtimare, qui non idem ſit: & tam denique nobilem poſſeſſionem ad indignum dominum devenire non poſſe.* Nemini perpetuo ſua placent (ſine quo beatitudo non conſtat) niſi ſapienti. Omnis ſtultitia laborat faſtidio ſui, incidit ſubinde in conſiliorum naufragium, & pœnitentias. Et ut ſtomachus bile redundans facile revomit, quod ingeſtum eſt: ſic ſtolidis mox tædio eſſe incipiunt, quæ paullo ante placuerunt. Unde fit, ut tota eorum vita ex alternante ſatietatum & faſtidiorum ſerie ſit confecta. Tuæ rationes hic ſunt diverſæ. Nam quæ tibi perſequenda propoſuiſti, hoc eſt, moderatio animi, imperium in affectus, obſervatio numinis, ſtudium dignitatis & libertatis tuæ, divorum conſortio brevi ventura, ejuſmodi ſunt, ut ſatietatem aut faſtidium ſui afferre non poſſint. Nam corporeæ duntaxat res ſunt, quæ ſuperficie dulce quiddam pollicentes falſum animum ad ſe trahunt: ſed mox fraudem mens ſubodoratur. Sed nec hic quicquam de vulgi opinione laboran-

dum est: plena sunt omnia errorum, plena cæcitatis, plena turpitudinum. Nullum contra apertam veritatem valere debet suffragium, nec omnes illi juncti magni sunt æstimandi, quorum singulos stolidos & insanos esse cognoscis. Qui ex errore imperitæ & abjectæ multitudinis pendet, (quotusquisque compertum habet quod sit verum decus?) certe in magnis viris nunquam est habendus. Tu non ad vulgi opinionem, sed ad sapientiæ normas vitam tuam instituas, si ad rarum hoc tranquillitatis bonum serio contendis. Non inficiabere, nisi demens sis, infinitis partibus præstare felicem esse, quam haberi. Jam ut sis, in te situm est: ut habearis, non item. De divite porro isto, & iis, qui vulgo abjectæ felicitatis bractea imponunt, non solum videndum est, quid super mensam, aut in conviviis inter adulantium turbas & gulæ irritamenta positi, & ad temporis punctum de se, & suarum rerum statu, sed quid perpetuo sentiant. Nam illa cogitationum inter epulas suavitas, quam admiratrix & circumfusa turba falso capta splendore efficit, brevis quædam est respiratio ab intestinis illis animi curis. Atque ut is sanus non dicitur, cui intermissiones quædam in febribus conceduntur (solent enim morbi intervalla dare) sic nec is felix est, cui pausæ sunt duntaxat aliquot breves ægritudinum, quas oblivio, non stabilis animi judicatus attulit. Multi in foro sunt conspicui, quorum vitam tristem domi facit morosa uxor: sic & regno & opibus multa adsunt occulta mala, eaque ingentia, hoc est, sollicitudinum cupiditatumque, plurimarum turpissimi & flagrantissimi æstus, quos nulla queat aqua, præter eam, quæ ex sapientiæ fontibus hausta est, extinguere. Et ut res sit apertior, constituamus, Quisnam sit dicendus beatus, quoad in hac vita beatitas homini contingere potest. Is sane est, ut opinor, *qui habet* (ut brevissime definiamus) *quicquid vult.* Addidit (si probe memini) Augustinus, *et nihil mali vult.* Sed ea accessio profecto non est necessaria. Siquidem qui mala aliqua cupiditate

te illigatur, nunquam fit compos omnium quæ cupit: cum ea sit natura fallacium bonorum, ut sitim animi cruciabiliter exaugeat, non suaviter extinguat. Quid? quod quicunque in parte quavis turpis est, huic nihil veri boni esse potest. Est enim, ut philosophi docte & sapienter definiunt, virtutum nexus adeo necessarius, ut qui una aliqua deficitur, deficiatur & omnibus. Et quamvis satis ex quarta columna liqueat, frustra expletionem animi peti ab externis, eoque neminem illis beatum fieri: quia tamen tu, Demetri, comparationem quandam attulisti, vulgi opinione nitentem, videamus quæ sit ista beatitudo Byzantii tyranni: hoc est, an sit is contentus sorte sua. Obtinet hodie Ægyptum, Arabiam, Syriam, minorem Asiam, Græciam, Thraciam, Mœsiam, Daciam, Illyricum, Dalmatiam, opulentissima regna: unde assidue magnos alit exercitus, & pellicum vim non mediocrem. Nihil oriens, nihil occidens Sol videt, quod ad delicias pertinet, quo careat ille. Verum egeni animi manifesta quotidie dat signa, dum toties Pannonias populabundus ingreditur, quicquid obstat barbarica immanitate ferro ignique, quoad per eum fieri potest, absumens. Nec Pannoniis contentus erit, volet sub jugum mittere omnes has Christianas provincias: neque aliam ob caussam usque adeo illi arridet hæc nostrorum Regum discordia, quam quod ea potissimum ratione hucusque imperium suum longe lateque propagaverit. Quod si illum tanta gerere dicas metu adactum, ne nostris rebus crescentibus illius opes debilitentur, plane id quod volo confiteris, timoribus & sollicitudinibus perpetuis ferum tyranni pectus exagitari.

DEMET. Carmine nuper laudes Britanniæ vestræ descripsisti, in quibus egressu quodam attingis calamitates istas, quæ a Turcis impendent. Fac, quæso, ut & Franciscus audiat quid scripseris. Nemini enim displiciturum id arbitror, nisi cui & Christus ipse non multum placet.

FLOR. Cogis me, Demetri, sæpius aberrare; sed quia res pertinet ad religionem, cujus studium nunquam

potest

potest esse immodicum, mos tibi geretur. Certe si Principes nostri probe tenerent ipsi, quid sit, & quam magnum bonum sit Christus, facilius quæ jam tenent regna relinquerent, quam sustinerent, ut sua discordia Christiani ex professo hostis potentia invalesceret. Nostra discordia est, quæ illum vocat: nostra discordia est, quæ illi audaciam facit, quæ illi & vires & arma suppeditat. Ipse pro meo qualicunque in Christianismum studio, dum lanam, quam optimam & plurimam australis Britanniæ pars, quam Angliam vocant, suppeditat, inter cætera insulæ commoda prædico, & ad quas exportetur gentes ostendo, hujusmodi usus sum excursu:

Regna foret nimium longum memorare propinqua:
Hac se vestit Arabs, & cui rigat arva quotannis
Nilus, ab excelso delapsus vertice montis:
Qui Libyam longo tractu diffindit adustam.
Utitur hac pariter veteris gens culta Damasci,
Et Cilicum pubes, Cydno perfusa nitenti:
Se tegit hac Thracum genus, & quicunque tyrannum
Agnoscunt Scythicæ fæcis, cui dudum orientis
Imperium nostri discordia contulit orbis.
Nunc ne sit simplex dementia, rursus eundem,
Qui genus exscindat nostrum, nostrosque penates,
Viribus armamus nostris, ultroque vocamus.
Haud secus ac si ensem strictum quis porrigat hosti:
Protinus hoc, dicens, ferrum in mea viscera conde.
Securi interea nos inter stringimus enses,
Et placet ut bellum plus quam civile geratur.
Nec nos sacra movent communia, nec pudor ullus,
Non sociæ duræ clades, & funera gentis,
Non temerata Dei templa immortalis, & omnis
Christi extinctus honos: quodque est vel dicere tantum
Grande nefas, pietas misere pessundata sensim,
Ingenuæque artes expulsæ, & præmia laudis,
Ille ubicunque fuit victor, rerumque potitur.
Nec lacrymæ quondam, quas jam devicta datura est

pest-

Posteritas, frustra queritans pertæsa tyranni
Crudele imperium, nec non passura libido
Barbara quicquid erit sævi quodjusserit hostis.
Heu! quoties cupient, ut belli auctoribus hujus
Sit male, per quos non venienti occurrere damno
Est licitum, & primi cursus frenare furoris.
Impia tunc dicent hæc arma fuisse, virosque,
Nosque sibi nimium male prospexisse nepotes.

Sed quid externos Principes commemorem? Eadem fere sunt & nostrorum studia, qui toti vel diffluentes deliciis, vel inanis gloriæ studio flagrantes, susque deque ferunt, quam ærumnosi sint alii, modo illorum cupiditatibus serviatur. Multa hominum millia interdum in unius jactationem impendi oportet; & sæpe falsarum laudum præmium tot orphanorum esuritione, & tot viduarum lacrymis, imo & insontium funeribus est redimendum. Jam hoc videatur, uter sit præstabilior; illene, qui dummodo cupiditatibus potiatur, pro nihilo habet turpitudinem suscipere, cœlum terræ miscere, & magnum humani generis vim perdere: an is, qui vitam ipsam potius ponere velit, quam indecore quicquam facere, & in officii peccare leges. Certe idem qui præstabilior, est & felicior, quandoquidem felicitas ipsa rerum est præstantissima. Agis Laconicorum Regum ultimus, præter æquum ab Ephoris condemnatus, lictori, ob rei indignitatem, cujus cogebatur esse minister, flenti; *desine* (inquit) *homo meam vicem flere: nam sic præter meritum & jus moriens, melior & felicior sum his qui me occidunt.* Hæc locutus, ipse sibi collum laqueo induit. Quod spectaculum vulgo habetur fœdius, quam hominem sic ex vita & communione hominum exterminari? Quod tamen sane pudendum nihil habet, nisi caussa aliqua turpis præcedat. Alioqui nihil est haud dubie, nisi vulgaris, idemque turpis error; ad quem si studeamus vitam & mores instituere, non est quod unquam solidam animi requiem exspectemus. Vulgus hic non intelligo pau-

per-

perculam turbam, sed quoscunque, qui illiberaliter sentiunt de virtute, qui magnifaciunt ea quæ ad corpus pertinent, & ad vitæ hujus jucunditates. Quocirca quoties tibi oculos perstringet aularum ille fulgor, quoties vides viros principes tam numerosa nobilitatis turba, tam varie tamque nitide vestita, stipatos: ne inanis species te decipiat, scis quid tibi sit faciundum? Expediam: Imminebat quondam Græciæ cum numeroso exercitu (ut Romanarum rerum scriptores produnt) Antiochus. Apparatus varii & copiosi fama jam cunctos attonitos reddiderat: equitum peditumque nubes jactabantur, mare classibus abscondendum, varia item armorum, & inaudita gentium nomina: Medi, Cadusii, Ælimæi, hastati, cataphracti, amphippotoxotæ. Quod conspicatus T. Quintius Romanorum imperator, faceta & perquam familiari similitudine vanos timores discussit: narrans de quodam hospite suo Chalcidensi, convivatore scito admodum & lauto, qui, cum conquisitissimis cibis mensæ exstructæ apparerent, interrogatus, *unde esset tam multa, & tam varia venatio solstitiali anni tempore.* Respondit, *omnia mansuetæ suis esse carnem, sed arte & condimentis accepisse ferinæ speciem tam diversam. Ita*, inquit Quintius, *in præsentia se habent Antiochi copiæ: omnes illæ gentes, quarum vos nova nomina terrent, Syri sunt: hoc est, imbelle & servile hominum genus.* Hunc ad modum cogita tu, Principes una cum comitibus, asseclis, & satellitibus, quantumlibet auro radient, aut ferro sint terribiles, quantumlibet fortunæ sint ornamentis conspicui, nisi illa ipsa quæ habent, propter quæ vulgo magni videntur, nihili faciant, omnes Syros, hoc est, nihili esse homines, & nequaquam inter illustres viros referendos. Semper hæc duo in promtu tibi sint, omnem (ut est) hominis præstantiam esse ex animo, & non pendendum esse ex vulgi opinione: quod nisi facias, ad minimam quamque occasionem labasces. Illorum, quos vulgus suspicit ut felices, nemo non intestinis duris laniatur. Species quædam externa lætitiæ in illo-

rum rationibus versatur: sed quia domi non illis nascitur lætitia; hoc est, quia a sapientia & constante ratione non proficiscitur, solida & perpetua esse non potest. Neque enim omnis qui ridet, continuo gaudet. *Levium metallorum* (ut inquit Seneca) *fructus in summo est: illa opulentissima sunt, quorum in alto latet vena, assidue plenius responsura fodienti.* Perfunctoriam ergo duntaxat voluptatem præstat hic rerum fulgor exoticus: veram altæ & sapientes illæ animi commentationes. Vis amplius videre, quanto tu personatos istos felices antecedas, si quam descripsimus studiorum rationem fueris secutus? Tu animi sapientia repræsentas, imo & frueris eo, quod illi frustra & laboriose per omnem vitam quærunt. Te tua delectant, nihil magnopere ambis alienum, conquiescis in illa tenuitate externorum, nulli suas opes invides, neminem propter externa tibi præfers: quod certe non fit sine intestina, eaque & egregia, animi magnitudine. Illorum alius sollicitus est de muliercula, qua cum potitus fuerit, tranquillum se fore sperat. Alius tum clarum se & beatum fore putabit, cum censum suum ad centies sestertium auxerit. Alius nihil sibi amplius fore negotii credit, ubi sacerdotium fuerit adeptus, supererit enim (ut videtur) illud duntaxat, post aliquot horas in templo consumtas, domi dare operam deliciis. Alius ubi ditionem dilataverit, diis proximum se futurum sperat. Et cur hæc omnia moliuntur, nisi ut placide & quiete vitam agant? Illo jam tu frueris, quod illi tot sudoribus quærunt. Illi semper animi pendent, & de crastino sunt solliciti: tu securus omnium, habes in animo opum & suavitatis scaturiginem perennem. Hodie vivis, hodie felix es, & jam temporis transgressus metas, tempus ad te pertinere non arbitraris. Non exspectas, ut fias magistratus, non ut crescat census, non rapit te cæcus aliquis formæ furor. In summa, non exspectas ut sis felix, cum scias non eis rebus, quas illi petunt, sed iis quas jam domi tuæ possides, felicitatem parari. Quanto ergo tu, qui jam portum tenes, & complicatis velis in

optatis sedibus conquiescis, potior illis es, qui undoso etiamdum jactati salo portum nunquam sint inventuri? *Vis scire* (ait Seneca) *quid nos faciat avidos futuri? quia nemo sibi contigit.* Ego tibi omnium opto contemtum, quorum parentes copiam optavere.

Sensit Alexander, testa cum vidit in illa
Magnum habitatorem, quanto præstantior hic, qui
Nil cuperet, quam qui totum sibi posceret orbem,
Passurus gestis æquanda pericula rebus.

Non desunt ex personis illis, qui & agnoscant, & clam etiam fateantur suas miserias, ipsa rationis vi coacti, sed partim superbia naturæ, quæ refugit videri errasse, partim impotentia affectuum, atque consuetudinis vinculis constricti, malunt cum multis turpiter errare, quam cum paucis sapientissime atque felicissime sapere. Nimirum videri, quam esse magni malunt, & intestinorum cruciatuum dant poenas, quia externa hæc immodice adamare pergunt. Tu interim singillatim expende, quanti tibi sint felicitatis cumuli. Expers es formidinum; expers item conscientiarum. Liber; nemini servis, nisi illi cui omnia serviunt. Conscius es præclarissimi dominatus, dum nihil quicquam ex fortuna pendes, & affectus tuos pro arbitrio dirigis. Timent illi, ne amittant: tu omnia tua tecum, hoc est, in animo circumfers. Bias idem interrogatus, *quid esset omnium in vita maxime* ἄφοβον, hoc est, *intrepidum*: ὀρθὴ συνείδησις, inquit: hoc est, *Mens bene conscia.* Assiduæ & domesticæ furiæ sunt improbis carnifices illæ conscientiæ, quas, ut velint, prorsus deponere non possunt. Et tu, qui vides te nihil turpiter in animo instituere, non tam excellentis rei conscientia exultabis? Exercitus toti olim perpessi sunt rerum omnium inopiam, vixerunt herbarum radicibus, & dictu foedam tulerunt famem pro regno falso & alieno: & id nos non faciemus pro vero & nostro?

Serviet æternum, qui parvo nesciet uti.

Quam

Quam abjecta sæpe fiunt mancipia, quantum devorant indignitatis, qui istas fortunæ accessiones exspectant? Cursitandum pro alieno arbitrio, vigilandum, adulandum est, & indigna sæpe obeunda ministeria, ut levem aliquam gratiam a fastidioso patrono ineas. Fuit & mihi aliquando in aula Antistes longe illustrissimus, in cujus fidem ac clientelam juvenis admodum falso splendore captus me contuleram: sed cum vidissem crebro supplicandum esse, & perferenda multa tædia ob nescio quod fortunæ præmium, barbara quadam fortasse superbia ductus, contemsi diutius perferre turpes illas & libero homine indignas molestias, protinusque miseriarum contemnere atque calcare mercedem cœpi. Magno emitur quod precibus, turpissime quod adulationibus. Cicero & *gloriæ cupiditatem vitandam* dicebat, *quod eripiat animi libertatem, pro qua magnanimis omnis debet esse contentio.* Cogit nos illa vivere sub persona, & ut supplices simus, & ut alienos sumamus vultus, dum timemus deprehendi tales quales sumus. Multa tamen interea incidunt, quæ nos denudent, & ut bene cedat tanta sui diligentia ne deprehendatur, *certe*, ut ait Seneca, *neque jucunda, neque secura est vita sub persona viventium, & ad alienos se nutus accommodantium.* Neque hic libet commemorare, quam indignæ sint illæ servitutes amorum, & quam abjecta atque damnosa res sit *tristes Amaryllidis iras, atque superba pati fastidia.* Breviter omnis sordidus affectus nos ad turpem & eandem miseram adigit servitutem: commentatio sapientiæ, & fortunarum, atque adeo corporis contemtus, nos rerum efficit dominos. Proinde ne verbis quidem consequar, quantum insit voluptatis, cum quis sibi videt adesse eam animi vim, & ut non modo hujus vitæ luxum ac fastum, atque omnia quæ vulgus admiratur, contemnat: sed etiam nihil quicquam animo concidat, imo exsurgat potius, si sibi vel in præsentia moriendum intelligat. Sed nescio quomodo nunquam sumus contenti domestico animi testimonio; sed semper quærimus externas laudes. Si res ipsa

Duramque callet pauperiem pati,
Pejusque leto flagitium timet :

qui *fortunam laudat manentem* : *si celeres quatit pennas, resignat quæ dedit, & sua virtute se involvit.* Non sine voluptate mihi lecti sunt illi Virgilii versus de Corycio sene,

——cui pauca relicti
Jugera ruris erant, nec fertilis illa juvencis,
Nec pecori opportuna seges, nec commoda Baccho.
Hic rarum tamen in dumis olus albaque circum
Lilia verbenasque premens, vescumque papaver,
Regum æquabat opes animis : *seraque revertens*
Nocte domum, dapibus mensas onerabat inemtis.

Quid? quod & Epicurum ipsum, voluptariæ factionis ducem, proditum est fuisse

——Exigui lætum plantaribus horti.

Gygi Regum ætatis suæ longe ditissimo (quod est apud Plinium) Delphicum oraculum consulenti, *quis esset mortalium felicissimus* : secus, ac ille exspectabat, responsum est : *Aglaum esse quendam Psophidium senem, qui in angusto Arcadiæ angulo parvum, sed annuis victibus large sufficiens, prædium colebat, nunquam ex eo egressus.* Fuit ille haud dubie sorte sua, *ut ex vitæ genere manifestum est*, contentus: eoque hoc *a minima cupidine* accepit beneficii, ut *mali minimum in vita experiretur.* Et quoniam veritatis professio libera esse debet, dicere ausim, illum & vere, & solum beatum esse, qui his fretus sententiis, se beatum esse judicat, qui nullius fortunam suæ anteponit: imo ne cum Regum quidem aut Monarcharum quovis conditionem suam commutare velit. Hoc autem totum inde est, quod hominem ea sola parte æstimat, qua homo est. At hic mihi dicat aliquis, Si tu in hoc vitæ statu, qui rebus pene omnibus deficitur, malis is esse qui sis, quam quivis alius, & tuam fortunam sceptris anteponas, ipseque tibi istum ad modum blandiare, delirus videbere,

re, & commentitiam quandam beatitudinem ipse tibi solo opinionis errore vindicare. Nam præter te nemo erit in ista sententia: nemo te, præter teipsum, magnifaciet: nemo erit, qui non malit se Persarum, Byzantiorum, Gallorum, aut Britannorum Regem esse, quibus quicquid est deliciarum, aut splendoris, superat: quam, cujusmodi tu es, homuncionem, sentum, infirmum, squallidum, indoctum, inglorium, ærumnosum, pannis annisque obsitum. Addatur & illud, non propterea aliquem copiis & opibus affluentem beatum fore, si ipse sibi (ut Crœsus fecit) placeat, atque beatus videatur.

DEMETR. Volui profecto ipse istæc tibi objicere, & jam oratio ab animo ad linguam venerat; sed tu has præoccupasti partes.

FLOR. Nihil hinc incommodi accipitur: perinde ac tute proposuisses, respondebo. Hic Seneca responsum suppeditat, *hanc videlicet felicitatis persuasionem nemini esse propriam, aut perpetuam: neminem se assidue felicem existimare, qui non idem sit: & tam denique nobilem possessionem ad indignum dominum devenire non posse.* Nemini perpetuo sua placent (sine quo beatitudo non constat) nisi sapienti. Omnis stultitia laborat fastidio sui, incidit subinde in consiliorum naufragium, & pœnitentias. Et ut stomachus bile redundans facile revomit, quod ingestum est: sic stolidis mox tædio esse incipiunt, quæ paullo ante placuerunt. Unde fit, ut tota eorum vita ex alternante satietatum & fastidiorum serie sit confecta. Tuæ rationes hic sunt diversæ. Nam quæ tibi persequenda proposuisti, hoc est, moderatio animi, imperium in affectus, observatio numinis, studium dignitatis & libertatis tuæ, divorum consortio brevi ventura, ejusmodi sunt, ut satietatem aut fastidium sui afferre non possint. Nam corporeæ duntaxat res sunt, quæ superficie dulce quiddam pollicentes falsum animum ad se trahunt: sed mox fraudem mens subodoratur. Sed nec hic quicquam de vulgi opinione laboran-

dum eſt: plena ſunt omnia errorum, plena cæcitatis, plena turpitudinum. Nullum contra apertam veritatem valere debet ſuffragium, nec omnes illi juncti magni ſunt æſtimandi, quorum ſingulos ſtolidos & inſanos eſſe cognoſcis. Qui ex errore imperitæ & abjectæ multitudinis pendet, (quotusquiſque compertum habet quod ſit verum decus?) certe in magnis viris nunquam eſt habendus. Tu non ad vulgi opinionem, ſed ad ſapientiæ normas vitam tuam inſtitues, ſi ad rarum hoc tranquillitatis bonum ſerio contendis. Non inficiabere, niſi demens ſis, infinitis partibus præſtare felicem eſſe, quam haberi. Jam ut ſis, in te ſitum eſt: ut habearis, non item. De divite porro iſto, & iis, qui vulgo abjectæ felicitatis bractea imponunt, non ſolum videndum eſt, quid ſuper menſam, aut in conviviis inter adulantium turbas & gulæ irritamenta poſiti, & ad temporis punctum de ſe, & ſuarum rerum ſtatu, ſed quid perpetuo ſentiant. Nam illa cogitationum inter epulas ſuavitas, quam admiratrix & circumfuſa turba falſo capta ſplendore efficit, brevis quædam eſt reſpiratio ab inteſtinis illis animi curis. Atque ut is ſanus non dicitur, cui intermiſſiones quædam in febribus conceduntur (ſolent enim morbi intervalla dare) ſic nec is felix eſt, cui pauſæ ſunt duntaxat aliquot breves ægritudinum, quas oblivio, non ſtabilis animi judicatus attulit. Multi in foro ſunt conſpicui, quorum vitam triſtem domi facit moroſa uxor: ſic & regno & opibus multa adſunt occulta mala, eaque ingentia, hoc eſt, ſollicitudinum cupiditatumque plurimarum turpiſſimi & flagrantiſſimi æſtus, quos nulla queat aqua, præter eam, quæ ex ſapientiæ fontibus hauſta eſt, extinguere. Et ut res ſit apertior, conſtituamus, Quiſnam ſit dicendus beatus, quoad in hac vita beatitas homini contingere poteſt. Is ſane eſt, ut opinor, *qui habet* (ut breviſſime definiamus) *quicquid vult.* Addidit (ſi probe memini) Auguſtinus, *et nihil mali vult.* Sed ea acceſſio profecto non eſt neceſſaria. Siquidem qui mala aliqua cupidita-

te

te illigatur, nunquam fit compos omnium quæ cupit: cum ea sit natura fallacium bonorum, ut sitim animi cruciabiliter exaugeat, non suaviter extinguat. Quid? quod quicunque in parte quavis turpis est, huic nihil veri boni esse potest. Est enim, ut philosophi docte & sapienter definiunt, virtutum nexus adeo necessarius, ut qui una aliqua deficitur, deficiatur & omnibus. Et quamvis satis ex quarta columna liqueat, frustra expletionem animi peti ab externis, eoque neminem illis beatum fieri: quia tamen tu, Demetri, comparationem quandam attulisti, vulgi opinione nitentem, videamus quæ sit ista beatitudo Byzantii tyranni: hoc est, an sit is contentus sorte sua. Obtinet hodie Ægyptum, Arabiam, Syriam, minorem Asiam, Græciam, Thraciam, Mœsiam, Daciam, Illyricum, Dalmatiam, opulentissima regna: unde assidue magnos alit exercitus, & pellicum vim non mediocrem. Nihil oriens, nihil occidens Sol videt, quod ad delicias pertinet, quo careat ille. Verum egeni animi manifesta quotidie dat signa, dum toties Pannonias populabundus ingreditur, quicquid obstat barbarica immanitate ferro ignique, quoad per eum fieri potest, absumens. Nec Pannoniis contentus erit, volet sub jugum mittere omnes has Christianas provincias: neque aliam ob caussam usque adeo illi arridet hæc nostrorum Regum discordia, quam quod ea potissimum ratione hucusque imperium suum longe lateque propagaverit. Quod si illum tanta gerere dicas metu adactum, ne nostris rebus crescentibus illius opes debilitentur, plane id quod volo confiteris, timoribus & sollicitudinibus perpetuis ferum tyranni pectus exagitari.

DEMET. Carmine nuper laudes Britanniæ vestræ descripsisti, in quibus egressu quodam attingis calamitates istas, quæ a Turcis impendent. Fac, quæso, ut & Franciscus audiat quid scripseris. Nemini enim displiciturum id arbitror, nisi cui & Christus ipse non multum placet.

FLOR. Cogis me, Demetri, sæpius aberrare; sed quia res pertinet ad religionem, cujus studium nunquam

potest

poteſt eſſe immodicum, mos tibi geretur. Certe ſi Principes noſtri probe tenerent ipſi, quid ſit, & quam magnum bonum ſit Chriſtus, facilius quæ jam tenent regna relinquerent, quam ſuſtinerent, ut ſua diſcordia Chriſtiani ex profeſſo hoſtis potentia invaleſceret. Noſtra diſcordia eſt, quæ illum vocat: noſtra diſcordia eſt, quæ illi audaciam facit, quæ illi & vires & arma ſuppeditat. Ipſe pro meo qualicunque in Chriſtianiſmum ſtudio, dum lanam, quam optimam & plurimam auſtralis Britanniæ pars, quam Angliam vocant, ſuppeditat, inter cætera inſulæ commoda prædico, & ad quas exportetur gentes oſtendo, hujuſmodi uſus ſum excurſu:

Regna foret nimium longum memorare propinqua:
Hac ſe veſtit Arabs, & cui rigat arva quotannis
Nilus, ab excelſo delapſus vertice montis:
Qui Libyam longo tractu diffindit aduſtam.
Utitur hac pariter veteris gens culta Damaſci,
Et Cilicum pubes, Cydno perfuſa nitenti:
Se tegit hac Thracum genus, & quicunque tyrannum
Agnoſcunt Scythicæ fæcis, cui dudum orientis
Imperium noſtri diſcordia contulit orbis.
Nunc ne ſit ſimplex dementia, rurſus eundem,
Qui genus exſcindat noſtrum, noſtroſque penates,
Viribus armamus noſtris, ultroque vocamus.
Haud ſecus ac ſi enſem ſtrictum quis porrigat hoſti;
Protinus hoc, dicens, ferrum in mea viſcera conde.
Securi interea nos inter ſtringimus enſes,
Et placet ut bellum plus quam civile geratur.
Nec nos ſacra movent communia, nec pudor ullus,
Non ſociæ duræ clades, & funera gentis,
Non temerata Dei templa immortalis, & omnis
Chriſti extinctus honos: quodque eſt vel dicere tantum
Grande nefas, pietas miſere peſſundata ſenſim,
Ingenuæque artes expulſæ, & præmia laudis.
Ille ubicunque fuit victor, rerumque potitur.
Nec lacrymæ quondam, quas jam devicta datura eſt

poſt-

Posteritas, frustra queritans pertæsa tyranni
Crudele imperium, nec non passura libido
Barbara quicquid erit sævi quodjusserit hostis.
Heu! quoties cupient, ut belli auctoribus hujus
Sit male, per quos non venienti occurrere damno
Est licitum, & primi cursus frenare furoris.
Impia tunc dicent hæc arma fuisse, virosque,
Nosque sibi nimium male prospexisse nepotes.

Sed quid externos Principes commemorem? Eadem fere sunt & nostrorum studia, qui toti vel diffluentes deliciis, vel inanis gloriæ studio flagrantes, susque deque ferunt, quam ærumnosi sint alii, modo illorum cupiditatibus serviatur. Multa hominum millia interdum in unius jactationem impendi oportet; & sæpe falsarum laudum præmium tot orphanorum esuritione, & tot viduarum lacrymis, imo & insontium funeribus est redimendum. Jam hoc videatur, uter sit præstabilior; illene, qui dummodo cupiditatibus potiatur, pro nihilo habet turpitudinem suscipere, cœlum terræ miscere, & magnum humani generis vim perdere: an is, qui vitam ipsam potius ponere velit, quam indecore quicquam facere, & in officii peccare leges. Certe idem qui præstabilior, est & felicior, quandoquidem felicitas ipsa rerum est præstantissima. Agis Laconicorum Regum ultimus, præter æquum ab Ephoris condemnatus, lictori, ob rei indignitatem, cujus cogebatur esse minister, flenti; *desine* (inquit) *homo meam vicem flere: nam sic præter meritum & jus moriens, melior & felicior sum his qui me occidunt.* Hæc locutus, ipse sibi collum laqueo induit. Quod spectaculum vulgo habetur fœdius, quam hominem sic ex vita & communione hominum exterminari? Quod tamen sane pudendum nihil habet, nisi caussa aliqua turpis præcedat. Alioqui nihil est haud dubie, nisi vulgaris, idemque turpis error; ad quem si studeamus vitam & mores instituere, non est quod unquam solidam animi requiem exspectemus. Vulgus hic non intelligo pauper-

perculam turbam, sed quoscunque, qui illiberaliter sentiunt de virtute, qui magnifaciunt ea quæ ad corpus pertinent, & ad vitæ hujus jucunditates. Quocirca quoties tibi oculos perstringet aularum ille fulgor, quoties vides viros principes tam numerosa nobilitatis turba, tam varie tamque nitide vestita, stipatos: ne inanis species te decipiat, scis quid tibi sit faciundum? Expediam: Imminebat quondam Græciæ cum numeroso exercitu (ut Romanarum rerum scriptores produnt) Antiochus. Apparatus varii & copiosi fama jam cunctos attonitos reddiderat: equitum peditumque nubes jactabantur, mare classibus abscondendum, varia item armorum, & inaudita gentium nomina: Medi, Cadusii, Ælimæi, hastati, cataphracti, amphippotoxotæ. Quod conspicatus T. Quintius Romanorum imperator, faceta & perquam familiari similitudine vanos timores discussit: narrans de quodam hospite suo Chalcidensi, convivatore scito admodum & lauto, qui, cum conquisitissimis cibis mensæ exstructæ apparerent, interrogatus, *unde esset tam multa, & tam varia venatio solstitiali anni tempore.* Respondit, *omnia mansuetæ suis esse carnem, sed arte & condimentis accepisse ferinæ speciem tam diversam.* *Ita*, inquit Quintius, *in præsentia se habent Antiochi copiæ: omnes illæ gentes, quarum vos nova nomina terrent, Syri sunt: hoc est, imbelle & servile hominum genus.* Hunc ad modum cogita tu, Principes una cum comitibus, asseclis, & satellitibus, quantumlibet auro radient, aut ferro sint terribiles, quantumlibet fortunæ sint ornamentis conspicui, nisi illa ipsa quæ habent, propter quæ vulgo magni videntur, nihili faciant, omnes Syros, hoc est, nihili esse homines, & nequaquam inter illustres viros referendos. Semper hæc duo in promtu tibi sint, omnem (ut est) hominis præstantiam esse ex animo, & non pendendum esse ex vulgi opinione: quod nisi facias, ad minimam quamque occasionem labasces. Illorum, quos vulgus suspicit ut felices, nemo non intestinis duris laniatur. Species quædam externa lætitiæ in illorum

rum rationibus versatur: sed quia domi non illis nascitur lætitia; hoc est, quia a sapientia & constante ratione non proficiscitur, solida & perpetua esse non potest. Neque enim omnis qui ridet, continuo gaudet. *Levium metallorum* (ut inquit Seneca) *fructus in summo est: illa opulentissima sunt, quorum in alto latet vena, assidue plenius responsura fodienti.* Perfunctoriam ergo duntaxat voluptatem præstat hic rerum fulgor exoticus: veram altæ & sapientes illæ animi commentationes. Vis amplius videre, quanto tu personatos istos felices antecedas, si quam descripsimus studiorum rationem fueris secutus? Tu animi sapientia repræsentas, imo & frueris eo, quod illi frustra & laboriose per omnem vitam quærunt. Te tua delectant, nihil magnopere ambis alienum, conquiescis in illa tenuitate externorum, nulli suas opes invides, neminem propter externa tibi præfers: quod certe non fit sine intestina, eaque & egregia, animi magnitudine. Illorum alius sollicitus est de muliercula, qua cum potitus fuerit, tranquillum se fore sperat. Alius tum clarum se & beatum fore putabit, cum censum suum ad centies sestertium auxerit. Alius nihil sibi amplius fore negotii credit, ubi sacerdotium fuerit adeptus, supererit enim (ut videtur) illud duntaxat, post aliquot horas in templo consumtas, domi dare operam deliciis. Alius ubi ditionem dilataverit, diis proximum se futurum sperat. Et cur hæc omnia moliuntur, nisi ut placide & quiete vitam agant? Illo jam tu frueris, quod illi tot sudoribus quærunt. Illi semper animi pendent, & de crastino sunt solliciti: tu securus omnium, habes in animo opum & suavitatis scaturiginem perennem. Hodie vivis, hodie felix es, & jam temporis transgressus metas, tempus ad te pertinere non arbitraris. Non exspectas, ut fias magistratus, non ut crescat census, non rapit te cæcus aliquis formæ furor. In summa, non exspectas ut sis felix, cum scias non eis rebus, quas illi petunt, sed iis quas jam domi tuæ possides, felicitatem parari. Quanto ergo tu, qui jam portum tenes, & complicatis velis in

optatis sedibus conquiescis, potior illis es, qui undoso etiamdum jactati salo portum nunquam sint inventuri? *Vis scire* (ait Seneca) *quid nos faciat avidos futuri? quia nemo sibi contigit.* Ego tibi omnium opto contemtum, quorum parentes copiam optavere.

Sensit Alexander, testa cum vidit in illa
Magnum habitatorem, quanto præstantior hic, qui
Nil cuperet, quam qui totum sibi posceret orbem,
Passurus gestis æquanda pericula rebus.

Non desunt ex personis illis, qui & agnoscant, & clam etiam fateantur suas miserias, ipsa rationis vi coacti, sed partim superbia naturæ, quæ refugit videri erraſſe, partim impotentia affectuum, atque consuetudinis vinculis constricti, malunt cum multis turpiter errare, quam cum paucis sapientiſſime atque feliciſſime sapere. Nimirum videri, quam esse magni malunt, & intestinorum cruciatuum dant pœnas, quia externa hæc immodice adamare pergunt. Tu interim singillatim expende, quanti tibi sint felicitatis cumuli. Expers es formidinum; expers item conscientiarum. Liber; nemini servis, nisi illi cui omnia serviunt. Conscius es præclariſſimi dominatus, dum nihil quicquam ex fortuna pendes, & affectus tuos pro arbitrio dirigis. Timent illi, ne amittant: tu omnia tua tecum, hoc est, in animo circumfers. Bias idem interrogatus, *quid esset omnium in vita maxime* ἄφοβον, hoc est, *intrepidum:* ὀρθὴ συνείδησις, inquit: hoc est, *Mens bene conscia.* Aſſiduæ & domesticæ furiæ sunt improbis carnifices illæ conscientiæ, quas, ut velint, prorsus deponere non poſſunt. Et tu, qui vides te nihil turpiter in animo instituere, non tam excellentis rei conscientia exultabis? Exercitus toti olim perpeſſi sunt rerum omnium inopiam, vixerunt herbarum radicibus, & dictu fœdam tulerunt famem pro regno falso & alieno: & id nos non faciemus pro vero & nostro?

Serviet æternum, qui parvo nesciet uti.

Quam

Quam abjecta sæpe fiunt mancipia, quantum devorant indignitatis, qui istas fortunæ accessiones exspectant? Cursitandum pro alieno arbitrio, vigilandum, adulandum est, & indigna sæpe obeunda ministeria, ut levem aliquam gratiam a fastidioso patrono ineas. Fuit & mihi aliquando in aula Antistes longe illustrissimus, in cujus fidem ac clientelam juvenis admodum falso splendore captus me contuleram: sed cum vidissem crebro supplicandum esse, & perferenda multa tædia ob nescio quod fortunæ præmium, barbara quadam fortasse superbia ductus, contemsi diutius perferre turpes illas & libero homine indignas molestias, protinusque miseriarum contemnere atque calcare mercedem cœpi. Magno emitur quod precibus, turpissime quod adulationibus. Cicero *& gloriæ cupiditatem vitandam* dicebat, *quod eripiat animi libertatem, pro qua magnanimis omnis debet esse contentio.* Cogit nos illa vivere sub persona, & ut supplices simus, & ut alienos sumamus vultus, dum timemus deprehendi tales quales sumus. Multa tamen interea incidunt, quæ nos denudent, & ut bene cedat tanta sui diligentia ne deprehendatur, *certe*, ut ait Seneca, *neque jucunda, neque secura est vita sub persona viventium, & ad alienos se nutus accommodantium.* Neque hic libet commemorare, quam indignæ sint illæ servitutes amorum, & quam abjecta atque damnosa res sit *tristes Amaryllidis iras, atque superba pati fastidia.* Breviter omnis sordidus affectus nos ad turpem & eandem miseram adigit servitutem: commentatio sapientiæ, & fortunarum, atque adeo corporis contemtus, nos rerum efficit dominos. Proinde ne verbis quidem consequar, quantum insit voluptatis, cum quis sibi videt adesse eam animi vim, & ut non modo hujus vitæ luxum ac fastum, atque omnia quæ vulgus admiratur, contemnat: sed etiam nihil quicquam animo concidat, imo exsurgat potius, si sibi vel in præsentia moriendum intelligat. Sed nescio quomodo nunquam sumus contenti domestico animi testimonio; sed semper quærimus externas laudes. Si res ipsa

clauderet dubitationem, an sapiens fortunæ contemtus res sit longe præstantissima, prudentiæ esset, ad sapientum confugere consilia. Sed sunt hæc nostra omnia, quæ de animi magnitudine nobis dicta sunt, luce illustriora: quare nihil opus est ut externum excellentiæ nostræ testimonium requiramus, si aperte videmus nobis illum, quem tantopere laudamus, mentis adesse vigorem. Cato in Libycis illis arenis neglexit Ammonis adire oraculum, dum ait,

Quid quæri, Labiene, jubes? an liber in armis
Occubuisse velim potius, quam regna videre?
An noceat vis ulla bono? fortunaque perdat
Opposita virtute minas? laudandaque velle
Sit satis, & nunquam successu crescat honestum?
Scimus, & hoc nobis non altius inseret Ammon.

Laudabiliora sunt sane omnia quæ sine venditatione, quæ sine populo teste fiunt: nec ullum est virtuti theatrum conscientia majus. Principes & duces, qui propter res gestas etiamdum sunt celeberrimi, fere gloriam mercedem rerum gestarum spectabant. Jam cum longe præstantior sit victoria, jure seipsum & affectus suos vincere, quam alios per injuriam superare: tu si contemta aliorum prædicatione, conscientia præclararum rerum contentus, assidue honestum colueris, ipsos omnium gentium victores longo intervallo superaveris: longe enim majoris laudis res est, totam illam affectuum conspirationem labefactare & perfringere, quam ab aurora ad Gades orbem sub jugum mittere. Pulchre dictum est Plutarcho, *amatorem sine teste gaudere amica: & avarum cum solus est, nummos non sine voluptate contemplari in arca.* Ex quo facile colligitur, ineptos nos esse, si pulcherrimarum rerum conscientia non simus contenti. Nunquam sane desunt & superi spectatores, quibus placere multo amplius nobis curæ esse debet, quam hominibus vel sapientissimis. Sed ne diutius hic laboremus, illud breviter statuendum est, nunquam illum vere laude esse dignum, qui

humanæ

humanæ laudis sit admodum appetens. Cavendum est item, ut supra dixi, laudis studium: eo quod quoties videri, atque laudari studes, ponis quodammodo cum superbo illo dæmone sedem tuam in aquilone, & altissimi exæquationem quandam impie affectas. His ergo rationibus beatus fies, & talis erit animi tui status, qualis est mundi supra Lunam, ubi semper est serenum, & ut alcyones avium genus in media etiam hieme, cum turbulentissimæ sunt tempestates, perinde degunt, atque tranquillum esset mare: ita tu sapientis animi beneficio fortunæ sævitia minime conturbaberis: imo a tuo quodam fonte tibi perpetuo fluent rivi quidam solidarum voluptatum perennes, quibus copiose atque suaviter animus irrigetur.

DEMETR. Ergo & tu tandem voluptates persequendas statues?

FLOR. Non facio, Demetri, sed statuo eas res persequendas, unde voluptates existunt, non quæ mentis lumen extinguant, & ex homine pecudem faciant, sed quæ juvent & perficiant rationem, quæ sunt homine dignæ, imo quæ sunt illi cum divis communes, & illi divinitatis similitudinem atque excellentiam tribuant.

DEMETR. Næ ille merito gaudet, qui se cernit ad eam animi dignitatem, quam sapientia largitur, pervenisse: veruntamen ut quis se magnum aut beatum existimet, videtur pugnare cum sapientum præceptis, qui proprium hoc esse superbiæ aut stultitiæ statuunt, *Sibi placere.* Quid? quod & columna quædam tua magnopere hoc cavendum dixit, *Ne quis de se magnifico sentiat.*

FLOR. Sibi placere dicuntur, qui ob aliquod fortunæ, vel corporis bonum, vel ingenii dotes, aliis anteferri postulant, cæterosque quodammodo despiciunt. Sed is, quem nos lætum esse volumus de rebus suis, nemini se opponit: contemni pro nihilo habet: fortunæ, aut corporis dotes suas non esse putat. Hoc maxime nomine magnum se credit, si sibi minimus, quamlibet etiam ingenii dotibus excellat, videatur. Scit omnia ex Deo

esse, eoque illi omnia accepta refert. Neque enim hoc in modestiæ ratione positum est, ut ignores tibi adesse divina munera: quin potius magni sunt illa faciunda, sic tamen ut magnitudinis laus omnis illius esse intelligatur, unde illa oriuntur. Neque tu homines contemnis, sed apertas hominum, quod omnino licet facias, turpitudines. Miseraris illorum errores, & quam maxime cupis participes esse divini illius muneris, propter quod tu, ut populariter loquar, in domino gloriaris. Quid? quod qui sibi stolide placet, necesse est, propter eas, quas supra attulimus, rationes,ut idem sibi ipsi sæpissime displiceat. Nos autem de durabili & perpetua quadam quiete loquimur, quæ sane cadere non potest nisi in sapientem. Inde est, quod conquiescunt nunquam, propterea quod superbia omnis ex aliquo insipientiæ genere nascatur. Videtis jam, ut & hæc columna nihil difficile contineat, cum nihil animo carius, gratius, aut suavius esse debeat, quam cernere seipsum quam præstantissimum, & quam felicissimum. Tandem ad octavam, quæ ultima fuit, columnam est perventum: cujus hæc erat Epigraphe, & quidem multiplex, ut mihi visa est:

ΜΕΛΕΤΗ, ΟΜΙΛΙΑ, ΚΑΙ ΜΑΛΙΣΤΑ ΦΥΛΑΤΤΕΣΘΑΙ ΑΠΟ ΕΑΥΤΟΥ.

Quæ sunt,

EXERCITATIO, CONVERSATIO, ET POTISSIMUM CAVERE A SEIPSO.

Præceptiones omnes, quantumlibet salutares sint, & appositæ ad dirigendam vitam, usus nisi adhibeatur, sunt supervacaneæ. Quorsus cubiculi parietes tecti citharis & testudinibus, quarum nullus sit futurus usus? Dictum est nobis supra nonnihil de consuetudinis potentia, quapropter conveniet ut hic breves simus. Si eas res (ut hinc principium faciamus) quas inviti patimur, vel suscipimus, parvi temporis usus faciles reddit: quid aliud, quam summa facilitas illic exspectanda est, ubi rem aliquam gerendam ex animo susceperis? At jam nobis supra

pra constitutum est, oportere unicuique adesse flagrans sui perficiundi desiderium, & rationibus item vel luce ipsa clarioribus ostensum est, cur id, & quomodo fieri oporteat. Ergo hoc tantum restat, ut vires periclitemur, & præclaram hanc bene, hoc est, honeste vivendi scientiam ad actionem ipsam proferamus. Nota nobis & patefacta est via: nobis proficisci certum est: jam quod valetudinem caussari non possimus, nullum est negotium commonstrare. Quod vitæ genus est tam vel periculosum, vel ærumnosum, ac nautarum? Et tamen cernere est plerosque, quos nullis blanditiis ab eo vitæ instituto deducas. Qui in triremibus vincti remigant, & qui in custodias dantur, primis diebus indignabundi sunt, & insigniter tristes: postea temporis & usus beneficio eosdem videas ad æquanimitatem quandam perductos. Gladiatores barbari, ac perditi homines, quas perferunt in arena plagas, ubi pugiles cæstibus contusi ne ingemiscunt quidem: inexercitati vero etiam ex levi ictu turpissimos edunt ploratus. Venatores in montibus inter nives pernoctant, & se interdiu uri patiuntur. De Libycis feris proditum est, alio translatas, etiam cum maxime fervet æstas, quamvis uberes adsint aquæ, bibere non solere: hieme contra potare largius, eo quod in arenis illis sitientibus, ubi educatæ fuerant, æstate aquæ, ut quæ defecerat, non essent adsuetæ.

Quid magis est durum saxo, quid mollius unda?
Dura tamen molli (ut ait Ovid.) *saxa cavantur aqua.*

Silices, si Plinio fidem habemus, alicubi formicarum pedibus detriti inveniuntur. Ferrum ipso usu splendescit, situ contra & rubigine exeditur. Sed ut rerum sit conclusio, Μελέτη (quod proverbium est) τανῖα δύνα;) hoc est, *Nihil est tam arduum, quod non assiduitate & pertinacia superetur, & ad familiaritatem perducatur. Nulli sunt tam feri* (ait Seneca) *affectus, qui disciplina non perdomentur.* Alii nunquam risere, alii venere, alii vino, alii omni humore interdixere corporibus. Didicerunt alii tenuissimis

ſimis & adverſis funibus currere, & ingentia, vixque humanis toleranda viribus, onera portare: alii in immenſam altitudinem demergi, ac ſine ulla reſpirandi vice perpeti maria. Multa item ſunt alia, in quibus pertinacia impedimentum omne tranſcendit, oſtenditque, nihil eſſe difficile, cujus ſibi mens ipſa patientiam indixerit. Πολλαῖσι πληγαῖς δρῦς στερὰ δαμάζεται: hoc eſt, *Crebris ictibus & rigida quercus domatur.* Demoſthenem balbum natura fecerat, neque poterat primam artis, cui ſtudebat, literam pronuntiare: ſed induſtria uſque adeo omnia naturæ impedimenta vicit, ut oratorum Græciæ longe princeps ſit ab omnibus habitus. Convertamus ergo ſapientiæ præcepta in uſum, & cum tanta ſint propoſita præmia, hoc eſt, divina quædam noſtri excellentia, nos non pigeat eum ſuſcipere laborem, qui ſæpe ob nihili res pleriſque toleratur. Cum geniis noſtris bellum geramus, & qui toties turpiter ſuccubuimus, periclitemur tandem quid ſit vincere. Coerceamus libidines. Contemni vel amemus, modo non ſubſit turpitudinis cauſſa: & cum adverſum aliquid accidet, complectamur illud libenter, tanquam materiam oblatam, in qua animi vires exerceamus, & nos ipſos magnos & præſtantes efficiamus viros. Non inepte ſane nos ad doctrinæ uſum Thebanorum exemplo cohortatur Plutarchus: hi, cum ſemel Lacedæmonios antea invictos habitos viciſſent, nunquam ſunt poſtea ab iiſdem ſuperati. Et ſane pro fervore uſus in periclitandis viribus, accelerabitur illa facilitas, quam præſtat habitus: quandoquidem & a philoſophis acute diſputatur, an una aliqua actio poſſit habitum generare. Vultis ſcire quid faciatis interea, dum ſapientiæ commentationes in mores traducitis? Philoſophamini. Hoc enim eſt vere, re ipſa & ſerio, non verbo tenus philoſophari. Hanc philoſophandi operam ſemel ſuſceptam ad extremum tueri nos conveniet, ſi vere homines eſſe velimus.

DEMETR. Ergo ſententia tua, omnibus promiſcue eſt philoſophandum. At ipſe arbitrabar, eos eſſe philo-

philoſophos, qui in utriuſque linguæ ſtudiis ea gratia ſint verſati, ut ſciant & poſſint de moribus, atque de omni natura diſſerere: quod tu vitæ inſtitutum mihi delegiſſe videris.

FLOR. Ejuſmodi homines, ſi non tam oratione, quam vitæ actione incluſam animo ſapientiam populis demonſtrant, hominum genus ſunt haud dubie longe præſtantiſſimum. Sin palam affectibus indulgeant, philoſophaſtri ſunt, imo hominum nocentiſſimi, ut quibus inſpiciendis vulgus facilius corrumpatur, dum a doctrinæ nomine turpitudo aliquid auctoritatis accipit. Philoſophiæ pars maxime utilis, eſt ars vitæ. Quamobrem, ut indignum in primis eſt, aliquem, qui ſe grammaticum profitetur, barbare loqui: ita turpiſſimum eſt, vivendi artem profitentem in vita delinquere. Diogenes *hoſce ſimiles eorum eſſe* dicebat, *qui pictas caricas pro veris elegiſſent*. Neque tamen ex turpitudine quorundam, qui in literis verſantur, fas erit vituperare philoſophiam. Non enim omnes agri, qui coluntur, ſunt frugiferi. Atque ipſa ſe tibi multo ante inanem fore denuntiat, niſi ex ſtudiorum umbra in actionum palæſtram prodeas. Sed quid hic dicendum eſt de illis, qui divinitatis imitationem quandam ſingularem profeſſi, & qui ſe pene divorum loco eſſe volunt, doctrina vel nulla, vel adulterina ſunt exculti: & peſſimis vitæ exemplis ſceleratum turbæ, ad nefaria ſemper tendentis, curſum adjuvant? Itaque tu tum te oratorem optimum eſſe puta, cum tibi ipſi quod oportet perſuaſeris: tum philoſophum item, cum tibi ſtudes, & quas de honeſto animo tenes præceptiones, in mores transfundis. *Nonne id flagitium eſt* (ait Menedemus) *te aliis conſilium dare, foris ſapere, tibi non poſſe auxiliarier?* Siquidem alimenta quamdiu in ſua qualitate perdurant ſolida, & in ſtomacho innatantia, onera ſunt; mutata, in ſanguinem & vires abeunt: ita quæ legimus concoquenda ſunt, ut non tam in memoriam, quam in mores abeant. *Quantum ergo profeceris, non tam oratione, aut calamo, quam cupiditatum imminutione* (ut ait Seneca)

 eſt

est faciundum. Si gloriarum videlicet refrixit ardor, libidinibus minus indulges, si auri fames est sedata, si te contemni non tam quam solebas gravate fers. Hæc signa sunt animi per philosophiam jam sanati, aut certe ad sanitatem magno gradu properantis. Hic philosophiæ & studiorum fructus est uberrimus, si nos indies meliores fieri sentiamus, si animus assidue tum moderatior, tum purgatior redditur. *Oves* (ut pulchre Epicteto dictum est) *non revomendo quam esitaverint herbam, sed carne succulenta, copioso lacte, atque lana, commonstrant pastori, quam læta fuerint pascua in quibus errarint:* ita nos non ambitiosis disputationibus, aut epistolis, quæ Ciceronis facundiam redoleant, vel libris, qui Aristotelis præferant acumen: sed constanti potius totius vitæ modestia ostendere debemus, in quibus & quam gravibus studiis simus versati. Hujus usus qui rudis est, etiam quamvis sexcentos Aristoteles, & totidem Platones ac Cicerones devorarit, non magis habendus est philosophus, quam is citharœdus, cui multa sit cithararum copia, aut musices lectio, citra illam pulsandi peritiam. Et contra, qui sapientiæ præceptis utitur, ut faber sit, vel agricola, haud dubie philosophus est. Imo idiota, si Christi & cœlestium rerum amore corripitur, theologus est egregius. Hoc si desit, in subtilissimis de divinis rebus versatum esse disputationibus nihil quicquam confert. Eum, qui nihil præter aridam & sterilem cognitionem elicit ex lectione longa, non inepte quidam similem dixit pictoris, qui formosæ mulieris lineamenta, colorem diligenter observat, ut depingat duntaxat: & contra rudem illum ejusmodi studiorum, qui tamen serio pius est, eum referre ait, qui subito ut formosam vidit, citra subtiliorem inspectionem totus est in amorem abreptus. Itaque hoc quod philosophari (quod est sapienter vivere) dixi, est vere hominem agere. Hoc ergo more philosophari commune est omnium qui se homines profiteri ausint. Curiosior rerum explicatio forte poscit, ut hic nonnihil dicatur de eis viribus, quæ assuefactionis sunt capaces. Sunt enim quædam facultates, quas frustra

ad

ad obedientiam condocefacere tentes, cujus generis sunt, vis concoctrix, aut expultrix, aut appetentia illa alimenti. Nulla sane industria efficias, ut non velut latret stomachus, cum alimento deficitur. Et pertinent hæc fere ad illam animam, quæ populariter Vegetativa dicitur. Sensuum functiones etsi naturales sunt, (videt enim oculus naturaliter cum in luce coloratum aliquod est admotum) admotio tamen rerum convenientium est in arbitrio hominis, vel saltem intermissio functionis: cum integrum sit, oculos claudere, atque aures obstruere, etiam post res admotas: intellectus item naturaliter assentitur sententiis illis, quarum veritas est evidens: potest tamen voluntas alio convertere cogitationem: potest item eadem sibi quodammodo imperare. Omnis ergo animæ vis habitu imbui potest, cujus functio nostri est arbitrii atque spontis. Aristoteles appetitui animali rationem civiliter præfectam esse statuit, eo quod illius motus etiam invitis nobis exoriantur: admittunt tamen (ut nobis supra ostensum est) disciplinam: quapropter & ille virtutum est particeps, & habitibus quibusdam, nunc pravis, nunc studiosis inficitur. In corporis membra idem, quantum ad motus usum attinet, animo tribuit herile imperium: quapropter jure vituperamur, si illis scelerate abutimur. Ubi merum largius haustum est, non est in potestate nostra, ne sequatur ebrietatis aliquid, eo quod jam ventum sit ad functiones prorsus naturales, & quæ sunt vegetatricis facultatis: prius tamen integrum erat, poculum non ori admovere, aut admotum non exhaurire. Verum hæc disputatio tantæ utilitatis non est, ut sit hic commorandum: maxime cum typographica officina calami nostri celeritatem prævertat: quo fit, ut transcurrenda sint etiam quæ videantur necessaria. Convertamus ergo nos alacriter ad præceptorum usum, ut præclaræ istæ voluntates possint aliquando nos ad habituum firmitudinem perducere. φιλεῖ (inquit Euripides) τῷ κάμνοντι συσπεύδειν θεός· hoc est, *Laboriose adnitentes Deus libens adjuvat.* Apud eundem est, ut nemo unquam

quam clarus evaserit voluptatibus, & vitæ hujus deliciis. ἀλλ' οἱ πόνοι τίκτουσι τὴν ἀνδρείαν. quod est, *Labores sunt quibus claritudo paratur.* Si qua in parte nos præclare dedimus, laboris molestia abit, honesti decus est æternum. Contra, si turpiter aliquid nobis designatum est, voluptas quam petebamus actutum evanescit, inusta macula perpetuo, nisi studiorum fiat mutatio, adhærescit. Unde non possum satis admirari voluptariorum ineptiam, qui volunt ex præteritarum voluptatum recordatione in animo nasci quandam suavitatem. Quod si de corporis deliciis accipiendum est, Quæ, quæso, mihi voluptas inde existere possit, cum mihi in mentem venit stultitiæ meæ, & quam turpiter fuerim deceptus, dum pro rebus umbras amplecterer? Quin contra est, hoc singulare animo gaudium affert, cum se videt facillime semper contemnere ea, ad quæ vulgus incautum impotenter abripitur: se nusquam decipi, sed constante quodam judicio parvifacere ea, quorum species imponit vulgo. Penetrat nimirum in intimas partes, & videt solidi nihil subesse: vulgus in superficie consistit, nec cernit lutum & sordes, quæ sub pulchre depicto tectorio latent. Profuerit item non mediocriter in hoc philosophandi studio, si quis quotidie a seipso pensum aliquod eruditionis, tanquam pædagogus aut magister exigat: secumque ita cogitet: " Quomodo philosophatus sum hodie? " quid didici? quem vici impetum animi? restitine libidini? toleravine patienter injuriam? Si fecisse sentit, gaudeat, sibi caput demulceat: pomo, quod pueris, cum probe dictata reddiderint, fit, se donet; ipse sibi dicat, " Laudo, vir es, perge: sic tamen, ut laus illa omnis ejus esse intelligatur, a quo uno laudis omnis ratio manat. Sin lapsum se sentit, erubescat, ipse se objurget, neque increpandi sui finem faciat, donec ipse sibi polliceatur in posterum se fortem, frugi virum futurum. Conducet item, ut ipso mane, quotidie cum exsurgitur, Deo prius religiose adorato, sibi ob oculos unusquisque ponat, quæcunque possunt accidere: sive illa

sunt

ſint voluptatum irritamenta, ſive dolorum cruciatus: atque ita ſecum ratiocinetur: "Hodie fortaſſe in eum "locum ſum venturus, ubi perſonæ tam affabre formatæ "erunt, ut pro rebus probent, ubi faces ſint incendendæ "libidinum, ubi nihil denique non erit illecebrarum. "Quid faciam? abſtinebo, philoſophabor, tuebor di"gnitatem meam. Fieri item poteſt, ut hodie a me di"ſtrahantur cariſſimi, ut compilata ſit arca, imo ut ipſe "ad carcerem, adeoque & ad mortem abducar. Quid "faciam? philoſophabor, reddam dictata, generoſe "perferam, re ipſa major ero illis omnibus, qui miſe"rum eſſe putant quicquam, ubi turpitudo abeſt: illu"ſtris animi ſpecimen divis ipſis ſpectantibus dabo. Debet ſane animus ſe in hiſce rebus cogitandis pervolvere, ut nihil ſit inopinatum: hac enim ratione paratur ſecuritas, dum adverſus omnem caſum proviſa atque præparata ſunt remedia. Demoſthenem proditum eſt ſolitum adire ſtatuas, & ab ipſis aliquid petere. Interrogatus, *cur id faceret*; reſpondit, *ea ratione ſe diſcere, non commoveri, ſi quando ab hominibus non impetraret quod peteret*. Sunt hæc quidem, quæ commemoravi virtutis tirocinia minime ſpernenda: in quibus & illud diligenter memoriæ mandandum eſt, ut, dum irritant externæ rerum ſpecies ad libidinem, celerrimus ſit rationis occurſus, neque concedamus otium, ut illecebræ prius animi aditus occupent, quam ratio ſapientiæ præceptis meatus obſtruat. Cum formam aſpicis inſignem, ſtatim in promtu ſit, perſona eſt, & diarii decoris flos; lutum eſt, ſpecioſa bractea cruſtatum. Nam ſi ejuſmodi cogitationes promte non ſe proferunt, ſauciatur interim animus, & tacite venenum quoddam ſuave in eundem inſpiratur, invaleſcit mentis caligo, & res ad perniciem tendit, & invitius poſtea, & laborioſius mala gaudia deſeris. Similiter item eſt in terroribus, ſi non protinus ſapientiæ ſcutum corripis, res apparent impatibiles. Itaque

Principiis obſta: ſero medicina paratur,
Cum mala per longas convaluere moras.

Ubi

Ubi ad tempus aliquod hoc modo te gerere consueveris, admirabilis erit rerum ex dexteritate hac extemporali suavitas. Deinde illud videndum est, ut convictores probos deligamus. Tales enim fere evadimus, quales sunt illi quibuscum vivimus. Ex Theognide citat illud Aristoteles, ἐσθλῶν μὲν γὰρ ἄπ᾽ ἐσθλά. hoc est, *De probis probitatem discas.* Nullus fere locus est, qui non sit flagitiosorum vestigiis impressus. Improbis omnia redundant, nec minus animorum quam corporum morbi (quod multis exemplis Plutarchus ostendit) in nos imprudentes transfunduntur. *Itaque* (ut ait Seneca) *non tam valetudini prodest utilis regio & salubrius cœlum, quam animis parum firmis in turba meliorum versari.* Nam & belluæ multum nativæ feritatis ex eo, quod cum hominibus convivunt, deponunt. Atque, ut qui in Sole versantur, colorem ex eo ducunt, quamvis non propterea ad Solem prodierint: sic bonorum convictus semper nobis vel non sentientibus probitatis aliquid affricabit. Si eum locum diligenter vitamus, ubi pestilens sit aer, qui corpus inficit: quanto majore cura ea declinanda sunt loca, & cavendæ societates, unde nihil præter morum corruptelam exspectandum est? Multi boni, etiam ut ad exempla cohortationes addantur, ægre unum aliquem improbum poterunt ad frugem revocare. Quid ergo tum usu venire verisimile est, ubi improbitas ab infinitæ multitudinis exemplo confirmatur? Natura nos finxit pronos ad imitanda prava, eoque nihil pene turpe ducimus, quod vulgo factitari videmus. Fraude alteri imponere, labefactare alienam pudicitiam, famam commaculare, ferociter ulcisci injurias, vel per nefas augere peculium, nos non pudet. At cur quæso? Non sane propterea, quod audeamus palam profiteri illa non esse mala: sed quia passim ita fit. eoque non veremur, ne nobis illa vitio vertantur, quasi ex hominum opinione pendendum esset, aut vulgi manifestus error æternæ rerum dignitati præjudicare posset. Multum igitur solliciti esse debemus in deligendis illis, quibuscum vivamus,

mus, aut quos nobis intuendos atque imitandos proponimus. Dispeream si sæpe vel unciam hominis in iis reperias, qui non modo Christiani sed etiam Dii pene terreni videri postulant. Ut in hac parte sint conspicui, in illa turpissime se dabunt. Semper ergo cum illis versabimur, qui nos reddere possunt meliores, aut quibus nos nostra opera utiles esse possimus. Fugiendi sunt maxime omnes licentiosi cœtus, spectacula ludicra, convivia lascivorum, imo & privatæ societates, unde labis aliquid nobis aspergi possit. Quid dementius est, quam eos quærere, qui corrumpant, cum in illos passim incidamus? Et quotusquisque est, qui egressus ad turbas & convivia, non deterior domum redeat, quam domo sit egressus? Animis jamdudum studiosæ vitæ usu roboratis multum est periculi ab ista nostra stultitia, quæ in luxu & apparatibus relucet. Quid ergo lucri hic infirmis, & iis qui ne per somnium quidem quid virtus sit viderunt, esse possit? Verum animus paullo compositior, ne tum quidem, cum futiles illas lætitias aspicit, philosophari atque fructum capere intermittet. Perpendet, quam ridiculum sit vulgus, & quam abjectum, quod tam levibus rebus delectetur: augebit & confirmabit institutum suum, & ex stultitia aliena sapientiæ fructum colliget. Si tales non sumus, ut postquam curis vitæ necessariis sumus fessi, animum recreare possimus, formosæ hujus machinæ contemplatione, aut evolvendis annalibus, ad ea nos animi laxamenta conferamus, a quibus nihil sit prorsus mentis integritati periculi. Inambulandum est cum prudentibus, loquendum item de rebus utilibus, sales vacent tum turpitudine, tum offensione, omnis vitæ usus in animo inclusam moderationem resipiat. Ex usu fortasse erit id, quod a Seneca in scriptis relictum est, ut *fingamus semper nobis adesse virum aliquem gravem, factorum, imo & cogitationum inspectorem, Catonem aliquem, Scipionem, aut Lælium, quo præsente delinquere erubescamus.* Præstat tamen, si tantum apud te auctoritatis & reverentiæ est virtuti, ut ipse

te

te sine teste vereare, ipse te eum efficias, quo spectante peccare non audeas. Tum sane pædagogum dimittas licebit, ut qui jam in sapientum atque magistrorum ordinem sis cooptatus. Quod si populi dux & doctor es, vix licet ut te in angulum abdas, nisi ad tempus, dum sacris commentationibus das operam. Discat non tam ex sermone, quam ex moribus tuis vulgus vivere: alioqui, dum te abdis, das aliquam occultæ turpitudinis significationem. O felices eos, quorum ea est vitæ ratio omnis, ut ea lucem non reformidet! Verum illud longe splendidius est, eam tibi cogitationum puritatem & dignitatem esse perpetuam, ut vel fronte pingi quicquid cogites non recuses, qui pectoris tui arcanis patefactis admirabilior existeres, interim Seleni in morem neglectus. Cum contra alii sint, qui foris niteant: animus, qui verus homo est, si acutis & puris luminibus cerneretur, conspueretur ab omnibus. Salutares sane sunt hæ, & magnificæ, cupiditatis frenandæ rationes. Sed ea longe est præstantissima, quam religionis suppeditat doctrina, de vitanda turpitudine ob eam præcipue caussam, ne illi (hoc est, Deo) displiceamus, a quo uno nobis est omne quod placet. Huc pertinent & auctores, qui nobis legendi sunt. Si de his, qui extra religionem sunt, sit sermo: si non tam linguam expolire, quam animum virtute collocupletare cupitis, nostra quidem sententia ex Græcis legendi sunt Plato, Plutarchus, Xenophon: ex Latinis Cicero & Seneca. Naturas rerum arte & methodo tradit Aristoteles. Plinius naturæ historiam singulatim, & citra illam doctrinæ methodum copiose conscripsit. Sed nos morum disciplinam in præsentia quærimus. Ex nostris veterum scripta sunt anteponenda, spirant enim germanum quiddam inChristianismo, & erudita quadam simplicitate nituntur. Methodum tamen sæpe in iisdem desidero. Recentioribus, qui sunt innumeri,& methodus quædam est, & acuminis sane plurimum: sed magna est rerum jejunitas, & sæpissime in ludicris & frivolis ambitiose ostentant ingenium,

tim. Si quando illis sacra tractantur, nullæ sunt flammæ, nullus impetus orationis, quo incendatur ad rerum amorem lector. Ex uno prope Aristotele barbare intellecto, omnis illorum commentatio est composita. Primi ætatis gradus mihi consumti sunt in illorum captiunculis discendis: cujus utinam temporis bona pars utriusque linguæ studiis impensa fuisset. Ex ea incuria video me defici eis præsidiis, quæ necessaria sunt illi, qui feliciter in literarum tractatione versari velit. Placent sane & illi, qui nunc nobis præ manibus sunt, Francisce, Augustini de civitate Dei libri. Erasmus Roterodamus vir fuit felicissimi ingenii, tenacis memoriæ, & plurimæ lectionis, doctissimus utriusque linguæ, qui si plusculum philosophiæ imbibisset, & paullo accuratior fuisset in Romani sermonis puritate, nihil neque nostra, neque superiora secula vidissent, quod sit cum illius scriptis (ut equidem arbitror) conferendum. Singularis plane est, & in civilibus, & in Christianis moribus fingendis artifex. Non sine voluptate menses abhinc aliquot vidi hic Lugduni Gulielmum Pagetum, potentissimi Anglorum Regis legatum, ætate quidem juvenem, sed ingenio atque sapientia maturrimum: fuit ille totus demersus in lectionem Senecæ, eo unice delectabatur: quod certe argumentum est solidissimi judicii, quandoquidem Seneca auctor est undecunque gravissimus. Sed immensi operis res esset de singulis quid sentias pronuntiare. Omnia cum lustraveris, ex solis sacris literis est solida lectionis utilitas. Fac tibi esse sexaginta reginas, octoginta concubinas, & adolescentulas quarum non sit numerus: hoc est, ut tibi sint omnes & eruditionis & facundiæ opes, quas profani scriptores suppeditant: unica tamen sacrarum literarum commentatio debet esse *columba tua, perfecta tua, unica matri suæ, & electa genitrici suæ.* Roffensis Britannus Antistes, vir in theologicis studiis doctissimus, &, si non magistratui, illius etiam studioso (ut plerisque placere video) contumacius restitisset, virtutis exemplar absolutum, mihi,

dum Londinum aliquando ex Gallia proficiscerer, se invisenti confessus est, *se magnopere admirari, quid sibi vellet ea in re divina providentia, quod Lutherani aliquot longe feliciſſime enarrarent ſacras literas, & tamen eſſent hæretici.* Sed harum rerum judicium vincit facultatis meæ vires. Nobis Eccleſiæ auctoritas ſemper plurimi eſt facienda. Sed jam tempus eſt, ut cohibeamus hanc evagationem : præſertim cum de ſacris nobis mox dicendum ſit. Illud nunc videamus, cur omnium maxime nobis ſit a nobiſmetipſis cavendum. In promtu ratio eſt, quod nemo niſi a ſeipſo lædatur. Nihil eſſent incurſiones hoſticæ, aut impreſſiones quamlibet graves, niſi intra nos eſſent incluſi hoſtes domeſtici, qui fœderibus quibuſdam perpetuis, una cum iis qui nos extrinſecus oppugnant, in noſtram perniciem conjurarunt. Latent in nobis immanes cupiditatum belluæ, a quarum feritate niſi caveamus, continuo diſcerpemur. Etenim in lucis hujus limine nobis hauſta ſunt illa Circes pocula, unde eſt crebra hæc ex hominibus in belluas metamorphoſis. Inveniunt ſæpe ad quod exiliant eædem : quod dum immodice faciunt, ipſo nos exitu ſtrangulant. Tractandæ erunt ergo ſingulari arte atque dexteritate. Per itineris cauſſam equo inſidentes, labaſcenti ſubinde & ad tumulos offendere ſolito, frenum majore cura, maxime ſi ſalebroſum ſit iter, adducimus. Militiæ cum vicinus eſt hoſtis; domi item cum furum imminet fraus, aut latronum manus, excubatur diligentius. Cum rimoſa eſt navis, ſentina purgatur crebrius : & ſemper quo periculum propius adeſt, hoc ſtudioſius providetur, ne quid damni accipiatur. Quid ergo hic nobis faciundum eſt, ubi non ſolum circum, ſed etiam intra nos hoſtes ſunt poſiti, quos neque arcere vallo, neque caſtris exigere detur ? Una nobiſcum perpetuo vivunt, ad extremos uſque rogos : prorſus debellare aut exterminare eoſdem, facultatis noſtræ non eſt ; placare & mitiores reddere, res eſt non tam ovationis quam juſti triumphi. Si per teſqua & ſilvas, ubi noxiæ laterent feræ, nobis iter faciundum eſſet, quanta nobis cautio

eſſet,

esset, ne quando præda fiamus belluis: & cum intra nos concludantur multo truculentiores, non multo studiosius vitabimus? Dant hæ quidem intervalla, sed rara, quod & febres solent, & quoad ostensa sit præda, leves & mansuetæ apparent. Socrates in Phædro dicit, *se velle seipsum considerare, utrum bestia sit aliqua Typhone multiplicior, ardentior & furiosior*, (fuit Typhon ex Titanum gente vir in primis crudelis, ex cujus cruore venenatas animantes procreatas esse fabulis proditum est) *an placatius quiddam & simplicius animal, & divinæ cujusdam mitisque sortis particeps.* Si vultis hæc familiarius explanari, sic habete. Conspicis magnam pecuniæ vim, variam & pretiosam supellectilem, numerosum servitium divitis alicujus: mox ex latebris erumpit cupiditatis lupus ad prædam. Cernis venustæ mulieris formam & charites: hic sus libidinis bellua expergiscitur, & ad fructum furiose festinat. Affectus tibi videris injuria, aut damnum ab aliquo accepisse: hic leo ex lustris exilit, & se ad ultionem magno cum rugitu parat. Contrahis cum alio aliquid, in quo fidei integritas sit præstanda: hic fraudulenta vulpes se admiscebit, & sui commodi gratia fallaciam facere volet. Est in te dos aliqua, aut saltem tibi ita videtur, quæ non sit vulgaris vel ingenii vel corporis: hic pavo caudam suam gloriose admirabitur, & conspici atque laudari volet. Præripuit tibi alius lucrum, aut in laude aliqua tibi est antepositus: hic canis, qui non fert prædæ participem, aut solitarius erithacus, indignabitur. Offeret se difficultas, aut periculum aliquod gravius in præstando officio: hic cervus, aut lepus terga dare volent. Sunt & aliæ plurimæ, quæ omnes sollicitæ sunt, clathris sepiendæ, imo in perpetuis habendæ vinculis, nisi malimus ab iisdem in vinculis haberi. Externi hostes non possunt nobis nostra adimere bona. Hæ belluæ in animi recessibus abditæ nos sapientia, moderatione & virtutibus spoliare non intermittunt: Quisquis fuit, qui, cum solum quendam, nescio quid secum loquentem conspexisset, dixit, *Cave ne*

cum malo homine colloquaris, sapientissime & sensit, & locutus est. Siquidem in hoc bello tum difficili, tum perpetuo, non una est insidiarum aut insultus ratio. Nam leonum iræ grassantur apertius, &, posito vel temporis beneficio, impetu animi, ipsi ad speciem incolumitatis sponte nostra redimus. Sed blandientes libidinum & laudum Sirenes, hyenarum instar, quæ sermonem mentientes (dictu mirum) humanum, & pastorum inter stabula nomen ediscentes, evocatos pastores eosdem dilacerant, nos sub amica quadam specie perpetuo decipiunt, imo, ipsi nos decipimus, neque vel cum nobis ipsis verum dicere sustinemus. Dubitatis? Fidem vobis faciet quotidianus usus, & ipsa experientia ostendet perennitatem insidiarum, quas ipsi nobis struimus: quas tamen, quia cum nobis ipsis perpetuo versamur, imo propter assiduitatem minus versamur, hoc est, nostri curam negligimus, non satis animum advertimus. Hoc quomodo fieri ac deprehendi possit, attendite. Phryne Atheniensis insigni forma meretrix Praxitelem statuarium præstantissimum (ut Pausanias tradit) a quo amabatur, rogavit, ut quod esset artis & ingenii sui opus eximium sibi donaret: assensus est ille quidem, & promisit, optionem atque electionem illi permittens. Verum quum sensisset illa Praxitelem dissimulare quod esset eximium, subornavit servum, qui Praxiteli, dum domo fortasse abesset, incendium domesticum nuntiaret, quo tamen non omnia conflagrassent. Tum Praxiteles tantum percontatus est, an Satyrus & Cupido illæsi superessent: unde constabat, de cæteris illum non magnopere laborasse. Mox Phryne occurrens omnia salva domi esse nuntiavit: & cum ea ratione quod esset artificiosissimum deprehendisset, Cupidinem abstulit. Sed quorsus hæc? dicetis. Cum abripimur citra aliquam certam industriam, & permittitur sibi mens in cogitationes aliquas ire, superveniamus nobismetipsis incautis, & expendamus, quibus rebus volutandis & versandis animus oblectetur. Imo si scire cupis, quam laute aut fru-

frugaliter ſe habeat aliquis tibi vicinus in victu, oportet ut citra invitationem aliquam inopinato ſupervenias diſcumbenti. Et quid tandem inveniemus? Nos videlicet ſemper in eis verſari cogitationibus, quæ vel ad lucrum, vel ad gloriam, vel voluptatem aliquam denique noſtram pertineat: quæ quidem ut non ſit proprie noſtra, ſatis eſt, quod nos attingat utcunque. "Ill[illegible] prædicat, " jam magnus apparebo. Ex hac vel illa re nomen meum " perveniet ad Principem. Illa, cujus gratiam exambio, ſi " hoc mihi contingat, me magnifaciet. Hujus rei ubi po- " tiens ero, jucunde vivam. Inter homines mei ordinis " hac ratione primus habebor. Scotorum delector laudi- " bus, vituperatio offendit. Si Chriſtiani junctis viribus " duos aut tres conficiant exercitus, quorum unus per Pan- " nonios ad Byzantium contendat omnium fortiſſimus; " alius navalis Ionium teneat mare, & Boſphorum Thra- " cium obſideat: tertius in Syriam exponatur, aut Cilici- " am. O utinam Cæſar in cœlum, aut ad inferos abeat! Quid mea intereſt? aies. Et Scotus ſum ipſe, & qualiſcunque Chriſtianus, qui niſi eſſem, aliter inſtitueretur cogitatio. Et mihi veriſimile fit, alios conſimilibus pulſari cogitationibus. Uſque adeo vigilat hæc noſtra φιλαυτία perpetuo, ut ſeſe quo jure, qua injuria magnificet & extendat ſollicita. Quomodo ergo hic tuebimur noſmetipſos a nobiſmetipſis? Excubet memoria, promte ſe exerat ratio, & ſibi dicat unuſquiſque: " O " quanto formoſior eſſes, ſi tibi formoſus non viderere! " Non te præ pudore abſcondis, qui hominibus, cum ni- " hil ſis, videri aliquid poſtulas? Quam bella res eſt " ſtolidis aut meretricibus placere cupere? Quid ſuper- " bis terra & cinis? Ad quam fragiles ſpes confugias, " cum opes vel hominum gratiam laborioſe captas, " non vides? *Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli* " *ſervies.* Hujuſmodi ſane ſententiis comprimenda eſt atque mitiganda belluarum noſtrarum feritas. Verum ſubito ſimul atque intermiſerit ratio hujuſmodi caſtigationibus uti, ſtatim redeunt ad ingenium belluæ, &

Natu-

Naturam expellas (ut ille ait) *furca, tamen usque recurret*: pristinus revenit cogitationum, pene velim nolim, modus: & semper libentius privatas cupiditates in animo verso, quam ea, quæ ad verum decus, vel immortalis Dei gloriam pertineant. Debet ergo unusquisque nostrum sibi ipsi perennes denuntiare inimicitias, & secum bellum gerere sempiternum, seipsum perpetuo excutere, excitare, admonere. Nam

Neglectis urenda filix innascitur agris.

Et fortasse hoc est odium animæ nostræ, si eam salvam cupimus, quod in Evangelio præcipitur. Ad hæc præcipue videndum est, quæ in nobis ferarum omnium maxime sit indomita: ad eam cicurandam potissimum est incumbendum, sive leo ea sit, sive lupus, sive denique sus: hoc est sagacissime odorandum est, quo maxime se efferat ingenii pravitas, & in ea parte confirmanda (quod & urbium propugnatores solent in locis infirmioribus) maxime est elaborandum: *in nosmetipsos* (ut inquit Seneca) *inquiramus, nunc accusatoris, nunc judicis, nunc deprecatoris denique fungamur partibus, nec nosmetipsos subinde offendere vereamur.*

DEMETR. Et aliis adsunt suæ feræ, quemadmodum & nostræ nobis.

FLOR. Quid tum? Duplicatur quidem ea ratione bellum, non extinguitur. Et, quanquam semper nobis plus est a nostris, quam alienis feris timendum: bella tamen & tumultus inde oriuntur, dum ad communem, vel opum, vel honorum, vel amorum denique prædam magnis concertationibus atque odiis a singulis inhiatur. Et tu ergo ipse fera es, & quicunque tibi circumfusi sunt, etiam ut sapientissimi appareant, feras in pectore gestant. Videas (fateor) multos, qui prorsus cicures videantur, quorum sermo suavissimus, aspectus amicus, & qui tibi se omnia obsecuturos polliceantur: sed istud tantisper durabit, dum non ostensa erit præda, ad quam eos sua potissimum fera proripiat. Dic esse sordidos,

didos, & parce facere ſumtum: nihil dicent, nam fortaſſe non adeo benignitatis laude delectantur. Dic eſſe ignobiles, aut ſtolidos, vel quod ab illis eſt ſerio adamatum lædere vel abripere coneris: mox ſe commonſtrabit illa vel iracundiæ, vel arrogantiæ, aut alicujus alterius generis fera. Non domita eſt illa quidem, ſed coercita paulliſper paullo metu aut pudore, interea dum intereſſe viſum non eſt, prodiret, necne. Nam & ſerpentes peſtiferæ, dum frigore rigent, tuto tractantur: ſic non ſemper nos, ſed cum adſunt inſtrumenta, & eſt occaſio, nequitiam noſtram explicamus. Alium videas virginalem quandam verecundiam præferentem, ſed quæ mox ſit in laſciviam abiturus, ſi remotis teſtibus libidinis potiundæ fiat copia. Alius modeſte de ſe loquetur, & gloriæ ſtudium etiam editis voluminibus deteſtabitur, in hoc tamen fortaſſe ſcriptis, ut quam repudiare videtur claritatem acquirat. Non ergo credendum eſt frontibus: multiforme animal homo eſt, fuci plenum: frontis & animi, linguæ & pectoris rara eſt concordia. Quapropter ex Ariſtotelis ſententia pernicioſiſſimum animantium eſt improbus homo, eo quod rationis atque ingenii armis ſit inſtructus, quibus facile abutitur ad potiundum ea, quæ ſcelerate concupiſcit. Ergo non tam cum in turba ſumus, quam cum ſoli, ipſi nobis ſemper diligentiſſime obſervandi ſumus, ne nos ferarum iſtarum neceſſarius convictus ad tranquillitatis ſedes contendentes in ipſo itinere crudeliter dilaniatos detineat, aut remoretur.

Hujuſmodi (ut opinor) eſt inſcriptionum intelligentia, ex qua deprehendi philoſophum illum, quem de principio Democriticæ arbitrabar fuiſſe factionis, eruditius fuiſſe inſtitutum, & ad Socraticam deflexiſſe doctrinam. Ab eo rerum curſu mihi viſus ſum ſubire templum ipſum, in quo inerat incredibilis rerum tum ſpecies, tum ſuavitas. Triumphum ex fortuna egeram, mortis ademtus erat metus, pavi meipſum contemplatione naturæ, ſecurus aſpexi mortalium vulgus, quod ad eas ædes, in quas ipſe jam ingreſſus eram, per ſentes,

per anfractus, & per devia quædam loca, quæ tamen prima fronte amœna videbantur & plana, frustra contenderet. Et quem non ad felicem illam tranquillitatis arcem perducat flagrans & constans perficiundi sui studium? in eo maxime, qui intelligit, quæ sint sua, & vera bona, omnemque hominis dignitatem esse ex animo: qui intrinsecus quærit requiem: qui non pendet ex opinione vulgi: qui sponte præstat, quod necessario est faciundum: quem non pœnitet suæ sortis in hac rerum excellentia: & qui denique tam cautus est in vitæ usu, ut a nemine diligentius, quam a seipso (cum nemo nisi a seipso lædatur) caveat. Verum in tanta bonorum ubertate atque copia, ut ingenue quod verum est fatear, desiderare tandem aliquid cœpi, atque subvereri, ne non esset ille verus & summus perfectæ tranquillitatis locus.

FRANC. In tanta bonorum Iliade, quod aiunt, quid fuit ulterius exspectandum? Vide ne a præceptis illis, quæ columnis inscripta erant, aberraveris, nondumque plene cupiditates frenare didiceris, & tua ipsius culpa ex tranquillo in scopulum sis delatus. Num te senex ille in fraudem induxit, aut falsa aliqua spe complevit? Vide ne ingratus sis adversus eum, cujus ope ex fluctibus in portum es convectus. Ejus doctrinam si ut mancam traduxeris, omnes philosophorum familiæ tibi litem intendent.

FLOR. Seni me plurimum debere fateor: quandoquidem nulli adeo felix contingit natura, ut citra sapientiæ præcepta ad tranquillitatem perveniat. Sed quæ fuerit fluctuationis meæ caussa vobis propediem explicabo. Vos quæso, ut adhuc attente fecistis, ita quæ reliqua sunt audiatis. Senex, ubi inductus eram, aliorsum digredi mihi velle visus est: cum ego apprehensum per humanitatem denuo obsecro, ut qui superessent in animo scrupos stirpitus eximeret, & beneficium, quod magnum me ab eodem accepisse confitebar, accessione quadam cumularet. Tum ille, quid vellem exponere jussit. Ipse continuo hunc in modum sum verba exorsus:

" Tua

"Tua in me merita ingentia esse, venerande senex, ut "negare non possum, ita libenter agnosco. Verum cum "ingenui animi sit, ei cui multum debeas, plurimum "etiam velle debere, non dubitavi in præsentia paullo "fortasse confidentius te alio divertentem remorari, ut "beneficium hoc magnum, cujus fundamenta jam per "te jacta sunt, tua etiam opera sit absolutum. Multa "sane est in hoc templo tranquillitatis species; sed ani- "mum meum habent hæsitationes quædam de rebus cer- "te non levibus; quæ nisi tollantur, animo tranquille "conquiescere non possum. Voluntatem tibi non deesse "ad præstandum quod volo, satis mihi declaravit jam "usu ipso mihi compertus humanitatis tuæ candor. Fa- "cultatem autem ut non minorem esse credam, efficit "ista quam sustines sapientiæ professio, quæ hoc susci- "pere ac polliceri videtur, ut veritatis notionem omni- "bus eam studiose quærentibus communicet. Hæsitati- "ones autem hujusmodi sunt: Non inficior ipsa argu- "mentationum tuarum vi hucusque me permotum esse, "ut valde in eam sententiam propendeam, quæ procu- "rationem rerum omnium Deo tribuit, atque animo- "rum statuit immortalitatem. Sed, quia pene tota do- "ctrinæ structura his nititur fundamentis, cupiunt ple- "nius quiddam aures meæ. Nam collectiones tuæ non "adeo lucidæ visæ sunt, ut nihil contra dici possit. Por- "ro ad tranquillitatem opus omnino mihi videtur certis- "sima quædam rerum tum spes, tum agnitio. Cur tan- "tam ingenii nostri caliginem esse voluit Deus, ut no- "bis clare videri non possit, quid de nobis post brevem "hanc vitam futurum sit: superfuturusne sit in æter- "num ævum, aut mox interiturus animus? Et, si super- "est, quo erit illi commigrandum, & quomodo sit ha- "bendus? Multo enim magis nostra interesse videtur "harum nos rerum animo & scientia compotes esse, "quam vel discursus siderum, vel naturæ vires, vel di- "sciplinarum demonstrationes ad unguem callere. Cer- "te nuda illa virtutis dignitas, ut sit egregia, ad tran-

" quillitatem tamen conficiundam per se non satis effi-
" cax & idonea videtur. Nisi enim adsit commentatio
" illa naturæ proprium hominis munus, semper manca
" est nostra conditio, & deficitur præcipua sui parte. Et
" quidem virtus una cum doloribus consistere potest:
" cogitationes vero sapientiæ non item. Nunc vero cum
" vita hæc variis sit doloribus & ærumnis obnoxia, qui-
" bus a nobili illa commentandi ratione avocamur, quam-
" diu hic vivitur: si anima semel efflata non superest, lu-
" dibrio a natura haberi videmur, qui in eum conditi
" sumus finem, quem nunquam simus assecuturi. Stoici
" fortasse hic me mollem aut iniquum dicent, qui non
" juxta habeam non fuisse, & non fore, & qui non ad
" me solum instans quoddam interjectum punctum per-
" tinere arbitrer: contendent hoc esse mortalem immor-
" talium conditionem postulare, cupere aliquem, ut
" quacunque sui parte sit superstes. Flere prohibebunt,
" atque ita demum animo cadentem fulcient:

" *Desine fata deum flecti sperare precando.*

" O macram consolationem! A natura scilicet ad tu-
" multus duntaxat hosce, & turpitudines atque iniqui-
" tates constructi sumus? Sane si quis est ea animi æqui-
" tate, vel duritia potius præditus, ut eodem loco ha-
" beat, non fore, & non fuisse, nec ejus oculi æternita-
" tis viriditate rapiantur, nec quicquam hisce rerum te-
" nebris offendantur, gaudeat ille suo illo bono, me cer-
" te rivalem non est habiturus. Cur id faciam, si requi-
" ris: si aliud non occurret quod afferam, quanquam
" plurima non desunt, cum Socrate dicam, ἐναντιοῦται τὸ
" δαιμόνιον. Sed jam faciamus constare animos esse sem-
" piternos, & rem esse extra omnem controversiam.
" Hic protinus se offert alia sollicitudo non mediocris:
" omnino verisimile est supplicium sumendum de iis,
" qui officium, dum in terra agerent, non coluerunt. Et
" jam quotusquisque est, qui vel Deo debitam gratiam
" referre studuerit, vel qui quam oportuit humanitatem
" aliis

" aliis præstiterit? Imo quis non est, si totus intus & " in cute (quod aiunt) conspici possit, qui non inveniatur inquinatissimus, & qui non omnia sit commeritus " extrema? " Tum senex, qui mihi longiorem visus est refugere explicationem, hæc pauca respondit: " Querela " tua duas mihi partes complecti visa est: altera pertinet ad caligines, & nutantem hanc rerum quæ sunt " anima & procuratione divina dignæ cognitionem: altera petit certam & indubitatam quandam salutis spem, " ubi hæc vita erit exacta. Nam sine illustri tum notitia, " tum spe tantarum rerum, animi quietem constare " non posse nec injuria credis. Ingenii humani vigor " tantus non est, ut quamdiu in corpore habitat, exacte " tenere possit animæ aut sui ipsius agnitionem. Est enim " fortasse maximum orbis miraculum homo, dum tam " arcte duæ res, quarum altera sit dignissima, altera abjectissima, copulantur. Quare nihil mirum est, si animus corporis tenebris septus, se clare non aspiciat. " Hoc si indignaris, indignere te esse hominem. Voluit " Deus esse tale animantis genus, quod multa sciret liquido, quod multa prorsus ignoraret, & quod multa " opinione duntaxat & conjectura assequeretur. Nec " defuerunt nostri ordinis homines, qui multa sint de " manium statu & rebus locuti: sed quia argumentationes illorum non tam sunt illustres & firmæ, quam tu " exspectas, facile præteribo. Itaque hoc tibi certe assentior, morbi ac defectus aliquid inesse in natura. " Philosophia remedii aliquid suppeditat, & huc te, quo " non ita multi veniunt, perduxit: quo nihil ab eadem " majus aut uberius præstari potest. Hoc si tibi satis esse " non videtur, excusatum me habe, rogo, boni quod " præstiti consule, nec a me ea requiras, quorum sum insolens atque ignarus: quandoquidem & philosophi " homines sunt. Hic digresso sene, statim illud mentem subiit, Deus scientiarum dominus est. Ad cœlum itaque subito, (cum jam naturæ auxilium nullum amplius speraretur) & oculos & animum converti, Deumque im-

mortalem venerabundus supplexque precatus sum, ut, quæ ad placidam quietem ducit, viam ostenderet. Sed, ut verius dicam, ille me prior exsuscitavit, ut ad se confugerem: imo priusquam confugere statuissem, θεὸς (quod aiunt) ἀπὸ μηχανῆς opem tulit. Mox igitur alter editior collis se ostendit, in quo posita erat ædes, quæ infinitis, quod fieri antea posse non credideram, partibus prioris speciem atque magnificentiam omnem superavit. Tanta sane fuit spectaculi commutatio, ut ipse mihi, quamvis priora illustrissima essent, visus sim ex sublustri quodam vel potius tenebroso specu ad diem & splendidissimi Solis aspectum eductus. Ædis speciem frustra vobis explicare coner. Nulla tanta est humana facundia, quæ queat dicendo rerum exæquare dignitatem. Ad eam ducebat angustus quidam callis, quem tamen nemo terebat, præter eos, quos numen ipsum ad id peculiariter delegisset. Ubi proxime a foribus aberam, mihi conspectus est vir, in cujus vultu cœlestis quædam majestas elucebat. Cœpi ipse rerum quodammodo magnitudine perterritus retrocedere. Verum ille, non exspectata ulla mea vel salute, vel quæstione, ut bono essem animo jussit, omniaque sibi & visa & audita dixit, quæ mihi ad inferius illud templum contigissent. "Et " philosopho, inquit, illi tuo recte dictum est, Voluis" se Deum esse quoddam animantis genus, quod multa " ignoraret, quod multa sciret, quod multa item opina" retur. Sed addendum fuit, quædam ignorata ejus ge" neris esse, ut quamvis sciri possint, & nostra intersit " eadem scire, id tamen fieri non posse naturalibus in" genii viribus: sed opus esse peculiari cœlestis cujus" dam eruditionis luce. Hanc autem partem tam neces" sariam cognitu naturæ occultam voluit esse Deus, ut ne " nos aliquando tumore aliquo mentis humanæ mode" stiæ fines egrederemur. Si dos aliqua homini sit a na" tura, propter quam sibi placere posset, ea est ingenii " præstantia: nam reliqua sunt cum belluis communia. " Jam, cum homo usque adeo superbiat in his ingenii te-

" nebris

" nebris positus, quid faceret, si illi naturæ arcana omnia " comperta essent, & ratione comprehensa? Multum " sane omnino inest periculi ab cognitionis præstantia, " nisi ea adeo præstans sit, ut nulla prorsus ex parte, ne" que cum generatim, neque cum de singulis est faciun" dum judicium, fallatur: quod sane nemini citra auxili" um aliquod Dei non vulgare contingit. Voluit itaque " Deus, non ignarus quam proni simus in neglectum sui, " postquam nobis cernere dederat, multum inesse defe" ctus in natura nostra, non tam nobis vires deesse ad " sanitatis salutisque viam tenendam, quam viæ ipsius " agnitionem esse ignotam: ut tandem usu ipso atque " periculo intelligamus, illum, ut est, esse omnia; nos " autem, si cum illo conferamur, nihil. Si cui hæc viæ " salutis agnitio contingit, illius est beneficium: sin de" stituimur, nostrum est vitium, non Dei. Nam in " rectum ipsum obliquitas nulla cadit. Age vero " querelas omitte, certam jamjam rerum omnium, quæ " ad salutem atque tranquillitatem adipiscendam sunt " necessariæ, & agnitionem & spem accepturus. Hujus oratione adeo me incitatum sensi, ut tum primum mihi germanum tranquillitatis inveniendæ magistrum & ducem contigisse sim arbitratus. Jussit ille ut legerem, quæ supra fores erat, inscriptionem.

ΜΑΚΑΡΙΟΙ ΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΥΝΤΕΣ ΕΝ ΤΩ ΟΙΚΩ ΣΟΥ.

Id est,

BEATI QUI HABITANT IN DOMO TUA.

" Hic, inquit, est locus ille quem quæris. De hoc no" bili in primis Vati dictum est, *Sedebit populus meus in* " *pulchritudine pacis, in tabernaculis fiduciæ, in requie opu*" *lenta.* Illustris ille & sacer Hierosolymorum Rex ma" luit in hisce diem unum agere, quam in ista vestra ob" scura sane regione annorum myriadas. Maluit hic ab" jectus esse, quam inter improbos, cujusmodi sunt o" mnes

"mnes homines, regni fastigium tenere. Et, ut quod "illic tibi per longas ambages, & diu quærenti non "contigit, hic compendio assequare, duabus tantum o-"pus est præceptionibus, quas vides duabus illis in ipso "ædis ingressu positis columnis inscriptas. Erat illarum prior,

ΓΝΩΘΙ ΣΕΑΥΤΟΝ. Posterior.
ΓΝΩΘΙ ΤΟΝ ΘΕΟΝ.

Ex his enim continuo & necessarie omnem officii & pietatis fructum, imo felicitatem perfectam effluere indubitanter constituebat. Sensit ille interea me aliquid animo sollicite versari, jussitque ut intrepide quod cogitarem eloquerer. Tum ego illius hortatu animatus, quid sibi vellet illud NOSCE TEIPSUM, quæsivi: quandoquidem omnes illæ priorum columnarum præceptiones illud ipsum complecti videbantur. "Hæc, inquit "ille, agnitio sui, quæ hic præcipitur, interiorem clau-"dit intelligentiam, quam sit ea, quam jampridem au-"disti. Diversæ sunt istæ, plurimumque dissidentes phi-"losophiæ. Illa naturæ institutio tantum jubet, ut ex-"ternas fortunæ accessiones & corporis bona parvifaci-"as, teque totum philosophiæ, quæ eruditione & virtu-"tibus te sit expolitura, permittas. Et sane non prorsus "degener est illa institutionis forma. Sed hæc nostra di-"sciplina altius quiddam continet.

"*(Sensibus hæc imis, res est non parva, reponas)*

"Hic præcipitur, ut non solum agnoscas omne tuum "bonum esse ex Deo uno, (ne nos credas pervulga-"ta decantare) sed etiam tantam esse naturæ tuæ infir-"mitatem & corruptionem, ut ista ipsa officia tua sint in-"officiosa, ista ipsa tua justitia quodammodo injusta, "istæ ipsæ virtutes vitiosæ: in summa, quicquid ex te "ipso proficiscitur, quantumcunque vel tibi, vel vulgo "videatur speciosum, non esse ejus generis, ut te in ju-"dicio tueri possit, si tecum summo jure Deus agat. "Hinc est quod *justitias nostras omnes* Esaias vates præcla-"rissimus *similes esse dixit panno mulieris menstrualis*. Hinc

mihi

" mihi toties inculcatum est, *non inveniri in carne nostra bo-* " *num*, totamque hanc naturæ nostræ massam adeo esse " vitiatam, ut citra peculiare numinis auxilium nihil " proferre valeat; quod Deus munere aliquo æterno di- " gnum judicet. Et quoniam *nisi syncerum sit vas, quodcun-* " *que infunditur acescit*, fit ut etiam affectus pii, & acti- " ones honestæ, ad quas a divini spiritus impulsu (me " facio, ac si adhuc vobiscum conviverem) excita- " mur, vel fraudis vel tarditatis aliquid accipiant. " Perversus enim nostri amor, quem tam alte imbibi- " mus, a nobis fere perpetuo extorquet, ut quicquid ge- " rimus, referamus ad aliquam utilitatem aut laudem " nostram, & Deum debita sibi gloria fraudemus. Effi- " cit idem, ut in eo, qui unus, & sine modo comple- " ctendus, imo depereundus est amando, inerti quo- " dam languore obtorpescamus. Quotusquisque no- " strum est, qui eam præstet in officiis alacritatem, " quam sæpe in profanis cupiditatibus persequendis " ostendimus ? Jure itaque singulari illi tolerantiæ ex- " emplo Jobo dictum est, *Verebar omnia opera mea, sci-* " *ens quod non parceres delinquenti. Ne cœli quidem sunt* " *mundi in conspectu tuo : quanto minus nos scelerati homun-* " *ciones, qui habitamus domos luteas ? Si habuero quippi-* " *am justi, & hic quoque judicem veniam deprecabor.* Nul- " lum luculentius adversus me dici potest testimonium, " quam si ipse coner meipsum innocentem ostendere. " Non potest non esse nocens, qui se innocentem, vel " leviter profiteatur, aut cogitet. Ergo quocunque te " vertas, intelligis te nihil esse, nisi sordes, vitium, in- " firmitatem, scelus, adeoque omni odio dignum : omne " auxilium, omnem salutem atque dignitatem a Deo " exspectandam : *te esse figmentum, illum esse figulum, qui* " *quidem vas aliud* (ne superbe de æternitatis præjudiciis " queramur) *in honorem, aliud in contumeliam apparat.* Quæ equidem dum audio, Paulum illum Tarsensem cogito, Christianæ philosophiæ longe haud dubie & scientissimum interpretem, & fortissimum vindicem.

FRANC. Nunc, ut apparet, *incedis per ignes suppositos cineri doloso:* tractas argumentum litigiosum, & hac nostra tempestate mirifice controversum. Nam, dum ita extenuas nostras vires, & officiorum quandam statuis impuritatem, eorum esse sententiæ videris, qui actionibus nostris, etiam bonis, meriti rationem adimunt. Vide sis igitur tu, qui nobis semper reverendam suades Ecclesiæ auctoritatem, quam sint istæc consentanea: quod quidem dico non ignarus religionis atque integritatis tuæ; sed quod, si quando tale aliquid in vulgus edas, existere possint invidi & malevoli homines, omnia in pejorem partem rapere parati. Adhibenda igitur huc in præsentia apparet non solum cura acris, sed etiam illa deprecandæ impietatis religiosa cautio.

FLOR. Gratiam tibi habeo pro isto admonitionis officio. Sed quid opus est tam sollicita cautione, cum ipse ea duntaxat tractem, quæ in communi religionis agnitione posita videantur, & quæ scire etiam cerdonum intersit? Versor item in caussa cum ea moderatione, & Ecclesiasticæ auctoritatis reverentia, ut neminem, nisi vel impium vel stolidum, sermo meus offendere possit. Quod si improbi aut invidi lectoris tanta habenda est ratio, nihil unquam neque dicendum, neque scribendum erit: quandoquidem ingeniosæ improbitati nunquam desit calumniandi ansa. Verum (ut ad illud, quod cœpimus, redeamus) si quis orationis nostræ vim expendat, inveniet nos exaugendi, non minuendi in honestis actionibus meriti rationem tradere. Fieri enim potest, ut divina bonitas, quia divina, hoc est, immensa est, etiam imperfecta illa nostra officia, cujusmodi esse omnia dixi, boni consulat, meriti loco habeat, & laude ac præmio digna judicet. Verum mihi ægre licere arbitror, statuere aliquod meum ulla in re meritum, quandoquidem ab eo, cujus imperium detrectare nefas est, jubemur, *cum fecerimus omnia, quæ officii nostri sunt, fateri nos servos esse inutiles.* Neque profecto ille voluit, ut aliud in lingua, aliud in animo haberemus, & fucata

quadam

quadam uteremur modestia. Deponenda est ergo, quæ ex operibus aut rebus nostris gestis, quamlibet præclaris, nascitur fiducia: nos totos in Deum conjiciamus: ille nobis sit sacra anchora, una illius bonitate atque misericordia nitamur: nos totos in illius fidem ac clientelam conferamus: neque sic salutis nostræ laudem dividamus, ut partem alteram Deo permittamus, alteram nobis vindicemus. Quod cum nefarie fiat, quid sentiendum est de iis, qui merita sua jactare atque venditare, tanquam ipsis superessent, non verecundantur? Quocirca non est opus nos esse sollicitos de pactis aut syngraphis producendis, quibus ille obstrictus sit, labores nostros propter se susceptos præmio afficere. Neque enim memoria illi adeo infirma est, ut periculum sit ne non recordetur; neque tam avara voluntas, ut sudores nostros defraudare velit. Omittamus timorem, manebit promissis, non deseret consuetudinem suam: hoc est, si pie aliquid & grate fecimus, majoribus non modo quam nos digni simus, sed etiam quam excogitare possimus, præmiis est collocupletaturus. Non inficior, licere mercedis spe impelli ad perferendos labores: nemo tamen, ut arbitror, paullo generosius institutus non gratuitos est mercenariis antepositurus, plurisque facturus illud officium, quod ad nullum aspexit commodum, quam illud quod voluptate sit mutuatum, aut mercede aliqua evocatum. Satius igitur est nos ad nullum aliud confugere pactum, quam quod ille dudum sit pollicitus: felicitatem iis, qui suum filium per fidem illam, ex qua caritatis officia manant, amplecterentur. At istuc non est suis meritis, sed Christo niti. Extenuemus ergo semper laudes nostras, abjiciamus eam, quæ ex nobis est, fiduciam: fateamur nos solo odio dignos; deberi tamen salutem, eo quod adhærescamus Christo. Et sane (ut res paucis absolvatur) non alia est præstantior bene merendi ratio, quam si semper, etiam postquam præstitimus quantum debuimus, quod tamen haud scio an unquam contingat, fateamur, nos aut nihil prorsus, aut

certe flagella mereri. Atque utinam non ita se res haberet. Hac animi modestia ille unice delectatur. Sed video me institutæ disputationis non bene servare decorum, dum quæ post dicenda fuerant, ante tempus fortasse usurpo. Sed jactura hæc levis est, jam redeamus ad Paulum, qui *omnia conclusa dicit & constricta peccatis, omnia fœdata turpitudinibus, quo illustrior fit Dei bonitatis ac misericordæ gloria* : qui in nos ultima omnia commeritos tot tantaque conferre solet. Jam patefacta est nobis infirmitas nostra, quærenda est sanatio: tenemus quædam salutis principia, dum nobis agnitus est noster morbus. Confugiendum est aliquo, unde auxilium fit infirmitati nostræ. Quo vero confugiendum foret, monstravit altera illa columna, quæ erat de AGNOSCENDO DEO. Est enim ille rerum omnium & parens & salus. Verum, cum neque illum per nos commode cognoscere possemus, & ut cognitus esset, tanta erat indignitas nostra, ut non modo accedentes non admitti, sed ad custodias sempiternas, pessimis (ut meriti eramus) perdendi exemplis, abripi debueramus, opus fuit & itineris dux, & gratiosus precator aliquis, qui ad offensum rerum & principem & parentem allegaretur, cujus ductu atque auspiciis res nostra omnis constituenda foret. Superius ergo in arcu, qui columnas jungebat, divini cujusdam juvenis mihi imago conspecta est, cujus caput corona spinea contegebat, latus, manus & pedes perfossionum gestabant cicatrices, totum denique corpus cruoris notis apparebat respersum: superne capiti imminebat versus hic, tanquam cœlo veniens,

ΟΥΤΟΣ ΕΣΤΙΝ Ο ΥΙΟΣ ΜΟΥ Ο ΑΓΑΠΗΤΟΣ, ΕΝ Ω ΕΥΔΟΚΗΣΑ: ΑΥΤΟΥ ΑΚΟΥΕΤΕ.

Quod est.

HIC EST FILIUS MEUS ILLE DILECTUS, IN QUO MIHI COMPLACUI: IPSUM AUDITE.

Infe-

Inferius ad pedes hic alter erat,

ΕΓΩ ΕΙΜΙ Η ΟΔΟΣ, ΚΑΙ Η ΑΛΗΘΕΙΑ, ΚΑΙ Η ΖΩΗ.

Quod est.

EGO SUM VIA, VERITAS, ET VITA.

Statim mihi agnitus est dulcis ille nostri generis Servator JESUS. Tum Paulus rursus orationem hunc prope in modum est exorsus: " Hic est æterni illius atque " omnipotentis Regis filius, in cujus Evangelio propa- " gando omne meum studium, postquam ad id munus " delectus fueram, positum erat. Deformatur hic plu- " rimum ab ejus vestræ ætatis præconibus, aut eis qui " tales haberi postulant: eoque fit, ut minus ametur, " plurimumque sit in orbem & errorum & calamitatum " invectum. Hunc quia philosophi tui ignorarunt, *viam* " *pacis non cognoverunt, non fuit timor Dei ante oculos eorum.* " *In hoc uno salus est omni credenti. Per hunc est nobis adi-* " *tus familiaris ad patrem. Hic est conciliator ille, qui nos* " *in gratiam cum patre reduxit. Hic est pax nostra, qui fe-* " *cit utraque unum. Hunc disciplinam pacis nostræ* dixit præ- " clarus ille vates Esaias. *Hujus livore sanati sumus.* Hic " est & prora & puppis salutis nostræ. Hic est, qui " jussit, *ne extimesceremus eos, qui hoc corpus occidunt, &* " *quo nocere possint ulterius non habent. Hic primus extulit im-* " *mortaltatis vexillum,* docuitque post breves has æru- " mnas esse nobis locum in cœlo, ubi beati sempiterno " ævo fruamur: depulit item terrores & carnificinam con- " scientiarum, inde venientes, quod scelerati simus, & " non præstitimus quod fuit muneris nostri. Nam pro- " pter hunc certo nobis condonantur scelera, & ad æter- " nas illas sedes sublevamur; modo illi flagrans illa fi- " des nos conjungat. *Hic* ergo *est ille thesaurus & sapi-* " *entiæ & bonitatis divinæ:* hunc tibi jam ostendi: hunc " amplectere, hoc fruere: hic est certissima & com- " pendiaria ad tranquillitatem sempiternam via: hanc " tu, si sapis, perpetuo insiste. Venient propediem in-

" finita illa futuræ vitæ gaudia: interea certissima spe
" completus, quæ ventura sunt summa animi cum hilari-
" tate constanter exspecta, nihil quod sit in hoc orbe,
" vel in altero minarum reformidans. Imo *si fractus il-*
" *labatur orbis, impavidum ferient ruinæ.* Hæc ubi dixerat, introrsus se in gloriosam illam ædem abdidit. Ego vero tum somno solutus sum quidem, attamen in tantarum rerum cogitatione habitans aliquamdiu substiti, vix certe animi præ gaudio compos: Deoque tandem immortali, qui mihi CHRISTUM suum ostendere dignatus est, gratias pro viribus egi.

FRANC. Longe præclarissima sunt ista, quæ de Christo prædicantur. Sed quoniam tranquillitatis ratio potissimum pendere videtur ex certi ratione, per nobis gratum facies, si fusius explicaveris ea quæ ad nos certos reddendos pertinent. Nemini dubium esse potest, vera esse, quæ Deus, hoc est veritas ipsa docet. Sed quomodo mihi poterit certo constare, Christi doctrinam esse ex Deo? Non enim omnibus satisfacit, illud ita ab Ecclesiâ definitum esse: nam qui paullo curiosior est, quæret, unde constet ea de re isti Ecclesiæ. Et unde item mihi constare possit, Ecclesiam non posse falli. Deinde, ut certò constet Christi doctrinam a Deo profectam: in ea tamen non continetur, me salvum fore, nisi hac lege ac conditione adjecta, dummodo Christo per fidem illam flagrantem adhæream. Hoc autem in me positum non videtur, cum sit res divini muneris: & ut eo a Deo sim affectus munere, ab eodem tamen aliquando excidere possum.: quod si excido, non amplius Christo adhæresco. Me autem a fide illa non casurum in sacris literis non continetur. Jam ut a dialecticis statui audio, si principia argumentationis sunt infirma, & quæ consequitur rerum conclusio nutat. Accedit huc, quod Solomon statuit, *Neminem scire, amorene, an odio dignus sit*: sed omnia in futurum servari incerta. Fluctuant ergo adhuc rationes meæ, nec dentes adeo tenaces sunt anchoræ, ut aberrationem incertam a navi mea prohibere

bere queant. Et quamvis ipse profecto non tam quam præ me fero addubitem, delector tamen plurimum orationis istius cursu, quæ pietatem una cum eruditione feliciter copulare videtur.

FLOR. Istiusmodi disputationibus non me cupide offero, neque libenter cum quoquam hisce de rebus instituo certamen: non invitus in institutis patriis maneo: turbulenta sunt tempora: hominum est, si quando alias, irritabile genus. Verum cum fas non sit quenquam hospitem esse in institutis urbis suæ; & res, quas me tractare vultis, ejus sint generis, ut percursas animo atque decantatas eas omnes habere debeant, quicunque Christianismi professionem sustinent, mos vobis geretur. Omne hoc Christianæ religionis mysterium a Deo vero profectum esse, quinque (ut nobis videtur) præcipue rebus apertissime commonstratur. Afflatu numinis, Ecclesiæ auctoritate, Christi ipsius vita, Doctrinæ ejusdem genere, & prodigiosis illis denique operibus, quæ Miracula vocantur. Jam de singulis obiter aliquid vobis dicetur: quæ singula si nequeant, certe juncta fidem abunde facient. Usus ipse nos satis docet, omne studium nostrum deorsum tendere, contra quam naturæ nostræ dignitas postulat. Divini ergo spiritus opera est, quæ erigit animos nostros ad se tum agnoscendum, tum amandum: quam quidem nos non incommode Afflatum vocabimus, de quo dictum est ipsi Christo, *Nemo venit ad me, nisi pater meus traxerit eum.* Eodem pertinet & illud in Actis Apostolicis, *Crediderunt autem quotquot erant destinati ad vitam æternam.* Et est hæc præstantissima, & quam nulla vis labefactet, firmitudinis ratio. Nulla sane ἀπόδειξις philosophica, aut visio oculorum, aut tactionis experientia est, quæ tam potenter eliciat animi assensum, quam solet divinus ille impulsus, quoties illi libitum est instinguere atque excitare aliquem ad fidem, etiam rerum alioqui non apparentium. Hoc qui dubitat, expendat invictam illam Heroum nostrorum, quos Martyres vocamus, constantiam: & videbit, non fuisse *arundines vento*

agita-

agitatas. Huc item ſpectant illa Pauli verba, magnitudinis atque confiſionis animi pleniſſima: *Certus ſum enim quod neque mors, neque vita; neque angeli, neque principatus, neque virtutes; neque inſtantia, neque futura; neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos ſeparare a caritate Dei, quæ eſt in Chriſto Jeſu domino noſtro.* Jam & Eccleſiæ, hoc eſt, tot præſtantium in omni ſapientiæ genere virorum, ſummus de Chriſtiano dogmate conſenſus, jam inde ab ejus exordio in hunc uſque diem, non parum hic obtinere debet momenti. Non enim ſolum doctrinam hanc (quod impii quidam cauſſati ſunt) amplexa eſt indocta turba, aut aliquot anus: ſed ſumma atque in omni philoſophia exercitatiſſima ingenia: quod qui latius narratum cupit, conſulat ſcriptores eos,qui illuſtrium noſtræ religionis virorum catalogum compoſuerunt. Hoc tamen hic non præteribo, neminem ſuperbum, quantumcunque ingenio excellat, Chriſtianæ eruditionis eſſe capacem. *Abſcondita eſt prudentibus hiſce & ſapientibus, detegitur parvulis.* Verum hoc non humilitatem, aut abſurditatem doctrinæ, ſed excelſitatem arguit: eo quod ejus tanta eſt puritas, ut in animam illam, quæ tam fœda & indigna labe,quam eſt ſuberbia,eſt contaminata, non cadat. Nihil enim tantopere ſaluti noſtræ apud Deum obeſt, quam ingenii inflatio, & tumor ex propriæ ſapientiæ opinione natus. Non *ergo intrat in cælorum regnum, niſi qui converſus* ab illa magnitudinis ſuæ opinione, *parvuli inſtar efficitur.* Julianus, Romani imperii Rex, partim præ regnandi libidine, partim præ ingenii ſuperbia a Chriſto defecit, & jactare illud ſolebat; *nihil nobis eſſe præter nudum illud πιςδιον.* Sed qui tres illas poſteriores quinquepartitæ diviſionis partes excuſſerit, inveniet haud dubie veriſſimum illud eſſe, quod a Regum ſanctiſſimo, vatumque pariter eximio dictum eſt, *Teſtimonia tua credibilia facta ſunt admodum.* Ad religionis dogmata, cujuſmodi eſt Trias illa glorioſa, Virginis partus, Humanæ naturæ in Chriſto cum Divinitate copula, illa mortuorum generalis Reſurrectio, paucaque

alia

alia id genus constituenda, proprias afferre demonstrationes nequimus quidem: omnia tamen ejus generis esse, ut digna sint quæ sine dubitatione credantur, ostendere, est in promtu. Dicam tamen breviter, tum quod institutum compendium ita requirat, tum quod celerior sit ingenii vestri facultas, quam ut opus sit, mansum (quod aiunt) in os inserere. Primum, Christi vitam extra crimen fuisse indubitatius est, quam ut ostendi oporteat. Nihil in illa inerat, quemadmodum in philosophorum plerisque fuit, ad sanctitatis ostentationem compositum. Nihil non castissimum, nihil non moderatissimum, nihil fastidiosum, nihil indignabundum, nihil a communi consuetudine discrepans, nisi aliquando aliter fieri ex divini honoris usu fuisset: omnia plana, omnia simplicia, omnia humanitatis atque misericordiæ plena. Quapropter Pharisæi, qui vulgo sancti, propterea quod cultu ac cærimoniis a vulgo differrent, videri volebant, Christo non mediocriter succensebant, quod contra atque illi factitare essent soliti, cum publicanis & peccatoribus versaretur ac manducaret. Et Simon ille indigne tulit, quod pedes suos Christus a lasciva & infami muliercula, quæ tamen lacrymosis singultibus spurcitiam suam jampridem detestata fuerat, contingi sit passus. Et cum vitæ laus omnis duobus illis verbis, *ἀνέχου καὶ ἀπέχου*, hoc est, *Sustine*, (subaudi adversa) & *abstine*, (subaudi ab illicitis) sit conclusa: evolve annales, & vide, an ullius vitæ ratio fuerit cum illius comparanda. Sola popularitas illi a nefariis & superciliosis vertebatur vitio: quam tamen ille amplexus est vel idcirco, ut neminem a spe salutis austero vitæ genere deterreret: & ostenderet, non in solitudine, aut aspera atque singulari victus ratione, pietatem, quæ nos Deo gratos efficit, positam esse. Tota rerum illius ratio simplicitate quadam candidissima est referta: & quo fixius in eam fueris intuitus, hoc tibi semper admirabilior exsurget. *O terque quaterque beatum*, cui videre datur divini illius juvenis præstantiam. Sed me revoco. *Non mihi si linguæ centum sint,*

oraque

oraque centum, propterea dicendo æquavero minimam partem virtutum earum, quibus omnis ejus vita fuit exornata. Relinquamus itaque hanc partem, & accedamus ad Doctrinam. Nam hic urgent acrius pietatis hostes. Complectitur autem illa, ut breviter dicamus, tres partes. Prima posita est in præceptis vitæ: Altera pertinet ad finem bonorum: Tertia complectitur mysteria quædam, quorum agnitio ad humanæ salutis consilium pertineat. De præceptis vitæ ab eo traditis quid attinet dicere? Quanta passim in illis tum æquitas, tum humanitas, tum sanctimonia relucet? Nihil illic reperire poterant quantumlibet ingeniosi calumniatores quod reprehenderent. Voluit nos sobrie, juste, & pie vivere: Et non solum de amicis, sed etiam de inimicis bene mereri: Perferre fortiter injurias, & humanitate etiam adversus eos, qui nos hostiliter persequerentur, uti. Porro de bonorum finibus vide quid constituerit: summum bonum, nempe apertam Dei, hoc est, principis rerum caussæ agnitionem, in æternum ævum duraturam, ad quam tamen & purgati atque reformati corporis societas accedet. Sed neque hic philosophorum suggillationi locus esse potuit. A cruce ista fortasse abhorrebunt illi: indignum aut ridiculum dicentes, ut qui Dei filius sit dictus, tollatur in crucem: & ut hac ratione, in speciem tam ignobili, contingat hominibus exspectata felicitas. Obruor copia eorum, quæ hic responderi possunt: sed contrahenda est in brevem quendam gyrum hæc immensitas. Et ne vos putetis me fulgentibus magis quam fortibus armis præliari, accipite hunc hypotheticum Syllogismum, cui (ut equidem arbitror) responsio nulla opponi potest. Est enim valida argumentationis forma, ut dialectici tradunt, ubi consequentis negatione tollitur antecedens. Si Antonius est perfectus orator, est peritus philosophiæ: Sed Antonius non est peritus philosophiæ; Ergo non est perfectus orator. Sed hic prius prior ἀκόλουθι, hoc est, *consecutio* est corroboranda. Sic ergo nos colligamus, Si Christus falso præ-

prædicavit ſe eſſe Deum, & mendaciſſimus & deterrimus ille fuit omnium qui unquam ab orbe condito fuerunt hominum: Sed hujuſmodi non eſt noſter Chriſtus; Ergo non falſo, ſed vere prædicavit ſe eſſe Deum. Prior conſecutio vel inde liquet, quod omnium ſcelerum, quæ excogitari poſſunt, illud maximum eſt, manifeſte & falſo ſibi aſſumere divinitatis gloriam. Si quis Solis ſpecie atque utilitatibus (quæ non exiguæ aut paucæ ſunt) captus, humana quadam ignoratione eum velut Deum aliquem adoret, execrabilis eſſet impietas, & crimen illud omnium ſummum, quod vocatur εἰδωλολατρεία. Quale ergo illud nefas eſſet, aliquem falſo ſeipſum commendare mortalibus ut Deum adorandum? Fuerunt barbari aliquot, & Romani item Reges, qui impie ſibi ſtatuas erigi curaverant, & qui in diis haberi voluerunt: ſed fuerunt illi viri aperte impii & ridiculi, neque a quoquam tales, quales poſtulabant, habiti ſunt. Mahumetes ſe duntaxat prophetam profitebatur. Verum aliquem prædicare, unum eſſe duntaxat Deum, rerum parentem & Regem, & ſe eundem eſſe Deum, & cum patre ipſo ὁμοούσιον, illudque aſſidue inculcare, curareque ut per univerſum orbem propagetur: cujus eſſet ſceleris res, cujus impietatis? Quantum in divinam majeſtatem peccaretur, ſi aliter ſe res haberet? Imo omnia mala facinora ab orbe condito nata una conjuncta cum hoc comparata nihil eſſent. At iſtud Chriſtus fecit, atque indies fieri curat, curabitque quamdiu terrarum ſtabit orbis. Jam eundum eſt ad deſtructionem conſequentis prioris ἀκολουθίας hoc eſt, oſtendendum eſt, illum non fuiſſe deterrimum mortalium, quin potius omnium extra aleam optimum. Veriſimilene eſt Deum, cujus nutu omnis hic orbis adminiſtratur, tantam paſſurum fuiſſe inſaniam atque impietatem? Quid dixi paſſurum? imo plurimis & manifeſtis infinitæ potentiæ ſuæ ſignis confirmaturum tam perniciofum, qui in ſe redundaret, errorem? aut adjuturum fuiſſe tam audax & ſuperbum mendacium? Vide nunc Chriſtum imperan-

tem ventis & mari: nunc mortuos excientem ex sepulchris: nunc cæcis visum, nunc morbosis sanitatem restituentem. Quid dixi Christum? Vide discipulos, abjectos in speciem homunciones, quibus in ipsam rerum naturam fuisse videbatur imperium. Nonne etiam ipsa Petri umbra morbos depulit? Apertiores erant illæ, & majores res, quam ut intervenire potuerit ulla impostura, aut falsa miraculi species. Ad hoc autem adhibita fuisse divinitus illa testimonia, ut ipsa Christi divinitas declararetur, cum ex plerisque aliis locis, tum liquet ex eo, ubi dictum est, *Ut autem cognoscatis quod filio hominis sit potestas remittendi peccata, dixit paralytico, surge.* Num Deus voluit nos de industria falsa dictione testimonii in fraudem inducere, aut veritati collibitum est nos mendacio decipere? Deinde considera, quanto cum successu illa divinitatis Christi prædicatio in hunc usque diem floruerit: quod sane temere in hac rerum, quas nostra religio tradit, raritate, maxime cum summi hominum ordines reluctarentur, fieri non potuit. Non juvisset ergo Deus, nec tam potenter confirmasset ejus caussam, si fuisset ille deterrimus, & tam impudentis impietatis præco. Nunc ergo tollamus prioris consecutionis antecedentem partem, & constituamus id, quod de principio proposueramus, Christum non falso prædicasse se esse Deum. Sed ut bonitas tum vitæ, tum doctrinæ Christianæ nobis paullo sit apertior, familiares aliquot similitudines, easque perbreves adducam. Hoc tamen nobis præparationis cujusdam sit loco, quod Cicero vere statuit, *eam virtutem, quæ nos gratos efficit, matrem esse reliquarum omnium.* Hinc pii sumus in parentes, hinc boni cives, & de patria bene merentes, hinc sancti & religionum colentes, quæ omnia sunt grati animi fructus & officia. *Equidem* (inquit Cicero) *nihil magis proprium hominis existimo, quam non modo beneficio, sed etiam benevolentiæ significatione alligari. Nihil porro tam inhumanum, tam immane, tam ferum, quam committere, ut beneficio non dicam indignus, sed victus esse videare.* Hinc

est

est illud Senecæ, *Dixeris maledicta cuncta, cum ingratum hominem dixeris.* Jam animo finge, parentem tuum peregre abiisse, adhuc tu dum vagires in cunis, qui tamen amplum providisset patrimonium : & etiam absens summo studio curasset, ut per omnes ætatis gradus sic ad excellentiam esses institutus, ut nihil, quod ad utilitatem vel gloriam pertineret, in te desideraretur. Num jam grandiusculus, cum in eam bonorum, quam patris cura tibi providit possessionem venisses, conquiesceres in fructu, neque ullo patris agnoscendi, quem adhuc superstitem esse constaret, desiderio teneretere ? Et non potius illi non vulgarem referres gratiam, qui tibi parentem tam benignum commonstrasset ? Finge item, quod pariter exempli caussa positum sit, numerosam esse tibi ex necessariis familiam, qui ex te uno pendeant, deesse tibi omnino unde alas, singulo tamen mane tantum auri tibi dormienti sub pulvino reponi, quantum sat sit ad honeste reficiendum familiam. Nonne magnopere scire averes, unde esset hæc benignitas, & auctoris indicem præmio liberali pro viribus afficeres ? Superstes est noster parens, imo immortalis est & æternus : unde non nobis tantum est pusillum illud auri, sed quicquid uspiam boni nobis est. Nos ingratissimi illum neque agnovimus, neque agnoscere studuimus. Unus Christus, ut agnosceremus, præstitit. Quapropter multo justius illi (etiamsi Deus non esset) divini exhiberentur honores, quam Cereri, Minervæ, Baccho, Apollini, Musis, quibus superstitiosa, imo impia potius antiquitas, quod frugum, oleæ, vitis, medicinæ, & artium crederentur inventores, divinitatis gloriam attribuere non est verita. Nec est opus hic singulatim recensere, qualis in nos sit Deus. Quot sensibus, quot animo voluptates colligantur, & ut nihil sit vel oculis vel animo visum, quod mallemus esse, quam homines. Nonne ergo gravissimi delicti culpam sustinemus, si adversus auctorem ingrati reperiamur ? Hic interim dum calamus velocissime ad metam festinat, in mentem venit communis cujusdam.

sed

ſed vulgo parum animadverſæ, dementiæ. Si tu graviſſima ſiti æſtuans, aut in maximis conſtitutus doloribus, invenires, qui liquore aliquo in os aut vulnus infuſo, aut admoto pharmaco protinus omnem dolorem tolleret, nonne te illi immortaliter & ſumme obſtrictum putares, non ſolum dum præſens ſentitur beneficium, dolorque abit, ſed etiam cum jam abiiſſet? Dic, Demetri, eſtne conſentaneum quod dico?

DEMETR. Eſt profecto: immortalem enim beneficii, præſertim tanti, gratiam eſſe par eſt.

FLOR. Quod ſi ejus eſſet generis dolor, ut niſi illi perpetuo inſtillaretur, perpetuus eſſet: Num propterea minus merebitur ille gratiæ, quia pergit eſſe officioſus & miſericors, & perpetuo inſtillat?

DEMET. Omnino contra eſt: nam velut præſens aliquis Deus eſſet ille habendus.

FLOR. Vide nunc, ut iniquiter apud nos beneficia hæc Dei, maxima, quia continua ſunt, pretium omne amiſerunt: nec jam beneficia ſed quædam naturæ debita habentur? Delectat me formoſus hic rerum decor: ſed quia in promtu mihi eſt cum volo ea voluptate frui, quodammodo parvi facio. Quod ſi oculi uſus eſt ademtus, tum demum intelligerem, quanta ſit in luminibus jucunditas. Vita item ſuaviſſima eſt: ſed quia curſus ejus eſt continuus, auctoris beneficium non ſentitur. Itaque cum hoc Chriſti beneficium, quod nos gratos efficit adverſus parentem noſtrum, ſit tam magnum, ut nullum ſit quod cum eo componatur; tam illuſtre, ut negari non poſſit: fatendum plane eſt, ab improbitate tantum boni non potuiſſe profluere: imo divinam in illo ineſſe bonitatem, cujus ſolius opera effectum eſt, ut nos grati, hoc eſt, boni, imo divini ſimus. Bene ergo Paulo de ejus doctrina dictum eſt, *Exhortatio noſtra non eſt de errore, neque de immunditia, neque in dolo.* Relinquamus igitur hoc pro conceſſo & probato, Chriſtum eſſe Deum, adeoque nihil in ejus doctrina contineri, quod non ſit veriſſimum. Nunc venio ad illam alteram partem

tem argumentationis tuæ, Francifce, ubi dixifti, me certum reddi non poffe de falute æterna: aut me Deo gratum effe certo colligere nequire, propterea quod hoc adjectione quadam intelligatur, dummodo perfiftam in illa fidei, quæ requiritur, flagrantia: qua de re certus effe poffe non videor. Profecto hic cura quædam me torquet, verentem ne indoctius aut obfcurius tantæ res tractentur, & ne oratio non digna filentio & exfpectatione veftra videatur. Et quia ordinata rerum diftinctio plurimum lucis affert, quinque fententiis refponfionem meam abfolvam. Primum hoc vos fugere non debet, non eam hic requiri certitudinem (liceat hac voce uti) quæ eft in mathematis, ubi fenfus aut evidens ratio extorquet animo affenfum: ut quod ignis caleat, aut quod quæ ratione prædita funt, fint capacia difciplinæ. Moralis eft præfens rerum tractatio, cujus res dum probantur, populari & craffiore quadam ratione funt contentæ. Equidem Byzantium nunquam vidi, accepi tamen & fcriptis & fama effe principem Thraciæ urbem: verumtamen cum homines illi fint, aut fuerint, ex quibus ita effe didici, fallere poterant: non tamen propterea dubito, fit necne ea urbs. Nulla ἀποδείξει mihi conftat parietem qui imminet, me vel jam nunc non effe oppreffurum: attamen ea de re non fum follicitus. Faciunt quoque figna & exempla fidem, imo & probationes, quas ἀτέχνους, id eft, *inartificiales* vocant. Deinde hic illud repetendum eft: Illos, qui divinum illud fidei donum accipiunt, propter internum illud fpiritus magifterium minime dubitare. *Ipfe enim fpiritus* (ait Paulus) *teftimonium reddit fpiritui noftro, quod filii Dei fumus.* Finitimum eft illud ejufdem. *Scio cui credidi, & certus fum.* Et forte eodem referri poteft *manna illud abfconditum, & nomen novum in calculo, quod nemo fcit, nifi qui accipit.* Tertio & illud, ut equidem arbitror, intelligendum eft, Omnes quicunque legitime Chriftiani funt, debere certo perfuadere fibi, fe gratos & effe, & perpetuo fore, Deo patri, propter eum quem amplectuntur Chriftum. Nam

hæsitare, postquam legitima præcessit pœnitentia, & in Christi fidem ac clientelam te contuleris, est divinæ diffidere bonitati, & non credere illius gratiam, quæ in Christo est, superare indignitatem tuam, quæ simul atque Christum amplecteris evanescit. Hujus sententiæ fuit ille, cujus supra mentionem feci, Roffensis Antistes: Hieronymus item Hangestus, vir in disputando acutissimus, quales multos profert nobilissima illa Parisiorum academia, illud ipsum pene in scriptis reliquit. Hic ego non loquor de illo gratiæ habitu a caritate distincto. Nam ejusmodi aliquid nobis esse omnino cognosci non potest. Expedire item plurimum, ut illud fiat: hoc est, ut tibi certo persuadeas, te perpetuo fore propter Christum Deo gratum, duabus de caussis arbitror. Primum, quod hoc non est vere gratum esse Deo, ab eo ad punctum temporis aliquod accepisse beneficium, quod mox sis amissurus, unde æterna quædam calamitas consequatur. Deinde, quod hac ratione magnopere augeatur amor adversus Deum. Nam nemo unquam magnopere illum amabit, de cujus fide ac benevolentia erga se dubitat; vel si timet, ne præsens gratia aliquando vertatur in odium. Quid enim mihi prodest Deus, nisi fuerit (ut pie certe ille inquit) *Deus, Deus meus*? Ergo cum amor flagrans sit, qui parit solidos virtutum fructus, is suadendus est potius, quam timor. Nec est quod hic proferas, illos principium duntaxat facere a timore, qui docent dubitare, an grati simus Deo. Omnis timor servilis est haud dubie in eo, qui amari se dubitat. Quisquis ergo timorem hunc docet perpetuo, amare, atque adeo fortiter & generose agere dedocet. Unde fit, ut mirum non sit, si neque vulgus, neque Principes Christiani multum habeant Christianæ virtutis: & præ perituris rebus æternas illas spes, virtutisque decus omne contemnant, cum amare Deum (utinam non vere dixerim) nunquam didicerint. Profuerit plurimum, si religionis magistri id consilii, quod Menedemus dedit Chremeti, qui filium austeritate abalienaverat, sequantur. Quod facient, si

præstent,

præstent, *ut sentiamus illum esse patrem: ut audeamus illi omnia credere: ab illo petere, & poscere: ne quam aliam quæramus copiam.* Quum mihi dicis, hoc non in fide, hoc est, in generalibus illis scripturis contineri, me nunquam casurum a fide; Tibi respondebo, disputationem istam esse paullo curiosiorem: neque illud tibi proponi credendum, quod te prorsus fugiat, quæ sit pectoris mei fides, cadit tamen in fidem meam: possum enim ipse videre, an mihi placeat Christus; an ex animo displiceat omnis improbitas: quæ ubi adsunt, impium est dubitare, an sis Deo gratus. Et ut certo apud te statuis, in omnem vitam amplecti Christum, & omne improbitatis genus aversari, ita certo persuadere tibi potes, te perpetuo Deo gratum fore. Non deserit hoc genus studia ille. Valeant itaque qui me a complexu tam salutaris persuasionis divellere conantur. Utinam mihi indies sententia hæc crescat, sic enim, & non aliter, me legitime Christianum fore credam. Tum exsurgent caritatis officia, & contemtus rerum hujus mundi. Falsæ opiniones sceleratos efficiunt: opinationes languidæ, & imbecillæ in religionis rebus assensiones, ut caveant (si tamen cavent) a turpissimis facinoribus, certe perpetuo torpent, neque quicquam proferunt tanti, hoc est, Christiani nominis professione dignum. Quarto loco animadvertendum est illud, ut in disciplinis, ita & hic certitudinis (hujus vocis usum mihi concedi postulavi) esse gradus. In philosophorum scholis major est principiorum, quam conclusionum certitudo aut evidentia. Notius est hominem esse rationalis naturæ, quam felicitatis capacem: notius est, nullum esse ultimum rei individuæ, quam lineam non fieri punctorum commissura. Ita in hoc fidei ardore sunt magna discrimina: alius longe fuit illa Pauli, alius noster: omnis tamen etiam infimus, & tantulus, quantum est granum sinapis, suum affert fructum. Hoc Christus ipse in Evangelio docet, ubi demersionis Petri in fluctus caussam in fidei exilitatem conferebat. Et Apostoli item sibi fidem, hoc est, inclinationem sui in Deum, exaugeri postulabant. DE-

DEMETR. Poteſtne iſta fides cum aliquo turpi propoſito aut fine eſſe conjuncta? Et ut familiarius tecum loquar: Si aurum alienum fraudulenter detineo: ſi illicitos puellæ amplexus exambio: ſi incommodare cuipiam cupio, qui me damno affecit: num propterea deſino eſſe ex legitimis Chriſtianis?

FLOR. Maxime: imo ne homo quidem tunc es: nam iſta quæ commemoraſti, fere etiam fiunt vel contra Ciceronis aut Ariſtotelis officia. Vide ſis tunc qui poſſis Chriſto interea placere, qui amicam, hoc eſt, animam ac mentem ſibi gratam, vult totam eſſe pulchram, & ſine omni macula. Hoc tamen hic addo temperamentum, quod quintæ ſententiæ loco ſit: ſubducere ſe nobis interdum paulliſper ſolere divinum ſpiritum (quod tamen ſemper culpa noſtra contingit) aut certe velut in nobis dormitare: unde fit, ut in turpitudines interdum etiam inſignes viri delabantur. *Sed cum ceciderint, non collidentur, quia Dominus* (ut ait ſcriptura) *ſupponit manum ſuam:* facile ad ſe redeunt, & deflent infirmitatem ſuam. Sed ſumma ſollicitudine cavendum eſt, ne frequentia defectionis a Deo nos indies reddat indigniores, qui allevemur. Nunquam poſſumus nimium timere, ne ſimus turpes. Cæterum illud quod tu, Franciſce, ex Solomone attuliſti, referendum arbitror ad caſus hujus vitæ, quod præſenti fortunæ non ſit confidendum, *eo quod neſciamus quid ſuperventura pariat dies.* Certe abſolute accipi vix poteſt, eo quod nemo noſtrum non novit, aut ſaltem noſcere debet, ſe eſſe odio dignum. Ergo, ut ad plenam rerum concluſionem tandem aliquando ventum ſit, Fiducia hac, quæ ex Chriſto eſt, freti, jure nobis gloriam filiorum Dei vindicamus. Quod ſi filii ſumus tanti Regis, a quo nobis timendum eſt? Num quicquam eſt in hoc regno, quod ad illius vel nutum non contremiſcat? Quid aliud nobis mors ipſa afferre poteſt, niſi ut deſerto hoc exilio regni æterni poſſeſſionem atque fructum capiamus? "Gaude igitur ſerio anima mea, " exulta confidenter, ſed interea ſemper ob oculos tibi

" ſit

" sit tuus Christus, qui unus omnibus illis & mortis & " conscientiarum & inferorum terroribus te liberavit, & " certissima, propediemque ventura æternæ felicitatis " spe complevit. Interim cum illo generose & lætus per- " fer, si ærumnosus sis & abjectus. Francisce ergo, & Demetri, nonne vobis ostendi facilem parandæ tranquillitatis rationem?

FRANC. Vicisti profecto, quanquam ea magna fuit, exspectationem nostram: & communi bonorum omnium auctori gratias agimus, qui istam tibi facultatem tribuerit, ex qua ad nos non parum adjumenti venisse sentimus. Et sunt ista tua (ut Ovidii versum usurpem)

Somnia formoso candidiora die.

Verum illud dic item, quod mihi præteriisse videris, Sitne aliqua ratio, qua instinctus ille divinus, qui fidem istam præstat, certo parari possit? Quod quidem non eo dico, quod inde velim vindicare aliquid laudis industriæ nostræ, sed solum hoc, ut inde sequi possit, ut minus indigni nos simus, qui afficiamur tanto beneficio.

FLOR. Est sane, & ea ipsa de re cogitaveram, sed præcipiti orationis lapsu in alias sum abreptus cogitationes. Et est ea duplex, sed quæ tamen conjuncta perpetuo permanere cupiat. Altera est, quæ posita est in precibus, quibus assidue Deus pulsari amat. *Petite*, inquit Christus, *& accipietis. Quicquid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis.* Altera est sacrarum literarum lectio assidua. Simplex est orationis facies, sed incredibilem tum fructum, tum delicias claudit. Nemo enim unquam (dicere ausim) fuit, qui animo perficiendi seipsum eis studiis se dediderit, qui non vel ex malo bonus, vel ex bono melior sit effectus. Et sane in hac rerum nocte, si libros illos excipias, nihil prorsus est in divinis rebus lucis: quapropter par est omnino eos ipsos omni studio atque observantia, perinde ac thesaurum aliquem incomparabilem, & conservare, & venerari. Habent (mihi crede) nescio quid arcanæ & velut magicæ cujusdam

Nn (si

(si tamen ita loqui fas est) virtutis, in rapiendis in cœlum, & Deum versus, animis. Et sane mihi animus est, in iisdem tabernaculum vitæ collocare. Sed me hisce de rebus prolixius dicere, cum instituta brevitas, tum operæ Typographicæ exemplum sedulo efflagitantes prohibent.

FRANC. Quanquam jam advesperascit, adhuc tamen te non dimittemus: nisi illud prius exposueris: An præterito priore illo templo liceat in editiores illas ædes ingredi? Quod si datur, cur nos eo per ambages ducere voluisti, & longos anfractus, quo compendio ire licuit?

FLOR. Plane licet, prioribus præteritis, hoc est, citra exactam & curiosam naturæ indagationem, Christianæ tranquillitatis fructus illos suavissimos colligere: & pene adducor ut credam, feliciores esse, quibus hac transitione uti contingit. Verum, quia idem & naturæ & religionis auctor est, *& raro aliud natura, aliud sapientia* (ut Juvenalis verba paullum immutem) *dicit*, visum est & naturæ afferre præsidia: maxime cum non desint inflata quædam ingenia, quorum ambitio sit ipsa ratione (qua se falso præstare credunt) comprimenda. Quamprimum ergo petamus illum religionis portum, & cum Paulo subeamus illas Christianæ pietatis ædes, quæ unæ veram & sempiternam præstant tranquillitatem: priores umbratile quiddam, ac imagines ejusdem habent, vel certe gradus quidam sunt duntaxat, per quos ab imaginibus ad res ipsas scanditur. Et fortasse me clam vultis reprehendere, quod prolixius atque intempestive sim philosophatus. Agnosco culpam. Sed hic duo cogitate: tum eam esse rerum majestatem, ut etiamsi ditissimus & ingenii & orationis essem, semper aliquid sit desiderandum: tum fortuitam fuisse orationem, nullo sumto prolixiore ad cogitandum spatio. Contenti itaque sitis hoc brevi responso, ne opus sit sermone hoc extremo, cum jam vela complicanda sunt, novam instituere disputationem.

DE-

DEMETR. Perfecisti sane tu oratione tua, ut utriusque nostrum animus sit mirifice exhilaratus. Et convenit plane, ut hæc oborta lætitia in amœnam quandam erumpat cantionem. Nescis (video) quid velim, & res a gravitate nostra alienas tibi commemorare appareo. Sed secus est. Vidi aliquando carmen quoddam tuum, quod plane ejusdem mihi visum est cum præsente disputatione argumenti: istud si attuleris, utrique nostrum satis superque factum erit.

FLOR. Tu præ amore non satis æquus studiorum meorum judex, mihi suades, ut inscitiæ meæ testes quamplurimos domestico quodam præconio colligam. Solebam interdum animi laxandi caussa ad chelyn versus quosdam Horatianos recitare: sed cum argumenta mihi visa essent leviora, aggressus sum ipse ad componendum in meum ipsius usum carmen, cujus sensus pabuli aliquid animo suppeditaret. Composui, sed parum feliciter: quod præcipue illis videbitur, qui profanarum rerum admiratione capti, nullum carmen aptum existimant, si desint Thespiades, Joves, Veneres, Ledæ, & fabulosa id genus Græcorum commenta. Sed ne Jupiter quidem ipse (ut in proverbio est) omnibus placet. Ergo, ut mihi tandem per nos abire liceat, afferam carmen ipsum, etsi non doctum aut cultum; certe tamen, quod multo potius est, pium.

ODE.

Nihil esse in hac vita requietis, præter id quod a sapientia & pietate proficiscitur.

QUID *vos, o superi boni,*
Quid rerum Genium criminor amplius
Falso? Sum dubio procul
Infelix opifex ipse mihi mali.

Frustra quærito, qui sciens
Haurire ex tenebris lucem, & in horridæ
Mortis regno habitans miser,
Vitam, vel solidas delicias moror.

Mella absynthia non dabunt,
Uvas nec tribulus: sic mala gaudia
Vitæ qui sequitur brevis,
Is fructum petit ex arbore non sua.

Formarum iste decor fugax,
Auri qui nitor effulget in ædibus
Altis, stemmata regum, opes;
Luxus, delicias, insuper addito:

Quicquid luminibus vides,
Et quicquid manibus tangis amabile,
Cuncta hæc pulvis & umbra sunt,
Et noctis brevis hujus mera somnia.

Quod jam præteriit, nihil,
Est ventura voluptas cito transiens,
Mox ad præteritum venit:
Et tu, quod nihil est, tam cupide petes?

I nunc, I miser, & levi
Vento tende plagas (quodque alius, nisi

De-

Demens, hercule non velit)
Umbram, quæ fugit, amplectere, si vales.

Nolenti quod abit tibi,
Id tu linquere debes etiam volens:
Et prudens ea quærere,
Nolenti nequeant quæ tibi præripi.

Quid prodest homini, rogo,
Lucrum totius orbis cum opibus suis:
Si post hoc breve temporis
Punctum, spes animæ nulla relicta sit?

Quanto nunc sapientius
Is vitam instituit, qui studiis piis,
Et vita innocua sibi
Munit, cum migrat hinc, ad superos viam?

Gustum si interea cupis
Veræ lætitiæ, vel bona tempora,
Liber sollicito metu
Componas modicus voti animum tuum.

Gyrum si finis egredi
Hunc extra rationis, tibi quos ciet
Æstus, quos strepitus parit?
Et vives miser & turpiter inquies.

Si plenam requiem voles,
En, compendia tam difficilis viæ
Dat sacræ studium crucis.
Felix est animi quem studium hoc juvat.

Non hunc divitiæ tenent,
Curæ degeneris vulgi, & amor gravis:
Sed recti decus, & viris
Quæ magnis solet æther dare præmia.

Quas nos appetimus, velut
Commoti furiis, delicias fugit;

Sane

Sane non secus ac cruces,
Et mentis remoras, scandere dum volet.

Quæ nos prima velut bona
Miramur, penitus spernit: & omnia,
Tanquam stercora, negligit:
Unum quo valeat CHRISTUM *adipiscier.*

Quod vulgus grave judicat,
Hic perfert alacris: nec solidum putat
Ullum (ut cætera suppetant)
Huic, cui CHRISTUS *abest, affore gaudium.*

Tantum, CHRISTE, *crucem tuam*
Lætus cogitat, in qua sub imagine
Mortis, conspicit abditam
Et vitam, & superum perpetuum decus.

Sic (quod non temere solet
Aut multis dare cœlum) mel hic ex petra
Ipsa sugit, & ampliter
Duro ex saxo oleum, cum lubet, elicit.

Huic soli merito datum
Vitæ tempus, & ævum placide fluit,
Clausum pectore qui tenet,
Cunctorum instar & hoc pondus habens, bonum.

Extra se quid enim volet
Quidquam, qui pretiosum illud, & omnium
Per dispendia quærere
Quod solum deceat, margaritum tenet?

Quantis hei mihi fluctibus
Jactantur reliqui, sæpe quibus sua
Et vota exitium afferunt,
Et curas redivivas sine termino?

Summum sæpe vocat diem
Illum, degeneris qui generis timor
Est communis, & exitus
Ingratas lacrymans increpitat moras.

O nunc, o utinam furor
Hic me corripiat : sic cupiam libens
Illo pergere, quo, velim
Nolim, perbreve post tempus eundum erit.

Præsens avolat, altera
Instat vita : viam non aliam Pater
Ducentem huc docuit, nisi
Quæ cari posita est in cruce Filii.

Qui nunc luminibus queas
Siccis aspicere hæc impia vulnera,
Auctor quorum es, & e quibus
Ingrato tibi tam grata fluit salus ?

Tu, qui sollicitus fugis
Quod durum est, celer in mollia diffluens ;
Qua communia præmia
Poscis fronte, laboris subiens nihil ?

Si non tanta potes pati,
Id saltem effice, ne dissimilem sui
Prorsus cernere te queat
Is, quocum petis olim fore particeps.

Quod Phœbum propius refert
Vere lucidius dixeris : & nivis
Quæ sunt alba modo, locum
Inter candida primum sibi vindicant.

Hæc rursus mage dulcia
Sunt, quæ mella imitantur redolentia.
Et plus illa volucria,
Quæ contendere cum auris levibus queant.

Ergo dispeream, nisi
Quo CHRISTO *fueris consimilis magis,*
Hoc præstantior exeas.
Is princeps decoris totius est typus.

Persuasum quibus est ita,
Cum res difficiles acriter opprimunt,

Hoc

Hoc solamen habent pium,
Quod CHRISTUM *referant hoc melius modo.*

Rari sunt genus hoc viri,
Excellens animi quos vigor eximat
Ex vulgo: quia pulchra res
Semper rara erit, & difficilis simul.

Sed nobis stolidis venit
In mentem prope nunquam pietatis, &
Quod sint omnia vanitas,
Donec mors inopina impulerit fores.

Tum primum sapere incipis,
Damnans præteritam vitam, & inania
Sero gaudia, quæ quidem
Toto pectore paullo ante adamaveras.

Tum CHRISTUM *pavidus vocas:*
Cujus tu, incolumi dum tibi res tuæ
Florerent, meminisse vix
Dignabare. Quid hic sit meriti, vide.

Istuc cum facias metu,
Hunc nunquam (bonitas illius est ea)
Frustra amplecteris: attamen
Id multo satius, quo citius facis.

Si quavis alia studes
Unda extinguere flammas sitis, aut via
Diversa requiescere
Quæras: una opera omnis cum oleo perit.

FINIS.

240 240 480 5p0 1660 3

3/1 3/20 1/80

